МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
ІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8 грудня 2017 року)

Київ
2017

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
ІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8 грудня 2017 року)

Київ
2017

УДК 341.45:343.352(063)
Р311

Редакційна колегія:

Чернєй В. В., доктор юридичних наук, професор;
Гусарєв С. Д., доктор юридичних наук, професор;
Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор;
Шакун В. І., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;
Титко А. В., кандидат юридичних наук;
Корольчук В. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 22 листопада 2017 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе відповідальності за їхній зміст

Р311 **Реалізація** державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 412 с.

УДК 341.45:343.352(063)

© Національна академія внутрішніх справ, 2017

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

Аваков А. Б. 14
Чернєй В. В. 16
Князєв С. М. 19
Петришин О. В. 21
Южаніна Н. П. 22
Мартиненко В. О. 25

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Ковальчук Т. І.
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ДО 2020 РОКУ 27

Ніжинський С. С.
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЗГІДНО ІЗ СЕРЕДНЬОСТРОКОВИМ ПЛАНОМ УРЯДУ ДО 2020 РОКУ 31

Гультай М. М.
ПРАВОВІ (ЮРИДИЧНІ) ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РЕФОРМУВАННЯМ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 33

Костицький М. В., Кушакова-Костицька Н. В.
КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНА ВЛАСТИВІСТЬ ВЛАДИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ 37

Шакун В. І.
ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ДЖЕРЕЛО КОРУПЦІЇ 42

Фодчук А. Б.
АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОІНФОРМОВАНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ПРО АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ 46

Баганець О. В.
ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ, НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО І ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 49

Бараш Є. Ю., Самосьонок А. О.
КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ 51

Благута Р. І., Кобко Є. В.
ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 56

Варналій З. С.
КОРУПЦІЯ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 59

Гвоздецький В. Д.
ОЦІНЮВАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ 63

Гребенюк М. В.
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ 68

Гузир В. П.
КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ 72

Джужа О. М., Тичина Д.М.
ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ 76

Дралюк І. М.
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ Й ІНШИМИ УПОВНОВАЖЕНИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 80

Загиней З. А.
ПРОФСПІЛКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИ, УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, VS АНТИКОРУПЦІЙНЕ НЕСУМІЩЕННЯ 83

Захожай В. Б., Захожай К. В.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ 89

Кваша О. О.
КОРУПЦІЯ ЯК ІМУНІТЕТ ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ СТРУКТУР 91

Коваленко В. В.
КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ФАКТОРИ РИЗИКУ
ТА ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ 95

Колб О. Г., Колб І. О.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ
КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ 98

Колонюк В. П., Білявський С. Г.
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ
НЕБЕЗПЕЧНИХ ТЕХНОГЕННИХ ОБ'ЄКТІВ
НА МОРСЬКОМУ ШЕЛЬФІ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ
СУДОВОЇ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 100

Комірчий П. О.
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 102

Копотун І. М.
ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ КОРУПЦІЇ 106

Корж В. П.
КОРУПЦІЙНІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ 109

Користін О. Є.
СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 113

Корнієнко М. В.
СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ
ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ 118

Купранець І. М., Василинчук В. І.
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ
КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ 122

Кушнарьов С. В.
РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ
ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ 124

Луцюк П. С.
ПЕРЕВІРКА ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІ ЯК СКЛАДОВА
ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 129

Мазур І. І.
АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 133

Мартиненко В. О.
ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ВЛАДОЮ
АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬ ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ,
ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 136

Мінченко С. І.
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 140

Мовчан А. В.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 143

Мотлях О. І.
ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 147

Некрасов В. А., Мельник В. І.
СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ
І КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ТА ЇХ МІСЦЕ
В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 149

Приймак В. А.
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА
ОБОРОНИ УКРАЇНИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ 2017 РОКУ) 154

Розпутенко І. В.
ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 158

Савченко А. В.
ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА КОРУПЦІЄЮ 161

Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П.
ДИФУЗІЯ ВЛАДНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ
В УКРАЇНІ 164

Тихонова О. В.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ПРОЦЕСІ ЛІКВІДАЦІЇ
БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ 168

Топчій В. В.
КОРУПЦІЯ: ДЕГРАДАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА 170

Удалова Л. Д.
ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ 174

Цюприк І. В.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ
(ЗА ДАНИМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ) 177

Чубенко І. В.
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ
КОМПАНІЇ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ SOCAR) 182

Чубенко А. Г., Удовик М. С.
ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ВІД КОРУПЦІЙНИХ
ДІЯНЬ, У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ..... 185

Шепетько С. А., Прокопченко С. І.
ДОСВІД АЗЕРБАЙДЖАНУ
У СФЕРІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ..... 189

Яременко С. П.
ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ ПЕРЕХОДУ ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ..... 191

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Білоус Р. В., Дудко О. В.
ПОНЯТТЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 196

Бореиь Т. О.
ДОСВІД АВСТРІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 198

Буличев А. О.
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ 202

Буличева Н. А.
ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ФІНСЬКОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ..... 206

Бурак М. В.
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ..... 208

Василевич В. В.
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ
РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ..... 212

Вереша Р. В.
ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ 216

Воят Л. І.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОРАЛЬНОГО ТА ПРАВОВОГО
АСПЕКТІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 219

Гриненко І. М.
АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В КОНТЕКСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З УКРАЇНОЮ 222

Діденко І. В.
ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ 226

Дідківська Г. В.
НЕГАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ
ЯК ДИСКРЕДИТАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ 229

Дубчак Л. М.
ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В СЛУЖБІ УВ'ЯЗНЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 231

Жидков В. Л.
ДОСВІД БЮРО З РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СІНГАПУРУ ЩОДО ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ 236

Ілляшенко О. В., Зарубей В. В.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ
СПІВПРАЦІ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПОВІДОМЛЯЮТЬ
ПРО ФАКТИ КОРУПЦІЇ (ВИКРИВАЧАМИ) 240

Канцідайло О. О.
НЕСПРАВЖНІ (ІМІТАЦІЙНІ) ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ
ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ 245

Карелін В. В., Пузиревський М. В.
ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 247

Карманова Н. І.
ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 250

Кернякевич-Танасійчук Ю. В.
ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ
Й УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ
В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ 253

Ковальова О. В.
НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПРОГРАМИ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ
МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ..... 257

Крижна В. В.
АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ
СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ..... 260

Кубарєв І. В.
ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ
В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ 264

Кузнєцов М. В.
УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ
ЗАХОДІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ 268

Кулакова Н. В.
ПРАВОВІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ
КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ..... 272

Лапкін А. В.
ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ 275

Левченко Ю. О.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ..... 279

Макаренко Н. К.
ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ
У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ..... 284

Матчук С. В.
РОЗГЛЯД ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ
У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО
ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА 286

Микитчик А. В.
СУТНІСТЬ І ГОЛОВНІ ОЗНАКИ
ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ 289

Миронюк Т. В.
ПРОКУРАТУРА І НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ
ЗЛОЧИННОСТІ 292

Мойсей Л. О.
ПОСИЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ
ІЗ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, СТВОРЕНИХ
У СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ 297

Москаленко С. О.
РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 301

Павленко Н. Г.
ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СУДІВ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД 305

Павленко С. О.
ТАКТИКА ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
З КОРУМПОВАНИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ 307

Пічкуренко С. І., Злагода О. В., Кацан Л. О.
АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ КОРУПЦІЇ
ТА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ 311

Полтавський А. О., Шимановський С. О.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НОВОГО СУБ'ЄКТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ПРОФІЛАКТИКА
КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
СЕРЕД ФАХІВЦІВ (ЕКСПЕРТІВ) 313

Пустовіт В. А.
АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД У КОНТЕКСТІ
ІНСТИТУЦІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 318

Севрук В. Г.
КОРУПЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ
ГРУП І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, СФОРМОВАНИХ
НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ 321

Семеній О. В.
ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ 324

Сокиран Ф. М.
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ
КЕРІВНИКІВ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 327

Титко А. В.
ОРГАНЫ ФИНАНСОВЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ:
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ 330

Усатий Г. О.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 335

Цвіркун Н. Ю.
КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
В УКРАЇНІ 338

Шарай Л. Г., Кузьмін С. А.
НЕОБХІДНІСТЬ СКАСУВАННЯ ПІЛЬГОВО-ПРОПОРЦІЙНОЇ
СИСТЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ
ЗА НЕЗАКІНЧЕНИЙ КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН 341

Шармар О. М.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ
СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАСЛІДКІВ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 364 КК УКРАЇНИ 344

Шведова Г. Л.
СТАБІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЯК ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
СТРАТЕГІЇ 347

Шевчук О. О.
КОРУПЦІЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ 349

Шульга А. М.
ЗЕМЕЛЬНА СФЕРА УРАЖЕНА КОРУПЦІЄЮ:
КОНСТАТУВАННЯ ФАКТУ 351

Абдулкадірова Е. Е.
ВІДЕОФІКСАЦІЯ ЯК МЕТОД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПАТРУЛЬНИМИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ 355

Бурбела Ю. С.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДОБРОВІЛЬНОГО
ВІДШКОДУВАННЯ ЗАВДАНОГО ЗБИТКУ
АБО УСУНЕННЯ ЗАПОДІЯНОЇ ШКОДИ 358

Войтович Я. В.
СПОСОБИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 275 КК УКРАЇНИ 360

Гринчишина О. В.
МОЖЛИВІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ ПОРАНЕНЬ ВІД ДІЇ ВОГНЕПАЛЬНИХ ЕЛАСТИЧНИХ СНАРЯДІВ СФЕРИЧНОЇ ФОРМИ 364

Желізко О. О.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМНИЦТВА 368

Жолтані М. І.
НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ 370

Калініч А. М.
ЗНАЧЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ 372

Колодій А. П.
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 375

Коломієць К. В.
ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФАКТОРИНГУ ЯК ВИДУ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН 378

Лавренюк Ю. Ф.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ХАБАРНИЦТВА 381

Легін А. В.
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ 384

Ліпін Ю. О.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗАВОЛОДІННЯМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ 386

Назарко Ю. В.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я 389

Неганов В. В.
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (СПЕЦІАЛЬНОЇ) КОНФІСКАЦІЇ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ КОШТІВ (ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА) ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНОГО ТА ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ 392

Несевра Д. Т.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 396

Пасічник М. О.
АНТИКОРУПЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ 399

Ребезюк В. М.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 401

Танас І. Р.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 402

Чихман Я. В.
МОЖЛИВІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ВИДУ НАРІЗІВ КАНАЛУ СТВОЛА ЗБРОЇ ЗА МОРФОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ПАСОЧКА ОБТИРАННЯ НАВКОЛО ПОШКОДЖЕНЬ ОДЯГУ 404

Маслова Л.А.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА……......407

Аваков Арсен Борисович, Міністр внутрішніх справ України

Шановні учасники конференції!

Наприкінці 2016 року з нагоди Міжнародного дня боротьби з корупцією, який світова спільнота відзначає за рішенням Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня, Міністерство внутрішніх справ України спільно з Національною академією внутрішніх справ утілили в життя ідею створення дискусійної платформи для законотворців, науковців і практиків, урядовців, фахівців різних галузей суспільного життя – започаткували проведення Міжнародної науково-практичної конференції з питань реалізації державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, що стала щорічною.

Результати минулорічної конференції засвідчили, що такий захід є нагодою для вітчизняних та іноземних експертів усебічно оцінити стан реалізації антикорупційної реформи, обговорити проблеми й визначити шляхи їх розв'язання.

У комплексі здійснюваних у нашій державі реформ важливе місце посідає Міністерство внутрішніх справ України.

За досить стислий термін, а саме з 2014 року, Міністерству вдалося розмежувати функції політичного управління та професійної діяльності, створити новий центральний орган виконавчої влади – Національну поліцію та сформувати Національну гвардію. Змінено структуру МВС України: нині це багатопрофільне цивільне відомство європейського зразка, що визначає державну політику органів системи МВС – Національної поліції, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України.

У складі Міністерства створено Управління запобігання корупції та проведення люстрації як уповноважений структурний підрозділ з проведення превентивної антикорупційної роботи в апараті МВС України та його територіальних органах, а також у закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства. Також забезпечено функціонування аналогічних підрозділів у всіх органах системи МВС України.

На підставі Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015–2017 роки в умовах реформованого МВС України розроблено першу Антикорупційну програму на 2016 рік, яку успішно реалізовано. У цьому документі визначено пріоритетні напрями у сфері антикорупційної політики, серед яких: створення ефективного механізму запобігання корупції; реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті; формування негативного ставлення до корупції; урегулювання конфлікту інтересів тощо.

Аналогічні заходи тривають і цьогоріч.

Новим етапом реформування системи МВС України, що є логічним продовженням розпочатих три роки тому якісних змін у правоохоронній сфері та запроваджених антикорупційних механізмів, стало розроблення проекту Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року.

Визначальними в нещодавно схваленій Урядом новій Стратегії є її пріоритети, спрямовані на реалізацію інтересів громадян щодо захисту їхніх прав, безпеки, вільного пересування, надання якісних послуг. Зазначене забезпечить зниження рівня корупції, модернізацію структури Міністерства й оптимізацію кадрового потенціалу. Ми прагнемо до активної взаємодії між суспільством і правоохоронними органами як запоруки створення умов для належного рівня життя кожного громадянина України.

Реалізація окреслених кроків гарантуватиме правопорядок у державі, а впровадження новітніх підходів в управлінні підвищить рівень довіри населення до правоохоронних органів.

Застосовуючи найефективніші управлінські практики, ми будуємо стійку, керовану, технологічно розвинену систему Міністерства, здатну протистояти сучасним викликам і загрозам, зокрема одній з найглобальніших серед них – корупції.

Сподіваємося, що результати виступів, дискусій, рекомендацій та узагальнених пропозицій конференції стануть підґрунтям для подальших реформаційних антикорупційних процесів як в органах системи МВС України, так і в державному управлінні загалом.

Бажаємо учасникам конференції плідної роботи, натхнення й нових звершень на користь та в ім’я нашої держави – України!

Чернєй Володимир Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Шановні пані та панове!

Від імені ректорату і Вченої ради Національної академії внутрішніх справ вітаю всіх гостей та учасників наукового зібрання. Серед них фахівці провідних міжнародних організацій (Консультативна Місія ЄС, Офіс Ради Європи в Україні), відомі зарубіжні експерти та дипломати (Велика Британія, Польська Республіка, Словацька Республіка, Французька Республіка), представники профільних комітетів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Адміністрації Президента України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, інших центральних органів виконавчої влади, судді, громадські діячі, а також провідні вчені вищих навчальних закладів і наукових установ.

Перезавантаження системи запобігання та протидії корупції, що триває в нормотворчій площині, потребує якнайшвидшого впровадження вже законодавчо закріплених положень у сфері правозастосування, зокрема в діяльності правоохоронних, антикорупційних та інших інституцій публічного права.

З огляду на запровадження Комплексу спеціальних заходів щодо протидії корупції, згідно з Планом дій Європейського Союзу з реалізації антикорупційної ініціативи в Україні, останніми роками вдалося прийняти низку важливих законів, спрямованих на посилення відповідальності за правопорушення цієї категорії. Приведення національного законодавства відповідно до визнаних європейських стандартів сприяє його гармонізації з нормами міжнародного права, уніфікації та реалізації на внутрішньодержавному рівні.

Вектор реалізації державної антикорупційної політики в системі Міністерства внутрішніх справ України офіційно закріплений в схваленій Урядом Стратегії (до 2020 року) та затвердженій Міністром Антикорупційній програмі МВС на 2017 рік.

Зазначене потребує також суттєвого вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації правоохоронців, які уповноважені виявляти, документувати й розслідувати

корупційні правопорушення. До виконання відповідних заходів долучено й безпосередньо Національну академію внутрішніх справ як найбільший відомчий виш зі специфічними умовами навчання.

На базі НАВС на оновлених засадах, з урахуванням європейських стандартів і міжнародної практики, кваліфіковано забезпечується підготовка персоналу різних фахових груп. Спільно з міжнародними експертами запроваджені цільові програми підвищення кваліфікації за антикорупційними програмами не тільки персоналу поліції, а й державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування всіх регіонів України (згідно рішення Кабміну, упродовж 2017 року на базі Інституту післядипломної освіти академії вже пройшли підвищення кваліфікації понад тисячі відповідних категорій кадрів з питань запобігання корупції).

За скоригованими планами академією організаційно удосконалено всі напрями діяльності, у тому числі оптимізовано структуру і штат, проведено профілізацію кафедр (створено нові кафедри фіскального права та фіскального адміністрування, фінансової безпеки та фінансових розслідувань, інформаційних технологій та кібернетичної безпеки). За підтримки керівництва МВС та Національної поліції України розпочато добір курсантів академії до груп підготовки спеціалістів з питань кримінального аналізу (на основі моделей ILP та Спільної інтегрованої моделі аналізу ризиків (CIRAM), які широко використовуються в країнах ЄС).

Викладання блоків прикладних дисциплін з набуттям і закріпленням курсантами і слухачами професійних навичок (зокрема застосування спеціальної техніки, комп'ютерних технологій з проведенням тематичних тренінгів, тактико-спеціальних навчань і вчень) забезпечується досвідченими атестованими фахівцями спеціальних кафедр за безпосередньої участі практичних працівників.

Нами ретельно проаналізовано стан протидії корупції, узагальнено сучасний міжнародний досвід, на основі якого видано серію коментарів, підручників, довідників та методичних рекомендацій. Проведено цикл цільових тренінгів, семінарів і конференцій з питань протидії виявам тіньової економіки, корупційній злочинності, відмиванню коштів тощо.

Працюємо над розробленням критеріїв оцінки діяльності органів системи МВС і побудовою системи моніторингу та

контролю за реалізацією державної антикорупційної політики (фахівці НАВС залучені до складу відповідної міжвідомчої робочої групи при РНБО).

Отже, сподіваємося, що спільними зусиллями зарубіжних партнерів, депутатського корпусу, урядовців, керівників зацікавлених відомств ми спроможні забезпечити системну роботу щодо реалізації державної антикорупційної політики в освітянській і науковій сферах. Готові до обговорення можливих варіантів коригування і розширення формату такої співпраці.

Бажаємо всім учасникам заходу плідної роботи, активного обміну думками, досвідом та здобутками.

Князєв Сергій Миколайович,
Голова Національної поліції України,
кандидат юридичних наук

Шановні колеги!

Друга Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» – це знаковий науковий захід, чергова нагода для провідних експертів, урядовців, фахівців різних галузей обмінятися думками та досвідом, спільно обговорити проблемні аспекти перебігу реформ в Україні.

Унаслідок тотального поширення корупції в сучасному світі вона стала реальною загрозою національній безпеці кожної держави. Реформаторські й антиреформаторські процеси, що тривають в економіці, попри позитивні результати, неминуче призводять до зростання рівня злочинності. Свідченням цього є зміни, які відбулися протягом останніх років у структурі й динаміці економічної злочинності: вона стала більш організованою та професійною. Саме корупційні вияви економічної організованої злочинності дискредитують державний апарат. На тлі кардинальних трансформацій у міжнародному політичному та суспільному житті змінилися й погляди на проблему запобігання корупції. Зокрема, завдання з протидії корупції в Україні проголошено загальнодержавними.

Визначення пріоритетів державної антикорупційної політики, імплементація базових антикорупційних актів є підґрунтям для успішної розбудови країни й становлення правової держави. Останніми роками відбулося чимало позитивних зрушень, а саме: оновлено антикорупційне законодавство, зокрема прийнято низку законів, спрямованих на посилення відповідальності за корупційні дії; уніфіковано процедуру реєстрації та доступу до державних реєстрів і баз даних, запроваджено електронне декларування, систему ProZorro. Для підвищення ефективності та якості досудового розслідування в структурі Головного слідчого управління Національної поліції України створено Управління спеціальних розслідувань, завданням якого є провадження за складними і резонансними злочинами.

Предметне обговорення проблемних питань міжнародного співробітництва щодо протидії та запобігання корупції, визначення шляхів удосконалення національного антикорупційного законодавства вітчизняними й іноземними фахівцями має забезпечити додатковий імпульс до практичної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Професіоналізм, знання, досвід, а також потужний науковий та освітній потенціал є запорукою нашого успіху. Саме завдяки спільним зусиллям зарубіжних партнерів, депутатського корпусу, урядовців, керівників різних відомств і наукової спільноти ми спроможні забезпечити ефективну роботу щодо реалізації державної антикорупційної політики в Україні.

Петришин Олександр Віталійович,
Президент Національної академії правових наук України, академік НАПрН України

Шановні колеги!

Національна академія правових наук України вже вдруге стає співорганізатором наукового форуму, присвяченого проблематиці запобігання корупції. Сьогодні ж комплекс питань, пов'язаних із цим складним соціально-економічним явищем, буде розглянуто у декількох аспектах, з-поміж яких: корупція як світоглядна проблема; тіньова економіка як джерело корупції; правовий механізм відповідальності за корупційні діяння.

Нині корупція є однією з глобальних загроз національній безпеці України. Вона суттєво ускладнює функціонування всіх суспільних механізмів, перешкоджає процесам реформування та модернізації національної економіки, дестабілізує суспільство.

Реалізація послідовної та скоординованої політики з протидії корупції постає актуальним завданням органів державної влади, що передбачає заходи організаційного, економічного, правового, інформаційного та кадрового спрямування. Важливе значення для профілактики корупційної поведінки має також підвищення рівня правової грамотності та правосвідомості громадян, державних службовців.

Втілення в Україні правових рекомендацій міжнародного співтовариства щодо підвищення ефективності протидії корупції потребує врахування історичних реалій та особливостей національної правової системи. З огляду на зазначене, актуальними є подальші фундаментальні дослідження сутності, причин і форм корупційних виявів, а також напрацювання практичного досвіду в зазначеному напрямі.

Високий антикорупційний потенціал у цьому контексті має співпраця органів державної влади та місцевого самоврядування з науковим співтовариством і громадськістю. Тому вважаємо цю конференцію важливим етапом науково-методичного розроблення антикорупційної проблематики, зокрема дієвих механізмів запобігання корупції. Результати сьогоднішнього заходу стануть підґрунтям для продукування прогресивних наукових ідей і вдосконалення наявних практик правозастосування.

Южаніна Ніна Петрівна, Голова Комітету Верховної Ради України з питань податкової та митної політики, народний депутат України

Шановні учасники конференції!

Дякую за запрошення та можливість висловитися щодо проблематики податкової політики держави. Від того, наскільки прості чи складні умови співіснування держава пропонує бізнесу, залежить ефективність протидії корупції в нашій країні та виведення її економіки з тіні.

Протидія корупції є нагальною проблемою сучасності, розв'язання якої постає пріоритетним завданням українського суспільства.

В Україні окремими повноваженнями щодо формування та реалізації антикорупційної політики наділено декілька інституцій. Однак розподіл функцій стосовно формування та реалізації антикорупційної політики між органами з різним правовим статусом й обсягом повноважень не відповідає міжнародним стандартам щодо органів, уповноважених на її формування та реалізацію, ні за критеріями спеціалізації, ні за рівнем незалежності.

Низка функцій у сфері антикорупційної політики залишилася поза увагою державних органів. Зокрема, це стосується здійснення постійного оцінювання рівня корупції, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції тощо.

Почали функціонувати нові органи, на часі – створення антикорупційного суду, Національного бюро фінансової безпеки. Саме державницькими рішеннями в цій сфері можна спонукати платників відмовитися від пошуку шляхів вирішення власних питань у незаконний спосіб.

Наприкінці минулого року було прийнято Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні», у якому закладено низку норм, які так чи інакше є антикорупційними. Серед цих змін слід виокремити такі: повноцінне

функціонування електронного кабінету платника податків; обмеження функціоналу районних податкових інспекцій лише сервісними функціями, запровадження єдиного публічного реєстру поточних заяв на відшкодування ПДВ та інші, спрямовані на реальне реформування системи адміністрування податків в Україні.

Однак на практиці реалізація цих змін не цілком забезпечила очікувані результати. Якщо завдяки функціонуванню єдиного Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування ПДВ платники справді отримали дієвий інструмент контролю за виконанням Державною фіскальною службою України норм законодавства щодо відшкодування ПДВ з бюджету та планування своєї фінансової діяльності, то після зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в ЄРПН ситуація протилежна. Розроблені Міністерством фінансів України критерії блокування податкових накладних призвели до того, що схемний кредит із системи не зник, його обсяги зростають, а потерпає, передусім, малий і середній бізнес. Крім цього, поширеними стали послуги з розблокування податкових накладних за певну винагороду. Зазначене є свідченням здійснення махінацій з «найкорумпованішим» податком.

Ефективним кроком, спрямованим на виведення економіки з тіні, є подвійне зниження ставки ЄСВ з 2016 року. Саме завдяки цьому заходу Україна на 40 позицій піднялася в рейтингу Doing Business, а надходження ЄСВ нарешті досягли суми, яка була до зниження.

Цього року вперше в Україні не слід чекати податкової реформи. З одного боку, платників податків не буде лихоманити від чергових змін, з іншого – ми не маємо морального права зупинятися на досягнутому та зволікати зі змінами, які сприятимуть детінізації та розвитку української економіки.

Перспективними слід визначити такі напрями:

– створення єдиного органу з протидії економічним правопорушенням, рішення щодо оптимальної концепції якого мають розглянути на засіданні Національної ради реформ у грудні поточного року;

– запровадження податку на виведений капітал (надання можливості підприємствам витрачати більше коштів на власну операційну діяльність, припинення практики штучного формування збитків);

– уживання заходів з метою подальшого зменшення навантаження на фонд оплати праці (якщо Державна фіскальна служба України систематично звітує про виконання та перевиконання планових показників, то саме ці гроші могли би стати «подушкою фінансової безпеки» для держбюджету, якщо наступного дня після зниження ставок податків бізнес не вийде з тіні).

Щороку зводити бюджет за рахунок фіскальних методів навряд чи вдасться. І це не лише моя думка як автора та прихильника ліберальної податкової реформи. На одному з останніх засідань Комітету з питань податкової та митної політики таку позицію обстоювали й інші народні депутати під час розгляду вже традиційних норм щодо підвищення ставок ресурсних податків (акцизного, рентної плати, збору за використання радіочастот) на індекс споживчих цін.

Таким чином, можна констатувати, що процес реформування є нелегким, адже реалізація не всіх норм проходить випробування часом. Однак діяти слід рішуче, якщо ми справді прагнемо знизити рівень корупції, детінізувати економіку і створити нормальні умови для ведення бізнесу в Україні.

Мартиненко Володимир Олександрович, голова Громадської спілки «Центр запобігання та протидії корупції», голова Громадської ради при МВС України

Шановні колеги, учасники та гості!

Щиро вітаю всіх присутніх із початком роботи II Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі». Зауважу, що Громадська рада при МВС України стала співорганізатором заходу і цього року.

Український народ довів і продовжує доводити своє право на гідне життя в правовій, демократичній державі з християнськими та європейськими цінностями. Однак сьогодення ставить перед країною низку викликів на шляху її демократичного поступу. Однією з найглобальніших проблем, що гальмують розвиток економіки, є корупція. З огляду на руйнівні наслідки цього явища, ідеться про безпосередню загрозу національній безпеці та суспільному ладу України.

9 грудня 2003 року Генеральна Асамблея ООН підписала Конвенцію проти корупції. Зазначена подія була знаковою, тому цю дату визнано Міжнародним днем боротьби з корупцією.

Важливе значення має надана посадовцям, експертам, фахівцям і науковцям, лідерам громадського руху можливість зібратися саме цього дня для обміну думками, досвідом та напрацюваннями з питань запобігання корупції.

Метою діяльності всіх органів правопорядку є створення загальнодержавної дієвої системи запобігання та протидії корупції на нових засадах формування й реалізації антикорупційної політики.

Безперечно, вітчизняна антикорупційна система потребує оновлення. Розроблено та впроваджено антикорупційне законодавство, створено спеціально вповноважені інституції у сфері запобігання та протидії корупції. Водночас це явище в Україні нині набуло значних масштабів. Чиновники збагачуються, а рівень життя населення знижується.

Лише спільними зусиллями вдасться забезпечити надійне підґрунтя для подолання цього явища.

Професіоналізм, патріотизм, знання, вітчизняний і зарубіжний досвід, високі людські якості, потужний науковий та освітній потенціал – усе це є запорукою ефективної модернізації вітчизняної антикорупційної системи, формування в суспільстві нетерпимості до корупції, підвищення рівня довіри населення до влади.

Бажаємо всім учасникам Міжнародної науково-практичної конференції плідної роботи та наукових звершень.

Ковальчук Тетяна Іванівна, заступник Міністра внутрішніх справ України, кандидат політичних наук

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ДО 2020 РОКУ

Демократичні перетворення, що нині відбуваються в Українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Протягом півроку представники МВС України спільно з іноземними експертами й активною громадою працювали над текстом Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, яка є логічним продовженням закладених 2014 року змін розвитку органів системи МВС України як невід'ємної частини сектору безпеки й оборони України.

Три роки тому система органів внутрішніх справ була заполітизованою, деморалізованою, розбалансованою та вираженою корупцією. Міліція та інші органи системи МВС України не цілком забезпечували виконання покладених на них завдань і функцій, не спроможні були реагувати на виклики, а головне – не відповідали запитам суспільства.

Показник довіри громадян до тодішніх правоохоронців не перевищував 2–5 %. Запити суспільства до змін були очевидні, що стосувалося всіх органів цієї системи. Однією з найважливіших складових цього вкрай непростого процесу було подолання корупції, що пронизала правоохоронну систему.

Попри обмежені фінансові можливості, внутрішню та зовнішню протидію, реформування було розпочато із запровадження антикорупційних механізмів у всіх органах системи МВС України.

Розмежувавши функції політичного управління і професійної діяльності, вдалося зруйнувати стару систему та завдяки новим підходам перетворити МВС України на багатопрофільне цивільне відомство, створити цілком новий центральний орган виконавчої влади – Національну поліцію.

Для мінімізації корупційних ризиків, викорінення посередництва та надання необхідних послуг за простим алгоритмом запущено роботу сервісних центрів МВС України. Серед їхніх основних функцій і послуг – видача водійських посвідчень, реєстрація чи перереєстрація транспортних засобів, видача та зберігання номерних знаків, а також оформлення дозволу на перевезення небезпечних вантажів тощо.

Основним індикатором оцінки роботи правоохоронних органів є довіра громадян до системи. Так, за результатами соціологічного дослідження, яке було проведене міжнародними та національними інститутами соціології, серед інститутів держави та суспільства найбільшу довіру громадян у жовтні 2017 року мали: Національна гвардія України (52,6 %), Державна служба з надзвичайних ситуацій (50,5 %), Державна прикордонна служба (46,4 %), добровольчі батальйони (43,9 %), Національна поліція загалом (39,3 %) і патрульна поліція зокрема (40,9 %).

У країні залишається складною криміногенна ситуація, є недостатнім рівень ефективності превентивних заходів у сфері протидії злочинності, не досконалі правові механізми ефективності проведення досудового розслідування, застаріла система оповіщення тощо. Попри різноманітність завдань, покладених на правоохоронні органи, кожен із них працює на подолання та мінімізацію цих викликів, переорієнтовуючись на виконання превентивних функцій.

З огляду на запити суспільства, для забезпечення сталого розвитку системи, її стійкого функціонування, оперативності та високої ефективності роботи всіх органів і підрозділів системи МВС України, за підтримки міжнародних партнерів, інших міжнародних та національних експертів, у березні поточного року розроблено проект Стратегії подальшого розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України.

Реформа передбачає залучення широких верств суспільства, яке має право і повинно визначати, які послуги прагне отримати від держави та її органів. Стратегія пройшла процес максимально відкритого, публічного суспільного обговорення та була схвалена громадськістю. Жителі всіх регіонів України мали можливість внести свої пропозиції щодо подальшого процесу реформування системи МВС України.

Імперативом для подальшого реформування системи є безпека, захист, сервіс. Це основний дороговказ, що здатний забезпечити розвиток України як безпечної держави, пріоритетом у якій є інтереси громадян і висока ефективність усіх складових системи МВС.

Для реалізації окресленого обсягу завдань необхідно керуватися новими підходами та повсякчас застосовувати їх у роботі. Насамперед це:

– служіння суспільству;

– підзвітність і демократичний цивільний контроль;

– залучення населення до процесу створення безпечного середовища;

– сучасні практики управління;

– інформатизація діяльності.

У цьому контексті було виокремлено низку пріоритетів, зокрема: створення безпечного середовища для життєдіяльності кожної людини і громадянина, підтримання публічної безпеки та порядку через створення єдиної служби екстреної допомоги «112»; упровадження принципу Community policing; реформування поліції превентивної діяльності; забезпечення безпеки дорожнього руху шляхом розвитку підрозділів дорожньої поліції та впровадження відеофіксації порушень Правил дорожнього руху; становлення сучасної Національної гвардії за стандартами НАТО.

Крім цього, Стратегія передбачає важливу мету – протидію злочинності через запровадження інституту кримінальних проступків; розроблення нових процесуальних форм для підвищення ефективності досудового розслідування; підвищення ролі превентивної діяльності; становлення сучасної системи кримінального аналізу; реалізацію єдиної політики локальних програм; реформування кримінальної та кіберполіції; дотримання та забезпечення прав людини органами системи МВС України через відновлення порушених прав громадян; адаптацію відомчих нормативно-правових актів до законодавства Європейського Союзу; розвиток системи роботи з потерпілими та жертвами; упровадження автоматизації обліку затриманих осіб; удосконалення нормативно-правового регулювання підстав і порядку застосування фізичної сили,

спеціальних засобів та вогнепальної зброї; розвиток системи захисту прав людей з особливими потребами.

Для забезпечення збалансованої міграційної політики й ефективного інтегрованого управління кордонами (швидкого та комфортного пересування громадян; запровадження європейських стандартів інтегрованого управління кордонами й обміну інформацією щодо ідентифікації осіб) заплановано облаштування державного кордону сучасними засобами контролю.

Якість і доступність послуг буде реалізована через спрощення механізмів їх надання (зокрема в онлайн-режимі) та запровадження нової системи оцінювання якості.

Передбачено також упровадження сучасних методів формування й аналізу державної політики у сфері правоохоронних органів, розроблення критеріїв оцінювання діяльності системи органів МВС України, застосування ефективних механізмів цивільного демократичного контролю, розвиток ІТ-управління, підготовка належних інформаційних систем МВС для приєднання до Шенгенської інформаційної системи.

Реалізація Стратегії спрямована на розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників шляхом удосконалення відомчої системи освіти та підготовки кадрів; розроблення механізмів забезпечення прозорості добору кадрів і кар'єрного зростання; упровадження сучасних методів мотивації та збалансованої системи соціального захисту; створення налагодженої системи внутрішніх комунікацій.

Саме задля створення такого сервісу й такої системи було визначено спільні цілі, досягнення яких буде відповідати запитам суспільства.

Крім цього, в план дій Стратегії закладено практичні кроки з її реалізації. Передбачено забезпечення фінансування за рахунок міжнародної технічної допомоги та за кошти державного бюджету, що будуть виділені для системи МВС України в необхідних обсягах.

Результатом реформи має бути побудова злагодженої, професійної, стійкої системи МВС України.

Саме співпраця Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби, Національної поліції, Національної гвардії України та сервісних центрів забезпечить стійке

функціонування, оперативність і високу ефективність роботи всіх органів системи МВС. Адже всі вони працюють на досягнення спільної мети – побудову стійкої, керованої, технологічно розвинутої системи МВС України, здатної протистояти сучасним викликам і загрозам, забезпечити громадську безпеку та порядок у державі, щоб кожен громадянин відчував себе захищеним, був впевнений, що система МВС України цілодобово працює для задоволення його потреб, зможе вчасно прийти на допомогу, захистити в складній ситуації та надати якісний сервіс.

Ніжинський Сергій Сергійович, директор Департаменту з питань стратегічного планування та координації державної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України, кандидат юридичних наук

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЗГІДНО ІЗ СЕРЕДНЬОСТРОКОВИМ ПЛАНОМ УРЯДУ ДО 2020 РОКУ

Уперше за часів незалежності Уряд у квітні 2017 року схвалив і затвердив Стратегію Уряду 2020, метою якої є забезпечення зростання рівня життя громадян і підвищення його якості як результат сталого економічного розвитку.

Кабінет Міністрів України в стислі строки розробив і затвердив план пріоритетних дій Уряду на 2016 рік. Його прийняття і виконання забезпечили початок системної роботи зі здійснення Урядом структурних реформ у різних сферах державної політики.

Середньостроковий план сфокусовано на поліпшенні всіх аспектів життя громадян шляхом досягнення таких цілей:

– економічне зростання;
– ефективне врядування;
– розвиток людського капіталу;
– верховенство права і протидія корупції;
– безпека й оборона.

Слід акцентувати увагу на основних аспектах протидії корупції.

Запобігання та протидія корупції передбачають забезпечення належного виконання законодавства, функціонування ефективної, координованої та прозорої системи антикорупційних інституцій. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції співпрацюватиме з Національним антикорупційним бюро, Генеральною прокуратурою України, судовою гілкою влади, іншими установами з питань протидії корупції.

Невід'ємною складовою ефективної системи протидії корупції та забезпечення верховенства права є належне функціонування правоохоронних органів загалом, функціонування ефективної системи виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Руйнування корупційних схем забезпечить значну економію бюджетних коштів та їх спрямування на розвиток економіки й підвищення добробуту громадян.

Загальна мета антикорупційної реформи полягає в обмеженні можливостей для виявів корупції; посиленні ризику відстеження та покарання за корупційну поведінку й мінімізації її наслідків; подоланні толерантного ставлення до виявів корупції.

Протягом 2017–2020 років передбачено забезпечити подальше обмеження можливостей для корупції в державному секторі. Пріоритетні напрями антикорупційної реформи, реалізація яких дасть змогу Кабінетові Міністрів України досягти цієї мети, передбачають:

– зміцнення інституціональної інфраструктури та підвищення потенціалу з планування та реалізації політики антикорупційними установами, що провадять діяльність із запобігання корупції, зокрема забезпечення ефективної роботи превентивних антикорупційних органів, завершення формування Державного бюро розслідувань та Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

– функціонування системи електронного декларування в повному обсязі;

– зміцнення системи контролю фінансування політичних партій.

Усі новостворені інституції в інфраструктурі антикорупційної реформи, серед яких Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна

прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань, Спеціалізований антикорупційний суд (у разі прийняття відповідного законодавства й утворення), отримають фінансування в обсязі, достатньому для організації їх діяльності.

Кабінет Міністрів України забезпечить ефективну координацію роботи з проведення антикорупційної реформи, зокрема шляхом налагодження співробітництва, обміну досвідом та інформацією між окремими органами для досягнення спільних цілей подолання корупції в Україні.

Одним з пріоритетів стане оновлення Антикорупційної стратегії, яка визначатиме ключові цілі та показники оцінювання прогресу в проведенні антикорупційної реформи, а програма з імплементації Стратегії міститиме перелік конкретних ініціатив і кроків, відповідальних за виконання та строків досягнення зазначених у Стратегії цілей.

Гультай Михайло Мирославович,
суддя Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук

ПРАВОВІ (ЮРИДИЧНІ) ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РЕФОРМУВАННЯМ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У юридичній літературі зазначено, що корупція (від лат. *corrumpere* – псувати) – це протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення, а також підкупність, продажність громадських та політичних діячів. Характерною ознакою такої діяльності є конфлікт між діями посадової особи та інтересами її працедавця або конфлікт між діями виборної особи й інтересами суспільства.

Крім цього, як стверджує професор економіки Каліфорнійського університету Пранаб Кумар Бардан, згідно з макроекономічними та політико-економічними

дослідженнями, корупція є найбільшою перепоною для економічного зростання й розвитку, що здатна бути загрозою для будь-яких перетворень [1].

Про значущість спричинених корупцією проблем ідеться в Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб, схваленому Генеральною Асамблеєю ООН від 19 грудня 1996 року; Рекомендації № R(2000)10 Комітету Міністрів державам – членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців та інших актах міжнародного права. Зокрема, згідно з Конвенцією ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року, корупційними є діяння, що становлять загрозу для стабільності й безпеки суспільств, підривають демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість і завдають шкоди «сталому розвитку та принципу верховенства права» [2].

У законодавстві України також встановлено низку вимог до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також певні обмеження з метою запобігання проявам корупційних дій. Конституційний Суд України в Рішенні від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012 зазначив, що «до законодавчо передбачених заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції, належать обмеження щодо використання такими особами службового становища, стосовно сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, одержання дарунків (пожертв), роботи близьких осіб, а також обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, запровадження фінансового контролю, встановлення загальних вимог до поведінки зазначених осіб, проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, вимоги щодо прозорості інформації, яка надається уповноваженими особами, заборона на одержання

безоплатних послуг і майна органами державної влади й органами місцевого самоврядування»[1].

У цьому контексті Конституційний Суд України неодноразово розглядав питання конституційності обмежень щодо участі зазначених посадових осіб у підприємницькій діяльності. Так, у Рішенні від 13 березня 2012 року № 6-рп/ 2012 Суд визнав конституційними положення п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI[2], згідно з яким особам, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Водночас Конституційний Суд України визнав такими, що не відповідають Конституції України, положення цього Закону стосовно заборони зазначеним особам брати участь у загальних зборах підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку[3].

У жовтні 2010 року Конституційний Суд України розглянув справу про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів за поданням Верховного Суду України. У Рішенні від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010

---

[1]Рішення Конституційного Суду України від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

[2]Закон втратив чинність на підставі Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII.

[3]Рішення Конституційного Суду України від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Конституційний Суд України визнав конституційними низку положень Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року № 1506-VI[1] щодо права членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю лише в позаробочий час; займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю.

Конституційний Суд України також зазначив, що встановлені законодавством процедури, які забезпечують формування належного корпусу осіб, що претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, ураховують конституційні положення щодо обов'язків кожного перед суспільством і права кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, закріплені в ст. 23 Конституції України, та не порушують конституційну норму, яка передбачає можливість збирання, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації про особу за її згодою у випадках, визначених законом [3].

Водночас у цьому самому Рішенні Конституційний Суд України сформулював правову позицію, за якою перелік близьких осіб незалежно від місця їх проживання і ведення спільного господарства, а також інших осіб за умови їх постійного проживання з особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, та ведення з нею спільного господарства, дає можливість державним органам втручатися в їхнє особисте та сімейне життя, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечить положенням ч. 1, 2, 4 ст. 32 Конституції України. Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України брав до уваги припис ч. 1 ст. 64 Основного Закону України, за яким конституційні права й свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України.

Таким чином, правові (юридичні) позиції Конституційного Суду України полягають у тому, що з огляду на значну загрозу стабільності, безпеці та економічному й політико-соціологічному

[1]Закон утратив чинність на підставі Закону України «Про визнання такими, що втратила чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 року № 2808-VI.

розвитку суспільства законодавство може передбачати певні обмеження стосовно осіб, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі щодо участі в підприємницькій діяльності з метою отримання прибутку або оприлюднення певної інформації особистого характеру. Водночас Суд застерігає, що зазначені обмеження слід запроваджувати виключно на підставі та в спосіб, які передбачені Конституцією України.

Список використаних джерел

1. Bardhan P. Corruption and development / P. Bardhan // Journal of Economic Literature. – 1997. – Vol. 25. – P. 1320–1346.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. : ратифік. Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.

3. Рішення Конституційного Суду України від 6 жовт. 2010 р. № 21-рп/2010 у справі про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 6. – С. 7.

Костицький Михайло Васильович, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАПН України, заслужений юрист України;
Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заслужений юрист України

КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНА ВЛАСТИВІСТЬ ВЛАДИ:ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

1. Влада (від грецьк. kpбros – панування, управління) – соціокультурний феномен людської цивілізації, який виявляється як можливість і здатність здійснювати чи нав'язувати свою волю, впливати на поведінку окремих людей, їх груп, громадянське суспільство загалом за допомогою сили, волі, авторитету, права, моралі, харизми, психологічних засобів, нейролінгвістичного програмування (зомбування). Основними

аспектами влади є: можливість і здатність розпоряджатися, панувати над людьми та суспільними організаціями, наявність певних структур, органів, осіб, наділених державними, адміністративними повноваженнями, або таких, які володіють певним впливом, повноваженнями за традицією, звичаєм чи внаслідок присвоєння їхніх (повноважень) собі, узурпації.

У політології та кратології визначення суті влади пов'язане із силою, яка змушує до підкорення, волею як здатністю нав'язувати свою волю іншим наперекір їх волі. Телеологічне тлумачення влади передбачає усвідомлення доцільності та необхідності влади, інструменталістське – виявляється як здатність до мобілізації ресурсів для досягнення певних цілей. Структурно-функціоналістське трактування влади розглядає її як властивість соціальної організації, спосіб самоорганізації людської спільноти, що ґрунтується на доцільності розподілу функцій управління та виконання. Біхевіористське поняття влади визначає особливий тип поведінки, за якого окремі індивіди віддають накази, директиви (стимул), а решта їм підкоряється (реакція). Згідно із філософсько-психологічним трактуванням, влада походить зі свідомості й підсвідомості (Б. Дем'яненко).

На нашу думку, усі ці визначення сутності влади відображають різні її аспекти. Системотворчим фактором влади є індивідуальна і групова психологія, яка виявляється в тому, що в певної категорії людей на рівні базових інстинктів (потреба в їжі, житлі, репродукції) наявна також потреба домінування над іншими. Дослідник О. Бондар виокремлює три надмотиви, які зумовлюють поведінку людини: прагнення влади, грошей і заздрість. Водночас у соціумі завжди є особи, які прагнуть не влади, а співпраці, «сродності» (за Г. Сковородою), не грошей, а духовних благ, керуються не заздрістю, а толерантністю. У свідомості таких людей бажання допомогти ближньому превалює над егоїзмом, бажання самовдосконалюватися – над бажанням щось спожити.

Можливо, із цим пов'язаний активний пошук нової світоглядно-релігійної парадигми, який почався в середині XIX ст. (від теософії О. Блавацької, неогностицизму, неоязичництва, синтетичної релігії Муна тощо).

2. Владу невіддільно супроводжує корупція. Остання є неминучою, це зворотний бік влади. Філософи, політологи, юристи, соціологи, психологи й інші спеціалісти намагаються дати визначення корупції. На наш погляд, найповнішу юридичну дефініцію корупції запропонував професор і суддя Конституційного Суду України М. Мельник, згідно з яким корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання матеріальних благ, послуг, пільг, переваг. Однак філософське визначення корупції ширше: суб'єктами корупції є представники не тільки державної влади, а й політичних партій, громадських організацій, місцевого самоврядування, бізнесу, криміналітету.

Об'єктом корупційних діянь є інтереси, права людини, соціальних груп, громадянського суспільства, держави, правові, моральні, релігійні норми, традиції та звичаї (зокрема міжнародні). Причиною корупції є, переважно, жадібність, прагнення матеріальних благ, влади. Останню корупція супроводжує з часів її виникнення, з напівдикого стада, племені, через первісне суспільство й суспільно-економічні формації або історичні епохи розвитку людства. Однак в античних містах-державах, у Римі за часів Республіки, за вічевої демократії на Русі її було мінімізовано. У XX ст. традиційної корупції не було в організованій вождем Лівії ісламської Джамахірії (де й держави в звичайному значенні не було) або в анархічній самоврядній спільноті Нестора Махна на Півдні та Сході України в 1917–1922 роках.

3. Протидія корупції починається в античні часи та виявляється в реформах Солона і Клісфена в Греції, діях консула Цицерона, імператора Марка Аврелія в Римі. Солон, зокрема, не лише скасував боргову кабалу, запровадив майновий ценз на вступ до війська та залучення до державних справ, а й заборонив марнотратство, ліквідував привілеї евпатридів (благородних), допустив до влади вихідців з народу (демосу). Обмеження корупції Солоном мало настільки сильний психологічний ефект, що через два століття у творах Платона він залишається взірцем правителя (хоча Солон був предком Платона). Слова Платона про те, що держава, у якій закон не має сили та залежить від влади, приречена на загибель, були

пророчими. Корупція і є однією з форм беззаконня. Корупція «роз'їдала» фундамент надпотужних держав упродовж історії. Вона знищила Фінікію, Карфаген, Єгипет, Рим та інші держави. І якщо Платон визнавав вдалими такі форми правління, як монархія, аристократія, демократія, то їх антиподи – тиранія, олігархія, охлократія – були просякнуті корупцією і довго існувати не могли.

Учень Платона, а згодом опонент Аристотель змінює статус демократії як форми правління. Якщо в Платона це «правильна» форма, то в Аристотеля – неправильна. На його погляд, правильні форми правління – це монархія, аристократія, політія, неправильні – тиранія, олігархія, демократія. Перші – обмежують корупцію, другі – сприяють її розквіту. Аристотель обстоював заборону одній людині обіймати декілька державних посад. В Афінах також було запроваджено закон, що зобов'язував кожного громадянина звітувати про засоби, на які він живе. Сучасні закони про люстрацію чи декларування доходів керівниками держави й державних органів – не новела і не сучасний винахід.

Корупція нерозривно пов'язана з ментальністю, психологією певного народу чи нації, ментальність – із релігією (яка подеколи виконує роль ідеології). Нині майже половина населення Землі сповідує аврамічні релігії (іудаїзм, християнство, іслам). Ці релігії, зокрема християнство, були ідеологічним підґрунтям формування західної культури та цивілізації.

Іудаїзм – найдавніша із цих релігій – проповідує толерантне ставлення до багатих і багатства, але не допускає корупції, неправедного збагачення за рахунок ближнього (єдиновірця).

Християнство в православній чи католицькій версіях багатство трактує як зло («Швидше верблюд ввійде в вушко голки, ніж багатий – у царство небесне», – сказано в Біблії). Бідність є богоугодною, аскеза й відмова від мирського світу шануються. У цьому контексті корупція є гріховною, належить до тяжких гріхів.

Протестантська революція в XVI ст. не лише повернула християнство до витоків (іудаїзму), а й відкинула посередника між Богом і людьми – церкву, наголосивши на тому, що спасіння забезпечують не «добрі» й «богоугодні» діла, а віра.

Важка настирна праця задля збагачення є богоугодною. Тому багатий є поміченим «перстом Божим». Тенденцію до збагачення як один із принципів протестантизму визначив у праці «Протестантська етика і дух капіталізму» М. Вебер. Прагнення вигоди та збагачення (а з ними і корупція) є основою капіталізму.

5. Водночас, хоча корупція існує стільки, скільки існує влада, їй можна й необхідно протистояти.

У цьому контексті слід окреслити щонайменше три напрями розвитку державної антикорупційної політики в Україні.

Перший напрям передбачає розширення прав місцевого самоврядування, громадських організацій та об'єднань громадян, проведення роз'яснювальної та виховної роботи серед суб'єктів громадянського суспільства, удосконалення виборчого законодавства, законодавства про люстрацію і декларування доходів, активізацію новостворених антикорупційних органів та їхню підтримку з боку суспільства, заборону (на певний час) представникам бізнесу і фінансових структур обіймати посади в державі та місцевому самоврядуванні. А головне – це поступова трансформація суспільства, керованого владною вертикаллю, – у спільноту із самоврядуванням «по горизонталі». Адже існування інформаційного суспільства (або навіть уже постінформаційного, у якому домінуватиме штучний інтелект) передбачає його саморегуляцію.

Другий напрям полягає в установленні жорстких норм у КК України, відновленні смертної кари, запровадженні конфіскації майна та коштів корупціонерів, репресій щодо членів їхніх сімей, відновленні системи військових судів і поширенні їх компетенції на службовців Міністерства оборони, СБУ, МВС, МНС України, пенітенціарної служби, митниці, фіскальної служби, антикорупційних прокуратур, судів, бюро розслідувань тощо. Слід зауважити, що такі радикальні засоби дієві протягом певного часу, однак потім провокують відродження корупції ще в ширших масштабах.

Третій напрям – синтетичний – полягає в комбінуванні форм, засобів та інституцій попередніх двох. Головним є психологічне «перевантаження» корупціонерів. Для цього необхідно виховувати молоде покоління на правильних моральних принципах, які утвердять нетерпимість до корупції, прагнення протистояти їй.

Шакун Василь Іванович, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ДЖЕРЕЛО КОРУПЦІЇ

Вплив тіньової економіки на поширення корупційних виявів у сучасній Україні є визначальним, адже становить реальну загрозу для національної безпеки. Тіньова економіка дискредитує не лише державні інститути в очах населення, а й українську державність перед світовою спільнотою. Вона перешкоджає інтеграції України в європейське співтовариство. Тіньова економіка стала звичним явищем, своєрідною нормою сучасного життя, що деформує правосвідомість різних соціальних груп, істотно впливає на злочинність, передусім економічну й організовану. Це явище стоїть на заваді здійснення соціально-економічного реформування. Крім цього, тіньова економіка стала основним джерелом корупції, тому не випадково проведення реформ не дає належних результатів унаслідок корупційного спротиву окремих представників державної влади, для яких тіньова економіка є одним із основних джерел збагачення.

Заходи, спрямовані на макроекономічну стабілізацію, є безрезультатними, економіка України має невизначені перспективи та залишається нестабільною. Реформаторські й антиреформаторські процеси, що тривають в економіці, попри певні позитивні зрушення, неминуче призводять до зростання рівня злочинності. На це вказують зміни, що відбулися впродовж останніх років у структурі та динаміці економічної злочинності. Саме економічна організована злочинність як соціально-правове явище завдяки корупції дискредитує державний апарат, підриває його авторитет, сприяє залученню частини його чиновників до кримінальних структур. Це дає їй змогу безперешкодно проникати в політику та інші сфери діяльності держави з метою встановлення контролю над найприбутковішими галузями економіки країни. Злочинність у сфері економіки супроводжується корупцією. Корумпована частина державного апарату захищає як кримінальний бізнес, так і незаконні дії легального бізнесу. Отже,

тіньова економіка стала матеріальною основою, на якій формується кримінальна структура корупції.

Тіньову економіку в сучасній Україні переважно досліджують економісти, соціологи, політологи. Існують також окремі теоретичні й практичні дослідження, підготовлені юристами. Проте ці напрацювання мають суто фрагментарний характер і не відображають цілісного характеру кримінологічних наслідків впливу тіньових економічних процесів на злочинність в Україні. На жаль, тіньова економіка донині не стала об'єктом всебічного дослідження кримінологічної науки. Попри небезпечність зазначеного явища, учені звертаються до цієї проблеми епізодично.

У суспільстві поступово утверджується культура бідності, тобто культура виживання, де пасивність населення відтворює умови, що унеможливлюють прогресивний розвиток, а країна занурюється в стагнацію. Інакше кажучи, бідність породжує бідність. Бідна людина не може вписуватись у сучасні європейські стандарти життя за умови, що жити можна виключно у відповідності до своїх доходів. А це не одне й те саме. Зазначені суперечності провокують конфлікт особистості, що підштовхує людину до протиправної поведінки, незаконного збагачення, серед якого корупція є найкоротшим шляхом до гідного життя. Тобто спрацьовує такий принцип: якщо комусь чогось не вистачає, то він намагається відібрати його в іншого. Цей принцип уже не одне десятиліття сповідують чиновники в Україні. У цьому, власне, й полягає природа української корупції. Ідеться не про насильницькі форми злочинності, адже їх замінили і набули поширення маніпуляції з державним бюджетом, фінансуванням різноманітних субсидій та інших, на перший погляд, позитивних соціальних виплат, контрабандою товарів, уникненням оподаткування тощо.

Загальновідомо, що заходи протидії тінізації економіки мають фрагментарний характер, набувають вигляду періодично проведених кампаній, зумовлених переважно політико-кон'юнктурними міркуваннями. Можна стверджувати, що здійснюється боротьба з окремими проявами явища, а не безпосередньо з цим явищем. Не викликає сумнівів необхідність нових підходів запобігання злочинності в цій сфері. Водночас не всі усталені форми запобігання злочинності можуть бути застосовані в українських реаліях.

Занепокоєння викликає й непродумана податкова політика. У нинішньому році бюджет недоотримає близько 2 млрд грн акцизного податку з алкоголю. За словами народного депутата України В. Гудзенка, за період 2012–2016 років обсяги виробництва легального алкоголю зменшилися більш ніж удвічі. У 2017 році спостерігається тенденція до подальшого скорочення. Однією з причин такого негативного явища є необґрунтоване завищення акцизів. Обсяги сплати акцизного податку на горілку та лікеро-горілчані вироби становили близько 5 млрд грн на рік, починаючи з 2011 року. Зазначений показник практично не змінювався протягом шести років, що дає змогу констатувати незбалансовану акцизну політику держави та відсутність позитивного фіскального ефекту від значного підвищення ставок акцизного податку. Згідно з переконаннями нардепа, у разі проведення державою збалансованої акцизної політики, надходження від акцизного податку з міцних алкогольних напоїв до бюджету могли б щорічно збільшуватися, а не залишатися на одному й тому самому рівні. Лише цього року розрахункові втрати бюджету можуть становити близько 1,5 млрд грн [1].

Нині однією з нагальних проблем є недостатня ефективність державного фінансового контролю, що створює ситуацію безкарності осіб, які вчиняють протиправні дії та провадять свою господарську діяльність приховано від відповідних органів виконавчої влади. Це зумовлено, по-перше, дублюванням контрольно-ревізійних повноважень між органами, на які покладено здійснення контрольних функцій, а також відсутністю координації та системи обміну інформацією між ними. Задля розв'язання зазначеної проблеми необхідно розробити й впровадити механізми інформаційної взаємодії органів державного фінансового контролю з інформаційними базами інших контролюючих і наглядових органів, а також чітко визначити предмет та обсяг фінансового контролю, який стосовно бюджетних коштів мають здійснювати головні розпорядники бюджетних коштів, підрозділи відомчого контролю, фінансові органи та органи Державної казначейської служби. По-друге, нині подання податкової звітності здебільшого відбувається за допомогою електронних мереж. Окрім цього, не передбачено необхідність їх аналізу щодо визначення ступеня ризику здійснення тіньових операції суб'єктом, який надає таку звітність. Тому з метою

мінімізації ризику використання тіньових сфер у господарській діяльності необхідно внести зміни та доповнення до Податкового кодексу України про прийняття податковими органами додаткових форм податкової звітності лише після застосування системи оцінки ризиків. Також доцільно створити систему фінансового контролю, яка була б мобільною, тобто спроможною оперативно, адекватно і професійно реагувати на будь-які зміни в економіці й законодавстві та передбачити необхідність координування взаємодії контрольних органів різних рівнів, що здійснюють внутрішній і зовнішній контроль, з метою мінімізації ризику існування тіньових процесів у бюджетних правовідносинах.

Одним із найістотніших чинників тінізації національної економіки є недосконалість судової та правоохоронної систем, відсутність чіткої державної програми протидії організованій злочинності, зокрема в економічній сфері, низький рівень довіри населення до судових і правоохоронних органів [2].

Причина останнього є цілком зрозумілою. В Україні світогляд значної частини населення сформувався в умовах так званого тоталітарного режиму. Водночас ситуація з молоддю є ще гіршою: свідомість юнацтва формувалась за умов корупції, зневаги до людини, неможливості законним шляхом реалізувати власні законні інтереси. Саме через це свідомість і правосвідомість молодого покоління виявилася деформованою. Це означає, що як перші, так і другі, не можуть розумно розпорядитись необмеженою свободою, яку їм обіцяють перед кожними виборами. За цих умов агресія та насильство є неминучими, від чого Україна нині потерпає. Законодавець має враховувати вказану обставину в процесі визначення в кримінальному законодавстві діянь, які є злочинами. Зокрема, необхідно розширити перелік цих діянь. Це сприятиме як стримуванню злочинності в певних межах, так і створенню умов для реалізації свободи кожним, у тому числі й потенційним агресором.

Суспільство потребує стабільності й порядку. Важлива роль у цій справі належить кримінології, яка має обґрунтувати теоретичні та правові засади запобігання впливу тіньової економіки на корупційні процеси в Україні.

Список використаних джерел

1. Підвищення акцизів на алкоголь вже шість років не дає позитивного фіскального ефекту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unn.com.ua/uk/news/1689312-pidvyshchennia-

aktsyziv-na-alkohol-vzhe-6-rokiv-ne-daie-pozytyvnoho-fiskalnoho-efektu-nardep. – Назва з екрана.

2. Ведернікова С. В. Детінізація економіки як фактор економічної стабільності держави [Електронний ресурс] / С. В. Ведернікова. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua pdf/11_2015/10.pdf. – Назва з екрана.

Фодчук Анатолій Богданович, начальник Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України

АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОІНФОРМОВАНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ПРО АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 576-р було затверджено Стратегію комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції (Стратегія) [1]. Як зазначено в Загальній частині цього документа, до його розроблення спонукало те, що наша держава потребує підтримки й залучення громадян для більш ефективної роботи із запобігання та протидії корупції. З метою ефективнішої координації зусиль усіх учасників антикорупційної реформи та зміни наявної в суспільстві так званої корупційної парадигми слід звернути увагу на комунікацію у сфері запобігання та протидії корупції.

Результати періодичних опитувань, організованих дослідницькою компанією TNS разом із Національною радою реформ, також засвідчують наявність негативної тенденції – збільшення частки осіб, які вважають, що державні органи не вживають жодних заходів для подолання корупції в Україні (50–60 %). Така ситуація склалася у зв'язку з низьким рівнем поінформованості в суспільстві про заходи, вжиті державою з метою подолання корупції. Водночас близько половини респондентів зазначили, що чули або читали про прогрес у боротьбі з корупцією.

На нашу думку, рівень поінформованості суспільства про антикорупційну діяльність, яку провадить державний орган чи орган місцевого самоврядування, можна підвищити завдяки збільшенню кількості повідомлень про успішні приклади

реалізації антикорупційної політики. На сьогодні таке інформування переважно здійснюється шляхом інформування громадян через офіційний веб-сайт відповідного державного органу. Водночас постає запитання: чи бажає суспільство отримувати таку інформацію? Саме ця невідповідність (між тим, яку інформацію пропонує орган на офіційному веб-сайті, і тим, чи має споживач потребу в ній) досить часто призводить до ситуації коли в громадськості формується стереотипна думка про антикорупційну бездіяльність певного органу, що на практиці не відповідає дійсності.

Розглянемо практичні аспекти. Після реформування наприкінці 2015 року МВС України одним із перших антикорупційних заходів щодо інформування суспільства стало запровадження на головній сторінці його офіційного веб-сайту рубрики «Запобігання корупції», що містить десять підрубрик [2].

Аналогічні рубрики нині запроваджено й на офіційних веб-сайтах державних органів/формувань, діяльність яких координує Міністр внутрішніх справ України: Національної гвардії України [3], Національної поліції України [4], Державної прикордонної служби України [5], Державної служби з надзвичайних ситуацій України [6] та Державної міграційної служби України [7].

Звернувшись до цих рубрик, представники громадськості можуть ознайомитись з інформацією про завдання та функції уповноважених антикорупційних підрозділів, стан виконання передбачених антикорупційною програмою заходів, статистичну звітність тощо. Крім цього, у кожному державному органі/формуванні передбачено можливість повідомлення про факти порушення антикорупційного законодавства з боку працівників відповідного державного органу/формування. Привертають увагу також офіційні веб-сайти Головного сервісного центру МВС України – міжрегіонального територіального органу з надання сервісних послуг МВС України, та регіональних сервісних центрів МВС України – територіальних органів з надання сервісних послуг МВС України як єдиний офіційний канал оприлюднення інформації щодо послуг сервісних центрів, новин та інформації про їхню діяльність [8].

Тут можна знайти інформацію про всі послуги та найпоширеніші запитання, роботу мобільних сервісних центрів

МВС України, актуальну інформацію в медіа, контакти аналогічних сервісних центрів, публічну інформацію. На сайті працюють: он-лайн камери спостереження за роботою сервісних центрів МВС України, можливість скористатися замовленням довідки про відсутність судимостей он-лайн, доступом до єдиного державного реєстру.

Функціонування зазначених рубрик і наповнення їх актуальною інформацією забезпечує реалізацію діяльності МВС України, його територіальних органів, державних органів/формувань, підконтрольних Міністрові внутрішніх справ України, на принципах відкритості, прозорості, що є одним із пріоритетів Стратегії розвитку системи МВС України до 2020 року, нещодавно схваленої Урядом.

Водночас навіть поверхневий аналіз даних у засобах масової інформації, соціальних мережах засвідчує, що більшість інформації з антикорупційної тематики становлять повідомлення про наявні проблеми, учинені правопорушення, що формує в громадян хибне уявлення про відсутність поступу у сфері запобігання корупції, або навіть про погіршення ситуації.

На жаль, державні органи на сьогодні ще не знайшли оптимальних шляхів популяризації в суспільстві інформації про власні досягнення в зазначеній сфері. Проте, на нашу думку, пошук ефективних способів комунікації є не менш важливим, ніж здійснення якісних реформ. Лише в комплексі вони можуть дати можливість досягти поставленого результату – забезпечити стійке зниження рівня корупції в усіх сферах життя нашої країни.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серп. 2017 р. № 576-р. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

2. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/. – Назва з екрана.

3. Офіційний веб-сайт Національної гвардії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ngu.gov.ua/ua. – Назва з екрана.

4. Офіційний веб-сайт Національної поліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.npu.gov.ua. – Назва з екрана.

5. Офіційний веб-сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/. – Назва з екрана.

6. Офіційний веб-сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dsns.gov.ua/. – Назва з екрана.

7. Офіційний веб-сайт Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dmsu.gov.ua/. – Назва з екрана.

8. Офіційний веб-сайт Головного сервісного центру МВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hsc.gov.ua/. – Назва з екрана.

Баганець Олексій Васильович,
екс-заступник Генерального прокурора України, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ, НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО І ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

20 листопада 2017 року закінчився п’ятирічний термін повноважень органів прокуратури щодо розслідування злочинів, підслідних Державному бюро розслідувань (ДБР), а в грудні 2017 року закінчується критичний термін повноважень слідчих прокуратури щодо розслідування злочинів, підслідних НАБУ. Тобто прокуратура зобов’язана буде передати в НАБУ майже 15 тис. кримінальних проваджень. У Перехідних положеннях до КПК України, зокрема в п. 20^1, зазначено, що спеціальне розслідування в конкретних кримінальних провадженнях (що стосуються, здебільшого, злочинів, які інкримінують попередній владі) стосовно підозрюваних, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності й оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук, чи які понад шість місяців переховуються

від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, та/або стосовно яких наявні фактичні дані, що вони перебувають за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції, здійснюється теж тимчасово, однак не пізніше за день початку діяльності Державного бюро розслідувань.

Можливі негативні наслідки цього процесу надто серйозні. Проте Генеральна прокуратура України навіть після настання таких критичних ситуацій зобов'язана буде нести відповідальність за організацію досудового розслідування та процесуальне керівництво розслідуванням за всіма такими провадженнями.

Генеральний прокурор й інші керівники прокуратур справді мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального провадження іншому органу досудового розслідування, проте лише в разі «неефективного розслідування». Однак передбачені законом повноваження щодо можливостей проведення розслідування в слідчих прокуратури після 20 листопада цього року не є свідченням неефективного виконання слідчих дій, і тим більше за тими провадженнями, які будуть зареєстровані після цієї дати.

Висловлені Генеральним прокурором наміри продовжувати проведення досудового розслідування у справах, підслідних ДБР, після закінчення зазначеного терміну силами процесуальних керівників суперечать вимогам ст. 36 КПК України, зокрема п. 4 ч. 2, яким надано право прокурорам у необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) дії та процесуальні дії (тобто без виконання негласних слідчих (розшукових) дій), однак і це можливо здійснити лише в порядку, визначеному цим Кодексом. Відповідно до ч. 7 ст. 214 КПК України, якщо відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР внесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше ніж наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні в нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Слідчі прокуратури мають право продовжувати досудове розслідування за вже розпочатими до зазначеної вище дати кримінальними провадженнями. Однак це не відповідає п. 2 ч. 1

Перехідних положень до КПК України, де передбачено, що такі повноваження слідчі прокуратури виконують лише до того, коли буде введено в дію ч. 4 ст. 216 КПК України, тобто до дня, коли почне діяти ДБР.

Згідно із положеннями законодавства, ДБР буде розслідувати кримінальні правопорушення про корупційні злочини, учинені державними службовцями лише 1-ї категорії, до якої входять усі високопосадовці, проте лише ті злочини, які не підслідні НАБУ (тобто не корупційні). Цьому органу надано право розслідувати злочини про корупцію, учинені Директором НАБУ та іншими службовими особам Антикорупційного бюро, заступником Генерального прокурора – керівником САП і прокурорами цієї прокуратури, крім тих випадків, коли досудове розслідування таких злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ.

Нинішні законодавці ідею створення такого потужного органу досудового розслідування злочинів у вищих ешелонах влади, як ДБР, цілком знівелювали, запропонувавши створити замість нього орган, який буде виявляти, розкривати й розслідувати злочини, які до цього були підслідні не тільки слідчим органів прокуратури, а й слідчим Національної поліції, передусім – військових прокуратур.

Бараш Євген Юхимович, начальник Інституту кримінально-виконавчої служби, доктор юридичних наук, доцент, заслужений діяч науки і техніки України;
Самосьонок Анастасія Олегівна, т.в.о. начальника сектору з організації науково-дослідної роботи Інституту кримінально-виконавчої служби

КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Розв’язання проблеми корупції є одним із пріоритетів завдань усієї світової спільноти, зокрема України. Відповідно до опублікованих 2016 року даних глобального дослідження «Барометр світової корупції» Міжнародного антикорупційного

руху Transparency International, корупція є однією з трьох найактуальніших проблем, що стоять перед Україною. Зокрема, 65 % респондентів, опитаних під час цього дослідження, висловили переконання, що органи державної влади не вдаються до жодних дій із запобігання та протидії корупції [1]. Тому український законодавець повинен приділити більше уваги розвитку антикорупційної політики держави, що має полягати в розробленні та впровадженні різноманітних послідовних заходів у межах ухвалених державою основ конституційного ладу з метою усунення причин виникнення й поширення цього протиправного явища, а також урахування міжнародного досвіду.

Досліджуючи проблемні питання виникнення та протидії корупції, важливим є усвідомлення значення цього терміна. Попри те, що перша згадка про корупцію як негативну форму державної служби наявна ще в архіві стародавнього Вавилону, донині зарубіжні та вітчизняні вчені не сформулювали єдиного визначення цього поняття. Термін «корупція» походить від латинського *corruptio,* що означає «псування, розбещення, підкуп, продажність». М. І. Мельник у своїй монографії зазначає: «Корупція – не просто соціальне, а й психологічне та моральне явище. Адже вона не існує поза людьми, їхньою поведінки, діяльністю. Корупція – це спосіб мислення, який зумовлює стиль життя» [2, с. 27].

У Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року термін «корупція» визначено як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей. Додатково систему антикорупційного законодавства України було оновлено ухваленими 2014 року законами України «Про Національне антикорупційне бюро України» та «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на

2014–2017 роки», Указом Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» від 18 березня 2015 року № 11. Постановами Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» від 18 березня 2015 року № 118 та «Про затвердження державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики» від 29 квітня 2015 року № 265 було затверджено рішення щодо створення Національного агентства з питань запобігання корупції як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Проте, попри таку значну нормативно-правову базу, нині в Україні рівень корупції залишається високим. Учинення корупційних злочинів простежується майже в кожній сфері діяльності держави та суспільства. Кримінально-виконавча система України, на жаль, не стала винятком. Крім цього, останніми роками в нашій країні констатують істотне збільшення кількості вчинених корупційних злочинів, окрема частка яких припадає саме на органи й установи виконання покарань. Так, за даними, оприлюдненими в рішеннях Колегії ДПтС України за 2014–2015 рік, співробітники кримінально-виконавчої служби 2014 року вчинили 81 злочин, з яких 30 корупційних; 2015 року – 76, серед яких 31 корупційний [3]; 2016 року – 74, з яких 40 корупційних; протягом перших семи місяців 2017 року – 34, з яких 18 корупційних [4]. Такі статистичні дані вказують на зменшення загальної кількості злочинів, що вчиняються в установах виконання покарань, проте дають змогу констатувати збільшення кількості корупційних злочинів.

Корупційні злочини, учинені в установах кримінально-виконавчої служби, умовно можна поділити на злочини, учинені в межах кримінально-виконавчих відносин між засудженими й співробітниками, та злочини, учинені під час організації виробничої та службової діяльності. Тому форми й причини їх учинення різняться. Так, наприклад, серед корупційних злочинів, що вчиняються в установах виконання покарань співробітниками під час організації виробничої та службової діяльності, найпоширенішими формами є: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та

зловживання впливом. Чинниками, що впливають на це, є: відсутність кваліфікованих співробітників і низький рівень їхнього соціального та матеріального забезпечення, брак належного відомчого та громадського контролю, відсутність профілактичних заходів щодо попередження виявів корупції шляхом висвітлення інформації про корупційні злочини для громадськості та співробітників кримінально-виконавчої системи зокрема. Інакше кажучи, корупційні злочини, учинені в межах кримінально-виконавчих відносин між засудженими та персоналом, переважно спрямовані на поліпшення умов тримання чи отримання інших додаткових пільг, реалізуються шляхом надання пропозицій, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі та вчиняються з метою спонукання їх до вчинення неправомірних дій, наприклад до пронесення в установи виконання покарань заборонених предметів. Проте через неефективну роботу контролюючих органів і неповідомлення працівниками про такі дії вони здебільшого є латентними. На вчинення цих корупційних злочинів в органах та установах виконання покарань впливають дещо інші чинники, які законодавець доречно намагається попередити, але донині безрезультатно. З одного боку, це недостатня кількість технічних засобів контролю за надходженням у місця позбавлення волі заборонених предметів, що пояснюється недостатнім фінансуванням органів та установ кримінально-виконавчої системи. Проте більш вагомим чинником є незначна відповідальність за вчинення корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних із корупцією. Так, наприклад, на сьогодні законодавець не передбачив кримінальну відповідальність за передачу заборонених предметів до слідчих ізоляторів та установ виконання покарань як співробітниками, так і цивільними особами, що фактично відбувається саме на основі отриманої неправомірної вигоди, а наявні адміністративна й дисциплінарна відповідальність не дають змоги ефективно протидіяти їх учиненню. Це питання намагалися вирішити, доповнивши КК України ст. 390^1 «Незаконна передача заборонених предметів особі, яка відбуває покарання у виді позбавлення, обмеження волі або арешту чи тримається під вартою», встановивши кримінальну

відповідальність за вчинення цих дій. Ухвалення такої норми сприяло б зменшенню цієї форми корупційних злочинів. Проте після втручання так званих правозахисників зазначену норму усунули з переліку змін до КК України.

Звісно, зазначена проблема наявна і в європейських країнах, але в дещо інших виявах і масштабах. Ураховуючи вищевикладене, для попередження корупції в місцях позбавлення волі необхідно більше уваги приділяти підготовці професійних кадрів для кримінально-виконавчої служби та їхньому належному соціальному й матеріальному забезпеченню, поліпшенню системи відомчого контролю та звітності перед громадськістю, поновленню збирання статистичних даних про вчинення корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних із корупцією, удосконаленню антикорупційного законодавства та його ефективному застосуванню органами кримінально-виконавчої служби, збільшенню фінансування органів та установ виконання покарань, реалізації профілактичних заходів щодо боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Transparency International. Барометр світової корупції [Electronic resource]. – Mode of access: https://transparency.org.ru/images/Barometr_2016_english.pdf. – Title from the screen.

2. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія / М. І. Мельник. – Київ : Атіка, 2001. – 304 с.

3. Рішення Колегії ДПтС України за 2014–2015 роки [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/category/630944. – Title from the screen.

4. Єнін Є. Якщо Мінюст не вживе заходів, ситуація в одеському СІЗО видаватиметься квіточками [Electronic resource] / Є. Єнін. – Mode of access: http://resonance.ua/zastupnik-genprokurora-ievgen-ienin-yak/. – Title from the screen.

Благута Роман Ігорович, ректор Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Кобко Євген Васильович, доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Важлива роль у боротьбі зі злочинністю належить правоохоронним органам, основним завданням яких є швидке, повне й неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, щоб кожен, хто вчинив злочин, був справедливо покарання і жодний невинуватий не був притягнутий до кримінальної відповідальності. Однак в умовах сьогодення діяльність компетентних органів значно ускладнюється тим, що ймовірні злочинці, маючи достатньо високий професійний рівень навичок, найсучасніші технічні засоби, значні фінансові можливості й широкі корумповані зв'язки, не лише ретельно приховують свої злочинні діяння, а й активно протидіють своєму викриттю. Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень, яка набула значних масштабів, є однією з основних причин погіршення показників притягнення осіб до кримінальної відповідальності. Одним із правових засобів, на яких ґрунтується протидія злочинності, зокрема з корупційною складовою, є інститут підслідності. Від правильного визначення органу, який буде здійснювати досудове розслідування, залежить прийняття законного судового рішення, набуття чинності яким стане констатацією виконання завдань кримінального провадження.

Аналізуючи норми КПК України [1], можна стверджувати, що проблема протидії корупції є нагальною. На це вказує той факт, що досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень розподілене між слідчими всіх органів досудового розслідування, визначеними в ст. 216 КПК України.

Так, детективам Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) підслідні злочини, передбачені ст. 191, 354

(стосовно працівників юридичних осіб публічного права), ст. 206^2, 211, 364, 366^1, 368, 410 КК України; ст. 369, 369^2 КК України (за умов, визначених у п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України). Підрозділам внутрішнього контролю НАБУ підслідні злочини, передбачені ст. 354, 364–370 КК України, за умов, якщо злочин учинено службовою особою НАБУ (крім директора, його першого заступника та заступників) та якщо злочин виявили ці підрозділи.

Державному бюро розслідувань підслідні корупційні злочини незалежно від різновиду в разі вчинення їх суб'єктами, зазначеними в ч. 4 ст. 216 КПК України, за винятками, встановленими цією нормою.

Службі безпеки України підслідні корупційні злочини, передбачені ст. 364 КК України (якщо злочин встановлено під час розслідування злочинів, передбачених ст. 328, 329, 422 КК України, крім випадків, коли цей злочин належить до підслідності НАБУ), а також ст. 201, 258^1, 258^4, 328, 330, 332, 332^1 КК України.

Слідчим органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, підслідні корупційні злочини, передбачені ст. 212, 212^1, 219, 222^1 КК України.

Слідчим органів Національної поліції підслідні корупційні злочини, передбачені ст. 132, 145, 149, 157, 158, 158^2, 159, 159^1, 160, 161, 162, 163, 168, 169, 171, 173, 176, 177, 189, 206, 209^1, 220^1, 223^2, 229, 232, 232^1, 232^2, 238, 248, 256, 262, 267^1, 298, 298^1, 303, 308, 312, 313, 332, 340, 343, 344, 351, 351^1, 357, 364^1, 365^2, 368^3, 368^4, 369^3, 376, 376^1, 381, 382, 397 КК України.

Слід також зазначити, що КПК України передбачає альтернативну підслідність щодо злочину, передбаченого ст. 209^1 КК України (ч. 8 ст. 216 КПК України). Цей різновид підслідності передбачає належність кримінального провадження до відання того органу досудового розслідування, який розпочав розслідування.

Будь-які кримінальні правопорушення, у тому числі корупційні, які не належать до підслідності детективів НАБУ, можуть бути визнані підслідними їм «за зв'язком проваджень» за таких умов (абз. 3 ч. 5 ст. 216 КПК України, п. 2 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»): а) кримінальне провадження про таке

правопорушення може бути використане з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності детективів НАБУ; б) є рішення директора НАБУ, погоджене з прокурором САП, про витребування матеріалів кримінального провадження з іншого правоохоронного органу. Ідеться про процесуальне рішення, яке має бути оформлене постановою [2, с. 445].

На початку розслідування слідчий перевіряє наявність вже розпочатих досудових розслідувань щодо того самого кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 218 КПК України), з метою уникнення паралельного здійснення досудового розслідування кількома органами за одним і тим самим фактом корупційного кримінального правопорушення. Власне, у разі, якщо буде встановлено, що іншим слідчим органу досудового розслідування або слідчим іншого органу досудового розслідування розпочато кримінальне провадження щодо того самого кримінального правопорушення, слідчий передає слідчому, який здійснює досудове розслідування, наявні в нього матеріали й відомості, повідомляє про це прокурора, потерпілого або заявника та вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Проте з технічно-функціональної позиції такі дії, відповідно до абз. 1 і 2 ч. 4 ст. 218 КПК України, є для слідчого нездійсненними, оскільки слідчий органу досудового розслідування не має доступу до ЄРДР інших органів досудового розслідування, а до ЄРДР органу досудового розслідування іншого відомства й поготів.

Також, з огляду на вищевикладене, можна констатувати певний дисонанс між положеннями ч. 4 ст. 218 КПК України та ч. 1–3 та 5 цієї самої статті, оскільки спір про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності НАБУ, вирішує керівник органу прокуратури найвищого вищого рівня – Генеральний прокурор або його заступник.

Провадження досудового розслідування не тим органом, до підслідності якого належить корупційне кримінальне правопорушення, спричиняє юридичну нікчемність результатів, отриманих під час процесуальних дій. Виняток становлять випадки, коли здійснення процесуальних дій відбувається за

фактом учинення кримінального правопорушення за відсутності даних про особу, яка його вчинила. Слідчий, встановивши, що розслідуване ним кримінальне правопорушення є корупційним, зобов'язаний повідомити прокурора з метою визначення ним підслідності в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 218 КПК України [2, с. 445].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17. – Назва з екрана.

2. Настільна книга детектива, прокурора, судді. Коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Київ : Дакор, 2017. – 524 с.

Варналій Захарій Степанович, професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор

КОРУПЦІЯ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Завданням національної безпеки є захист інтересів суспільства й держави як цілісної системи та забезпечення умов для їхнього стійкого прогресивного розвитку. Саме такий розвиток є основним критерієм національної безпеки. Тому в широкому розумінні національну безпеку можна визначити як здатність суспільства та держави підтримувати й відтворювати різноманітність своїх національних ресурсів тією мірою, якої достатньо для прогресивного розвитку, а також гарантувати захист нації від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Економічну безпеку, що є складовою національної безпеки, можна визначити як систему економічних відносин, що ґрунтується на такому механізмі узгодження економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, який би давав змогу долати економічні конфлікти з найменшими втратами та забезпечував незалежність, стійкість, розвиток, адаптаційність

та інерційність національної економіки у взаємодії із внутрішнім і зовнішнім середовищем [1, с. 54].

Основною детермінантою забезпечення всіх складових національної безпеки України їх є захист від внутрішніх і зовнішніх загроз. Загрози національній безпеці – це сукупність реальних чи потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у всіх сферах. Загрози ускладнюють реалізацію національних інтересів, спричиняють вихід індикаторів національної безпеки за межі їх порогових значень.

Завданнями органів управління, що мають забезпечувати прийнятний рівень національної безпеки, є моніторинг і виявлення загроз, вимірювання їхнього рівня, реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення загроз і негативних наслідків їхнього впливу.

Важливе значення має виокремлення інституціональних загроз національній безпеці України, тобто якісних викривлень інституційних форм існування всіх систем суспільного розвитку держави. Основними інституціональними загрозами в Україні в сучасних умовах є: тіньова економіка, корупція, тіньова парадержава, рейдерство та непродуктивний відплив капіталу. Саме ці форми загроз є найбільшими за обсягами й соціально-економічними наслідками, тобто системними загрозами національній безпеці України на сучасному етапі.

Найнебезпечнішою інституціональною загрозою національній безпеці України є корупція, тобто діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Водночас корупція – це відносини, що формуються між людьми щодо використання та розпорядження офіційними правовими статусами керівника чи господарника за рахунок невластивої цим статусам ролі ринкових з метою задоволення приватного інтересу.

Основним інструментом корупції є хабарництво – винагорода за відхилення від службових обов’язків, тобто економічна природа його полягає в регулюванні рівня ціни за незаконність або заборону дій.

Причину існування корупції не можна звести лише до бюрократичних дій державних чиновників. Приватні особи та

підприємці також стимулюють існування корупції шляхом давання хабара чиновнику з метою отримання індивідуальних привілеїв і конкурентних переваг.

Особливості корупції в Україні полягають у тому, що це протиправне явище не протистоїть формальній економіці, а існує в ній, слугуючи природним і закономірним наслідком легальних статусів господарюючих і керуючих суб'єктів. Корупційні відносини ґрунтуються на можливості приватизувати будь-яке суспільне благо (або навіть закон) та використати його для тіньового обороту у власних інтересах.

Основними причинами виникнення корупції в Україні є: високий рівень монополізації управління; нерівномірність розвитку ринкового господарства (відсутність добросовісної конкуренції та цивілізованого підприємництва); розшарування суспільства на бідних і багатих (за рахунок державного майна збагатилася незначна група населення в Україні); суперечність між мінливими умовами ринкового господарства та чинним законодавством (прогалини, які створюються завдяки такій суперечності, заповнюються тіньовими «правилами гри»); суперечність між законодавчою та морально-етичною нормами підприємництва; суперечності в політичній системі, які представлені владою та бізнесом (олігархія); слабкість політичної влади; створення штучного дефіциту ресурсів; зволікання в прийнятті рішення (адміністративні бар'єри) тощо.

Головними наслідками поширення корупції в Україні є: підрив соціальної довіри й верховенства права; руйнування соціальної моралі та почуття справедливості в населення; перешкоджання функціонуванню ринку та деформація нормальних систем розподілу; зниження громадянської відповідальності; посилення соціальної напруженості в регіонах; зневіра в ефективності державної політики тощо.

Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно складною і важливою справою. Для України корупція стала чинником, що реально загрожує конституційному ладу держави та її національній безпеці [2, с. 354–355].

Станом на 2017 рік Україна посідає найнижчі позиції з-поміж усіх країн – учасниць дослідження EY. Постійний представник Міжнародного валютного фонду в Україні

Й. Люнгман оцінює втрати України від корупції в 2 % ВВП. Про це він повідомив на Ukrainian Investment Forum («Українські новини», 3 листопада 2017 р.).

Корупцію необхідно розглядати в системно-змістовому розмежуванні не лише з точки зору категоріального, а й інституціонального розуміння змісту корупційних відносин, явищ і процесів [3, с. 31].

Як соціальне явище корупція існує в певних інституціональних межах, у яких економічні, політичні, правові, соціальні процеси впливають на неї, а корупція, відповідно, чинить зворотній вплив на ці сфери. Корупція – це складний, системний інститут, що має виключно антисуспільну спрямованість. Він негативно позначається на всіх сферах суспільного життя [3, с. 42].

В умовах глобальної економіки корупція набуває міжнародного масштабу. Протидія цьому явищу є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн – надзвичайно складна й важлива справа.

Найбільш органічними інституційними умовами унеможливлення корупції стають правова держава й правове суспільство, де правові норми є нормами життєвої необхідності й моралі. Отже, право приватної власності потрібно визнати одним з пріоритетних. Запобігання корупції охоплює як цілеспрямоване залучення осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та інших суб'єктів до системи соціально-позитивних відносин, так і перешкоджання вступу їх у корупційні відносини чи припинення їх здійснення.

У країнах, де корупція набуває значного поширення і суттєво впливає на соціально-економічні процеси, вона із соціальної аномалії (патології) поступово перетворюється на правило, стає звичним способом розв'язання життєвих проблем, нормою функціонування влади та способом життя значної частини членів суспільства. Тобто корупція набуває статусу інституціональної загрози національній безпеці України.

Основними пріоритетами боротьби із зазначеним протиправним явищем в Україні є: вдосконалення правового поля у сфері боротьби з корупцією відповідно до міжнародних стандартів; мінімізація втручання держави в справи ринку, розв'язання наявних економічних проблем ринковими методами; створення сприятливих умов для розвитку

цивілізованого підприємництва та добросовісної конкуренції; виховання в громадян, підприємців відповідальності перед державою та громадянами; забезпечення прозорості процесів приватизації і транспарентності використання виручених від продажу державного майна коштів; створення умов для виведення основної маси активів, задіяних у тіньовій економіці, у легальне користування; забезпечення контролю у сфері відомчої кадрової політики органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Саєнко. – Київ : Знання України, 2011. – 299 с.

2. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : монографія. – Київ : Знання України, 2015. – 463 с.

3. Мандибура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання / В. О. Мандибура : монографія. – Київ : Парлам. вид-во, 2017. – 488 с.

Гвоздецький Віктор Демидович, академік Української академії наук з державного управління, доктор юридичних наук, професор

ОЦІНЮВАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

За даними Міжнародної громадської організації *Transparency* International, за індексом сприйняття корупції населенням Україна посідала: 2005 року 107-ме місце з-поміж 158 країн світу, 2011-го – 152-ге місце з-поміж 183, 2012-го та 2013-го років – 144-те місце з-поміж 177, 2015-го – 142-ге місце, а 201-го – 131-ше місце з-поміж 176 країн.

Така оцінка Міжнародної громадської організації спричинена незадовільним виконанням Україною міжнародних зобов'язань. В Антикорупційній стратегії України на 2014–2017 роки, затвердженій Законом України від 14 жовтня 2014 року, з 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) за 6 років виконано лише 13.

У контексті подій 2014–2017 років, коли Україна переживає вкрай складні часи, питання корупції актуалізується в напрямі забезпечення національної безпеки.

Єврокомісар з питань європейської політики сусідства та перемовин із розширення Й. Ган у своєму інтерв'ю заявив: «У міжнародної спільноти вичерпується терпіння у зв'язку з браком практичних результатів протидії корупції в Україні».

Корупція в нашій державі має ознаки загальнонаціонального лиха, попри прийняті законодавчі акти, прагнення окремих політиків, органів влади й органів місцевого самоврядування, програми та плани з протидії корупції, вона активно прогресує. Державний апарат в таких умовах втрачає надійність і керованість, виникає безпосередня загроза національній безпеці України. На наш погляд, заходи, які спрямовані на запобігання і протидію корупції, мають бути адекватними темпам зростання рівня корупції.

Одним з основних недоліків, який стоїть на заваді формуванню дієвої системи протидії корупції, є відсутність системи оцінювання рівня корупційних правопорушень.

Тому доцільно внести пропозицію щодо розроблення системи оцінювання рівня корупції в Україні та напрямів запобігання і протидії корупційним правопорушенням, які поряд із кримінально-правовими будуть сприяти протидії цьому явищу.

Відносини, які виникають у сфері запобігання та протидії корупції, регулює Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, антикорупційні закони України, а також прийняті на їх виконання інші нормативно-правові акти.

Вагомим правовим антикорупційним кроком в Україні, зокрема, є ухвалення загальнодержавної Антикорупційної стратегії, що охоплює закони України:

– «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII;

– «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII;

– «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII;

– «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII.

Ці закони передбачають: антикорупційну експертизу виборчого законодавства, посилення прозорості фінансування партій, прийняття законів про запобігання конфлікту інтересів обраних чиновників, про посилення громадського контролю за прийняттям рішень у радах, подолання корупції в судах усіх рівнів, створення системи інструментів, які нададуть можливість ефективніше розслідувати корупційні правопорушення, тощо.

На нашу думку, ухвалення цих законів – шлях до реальної протидії корупції в нашій державі. Дотепер ще жоден із законів не спромігся подолати корумповану систему, яка будувалася в Україні десятиліттями.

Уперше в Україні затверджена Антикорупційна стратегія держави, законодавчо визначено спеціально вповноважений орган з питань антикорупційної політики – Національне Агентство з питань запобігання і протидії корупції.

Водночас ці заходи поки що не забезпечили очікуваних результатів. Визначаючи основні напрями запобігання та протидії корупції на сучасному етапі розвитку держави, слід ураховувати, що корупція є наслідком, а не причиною негараздів у реформуванні економіки держави. Ми вважаємо, що пошук найбільш ефективних шляхів запобігання та протидії корупції необхідно здійснювати шляхом удосконалення законодавства держави та державного регулювання економічного життя суспільства, проте насамперед слід змінити стратегію оцінювання корупції в Україні.

Дослідники виокремили три рівні корупційних правопорушень: корупційні злочини, адміністративні корупційні правопорушення, порушення професійної етики або суспільної моралі, що не є корупцією з юридичної позиції.

До корупційних правопорушень, які вивчали дослідники, було віднесено такі:

– сплата особою, яка є здоровою, неправомірної вигоди за одержання листка непрацездатності. За результатами опитування, 63 % респондентів вважали, що це корупційний злочин, проте 30 % вважали, що це порушення професійної етики, а 7 % визначили це як нормальну поведінку у зв’язку з низьким рівнем оплати праці лікарів;

– студенти, які навчаються у вищих навчальних закладах, сплачують гроші за екзамени викладачам або дарують цінні подарунки за позитивні оцінки напередодні екзамену. Із цього приводу 55 % опитаних вважали, що викладач учиняв корупційне правопорушення, 27 % – що він порушував професійну етику або суспільну мораль, а 18 % стверджували, що у зв'язку з низькою оплатою праці науково-педагогічних працівників їхні дії є виправданими, вони діяли відповідно до встановлених у суспільстві традицій;

– прикладом отримання неправомірної вигоди у сфері підприємництва в опитуваннях була ситуація, коли підприємець, який отримав пільговий кредит, купував путівку для сина керівника банку, який надав йому кредит. 59 % опитаних вважали, що це корупційний злочин, але 31 % – не сприймали такі дії як корупцію, 4 % переконані, що керівник банку не може нести відповідальність узагалі, адже такий кредит може отримати будь-який підприємець, 4 % – що такі відносини характерні для ведення бізнесу, інші вважали, що син банкіра не має стосунку до корупції або це нормально для відносин у сфері підприємницької діяльності;

– опитуваним було поставлено питання, чи є правомірною оплата підприємцем відпочинку родині народного депутата за те, що він подав законопроект, який передбачав преференції для бізнесу підприємця. У цьому випадку понад 75 % респондентів визнали, що це було корупційним правопорушенням. Проте 12 % вважали, що це просто порушення депутатської етики, а 8 % – що це нормальний спосіб захисту власних інтересів. Водночас 4 % не вважали ці дії корупційними;

– паралельно зі злочинами у сфері державного управління дослідники вивчали і правопорушення, які нині визнано адміністративними. Наприклад, працівник ЖЕКу повинен надати громадянинові довідку про його борг за комунальні послуги. Така довідка потрібна громадянинові терміново, але працівник ставить умову, що вона буде видана через 15 діб. Для прискорення видачі довідки громадянин заносить до кабінету працівника символічний презент. Питання вирішують за годину. Результати опитування населення засвідчили, що тільки 35 % респондентів вважали це корупційним правопорушенням, 25% – нормальною поведінкою, адже працівник ЖЕКу отримує

невелику заробітну плату, 23 % вважали це порушенням професійної етики, а 17 % – порушенням суспільної моралі;

– у сфері порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності було сформульовано питання, чи є корупційним правопорушенням дії Міністра охорони здоров'я, який є співвласником великої мережі аптек. Встановлено, що 58 % респондентів вважали це корупційним правопорушенням, 12 % – нормальною поведінкою, 22 % – порушенням професійної етики, а 8 % – порушення суспільної моралі;

– стосовно порушень, визначених ст. 172^5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви)» Кодексу України про адміністративні правопорушення, було поставлене запитання, чи є порушенням випадок, коли інспектор фіскальної служби отримав подарунок (портативний комп'ютер) від фірми, яку він перевіряє щоквартально. 69 % опитаних вважають це корупційним правопорушенням, 9 % – нормальною поведінкою, 16 % – порушенням професійної етики, а 5 % – порушенням суспільної моралі.

Таким чином, від 54 до 76 % населення сприймає кримінально карані корупційні правопорушення як злочини.

Щодо корупційних правопорушень, які тягнуть за собою адміністративне стягнення, зазначено, що досить низький відсоток населення сприймає такі дії посадовців як корупційні правопорушення (від 13 до 62 %). Високим є рівень толерантності до корупції на побутовому рівні, адже підкуп державного службовця чверть опитаних не вважає корупційним діянням.

Результати проведених досліджень свідчать, що близько третини населення України ще не сприймає корупцію як антисуспільну поведінку, що знищує державний механізм. Тому ми пропонуємо декілька шляхів усунення зазначених факторів.

Визначальними мають стати методи формування антикорупційної громадської думки, причому не лише засобами масової інформації, а посадовими особами, які мають певні можливості для участі в корупційних схемах.

Антикорупційна пропаганда має здійснюватися в усіх навчальних закладах, громадських організаціях й установах.

Важливим аспектом є діяльність правоохоронних органів, які слід очистити передусім, а також надати їм широкі

повноваження в напрямі проведення оперативно-розшукової діяльності та використання її результатів у слідчій і судовій практиці.

Антикорупційне законодавство України передбачає заходи, спрямовані на реформування судової влади в Україні, усунення ризиків корупції в судочинстві та діяльності органів кримінальної юстиції. Реформування правоохоронних органів, ліквідацію найбільш корумпованих підрозділів, створення місцевої поліції нині вже здійснюють.

Таким чином, в Україні після Революції гідності запрацював, хоча й повільно, цілісний правовий та інституційний механізм запобігання корупції. Прорахунки в його застосуванні ще будуть, однак саме з метою їх мінімізації та задля виконання завдання запобігання та протидії корупції як важливого напряму зміцнення національної безпеки України й відбуваються такі наукові заходи, як ця Міжнародна науково-практична конференція.

Гребенюк Максим Васильович, керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У сучасних умовах важливим для нашої держави є вивчення й опанування кращих практик позитивного досвіду окремих країн ЄС з метою визначення дійсно корисних підходів, придатних для застосування в нашій державі в межах реалізації пріоритетних засад державної антикорупційної політики.

Республіка Польща. За Індексом сприйняття корупції Transparency International [1], у 2016 році Польща посіла 30 місце із 168 країн світу, що є достатньо високим показником – другим серед країн Східної Європи після Естонії. Центральне антикорупційне бюро Польщі, що є спеціальним органом із

протидії корупції, було створено 2006 року (на той час Індекс сприйняття корупції для цієї країни становив 61). Бюро здійснює контроль за діяльністю органів влади та місцевого самоврядування, у тому числі шляхом відрядження до їх складу своїх представників, а також проведення ревізій та перевірок. Цей орган також здійснює перевірку декларацій майна посадових осіб, контроль законності під час проведення тендерів, використання коштів, наданих ЄС. Бюро активно взаємодіє із Агентством внутрішньої безпеки РП, до компетенції якого належить контррозвідка, захист державної таємниці, боротьба з організованою злочинністю, корупцією, антитерористична діяльність, а також контроль за торгівлею зброєю. Взаємодія здійснюється шляхом проведення спільних операцій, створення спільних оперативно-слідчих груп, обміну інформацією та стажування співробітників. Слід зазначити, що боротьба з корупцією належить до компетенції обох цих відомств, що не вважається в цій країні недоліком. Так само компетенцією обох цих відомств є захист інтересів держави в економічній сфері, що тісно пов'язано із запобіганням корупції. На практиці це часто означає, що матеріали, зібрані оперативним шляхом Агентством внутрішньої безпеки із використанням притаманних спецслужбам методів, надалі реалізуються із залученням Центрального антикорупційного бюро. Як Центральне антикорупційне бюро, так і Агентство внутрішньої безпеки РП активно здійснюють операції із провокуванням хабара для документування корупційних злочинів.

Литва. Згідно з Індексом сприйняття корупції Transparency International [1], 2016 року за рівнем поширення цього протиправного явища ця країна посіла 32 місце із 168 країн світу, що також є досить високим показником – третім у регіоні після Естонії та Польщі. Основним органом, що займається протидією корупції в країні, є Служба спеціальних розслідувань, створена ще у 1997 році. З 2000 року ця структура є незалежною від системи виконавчої влади країни та підзвітною лише Президенту держави та Сейму. Служба спеціальних розслідувань здійснює аналіз корупційних ризиків, антикорупційну перевірку проектів нормативно-правових актів і

проведенням тренінгів для посадовців. Протидія корупції також належить до компетенції Департаменту державної безпеки Литви, що має функції, подібні до Агентства внутрішньої безпеки Республіки Польща. Обидва ці органи активно використовують провокацію хабара для документування корупції. Так, Закон Литовської Республіки «Про оперативну діяльність» [2] (ст. 3) передбачає застосування «імітаційної моделі злочинного діяння» як «санкціонованих дій, що формально містять ознаки злочинного діяння чи іншого правопорушення, які здійснюються з метою захисту від злочинного посягання на охоронювані законодавством права та свободи, власність особи, суспільну чи державну безпеку».

Латвія. За Індексом сприйняття корупції Transparency International Латвія посідає 55 місце із 168 країн світу. Державним органом, що здійснює боротьбу з корупцією в цій країні, є Бюро із попередження та боротьби з корупцією, що входить до складу Уряду, яке функціонує з 2002 року і провадить як оперативно-розшукову, так і процесуальну діяльність із протидії корупційним правопорушенням. Бюро розробляє стратегію та державну програму з попередження та боротьби з корупцією, координує діяльність державних органів зі запобігання цьому явищу, контролює дотримання антикорупційного законодавства тощо. Важливою є функція перевірки дотримання фінансових вимог до виборчих компаній, завдяки чому вдалося мінімізувати електоральну корупцію. Бюро користується значною підтримкою в суспільстві – у 2007 році прем'єр-міністр зазначеної країни намагався обмежити діяльність цього відомства й усунути з посади його директора. Це призвело до масових акцій протесту, результатом яких стала відставка прем'єр-міністра та уряду країни загалом.

Естонія. В Естонії відсутній окремий орган, що займається боротьбою з корупцією. Протидія цьому явищу належить до компетенції Бюро з корупційними злочинами Центральної кримінальної поліції, а також Охоронної поліції (інша усталена назва – Поліція безпеки). Останнє відомство теж формально входить до складу МВС країни, але займається контррозвідкою, захистом державної таємниці, конституційного ладу, критичної інфраструктури, протидією тероризму, організованій злочинності та корупції у вищих щаблях

державної влади. Охоронна поліція виконує оперативно-розшукові та слідчі функції. Відповідно до п. 2-2 ст. 6 Закону про спеціальні служби [3], завданням Охоронної поліції є «запобігання та протидія корупції, що становить загрозу національній безпеці, збір та обробка інформації з цією метою». Зазначене положення є відносно новим і набуло чинності з 1 січня 2013 року, але протидією корупції естонська спецслужба займалася й до того часу. Правоохоронні органи Естонії мають право здійснювати операції із провокації хабара. Досить часто такі операції проводили у 1990-х роках. Надалі, з огляду на загальний рівень зниження рівня корупції в країні, потреба в таких діях відпала. Водночас власне наявність права здійснювати такі дії правоохоронними органами має значний профілактичний ефект.

Дослідження досвіду окремих країн Східної Європи у сфері запобігання та протидії корупції дає підстави для таких висновків. По-перше, в ЄС не існує єдиної усталеної моделі побудови антикорупційної системи, з огляду на що посилання на європейські стандарти під час формування національної системи антикорупційних інститутів позбавлене змісту. Така система має формуватися відповідно до наявного стану проблеми та можливостей держави, із урахуванням уже наявної національної моделі. По-друге, допустимим є уповноваження щодо протидії корупції декількох правоохоронних органів з урахуванням специфіки функціонування кожного із них та за умови певної розумної конкуренції, причому важливим є забезпечення відповідних механізмів взаємодії між такими органами.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції Transparency International 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016. – Назва з екрана.

2. Об оперативной деятельности [Электронный ресурс] : Закон Литовской Республики от 20 июня 2002 г. № IX-965. – Режим доступа: http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14922. – Загл. с экрана.

3. Security Authorities Act. 20.12.2000 [Electronic resource] : – Mode of access: https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013020/consolide. – Title from the screen.

Гузир Володимир Павлович, заступник Голови Союзу юристів України, заслужений юрист України

КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Корупція має досить давню історію розвитку. З моменту виникнення надлишків їжі в людській спільноті, що проживала на конкретній території, зародилися й ознаки цього протиправного явища. Згодом з'явився такий його різновид, як «кормлєніє», що офіційно визнавався державою та був прирівняний до заробітної плати за роботу на государя. Останній віддавав певному чиновнику на відкуп конкретну територію, вид діяльності, установу тощо. Коли це явище набуло масштабів, що створили загрозу державі та державності, його законодавчо розділили на «мздоїмство», «лихоїмство», натомість «кормлєніє» скасували. Залишалися незмінними лише суб'єкти цього явища – чиновники.

Згодом ця соціальна група розширилася, набувши значних масштабів. Її роль в управлінні людьми та міждержавних відносинах теж суттєво посилилася. Так, початок XX ст. в нашій новітній історії було означено поділом суспільства на робітників, селян і службовців.

Спільнота службовців стала структурованою. До неї належали керівники й рядові службовці, які виконували визначені керівниками обов'язки та не були наділені повноваженнями самостійно приймати рішення, що передбачали виконавчо-розпорядчі наслідки. Лише ці керівники, згідно з нормами КК України, були суб'єктами службових злочинів, у тому числі про хабарництво, що не цілком відповідало Конвенції ООН проти корупції, де суб'єктом корупційних злочинів визначено будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі Держави-учасниці, яку призначено чи обрано, праця якої оплачувана чи не оплачувана, незалежно від старшинства та будь-яку іншу особу, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці та

як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці.

У цьому контексті стають більш наочними наші недоліки щодо протистояння та попередження корупції. Виявляється, що таку чималу кількість службовців (чиновників) фактично лише залякували тим, що покарання несли лише їхні начальники. Зважаючи на це, вони тривалий час безкарно займалися протиправною діяльністю. Як показує наш невтішний досвід, такі вибіркові заходи виявилися малоефективними. Водночас неоднозначність тлумачення суб'єкта службових злочинів сприяло їхньому уникненню від відповідальності.

Офіційна статистика, аналітичні дослідження та міжнародні рейтинги підтверджують високий рівень корупції в Україні. Безперечно, саме такі показники спонукали до проведення реформ. Починаючи з лютого 2014 року коло суб'єктів відповідальності за хабарництво та інші службові злочини було значно розширено. На сьогодні не лише наявність виконавчо-розпорядчих та адміністративних повноважень є обов'язковою ознакою суб'єктів корупційних правопорушень. Ідеться також про низку інших ознак, перелік яких наведено в згаданій Конвенції ООН, яку Україна ратифікувала ще 2010 року.

Вітчизняні та зарубіжні науковці й авторитетні експертні дослідники одностайні в тому, що в нашій державі наявні всі ознаки олігархізації влади. Крім цього, наявний значний рівень тіньової економіки, який сягає 40 % національного валового продукту. Корупцією охоплено всі рівні державних службовців і посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Саме це стає однією з головних причин того, що на сьогодні наша країна залишається в сірій зоні індексу сприйняття корупції.

На цьому тлі не слід в усіх негараздах звинувачувати лише правоохоронні органи й суди. На жаль, численні розмови про корупцію, популізм як у програмах провладних партій, так і в тих, що вважають себе опозиційними, зводиться до проблем в діяльності не лише правоохоронних органів і судів. Залишається поза увагою необхідність проведення широкої адміністративної

реформи, а отже, реформування всієї системи державного управління.

Наслідком такої однобічної популістичної пропаганди є штучно створена тотальна недовіра до правоохоронців та судів, підірваний авторитет цих професій.

Концентрація уваги на причинах активізації корупції в державі лише на правоохоронних органах і судах, їх перебування в стані перманентної реформи, поза системою державних органів та суспільства загалом спричиняє більше шкоди для державності, ніж власне корупція. Практика сьогодення переконливо засвідчує, що тотальна заміна прокурорів і суддів, міліціонерів на поліцейських, перетворення Міністерства внутрішніх справ на управлінську надбудову з політичним забарвленням, утворення системи антикорупційних органів та їх тотальна критика й звинувачення в непрофесійності – усе це нагадує рекламну кампанію якогось малоефективного дослідження, яке в реальності становить загрозу для національної безпеки.

Доцільно зауважити, що жодна із соціально-політичних систем не мала, не має та не може мати цілковитого імунітету від корупції. Змінюються лише її масштаби та прояви, а також можливості її впливу на соціальне життя та управління державою. Слід об'єктивно сприймати корупцію та владу, що є взаємопов'язаними явищами. Корупцію спричиняє система державного управління, діяльність якої забезпечують чиновники. Різняться лише здатність систем управління владою забезпечити державний суверенітет, захист та поновлення задекларованих нею прав і свобод учасників суспільних відносин. У разі, коли корупція сягає рівня організованої злочинної діяльності та стає невід'ємною складовою тіньової економіки, перед державою постають реальні виклики, усунення яких вимагає прийняття ефективних державницьких управлінських рішень.

Зокрема, корупція призвела до падіння низки урядів або спричинила військові перевороти (наприклад, у Гані (1981), Нігерії (1983), Мексиці (1982), Єгипті й Лівії (2011), на Філіппінах (1986) та в інших країнах).

Під час соціологічного дослідження, проведеного в Україні, було опитано 3709 респондентів (2585 рядових українців, 1005 підприємців та 119 експертів). Результати дослідження засвідчили, що пересічні українці більш толерантні до проявів корупції, ніж представники бізнесу. Лише 14,7 % схильні до викриття корупціонера (серед бізнесменів таких 24,7 %). Ще 26 % готові заплатити необхідний хабар (серед підприємців таких 20,9 %). Натомість представники бізнесу переважно нейтрально ставляться до корупції (53,8 %), використовуючи такі зв'язки для вирішення проблемних питань (22,4 %).

Таким чином, у державі наявні позитивні тенденції, які вказують, що увага протистоянню корупції, передусім, має бути зосереджена на конструктивній співпраці влади з бізнесом. На нашу думку, незаконні матеріальні затрати, яких бізнесмени зазнають під тиском хабарників, можна буде на благодійних засадах спрямувати на розроблення та формування антикорупційної державної політики.

Корупція в нашій державі з явища поступово перетворюється на системну діяльність як істотну складову національної економіки та політики. Така діяльність пов'язана з протиправним використанням службових повноважень і не обмежується суто сферою державного управління. Її відзначає чітко визначена корислива (матеріальна) спрямованість.

У межах реформування слід усвідомити, що корупцію не можна викорінити цілком, тому першочерговим завданням має бути, формування сприйняття у суспільстві корупції як ризикованої, неприбуткової та аморальної справи, яка жорстко та невідворотно карається національним законодавством.

На нашу думку, в Україні поліпшення потребує діяльність щодо формування належної правової культури в громадян. Суспільство перестає усвідомлювати шкідливість від тотального інформаційного потоку суб'єктивних оцінок «законного» або «незаконного». Недопустимо низьким є рівень виконання судових рішень, особливо там, де відповідачами є органи державної влади й управління.

Під час становлення громадянського суспільства необхідно розробити та запровадити перспективну державну

програму для формування правильного сприйняття громадянами заяв і повідомлень до уповноважених органів про факти корупції та провести чітку межу з між доносами та наклепами. Для утвердження правильності такої поведінки, необхідна злагоджена, цілеспрямована, системна діяльність усіх засобів пропаганди та примусу в державі. Слід законодавчо запровадити дієві та широко розрекламовані реальні гарантії стимулювання та безпеки цих громадян.

Нова державна антикорупційна політика має передбачати реальні заходи стимулювання залучення всього матеріального потенціалу юридичних та фізичних осіб, який вони витрачають на корупцію, до національної економіки. Водночас доцільно передбачити й систему дієвих запобіжників від недобросовісної антикорупційної конкуренції.

Джужа Олександр Миколайович, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Тичина Дмитро Михайлович, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Корумповані мережі тісно пов’язані з організованою злочинністю [1, с. 198]. Ресурси, отримані в результаті експорту металів, функціонування транспорту, зв’язку, енергетики, лісового господарства, оптової торгівлі та фінансування військових замовлень Збройних сил України, розподіляються за схемами корупційних мереж.

До складу корупційних мереж належать:

– комерційні та фінансові структури, що реалізовують одержані вигоди, доходи, пільги;

– державні службовці, які забезпечують відповідні рішення;

– силове прикриття (так зване фришування) з боку корумпованих працівників органів МВС України [2, с. 39], СБУ [3, с. 13], прокуратури, фіскальної й фінансової служби та інших силових відомств.

На вищому рівні розробляють схеми проведення спеціальних операцій, для чого проводять спільні наради (як напівлегальні, так і нелегальні). Найбільші корупційні мережі належать Міністерству фінансів, Міністерству економіки, Мін'юсту, Фіскальній службі, судам. У судах всіх рівнів, кримінальних і загальної юрисдикції, діють стандартні всім відомі розцінки на виконання тих чи інших дій, прийняття тих чи інших рішень. Особливо корумповані господарські суди. Корумповані мережі найбільш проявляються у сфері будівництва й реконструкції будівель і споруд, приватної, зарубіжної фінансової та матеріальної допомоги. Мережі формуються навколо всіх українських природних монополій, зокрема Нафтогаз України і Міністерства інфраструктури.

Унаслідок побудови потужних корупційних мереж на високому та «найвищому» рівнях «низова корупція» виявилася відірваною від них і продовжує існувати за рахунок поборів із населення. Українська корупція все більше «світлішає», тобто набуває форм повсякденної, звичайної справи. Зростає толерантність щодо неї. За даними опитування, проведеного у 2017 році газетою «Економічна правда» на запитання: «Чи доводилося вам давати хабар?» респонденти надали такі відповіді (зазначивши конкретні умови): під час влаштування на роботу – 60 % бізнесменів, 40 % службовців; задля влаштування дитини до школи – 50 % бізнесменів, 50 % службовців; під час вступу до інституту, відповідно, 70 і 60 %; перебуваючи в лікарні – 82 і 35 %; у військкоматі з приводу призову в армію – 75 і 60 %; у разі притягнення до кримінальної відповідальності – 80 і 70 %; під час отримання квартири, житла – 60 і 40 %; під час реєстрації або продовження реєстрації фірми – 88 і 46 %; розмитнюючи вантажі – 97 і 42 %; під час отримання водійських прав, реєстрації автомобіля, проходженні техогляду – 81 і 66 % [4].

Віктимологічне моделювання корупції – відносно новий напрям кримінології та віктимології, спрямований на створення моделей віктимності жертв корупційних злочинів з метою

вироблення заходів із надання своєчасної віктимологічної допомоги жертвам корупції [5].

Сьогодні віктимологічна модель корупції виглядає таким чином. Це заохочення громадянами та представниками юридичних осіб використання уповноваженими особами свого службового становища (статусу) й посадових повноважень для незаконного отримання матеріальних благ і переваг. У разі вчинення корупційного злочину може йтися про так звані двосторонні угоди, під час яких «покупець» отримує можливість використовувати державну структуру в своїх цілях, а чиновник «продає» свої службові повноваження, послуги громадянам або представникам приватного бізнесу.

Модель корупційної віктимності можна визначити як потенційну здатність громадянина або представника приватного бізнесу стати жертвою корупційного злочину з огляду на певні особистісні властивості або віктимогенні обставини.

Віктимологічна допомога жертвам корупції – це заходи, які здійснюються міжнародними, державними й недержавними структурами щодо надання правової та психологічної підтримки жертвам корупції.

Як явище корупція виявляється в безлічі корупційних злочинів. Корупційна злочинність є кримінологічною категорією, яка становить сукупність злочинів, що безпосередньо посягають на інтереси державної влади та публічної служби.

Оскільки віктимологія вивчає жертв корупційних злочинів, у них передбачається наявність потерпілого – фізичної особи. Водночас, розглядаючи поняття жертви в широкому значенні, слід ураховувати, що від корупційної злочинності страждають і соціальні групи, і суспільство, і держава [5, с. 177].

Окрім жертв корупції, у системі державної служби вітчизняне кримінальне законодавство дає змогу вивчити жертв корупційних злочинів, учинених особами, які виконують управлінські функції в інших сферах життєдіяльності суспільства.

Корупція в нашій країні охопила багато сфер влади й управління. Крім того, вона одночасно руйнує моральні підвалини громадянського суспільства. У цьому полягає віктимогенність корупції, оскільки масштаби її значущі з огляду на кількість осіб, які займаються підкупом.

Жертвами корупційної злочинності стають громадяни, представники ділових кіл, які звертаються в урядові й парламентські кола, правоохоронні органи, а також структури та відомства, пов'язані з розглядом і вирішенням питань приватизації, фінансування, кредитування, здійснення банківських операцій, створення і реєстрації комерційних організацій, ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності, розподілу фондів, проведення земельної реформи.

Слід констатувати таку віктимологічну тенденцію: бажання населення давати хабарі сьогодні зменшується, попри зростання попиту на них у бюрократичному апараті.

Так, віктимологічні дослідження засвідчують, що місць, куди несуть хабарі представники ділових кіл, стало значно менше. Однак нерозв'язаною залишається ще одна проблема – суми хабарів суттєво збільшилися через монополізацію ринку хабарів.

Сутність віктимологічної безпеки жертв корупції полягає в захищеності потенційних жертв корупційної злочинності від первинного та/або повторного корупційного впливу.

У зарубіжних країнах рівень забезпеченості державних службовців, хоча й не є високим, дає змогу успішно реалізовувати свої обов'язки, будувати фінансові плани на майбутнє. У такий віктимологічній ситуації чиновник застережений державним забезпеченням від потенційної можливості брати хабар, не поставивши під удар власну кар'єру. Відповідно, громадяни, які звертаються до такого чиновника, свідомо захищені від впливу віктимогенних чинників корупції.

Коли в нашій країні вдасться знайти таке рішення та зробити чиновника самодостатньою фігурою, то це буде забезпечувати віктимологічну безпеку населення від корупційної злочинності.

Усе вищевикладене дає підстави вважати, що віктимологічна реабілітація жертв корупції – це система взаємопов'язаних і взаємозумовлених державних заходів, спрямованих на відновлення порушених прав жертв корупційної злочинності, а також компенсацію завданої шкоди та відновлення їх ділової репутації.

Список використаних джерел

1. Багрий-Шахматов Л. В. Соотношение коррупции, рэкета и организованной преступности / Л. В. Багрий-Шахматов // Юридична освіта і правова держава. – 1997. – С. 196–200.

2. Гадойбоєв С. А. Поняття і причини корупції серед особового складу органів внутрішніх справ України / С. А. Гадойбоєв // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 5. – С. 36–40.

3. Менделеев Д. Коррупция для служебного пользования / Д. Менделеев // Зеркало недели. – 2016. – № 16 (262). – С. 13.

4. Корупція в Україні. Експрес-аналіз за результатами опитування [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2017. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/. – Назва з екрана.

5. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінолого-віктимологічна парадигма : монографія / О. М. Джужа. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - 331 с.

Дралюк Іван Миколайович, заступник начальника ГУ БКОЗ Служби безпеки України, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ Й ІНШИМИ УПОВНОВАЖЕНИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Останні законодавчі зміни у сфері протидії корупції, зокрема у кримінальному процесуальному законодавстві щодо розмежування підслідності злочинів, пов'язаних із корупцією, призвели до розширення кола суб'єктів у сфері протидії корупції та меж їх повноважень. У зв'язку із цим перед керівництвом правоохоронних органів постали актуальні завдання не тільки щодо встановлення сфер відповідальності, меж застосування повноважень, нормативно-правової регламентації компетенції, уникнення дублювання функцій, а й визначення форм і принципів їх взаємодії та координації дій під час реалізації спільних заходів. Правильно організована взаємодія та координація можуть реально забезпечити дієве

функціонування всіх правоохоронних органів України й інших суб'єктів у сфері протидії корупції.

Аналіз останніх досліджень науковців у цій сфері свідчить, що питання визначення принципів і форм організації координації або взаємодії суб'єктів забезпечення протидії корупції не досліджено. Не проаналізовано ці проблемні аспекти і в практичній діяльності правоохоронних органів України та спеціально вповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (органи прокуратури, органи Національної поліції України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань та ін.).

У межах законодавчо визначеної компетенції питаннями протидії корупції опікуються й інші державні інституції та недержавні організації. Зокрема, ідеться і про Національну раду з питань антикорупційної політики, яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, одним із завдань якої є підготовка та надання Главі держави узгоджених пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції [1]. Національне агентство з питань запобігання корупції має відповідати за втілення державної антикорупційної політики не тільки на центральному рівні, а й у кожному державному органі [2].

Також важливими з позицій становлення громадянського суспільства суб'єктами забезпечення запобігання системній корупції в країні є органи місцевого самоврядування.

Для України важливо віднайти баланс між кількістю створених суб'єктів, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, обсягом наданих їм повноважень у цій сфері й реальною ефективністю їх антикорупційної діяльності задля досягнення злагодженості дій таких суб'єктів і досягнення кінцевої мети – подолання корупції в країні [3, с. 86].

Отже, з метою ефективного функціонування системи протидії корупції в державі необхідно врегулювати питання координації та взаємодії всіх суб'єктів цієї системи, що неможливе без визначення й застосування на практиці принципів, а також відповідних форм організації координації і взаємодії

суб'єктів забезпечення запобігання та протидії корупції як на державному, так і на внутрішньовідомчому рівнях.

Окремі вчені принципами координації правоохоронних й інших державних органів України у сфері запобігання та протидії корупції пропонують вважати систему установок, керівних начал, які визначають сутність взаємин між зазначеними органами й суб'єктами, наділеними координаційними повноваженнями, з метою виконання спільних завдань [4, с. 12].

У сучасних умовах саме ініціатива одного із суб'єктів, уповноважених на протидію корупції, має стати не тільки поштовхом до певних дій, а й запорукою досягнення позитивних зрушень на шляху покращення взаємодії та координації.

Таким чином, усім правоохоронним органам пропонується здійснити аналіз власних повноважень і сфер відповідальності, віднайти точки дотику один з одним, насамперед шляхом визначення спільних цілей у сфері протидії корупції, визначити на рівні спільних міжвідомчих нормативно-правових актів організаційні засади та форми взаємодії. Водночас Рада національної безпеки і оборони України, яка відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», уповноважена координувати і контролювати діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки й оборони [5], повинна забезпечити належну координацію діяльності правоохоронних органів та інших уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

З огляду на викладене вище, основною метою подальших наукових досліджень на цьому етапі має стати висвітлення основних підходів до визначення принципів і форм організації координації та взаємодії всіх без винятку суб'єктів забезпечення протидії корупції як на державному, так і на внутрішньовідомчому рівнях.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

2. Про Національну раду з питань антикорупційної політики : Указ Президента України від 14 жовт. 2014 р. № 808/2014 // Урядовий кур'єр. – 2014. – 16 жовт. – № 191.

3. Протидія корупції та організованій злочинності в Україні: теорія і практика діяльності Служби безпеки України : монографія / [П. В. Демчина, Т. Д. Момотенко, І. М. Дралюк та ін.]. – Київ : Нац. акад. СБУ, 2016. – 340 с.

4. Долгий О. Оперативно-розшукова діяльність як професійна практика забезпечення національної безпеки: філософський аспект / О. Долгий // Право України. – 2004. – № 1. – С. 124–128.

5. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони : Закон України від 25 груд. 2014 р. № 43-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 4. – Ст. 14.

Загиней Зоя Аполлінаріївна, начальник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, доцент

ПРОФСПІЛКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИ, УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, VS АНТИКОРУПЦІЙНЕ НЕСУМІЩЕННЯ

У Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року передбачено антикорупційне обмеження, яке полягає в забороні займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією чи законами України (ст. 25). Недотримання цього положення вважають правопорушенням, пов’язаним із корупцією, за що настає відповідальність за ч. 1 ст. 172^4 КУпАП.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування можуть об’єднуватись у професійні

спілки для задоволення спільних інтересів за родом професійної (трудової) діяльності (навчання) (ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року). Відповідно, особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можуть бути керівниками профспілкових організацій, отримуючи різноманітні заохочення та компенсаційні виплати. Отже, постає запитання: чи порушила особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, заборону антикорупційного несуміщення? Судова практика щодо цього є неоднозначною.

У результаті аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень було виявлено шість постанов, у яких ішлося про це питання. Причому в кожному з вказаних випадків відповідні судові рішення переглядалися судами апеляційної інстанції. Ці судові рішення можна умовно поділити на два види: постанови, у яких особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначалася винуватою у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого в ч. 1 ст. 172^4 КУпАП та постанови, у яких, навпаки, було встановлено відсутність складу цього правопорушення в діях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Причому слід звернути увагу, що суди здебільшого визнають виконання особою відповідних функцій з функціями голови профспілкової організації та отримання за це різноманітних виплат, порушенням заборони займатися іншою оплачуваною діяльністю, а отже, констатують у таких випадках наявність складу адміністративного правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172^4 КУпАП.

Постановою Шумського районного суду Тернопільської області від 2 вересня 2014 року в справі № 609/1116/14-п Особу_1, заступника голови Шумської районної державної адміністрації Тернопільської області, визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. У ній зазначено, що ця особа займалася іншою оплачуваною діяльністю (очолював профспілку працівників освіти і науки на громадських засадах, за що було встановлено щомісячну винагороду в розмірі 1000 грн). Апеляційний суд Тернопільської області залишив рішення

місцевого суду без змін і вказав, що Особа_1 порушила заборону займатися іншою оплачуваною діяльністю. Суд мотивував своє рішення тим, що відповідно до ст. 1, 2 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року, заробітна плата – це винагорода, яку роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. До її структури належать: основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні витрати. Тому компенсаційні витрати, які були виплачені Особі_1, є структурною частиною заробітної плати.

Відповідно до постанови Ленінського районного суду м. Харкова від 18 липня 2016 року в справі № 642/3652/16-п Особу_1, провідного лікаря ветеринарної медицини відділу забезпечення державного ветеринарно-санітарного контролю Південної регіональної служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті, було визнано винуватим у вчиненні правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. За обставинами справи Особу_1 на установчих зборах трудового колективу було обрано Головою профспілкової організації. Відповідно до інформації Центральної ДПІ м. Харкова, Особа_1 упродовж 2015 року отримав дохід від профспілкової організації в сумі 15 000 грн. Цей дохід було нараховано та виплачено на підставі рішень профспілкового комітету про заохочення працівників профспілки (відповідно до 5 протоколів профспілкової організації Особі_1 було виплачено по 3000 грн). Суд у своєму рішенні вказав, що фінансові заохочення Особи_1 мали систематичний характер та напряму були пов'язані з його діяльністю на посаді Голови профспілкової організації. Апеляційний суд Харківської області, переглядаючи це рішення, погодився з кваліфікацією дій Особи_1 за ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. У постанові передбачено, що виплати Особі_1 від профспілкової організації здійснювалися за сумлінне ставлення до профспілкових обов'язків (як мотиваційний фактор активної участі в житті профспілки) за організацію культурно-масового й оздоровчого характеру, за вагомий вклад у діяльність і розвиток профспілки, за успішну організацію протягом 2015 року заходів підвищення морального та фізичного благополуччя членів профспілки. Ці виплати були безпосередньо пов'язані з діяльністю як голови організації профспілки: за успіхи в цій

діяльності, його активності в її здійсненні. Причому Апеляційний суд Харківської області дійшов висновку, що дії Особи_1 є малозначними, а тому справа на цій підставі підлягає закриттю.

В іншому випадку, за постановою Звенигородського районного суду Черкаської області від 12 квітня 2016 року№694/475/16-п, у діях Особи_1, керуючого справами виконавчого комітету Звенигородської міської ради Черкаської області, було встановлено відсутність ознак складу правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. У протоколі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, вказано, що Особа_1 також виконував повноваження голови Звенигородської районної професійної спілки працівників державних установ та отримав як голова цієї профспілкової організації виплати з профспілкового бюджету на загальну суму 1250 грн. Ці виплати здійснювалися відповідно до протоколів профспілки до державних свят, а також до дня народження. Місцевий суд, проаналізувавши Закони України «Про оплату праці», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Статут професійної спілки працівників державних установ України, дійшов висновку, що законодавство не забороняє працівникам державних установ, значна частина яких є державними службовцями та, відповідно, суб'єктами корупційних правопорушень, бути членами профспілки й отримувати різні виплати, матеріальну допомогу, заохочення, компенсації тощо. Інакше, на думку суду, сам факт існування профспілки працівників державних установ утрачає сенс. Водночас Апеляційний суд Черкаської області скасував рішення місцевого суду та постановив визнати Особу_1 винуватою в учиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. Однак задоволення апеляційної скарги прокурора в цьому разі вважаємо сумнівним, оскільки на момент її подання прокурор не був наділений правом оскаржувати рішення судів у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. У рішенні апеляційного суду йдеться про те, що виплати, отримані Особою_1, мали систематичний характер і безпосередньо були пов'язані з діяльністю останнього як голови Звенигородської районної організації профспілки працівників державних установ: за успіхи в цій діяльності, його активності в її здійсненні.

Також, відповідно до постанови Тальнівського районного суду Черкаської області від 12 березня 2015 року в справі № 704/328/15-п, у діях Особи_1, начальника організаційного відділу виконавчого апарату Тальнівської районної ради Черкаської області, який очолював Тальнівську районну організацію профспілки працівників державних установ, за що отримав безповоротні профспілкові виплати в сумі 4850 грн, які згідно з чинним законодавством підлягають оподаткуванню та які були вказані ним у щорічних деклараціях про майно та доходи. У цій постанові не було встановлено ознак складу правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172^4 КУпАП. Апеляційний суд Черкаської області вбачає, що в цьому разі йдеться про заохочення, що підтверджується п. 2 витягу з протоколу засідання Тальнівської районної організації профспілки працівників державних установ від 9 січня 2014 року № 31, згідно з яким постановлено проводити матеріальне заохочення до державних, професійних свят, ювілейних днів народження та інших пам'ятних дат з бюджету райкому профспілки за наявності коштів і враховуючи норми оподаткування для профспілок, передбачені в Податковому кодексі України. Апеляційний суд Черкаської області у своєму рішенні послався на п. 2.3.2 наказу Держкомстату України від 13 січня 2004 року № 5 «Про затвердження інструкції зі статистики заробітної плати», зазначивши, що до інших заохочувальних та компенсаційних виплат належить винагороди та заохочення, що здійснюються раз на рік або мають одноразовий характер (разові заохочення, не пов'язані з конкретними результатами праці). Апеляційний суд Черкаської області дійшов висновку, що Особа_1, обіймаючи посаду голови Тальнівської районної організації профспілки працівників державних установ, займався іншою оплачуваною діяльністю, оскільки до останнього застосувався такий вид заохочення, як преміювання (систематичне). Тому в постанові цього суду було прийнято рішення визнати Особу_1 винуватою в учиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172^4 КУпАП.

На нашу думку, вирішуючи питання про те, чи порушила особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка була керівником профспілкової

організації та отримувала за це певні грошові виплати, заборону антикорупційного несуміщення, слід ґрунтуватися на таких положеннях:

1) особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не заборонено бути членами й очолювати профспілкові організації;

2) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які є членами профспілок, мають право отримувати різноманітні одноразові заохочення, які не пов'язані з конкретними результатами праці (наприклад, до ювілейних і пам'ятних дат). Отже, у разі, коли голова профспілкової організації, уповноважений на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, отримує саме такі одноразові грошові заохочення, як і інші члени профспілкової організації, він, на нашу думку, не порушує заборони, передбаченої в ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції», а тому в його діях відсутній склад правопорушення, передбаченого в ч. 1 ст. 172^4 КУпАП;

3) якщо голові профспілкової організації, який є особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, встановлюються грошові виплати, що мають систематичний характер, є відмінними від одноразових виплат іншим членам профспілки, або він отримує певні компенсаційні виплати, пов'язані з його активною участю чи досягненнями у діяльності профспілкової організації, то в такому разі, на нашу думку, слід констатувати порушення заборони антикорупційного несуміщення (ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції»), а отже, наявність складу правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172^4 КУпАП.

Захожай Валерій Борисович,
Національна академія внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;
Захожай Костянтин Валерійович,
доцент кафедри фінансів Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат економічних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

У сучасних умовах розвитку країни висуваються нові вимоги до вивчення та аналізу стану корупції, спрямовані на те, щоб ця інформація стала дійовим інструментом ефективного управління економікою. Водночас актуалізується комплексне використання статистичних методів у розв'язанні цих проблем.

Побудована за цими принципами система інформаційно-аналітичного забезпечення не є абстрактною. Вона має економічний зміст, який розкриває взаємозв'язки між окремими складовими системи. Це надає можливість здобути актуальну інформацію про механізм виникнення та розвитку корупції як загалом в економіці, так і за окремими її напрямами. Використання статистичних методів дає можливість перевести багато проблем управління в площину точного кількісного відображення з якісним змістом на основі реального інформаційного забезпечення розрахунків відповідно до потреб користувачів.

Відповідне програмне забезпечення прискорює та вдосконалює оброблення інформації про корупцію, значно розширюючи коло завдань, які в процесі управління можна виконати за допомогою статистичних методів. Це гарантує творчий підхід до виконання конкретних завдань управління, пошук нових способів підвищення якості й обґрунтування управлінських рішень, розроблення заходів щодо зростання ефективності економічного розвитку в усіх сферах діяльності.

Такий підхід відкриває можливості конкретного й цілеспрямованого використання статистичних методів для

розроблення та підтримки управлінських рішень з метою запобігання корупційних дій.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення правової діяльності (ІАЗПД) має бути побудована в рецептурному плані для того, щоб допомогти в практичному використанні відповідних методів і моделей. Такий виклад покликаний полегшити аналіз умов, у яких досліджується корупційна діяльність і на цій основі розробляються відповідні управлінські рішення.

Методичні засади ІАЗДП включають інформаційну базу з характеристикою специфіки особливостей корупційних дій в Україні; сутність і принципи побудови показників, які використовуються для обґрунтування відповідних управлінських рішень.

Методичне забезпечення ІАЗПД включає: основні завдання, які виконуються на базі аналізу, принципи й методи побудови та використання моделей, тенденцій під впливом окремих чинників, ризику діяльності тощо. Основну увагу необхідно приділяти інтерпретації результатів аналізу. На цій підставі визначаються основні напрями вдосконалення управління з метою підвищення ефективності функціонування системи протидії корупції з урахуванням об'єктивно існуючих потенційних можливостей (резервів) поліпшення діяльності.

ІАЗДП є одним з важливих засобів підтримання урядового впливу на економіку, зокрема на здійснення трансфертних виплат, державних закупівель тощо. Виконання цих завдань вимагає застосування певних інструментів (засобів), за допомогою яких можна реалізувати поставлені перед урядом цілі та завдання. Причому формується їх перелік та встановлюється послідовність виконання, яка передбачає науково-обґрунтовану логіку й принципи управління, а також визначаються методи реалізації та взаємної узгодженості цих завдань, перелік заходів, спрямованих на подолання корупції.

Особливого значення набуває формування інформаційної бази дослідження корупції у взаємозв'язку з процесами збирання, зберігання, оброблення, передачі інформації. Ефективність запобігання корупції значною мірою залежить від рівня організації інформаційних процесів.

Мета інформації – формування компетентності працівників органів боротьби з корупцією шляхом зменшення ступеня невизначеності й наповнення знань. Інформаційній базі має бути притаманна достовірність значень показників, їх актуальність і своєчасність. Це забезпечить формування нормативно орієнтованої бази даних і системи показників за такими принципами:

– здатність до розвитку й адаптації в разі зміни умов функціонування;

– взаємодія із системами різних користувачів;

– багатоцільове використання інформаційної системи.

Методологія та методика управління відображає в конкретних процедурах перетворення інформації в процесі обґрунтування та прийняття управлінських рішень. У цьому контексті ІАЗПД характеризує технологію обґрунтування управлінських рішень статистичними методами. Причому технологічно ІАЗПД можна визначити як єдність його методичного, організаційного та інформаційного аспектів, що охоплює сукупність і класифікацію завдань управління, послідовність їх виконання та методи обґрунтування управлінських рішень.

Кваша Оксана Олександрівна, провідний науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права НАН України, доктор юридичних наук, професор

КОРУПЦІЯ ЯК ІМУНІТЕТ ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ СТРУКТУР

Протидія корупції на всіх рівнях є одним із пріоритетних напрямів діяльності вітчизняної системи кримінальної юстиції. Попри це, ефективність протидії корупції в організованих формах є вкрай низькою. Прикладом належної діяльності в цій сфері може слугувати розслідуване Головним слідчим управлінням Національної поліції кримінальне провадження за

фактами *організованої корумпованої злочинної діяльності* вищого керівництва Українського центру оцінювання якості освіти за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 28, ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 205, ч. 3 ст. 209, ч. 1 ст. 255, ч. 3 ст. 362, ст. 363, ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК України [1, с. 17] (курсив наш. – О. К.). Корупція як соціальне явище пов'язана з численними соціальними процесами, у тому числі криміногенними (спостерігаються наявність зв'язку корупції з організованою злочинністю та процес зрощення організованих злочинних угруповань із представниками влади) [2, с. 22].

Відповідно, не викликає заперечень ні серед науковців, ні серед практиків теза про те, що корумповані мережі тісно пов'язані з організованою злочинністю [3, с. 42]. До того ж, у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 року № 13 зазначено, що «ознаками зовнішньої стійкості злочинної організації може бути встановлення *корупційних зв'язків* в органах влади...».

Організовану злочинність визначають як умисну систематичну злочинну діяльність об'єднань осіб із використанням зазвичай нелегальних або легальних комерційних структур, що відбувається в межах різних організаційних утворень, спрямована на одержання прибутків і надприбутків за допомогою таких методів, як *корупція,* а інколи – насилля або залякування представників влади, працівників системи кримінальної юстиції, а також пересічних громадян (курсив наш. – *О. К.*) [4, с. 277]. Історія наукових досліджень у цій царині свідчить, що з 90-х років XX ст. у вітчизняній юридичній науці починається опис рівнів організованої злочинності. Під час їх розгляду аналізу підлягали рівні організації суб'єктів, які діють у структурі цього виду злочинності, залежно від етапу формування структури й рівня організованості. Узагальнення відомих у науковій літературі підходів дає змогу виділити три рівні структурування організованої злочинності. Перший рівень становлять, на думку вчених, стійкі керовані об'єднання, що не мають корумпованих зв'язків (спеціалізація: розбій, грабіж, крадіжки, вимагання); другий рівень – ті самі злочинні групи, але які вже мають *корумповані зв'язки* та внутрішню ієрархічну структуру

(спеціалізація: вимагання, наркобізнес, проституція); третій – злочинні організації (родини), які поєднують усі ознаки перших двох рівнів (спеціалізація: злочинний бізнес у сфері обігу наркотиків, зброї, автотранспорту, торгівля людьми) [5, с. 77].

На міжнародному рівні також визнається роль корупції в поширенні організованої злочинності у світі. Так, ООН одним зі стратегічних напрямів попередження організованої злочинності вважає дослідження проблем боротьби з корупцією. У прийнятих 1990 року восьмим Конгресом ООН «Керівних принципах для попередження організованої злочинності і боротьби з нею» зазначено, що необхідною умовою розроблення програм із попередження злочинності є дослідження проблем корупції, її причин, характеру, наслідків, взаємозв'язку з організованою злочинністю і заходів щодо боротьби з нею. У ст. 8 «Криміналізація корупції» Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності корупційні діяння визнано різновидом транснаціональної організованої злочинності [6]. Управління ООН з контролю за наркотиками й попередження злочинності в 2006 році дійшло такого висновку: «Міжнародні групи організованої злочинності часто отримують найбільшу вигоду з процесу глобалізації. Легітимний бізнес стикається в цьому процесі із законами та регулюючими положеннями у своїй країні й за кордоном. Водночас транснаціональним злочинним синдикатам за допомогою *корупції,* шантажу та погроз вдається в повному обсязі використовувати переваги відкритих ринків і відкритого суспільства демократичних країн [7]. Українські вчені наголошують на використанні корупції для забезпечення імунітету організованих кримінальних структур від соціального та правового контролю» [8, с. 56]. Тобто злочинна організація, перебуваючи на вищому щаблі розвитку організованої злочинності, для забезпечення зовнішньої стійкості й уникнення кримінального переслідування прагне до встановлення корупційних зв'язків як передумови життєздатності організованої злочинності.

Звісно, «примітивна» організована злочинна група нижчого рівня може існувати і без корумпованих зв'язків. Однак якісний і кількісний розвиток такої групи, перехід до вищих рівнів організованої злочинної діяльності напряму залежить від набуття групою корупційної складової.

Корупція якісно змінює організовану злочинність, дає змогу їй не лише існувати, а й зміцнювати свої позиції в суспільстві та державі, унеможливлює кримінальне переслідування. Можна говорити про «замкнуте коло»: поширення корупції призводить до розвитку організованої злочинності, а якісне й кількісне зростання останньої тягне за собою збільшення кількості корупційних проявів. Тому ефективність та успішність заходів протидії корупції є імперативною умовою зниження рівня (про подолання не йдеться) організованої злочинності.

Список використаних джерел

1. Вакуленко О. Ф. правові позиції під час розслідування корупційних злочинів / О. Ф. Вакуленко // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 17–19.
2. Михальченко О. М. Корупція в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. М. Михальченко. – Київ, 2017. – 260 с.
3. Джужа О. М. Запобігання формуванню глобальної корупційної мережі в Україні / О. М. Джужа, А. А. Нєбітов // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 42–45.
4. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернєя, В. В. Сокуренка. – Харків ; Київ : Харків. нац. ун-т внутр. справ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 804 с.
5. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини) : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі. – Київ : Атіка, 2001. – 251 с.
6. Жаровська Г. П. Глобалізація як фактор якісних змін в організованому злочинному середовищі / Г. П. Жаровська // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – 2013. – С. 292–296.
7. Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – Київ : Атіка, 2012. – 158 с.
8. Марків І. Організована злочинність: її аналіз та сучасний стан / І. Марків // Право України. – 2004. – № 6. – С. 54–57.

Коваленко Валентин Васильович,
професор Європейського університету, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ФАКТОРИ РИЗИКУ ТА ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ

Правові пам'ятки цивілізації дають змогу констатувати, що корупція є однією з найдавніших загроз людства. Перші згадки про корупцію, що згодом «вразила» державну службу майже всіх країн світу, містяться ще в архівах Стародавнього Вавилону. Суспільна небезпека цього явища прямо пропорційна ступеню соціальних потрясінь, які спричиняють повне знищення законності й одночасне посилення залежності пересічних громадян від свавілля чиновників.

Термін «корупція» щодо процесів державотворення застосовував й Аристотель, який тиранію вважав неправильною, викривленою або корумпованою формою правління. У римському праві цим терміном позначали діяльність кількох осіб, спрямовану на порушення нормального перебігу судового процесу або управління суспільством [1].

Філософ епохи просвітництва Ш. Монтеск'є зазначав: «Відомо з досвіду століть, що будь-яка людина, яка наділена владою, схильна зловживати нею та рухатися в цьому напрямі доти, доки не досягне належної для неї межі» [2].

Визначення корупції в сучасній вітчизняній науці сформулювали правознавці. Саме в 90-х роках XX ст. неодноразово вносили пропозиції щодо законодавчого його закріплення. Останніми роками майже в кожному документі, що характеризує соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, йдеться про корупцію.

Корупція – явище, властиве для будь-якої держави, незалежно від соціально-економічної формації та форми правління. Особливої актуальності проблеми корупційних виявів і протидії їм набувають під час здійснення реформ, що супроводжуються надмірним соціальним напруженням й економічною нестабільністю. Тому високий рівень корупції в країнах з вираженими кризовими явищами в економіці, що стосується й сучасної України. У зв'язку із цим, зауважує О. Ф. Долженков,

корупція як невід'ємна складова інфраструктури організованої злочинності виявляється, насамперед, у сфері економіки, охоплює різноманітні вияви службових зловживань, за яких службові особи використовують свої владні й інші повноваження з корисливої та іншої особистої зацікавленості [3].

Для звичайного громадянина корупція асоціюється з хабарництвом, незаконним привласненням товарів і послуг, призначених для суспільного споживання, кумівством (коли під час прийому на роботу надають перевагу членам сім'ї). До корупції може бути схильна будь-яка людина, наділена повноваженнями щодо розподілу ресурсів, які їй не належать, або прийняття рішень (чиновник, депутат, суддя, правоохоронець, екзаменатор, лікар тощо). На жаль, поки що більшість виявів «побутової» корупції в суспільстві не сприймають навіть як аморальну (неетичну) поведінку. Витоки корупції були закладені ще в господарській системі колишнього СРСР (штучні дефіцити, нерівномірний розподіл ресурсів, показові кампанії з протидії хабарництву).

В умовах євроінтеграції України доцільно розглянути передові європейські системи управління корупційними ризиками, які на практиці засвідчили свою ефективність, з метою використання найперспективнішого зарубіжного досвіду у вітчизняному правовому полі.

Для ефективної протидії саме системній корупції важливо акцентувати увагу на виявленні й усуненні причин (чинників) цього явища, а не на протидії конкретним її виявам. У більшості розвинених країн законодавчо закріплено принципи (механізми) оцінювання та мінімізації корупційних ризиків у певних сферах діяльності, які вважають найбільш потенційно ураженими корупцією (державні закупівлі, розподіл бюджетних коштів, приватизація). Методології оцінювання корупційних ризиків, що можуть бути використані в Україні, розроблені провідними європейськими організаціями, зокрема Радою Європи, Європейським Союзом, Групою країн із боротьби з корупцією (GRECO).

Згідно зі статистичними даними, Україна протягом останніх років досягла позитивної тенденції в напрямі запобігання корупції. У світовому Індексі сприйняття корупції за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих (це вдвічі більше за показник 2015 року), посівши 131-ше місце зі 176 країн.

З метою подолання системної корупції в Україні, руйнування її економічного підґрунтя, зведення корупційних діянь до дрібних побутових виявів пріоритетними є такі заходи:

– трансформація гасел протидії корупції в реально усвідомлювану всіма верствами суспільства загальнонаціональну справу з утвердженням стандартів доброчесної поведінки в діяльності владних структур і бізнесу, підвищенням прозорості їхньої діяльності й підзвітності громадянському суспільству;

– активна детінізація економіки, що передбачає: виявлення та знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності в найбільш прибуткових сферах (бюджетній, податковій, зовнішньоекономічній, кредитно-банківській); налагодження ефективного механізму повернення незаконно одержаних (виведених у тінь) коштів (активів); притягнення до відповідальності за корупційні лобізм, фаворитизм, протекціонізм, непотизм, таємні внески для реалізації політичних цілей, надання податкових і митних пільг, корупційні дії під час укладання зовнішньоекономічних контрактів, поєднання державної служби з комерційною діяльністю тощо;

– забезпечення ефективного виконання правоохоронних функцій новоутвореними антикорупційними інституціями (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Спеціалізований антикорупційний суд), що має важливе значення для подальшої реалізації антикорупційних заходів (організаційні новації потребують комплексного теоретичного осмислення з огляду на стан законодавства, правозастосовної практики та зарубіжного досвіду).

Значущими в напрямі науково-методологічного й освітянського супроводження реалізації антикорупційних заходів мають стати: запровадження обов'язкової антикорупційної експертизи проектів законодавчих актів; розроблення та прийняття Державної програми запобігання організованій злочинності та корупції в Україні (на 2–3 роки); проведення комплексного вивчення стану злочинності (зокрема корупційної) в Україні, яке забезпечить підґрунтя для подальших змін у законодавстві й ухвалення рішень у сфері

національної безпеки; узагальнення судової практики з розгляду справ, пов'язаних із учиненням корупційних правопорушень; включення питань запобігання корупції до національної системи освіти із запровадженням спеціалізованої підготовки правоохоронців відповідного спрямування.

Зазначені заходи, за умови запровадження їх найближчим часом, можуть стати тією базою, яка сприятиме реальному подоланню корупції в Україні.

Список використаних джерел

1. Шабалин В. А. Политика и преступность / В. А. Шабалин // Государство и право. – 1994. – № 4. – С. 46.

2. Монтескье Ш. Избранные сочинения / Ш. Монтескье. – М., 1955. – С. 289.

3. Долженков О. Ф. Корупція як чинник організованої злочинності / О. Ф. Долженков // Корупція: регіональні та галузеві тенденції : зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. – Одеса, 2003. – С. 102–107.

Колб Олександр Григорович, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Колб Іван Олександрович, заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру прокуратури Київської області, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

У підпункті «б» п. 1 ч. 1 Закону України «Про запобігання корупції» зазначено, що суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є народні депутати України та депутати органів місцевого самоврядування.

Результати вивчення наукової літератури та практики свідчать, що однією із суттєвих детермінант, що спричиняє вчинення корупційних правопорушень з боку народних депутатів України та депутатів інших рівнів, є брак запобіжних заходів правового характеру, які визначають правовий статус цих осіб, а також порядок формування органів законодавчої та представницької влади на місцях. Зокрема, відповідно до положень Закону України «Про вибори народних депутатів», жодних застережень щодо того, що в партійні списки (а згодом фракції, блоки, групи тощо) не можуть бути включені близькі родичі й інші особи, про які йдеться в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» (близькі особи, члени сім'ї та ін.).

Унаслідок цього в законодавчому органі України, який формує правові, ідеологічні, політичні й інші засади діяльності нашого суспільства та державного життя, приймаючи закони та постанови, що мають виконувати всі суб'єкти правових відносин, працюють одночасно цілі сім'ї, родини, попри вимоги до представників влади (якими, відповідно до ст. 6 Конституції України, є й народні депутати). Згідно із Законом України «Про запобігання корупції», це недопустиме явище, свідчення як реального, так і потенційного конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 1, ч. 1 ст. 3, ст. 22 цього Закону).

На перший погляд, ст. 27 зазначеного Закону щодо обмеження спільної роботи близьких осіб мала б розв'язати цю проблему, проте її зміст є надто загальним, тому не створює будь-яких правових перешкод у контексті досліджуваної проблематики, не стосується народних депутатів України в реальній площині правових відносин. Законодавець, використавши в ч. 1 цієї статті словосполучення «у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам», фактично знівелював положення підпункту «б» п. 1 ч. 1 Закону України «Про запобігання корупції» та створив цією правовою прогалиною потенційний конфлікт інтересів у діяльності народних депутатів. Грубе порушення ст. 21 та 24 Конституції України (принципу рівності громадян перед законом), з огляду на те, що це не суперечить

правовому статусу народного депутата України (ст. 76, 80 Конституції України), на практиці призводить до того, що останні створюють різні корупційні схеми правової діяльності (від створення умов для розкрадання Державного бюджету України до прийняття законів, що порушують права людини та громадянина).

Саме тому положення, визначені в ст. 1 Конституції України, про те, що Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, видаються декларативними.

Для розв'язання зазначених проблем необхідно доповнити ст. 27 Закону України «Про запобігання корупції» частиною третьою такого змісту: «Не можуть бути народними депутатами України та депутатами інших рівнів одного й того самого скликання близькі особи та члени сім'ї, про яких ідеться в ст. 1 зазначеного Закону».

Колонюк Віктор Петрович, учений секретар – завідувач відділу Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент;
Білявський Станіслав Георгійович, старший судовий експерт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НЕБЕЗПЕЧНИХ ТЕХНОГЕННИХ ОБ'ЄКТІВ НА МОРСЬКОМУ ШЕЛЬФІ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Протягом останнього десятиліття у світі дедалі активніше використовують шельф-мілководну морську зону (глибини до 200 м) морів і океанів з метою видобування мінеральних та біологічних ресурсів розвитку туризму й рекреації, будівництва. Це стосується і шельфової зони Азово-Чорноморського регіону України. І що більші обсяги людської діяльності в межах шельфової зони, то вищі екологічні ризики виникають для її

екосистем. Нині нагальною є потреба контролювати види й обсяги людської діяльності на шельфі не тільки за допомогою рибних, екологічних і санітарно-гігієнічних інспекцій, екологічних аудитів та експертиз, а й шляхом екологічної паспортизації об'єктів діяльності на морі, окремих акваторій-бухт, заток. Саме екологічна паспортизація є найбільш детальним й ефективним засобом (формою) екологічного контролю, який можна використати для оцінювання збитків, завданих державі та довкіллю під час проведення судової інженерно-екологічної експертизи. Екологічний паспорт – це комплексний нормативно-технічний документ, у якому міститься інформація, необхідна для виконання низки еколого-економічних завдань: оцінювання впливу різних техногенних забруднень на здоров'я людей і екосистем (обсяги, види, джерела забруднень); визначення плати за природокористування, оцінювання наявних на об'єктах людської діяльності планів і програм екологізації, поліпшення екологічних умов та їх ефективності; визначення специфіки взаємодії об'єкта з навколишнім середовищем (займана площа території чи акваторії, особливості, кількість споживаної енергії, води, мінеральної сировини, повітря тощо), а також обсягів відходів, умов їх зберігання та утилізації; встановлення рівнів екологічної компетенції та культури керівництва й робочого персоналу; оцінювання якості проведених екологічних експертиз та аудитів; встановлення для об'єкта гранично допустимих викидів, скидів, рівнів шуму та вібрацій, тепловиділень.

Екологічна паспортизація морських водних об'єктів істотно відрізняється від паспортизації об'єктів сухопутних. Перший в Україні науково обґрунтований типовий екологічний паспорт морських акваторій розробили 2007 року науковці Інституту біології південних морів ім. А. А. Ковалевського НАН України, Інституту колоїдної хімії і хімії води ім. А. В. Думанського НАН України та профільного екологічного товариства «Сіталл» (м. Севастополь). Паспорт містить оптимальну кількість параметрів, які повинні характеризувати сучасний екологічний стан акваторії, особливості гідролого-гідрохімічного, гідродинамічного й гідролітодинамічного режимів, фізико-географічні умови, особливості забруднень водної товщі та донних відкладів.

Паспорт має 18 розділів і 9 додатків – загалом 119 позицій, зокрема такі розділи: «Загальні відомості про об'єкт», «Фізико-географічні умови», «Метеорологічні умови», «Гідрологічні умови», «Гідрохімічна характеристика вод», «Гідробіологічна характеристика», «Особливості забруднення вод», «Забруднення донних відкладів», «Інженерно-геологічна характеристика», «Господарське використання акваторії», «Пропозиції з охорони акваторії і її раціонального використання» тощо.

Упродовж 2013–2016 років ми розробили кілька проектів основного змісту типових екологічних паспортів різних техногенних об'єктів на морі, які становлять підвищену екологічну небезпеку.

Комірчий Павло Олексійович, голова правління громадської організації «Всеукраїнський центр протидії корупції та сприяння правоохоронним органам "Антикорупційна ініціатива"», доцент кафедри управління та роботи з персоналом Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Учені, політики та фахівці-практики стверджують, що навести лад у соціальному середовищі, де зовсім не буде місця корупції, неможливо. Корупція – таке саме стародавнє явище, як і соціальний порядок. Тому протидію корупції обґрунтовано прирівнюють за складністю до боротьби з людськими гріхами. Може йтися лише про максимальне обмеження її виявів, що й вдалося реалізувати в розвинених демократичних країнах.

Визначальний вплив на рівень і динаміку корупції в Україні мають економічні фактори, передусім, неврегульованість відносин власності й «тіньова» економічна діяльність. Саме у сфері економіки зароджуються корупційні відносини, що є матеріальним

підґрунтям цього явища. Це те середовище, заради якого чиновник вступає в корупційні зв'язки.

Що активніше держава втручається у сферу економіки, приватне життя людини, то більше умов і потенційних можливостей для корупції. Якщо виробник і споживач залишаються сам на сам – немає підстав для корумпованих відносин.

Високий рівень корупції в Україні спричинений стратегічними прорахунками влади в реформуванні суспільства, перманентною політичною кризою, постійним протистоянням гілок влади, а нині – й окремих антикорупційних органів, невизначеністю їхніх повноважень, слабкістю політичної й економічної еліти та браком досвіду державного будівництва.

Держава не може подолати корупцію, оскільки її структури й органи є головними носіями цього феномену, його середовищем, тобто вона не спроможна боротися сама із собою. В обмеженні цього явища об'єктивно зацікавлене суспільство, насамперед – інститути громадянського суспільства.

Негативним процесам, що спричинили зростання корупції в Україні, певною мірою сприяє неврегульованість політичної сфери суспільства. Крім того, нерозв'язаною є проблема співвідношення взаємозв'язку та ієрархії гілок влади як складових єдиного механізму держави.

До загальних детермінант корупції в Україні належить недосконалість законодавства як антикорупційного спрямування, так й у сфері регулювання управлінсько-розпорядчої діяльності. Протидія корупції як системному багатоаспектному соціально-політичному явищу потребує ґрунтовного підходу до розроблення дієвих антикорупційних механізмів. Посилення лише кримінальної та адміністративної відповідальності за корупційні діяння, як свідчить практика, не розв'язує цю проблему. Заходи щодо посилення протидії корупції в Україні, на нашу думку, мають ґрунтуватися на таких принципах: визнання підвищеної суспільної небезпеки корупції; невідворотність відповідальності за вчинені корупційні діяння; недопустимість злиття влади й бізнесу; неприпустимість прийняття нормативних актів, які припускають неоднозначне їх тлумачення; пріоритет превентивних заходів протидії корупції;

неприпустимість покладання на одного й того самого суб'єкта протидії корупції відповідальності за розроблення антикорупційних заходів і контролю за їх виконанням тощо.

У цьому контексті доцільно здійснити низку антикорупційних заходів, зокрема:

1) уточнити зміст антикорупційної функції держави, яка діє за двома напрямами: перший – це власне протидія корупції як конкретним кримінальним або адміністративним правопорушенням, другий – це економічні, політичні, культурні, профілактичні й організаційні заходи держави проти корупції;

2) наблизити правоохоронну діяльність до найкращих європейських практик. Нині вона містить ризик дублювання дій, ускладнюючи проведення спільної антикорупційної політики. Правові засади антикорупційної діяльності не узгоджені з кримінальним законодавством, а процедура притягнення до адміністративної відповідальності за адміністративні діяння на практиці є занадто складною;

3) чітко визначити коло органів, на які держава покладає функцію протидії корупції, насамперед за рахунок тих органів, які внаслідок своєї професійної діяльності здатні виявляти такі протиправні діяння;

4) удосконалити інститут державної служби. Суспільство потребує чітких правил і правових засад як для найму, так і для звільнення державного службовця, критеріїв його кваліфікації, некорумпованості, конкурентного добору, незалежно від партійної належності;

5) максимально використати досвід правового регулювання протидії корупції розвинених демократичних країн та рекомендацій міжнародних організацій, насамперед Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року та Конвенції Ради Європи «Про корупцію у контексті кримінального права» від 27 січня 1999 року, які ратифіковані Верховною Радою України, і наблизити антикорупційне законодавство України до їх вимог;

6) забезпечити неухильне виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції»;

7) забезпечити реалізацію заходів антикорупційної політики, зокрема:

– затвердження типових регламентів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади з метою забезпечення чіткої організації діяльності апарату органів виконавчої влади та

підвищення особистої відповідальності працівників за доручену ділянку роботи;

– розроблення та впровадження диверсифікованої системи громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади з метою забезпечення прозорості діяльності цих органів та їх посадових осіб;

– внесення змін до законодавчих актів, що регулюють ведення господарської діяльності, з метою обмеження сфери застосування дозвільних процедур;

– здійснення правових заходів для реального обмеження безпосередніх контактів громадян і представників юридичних осіб з державними службовцями, зокрема шляхом упровадження системи електронного документообігу й електронного цифрового підпису;

– створення єдиного державного банку даних щодо юридичних осіб (фінансові установи, суб'єкти підприємницької діяльності), причетних до корупції, з метою запобігання їх участі у виконанні державних замовлень;

– урахування міжнародних стандартів у сфері відповідальності за корупційні діяння, зокрема щодо чіткого розмежування кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення, опрацювання питання щодо відповідальності юридичних осіб;

– налагодження співробітництва правоохоронних органів з населенням щодо виявлення фактів корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, запровадження механізму заохочення населення за надання об'єктивної інформації про факти корупції та гарантування ефективного захисту та безпеки осіб, які повідомляють про факти корупційних діянь;

– реальне запровадження єдиної державної системи обліку осіб, які були притягнуті до відповідальності за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, що передбачатиме класифікацію інформації за професійною належністю та регіоном діяльності;

– розроблення ефективного механізму контролю за фінансуванням виборчих кампаній і діяльності політичних партій;

– створення правових засад лобістської діяльності як основної умови існування прозорої та доброчесної системи вираження інтересів у державних органах;

– запровадження в повсякденну діяльність стандартів етичної поведінки посадових осіб, визначення порядку розв'язання конфлікту інтересів тощо.

Запропоновані заходи стануть тією базою, яка надасть можливість розгорнути реальну протидію корупції в Україні, однак лише за умови результативного функціонування реформованої системи як спеціальних органів протидії корупції, так й антикорупційного законодавства.

Копотун Ігор Миколайович, проректор з навчальної роботи Інституту Служби зовнішньої розвідки України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ КОРУПЦІЇ

Неабияку загрозу національній безпеці становить політична корупція – це корумповані форми політичної боротьби кланів, еліт, партій, груп та окремих осіб за владу, що підриває фундаментальні засади функціонування суспільства й держави.

Політична корупція є засобом захоплення й утримання влади, нейтралізації політичних конкурентів шляхом зовні легітимного, а фактично незаконного заволодіння державними ресурсами для їх використання у власних цілях під майбутні «дивіденди».

Зазначений вид корупції має такі форми: лобізм, протекціонізм, вигідне призначення на державні посади, інвестування комерційних структур за рахунок держбюджету, керівництво комерційними структурами шляхом призначення в них родичів, близьких, створення акціонерних компаній на базі державних підприємств, надання пільг, переваг, виняткі із загальних правил для «своїх» фірм і компаній, переведення

держмайна в акціонерні товариства, фіктивне банкрутство, навчання дітей за кордоном за рахунок спонсорів тощо.

Корупція в структурах влади може бути обмежена за допомогою реального розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Кожна з гілок влади урівноважує, контролює іншу й у такий спосіб протистоїть зловживанням. У країнах так званого третього світу для політичної системи характерна слабкість законодавчих органів і свавілля виконавчої влади. Проте формальний розподіл влади не може забезпечити ефективного результату.

У Європі високий рівень політичної корупції виявлено в Україні, Польщі та Франції.

Щоб уникнути перетворення українського Парламенту на корупційний партійний клуб, необхідно:

1) демонтувати засади корупції, тобто зрощення бізнесу та влади. Має залишитися реальний бізнес, підпорядкований закону;

2) дебюрократизувати державну систему;

3) забезпечити існування власного (невипадкового) електорату, що не «накачується» технологічно, а формується під впливом суспільних процесів;

4) запровадити ценз «суспільної благодійності» (обмеження в праві бути обраним на державні посади осіб, що мають судимість чи адміністративні стягнення у зв'язку з посадовими зловживаннями).

Народ за власний рахунок утримує дві паралельні влади – легітимну й тіньову владу корумпованих організованих угруповань. Так, 70–80 % фірм перебувають під впливом злочинних угруповань і корумпованих чиновників. У зв'язку із цим споживач змушений платити на 20–30 % більше за товари (послуги) для покриття витрат на корупціонерів.

Таким чином, політична корупція є різновидом «верхівкової корупції», причому різновидом найнебезпечнішим. Якщо головним наслідком низової (побутової та ділової) корупції є підвищення ціни за надання публічних послуг, то політична корупція здатна змінювати пріоритети суспільного розвитку (нехтування інтересів країни, гальмування розвитку держави, дестабілізація соціальної та політичної ситуації).

З огляду на вищевикладене, загальний напрям антикорупційної політики можна відобразити у вигляді блоків:

1. Удосконалення виборчого законодавства під час формування представницьких органів влади з метою недопущення «делегування» до влади представників криміналітету, підкупу окремих кандидатів (керівників партій) шляхом: узгодження допустимого розміру виборчих фондів з реальними витратами на виборчі кампанії; надання дозволу формувати виборчі фонди для збирання внесків завчасно, а не в період виборчих кампаній; державний і громадський контроль за дотриманням порядку фінансування виборчих кампаній, виборчого законодавства на всіх етапах; зміцнення гарантій незалежності виборчих комісій за умови одночасного забезпечення прозорості їх діяльності для суспільного контролю.

2. Мінімізування негативних наслідків лобізму.

3. Формування механізму стримування та противаг, підконтрольності (відповідальності) державної влади перед суспільством, прозорість процесу прийняття основних державних рішень (зокрема кадрових).

4. Підвищення ефективності управління через:

а) обґрунтовані критерії для визначення оптимальної структури та чисельності органів виконавчої влади, оскільки за змінами їх структури, статусу й функцій часто стоять корпоративні, а не загальнодержавні інтереси;

б) усунення інституціональних причин для конфлікту інтересів (наприклад, недопущення поєднання в одному органі функції визначення правил, контролю та надання публічних послуг);

в) декомерціалізацію державної та муніципальної діяльності, зокрема шляхом делегування певних публічних соціальних і правових послуг недержавним структурам (цей процес давно триває в нотаріальній діяльності);

г) забезпечення інформаційної прозорості процесу ухвалення рішення органів виконавчої влади (доступ до фінансових документів державних органів недержавних організацій і засобів масової інформації).

5. Зміна принципів державної служби, контроль за майновим станом представників влади: чітке визначення обмежень для осіб, яких обирають і призначають на вищі державні посади; визначення статусу «політичних

призначенців» (помічників, радників президента, прем'єра, міністрів); запровадження обмежень для переходу на роботу після звільнення з державної служби до комерційних організацій, що були колись підконтрольні цій посадовій особі; необхідність ротації службовців, до функцій яких належать безпосередні контакти з населенням і бізнесом; поширення обмежень, установлених для державних службовців, на менеджерів державних підприємств із визначеною часткою державної чи муніципальної власності.

6. Подолання корупційних зв'язків між вищими й нижчими рівнями влади. Так, в Австралії та Новій Зеландії практикують участь приватних структур у конкурсах на одержання підрядів у сфері державних послуг, у США приватні компанії утримують тюрми, збирають податки.

Корж Валентина Павлівна, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КОРУПЦІЙНІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ

Україна – держава з високим рівнем корупції. За даними світових рейтингів, в Україні щороку масштабно й системно корупція поширюється у сфері політики, економіки, на всіх ланках державного управління, у судах, прокуратурі, правоохоронних органах, бізнесових структурах, виборчій системі. Корумпована влада замінює конституційні інститути, надає можливість чиновникам і їхнім покровителям одержувати доходи від корупційної діяльності. Загальна підкупність і продажність державних службовців, політиків, лідерів партій і блоків створює обстановку недовіри громадян до законодавчої, виконавчої, судової гілок влади. Окремі міжнародні експерти, іноземні оглядачі, деякі українські аналітики виборчих кампаній в Україні оцінюють їх як такі, що здійснювали з використанням адміністративного протекціонізму, лобізму, підкупу електорату

та фальсифікування результатів виборів, посадових зловживань під час проведення агітації тощо.

Корупція у виборчих системах дискредитує найважливіший інститут безпосереднього народовладдя, перетворює народне волевиявлення на химеру, сприяє бюрократично-корумпованій еліті, кримінальним і напівкримінальним структурам скуповувати представницькі органи державної влади. Злочини, пов'язані з підкупом електорату, фальсифікацією результатів виборчих процесів та іншими службовими зловживаннями під час проведення виборів, мають підвищену латентність. Високий ступінь латентності зазначених злочинів негативно позначається на виявленні ознак корупційних виборчих технологій. Окрім цього, політичне керівництво, службові особи державних органів умисно приховують факти корупції під час виборчого процесу або втручаються в діяльність правоохоронних органів щодо виявлення корупції під час організації та проведення виборів.

Так, 2012 року органи прокуратури України порушили тільки 9 кримінальних справ за фактом порушення виборчого законодавства під час проведення виборів депутатів до Верховної Ради України, з них 5 – за ознаками підкупу електорату. Сума підкупу на мажоритарних округах становила від 50 до 500 грн.

Корупційна виборча технологія, здебільшого, передбачає декілька способів корупційних злочинів як у сфері виборчого процесу, так і в службової діяльності. Системний підхід до вивчення зазначеної проблеми, її дослідження дали змогу виокремити корупційні виборчі технології.

*Корупційна виборча технологія***,** що передбачає такі способи організації та проведення виборчого процесу окремими політичними діячами, посадовими особами державних органів, які сприяють застосуванню неправомірних методів, дій, прийомів масового чи індивідуального підкупу електорату, незаконного втручання до електоральної свідомості й електоральної поведінки. Зокрема, це безпосередній підкуп:

– електорату, зокрема шляхом надання виборцям правомірних соціальних послуг або надання окремими кандидатами неправомірних послуг;

– членів виборчих комісій;

– довірених осіб кандидата з боку політичних опонентів;
– голови, секретаря, членів виборчої комісії;
– членів штабу кандидатів;
– групи підтримки з боку політичних опонентів.

Корупційна виборча технологія, що передбачає такі способи організації та проведення виборчого процесу окремими політичними діячами, посадовими особами державних органів, які сприяють перешкоджанню вільному здійсненню громадянином свого виборчого права, застосуванню неправомірних прийомів, методів, дій, корупційних виявів. Зокрема:

– протекціонізм під час призначення організаторів виборчої компанії, формування набору політичних кандидатів, партій, визначення кола суб'єктів, які отримують від імені держави право добирати членів виборчих комісій;

– неправомірне використання службовою особою влади чи службового становища для масового чи індивідуального підкупу виборців шляхом надання правомірних або неправомірних публічних послуг;

– неправомірне використання службовою особою владних повноважень чи службового становища під час застосування легальних, нелегальних і незаконних методів в організації виборів, призначення членів виборчої комісії, надання обсягу комунікаційних послуг для учасників виборчих перегонів;

– неправомірне лобіювання службовою особою владно-управлінських органів з метою прийняття вигідних для окремої політичної партії, її кандидатів законів, рішень;

– неправомірне фінансування службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища виборчої компанії, кандидата, політичної партії за рахунок бюджетних коштів;

– перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права шляхом насильства, обману, учинене службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища;

– перешкоджання діяльності суб'єктам виборчого процесу, ініціативній групі, члену виборчої комісії шляхом

насильства, обману, учинене службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища;

– втручання службової особи в діяльність виборчої комісії з метою вплинути на рішення виборчої комісії;

– неправомірне використання владних повноважень чи службового становища службовою особою під час передання матеріальних цінностей окремому кандидату, політичній партії на безоплатній основі або за необґрунтовано заниженими розцінками тощо.

Корупційна виборча технологія, що передбачає способи організації та проведення виборчого процесу окремими політичними діячами, посадовими особами державних органів, які сприяють підробленню виборчих документів, фальсифікації результатів виборів**.** Насамперед це:

– незаконне знищення виборчої документації в державних архівних установах у Центральній виборчій комісії України після проведення виборів, учинене службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища;

– пошкодження виборчої документації службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища;

– порушення таємності голосування під час проведення виборів, учинене службовою особою з використанням владних повноважень чи службового становища.

Дослідження проблеми протидії корупційним виборчим технологіям потребує вдосконалення виборчого та кримінального законодавства. Так, відповідно до кримінального законодавства України, кримінальна відповідальність за вчинення таких корупційних злочинів, як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), незаконне збагачення (ст. 368^2 КК України), значно пом'якшена. Водночас деякі корупційні вияви службового зловживання, хабарництво декриміналізовано.

Удосконалення виборчого законодавства, розроблення антикорупційних стандартів і впровадження їх у виборчий процес є першочерговим завданням законодавчого органу. Антикорупційні стандарти – це встановлення під час організації

та проведення виборів єдиної системи заборон, обмеження обов'язків, дозволів для політичних діячів, кандидатів на виборчу посаду, службових осіб державних органів, членів виборчих комісій і виборців. Система антикорупційних стандартів має обмежити свавілля та безконтрольність політичних діячів, службових осіб органів державної влади під час виконання своїх повноважень, недобросовісність під час виконання відповідних обов'язків членами виборчих комісій та виборцями, а також сприяти інформаційно-комунікаційному і соціальному контролю за організацією та проведенням виборів.

Користін Олександр Євгенійович, заступник директора Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З розвитком суспільства і виникненням нових викликів і загроз розвивається і правоохоронна сфера. Такого роду тенденція чітко прослідковується у все нових формах поліцейської діяльності, а також у розвитку методології правоохоронної діяльності. Поліцейська діяльність стає все більш складною, вимагаючи безпрецедентної спеціалізації та експертних знань.

Методологію правоохоронної діяльності дослідники зазвичай розкривають на основі п'яти моделей поліцейської діяльності [1]: традиційна поліцейська діяльність (*Traditional policing*), соціально орієнтована поліцейська діяльність (*community policing or Community-oriented policing*), проблемно орієнтована поліцейська діяльність (*problem-oriented policing*), комп'ютерна статистична поліцейська діяльність (*Computer statistics model (CompStat)*) та поліцейська діяльність, керована аналітикою (*intelligence- led policing (ILP).*

Традиційна поліцейська діяльність є, напевно, найвідомішою з поліцейських моделей і залишається стандартним стилем правоохоронної діяльності. Це стосується реактивного та інцидентного стилю, за яким працівники поліції реагують на злочини та надають сервісні послуги або реагують

відповідним чином. Відповіді на дзвінки, прийом скарг, патрулювання в громадських місцях та розкриття злочинів, уже вчинених або на стадії вчинення, є сутністю традиційної правоохоронної діяльності. Оскільки традиційна модель поліцейської діяльності передбачає безпеку, зокрема громадську безпеку, як завдання поліції, *community policing* зосереджується на партнерстві між поліцією та громадськістю, активно вирішуючи проблеми безпеки.

Соціально орієнтована поліцейська діяльність спрямована на зміцнення довіри й посилення комунікації між поліцією та громадськістю. *Community policing* програми передбачають створення громадських форумів із залученням представників різних громадських груп та інституцій, де питання безпеки, включаючи правопорушення та окремі злочини в регіоні, підлягають обговоренню та розгляду.

У *проблемно орієнтованій поліцейській діяльності* ідентифікація та аналіз «проблеми», а не конкретний злочин, справа, виклик або інцидент є визначальним напрямом роботи поліції. У цій моделі особливу увагу приділяється загалом проблемі злочинності та питанням безпеки. Поліція активно розбудовує превентивні стратегії, намагаючись вирішувати проблему, а не просто реагувати на її шкідливі наслідки.

Модель *комп'ютерної статистичної поліцейської діяльності* (CompStat) - це система управління, за якої розробляється модель, де незначні злочини розглядають як елемент зменшення більш тяжких. На підставі аналізу статистики вже вчинених злочинів окремі регіональні керівники правоохоронних органів є відповідальними за впровадження на місцевому рівні заздалегідь розроблених заходів.

Кожна з цих моделей має різні стратегічні цілі, сильні та слабкі сторони та за одночасного використання може доповнювати інші. Наприклад, ILP усе частіше застосовують для посилення соціально орієнтованої поліцейської діяльності, оскільки забезпечує чіткі процеси, процедури комунікації та структури управління для збору, аналізу й розповсюдження даних та інформації. Ще один приклад - традиційна, реактивна модель, яка на цей час переважає, але ILP спільно застосовується лише для протидії серйозній та організованій злочинності. Спільним для перших чотирьох наведених моделей фактором, який нерідко

характеризує слабкість сучасних правоохоронних органів, є їх спрямованість на локальні регіони та загрози.

Значні зміни глобального масштабу вплинули на кримінальне середовище, водночас зазначені методології не наділені необхідними інструментами та характеристиками щодо протидії більш вагомій загрозі транснаціональної організованої злочинності. ILP слід вважати єдиним методом, що однозначно позиціонується як ефективна боротьба з транснаціональною організованою злочинністю.

На цей час менеджмент правоохоронних органів усе частіше визнає, що більше не відчуває відсутності або недостатності інформації: не є дефіцитом дані та інформація про злочинне середовище й злочинну діяльність. Завдання полягає в тому, щоб перетворити цей масив даних на знання, які можуть сприяти прийняттю процесуальних рішень, удосконалювати стратегії боротьби зі злочинністю та підвищувати ефективність її профілактики. Іншими словами, мета полягає в тому, щоб необхідним чином трансформувати дані та інформацію в процесі активної аналітико-розвідувальної діяльності [2].

Однак у багатьох випадках збільшення кількості інформації не обов'язково має наслідком збільшення знань. Усталена структура процесів обробки інформації в межах поліцейської діяльності ще не налаштована на нову філософію XXI століття. Багато керівників отримують доступ до аналізу злочинності переважно на підставі статистичних даних, а кримінальна розвідка не інтегрується в загальну картину. Тому ключові рішення приймаються без доступу до всього блоку розвідувальних аналітичних знань.

Упродовж розвитку правоохоронних органів інформацію кримінальної розвідки щодо діяльності окремих злочинців або організованих груп накопичували спеціалізовані підрозділи. Навіть з активним розвитком розвідувальних підрозділів ці аналітичні групи часто зберігали таку інформацію у вузьких межах конкретного підрозділу. Діяльність розвідувальних підрозділів переважно характеризувалася реактивністю, метою було забезпечення оперативної або слідчої підтримки.

Сьогодні ця ситуація принципово не змінилася. Наприклад, у структурі окремих підрозділів поліції функціонують аналітичні центри, які, по-перше, не повною

мірою реалізують розвідувальні аналітичні можливості; по-друге, отримані розвіддані не використовують за межами своїх підрозділів. За нових умов розвідувальної поліцейської діяльності ці інформаційні системи й масиви занадто цінні в якості стратегічних ресурсів для всього поліцейського менеджменту, і використовувати їх виключно на потреби окремого слідчого або підрозділу неефективно.

З метою результативного використання систем і комплексного користування даними про злочинні угруповання, що контролюють, наприклад, вуличну злочинність, наркотики, контрабанду людей і відмивання коштів тощо, існує необхідність у реструктуризації аналітичних служб правоохоронних органів. Ризики занадто високі, щоб дотримуватися ізоляції та спеціалізації підрозділу з міркувань елементарних бюрократичних зручностей.

Нині поліцейська діяльність переживає період значних змін як у частині оперативної тактики, так і організаційних структур. Запроваджуються нові ідеї щодо скорочення злочинності й змінення стратегій короткострокової та довготривалої політики. Найбільш поширеною з них у поліцейській практиці є саме ILP [2].

Передумови цього переходу поліцейської діяльності до нової стратегії були як зовнішніми, так і внутрішніми. У Великобританії наприкінці 1980-х і початку 1990-х років на тлі удаваного невблаганного зростання злочинності сформувався суспільний запит і зростаючий заклик до поліції бути більш ефективною та економічною. Зовнішні фактори становили нездатність традиційної, реактивної моделі поліцейської діяльності бути відповідною швидким глобалізаційним змінам, які розширили можливості транснаціональної організованої злочинності й усунули фізичні й технологічні бар'єри у сфері поліцейської діяльності. У новому «суспільстві ризику» поліція розглядається як джерело даних з управління ризиками для певних зовнішніх установ [3].

Пошуку нової стратегії сприяв звіт Комісії з аудиту 1993 року (Ревізійна комісія - незалежний орган, відповідальний за економне та ефективне використання державних коштів) щодо ефективності діяльності поліції, в якому було сформульовано три основних принципи ефективної боротьби зі злочинністю:

усталена система, власне, позбавлена інтеграції та ефективності; поліція не в змозі найкращим чином використовувати ресурси - більш ефективним вважаємо зосередження уваги на боротьбі зі злочинцями (криміналітетом), ніж на злочинах (окремих діяннях) [4]. Безперечно, перше не виключає друге, щонайперше йдеться про пріоритети.

Мету поліцейської діяльності, керованої аналітикою, може бути визначено на підставі тактичних пріоритетів, що складаються з чотирьох елементів: орієнтованість на криміналітет (особливо на активних злочинців за допомогою відкритих і негласних засобів); управління епіцентрами злочинності і громадською безпекою; розслідування серій злочинів та інцидентів; а також застосування превентивних заходів, включаючи роботу з громадськістю.

Таким чином, Intelligence-led policing використовує кримінальний розвідувальний аналіз як об'єктивний інструмент прийняття рішень з метою сприяння скороченню і запобігання злочинності за допомогою ефективних стратегій поліцейської діяльності та проектів зовнішнього партнерства, створених на основі доказової бази.

Список використаних джерела

1. Bell Peter, Congram Mitchell. Intelligence-Led Policing (ILP) as a Strategic Planning Resource in the Fight against Transnational Organized Crime (TOC). International Journal of Business and Commerce. Vol. 2. No. 12 (2013). P 15-28.

2. Ratcliffe Jerry H. Intelligence Led Policing. 2nd Edition. London/New York: Routledge, 2016.

3. Ericson R.V., Haggerty K.D. Policing the Risk Society. Clarendon Press. Oxford, 1997.

4. Heaton R. The prospects for intelligence-led policing: Some historical and quantitative considerations. Policing and Society. Vol. 9. P. 337-356.

5. Ratcliffe Jerry H., Intelligence Led Policing. Trends & issues in crime and criminal justice. Australian Institute of Criminology. No. 248. April 2003.

Корнієнко Михайло Васильович,
перший проректор Дніпропетровського гуманітарного університету, доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

Протидія проявам корупції залежить не лише від удосконалення та стабілізації регулятивного й охоронного законодавства за умов неухильного його дотримання вповноваженими суб'єктами та їх службовими особами в правозастосовній діяльності, а й від виконання державою ратифікованих нею конвенцій, угод та інших нормативних документів ООН, ЄС, Європолу.

Проаналізувавши виконання Україною зобов'язань в антикорупційній сфері, ми дійшли таких висновків.

Відповідно до Плану дій щодо візової лібералізації, Україна повинна була створити НАБУ та САП для належного розслідування високопосадової корупції; запровадити електронну систему розкриття інформації про статки всіх посадовців (е-декларування); запровадити кримінальну відповідальність за незаконне збагачення та надання неправдивої інформації в е-деклараціях; запровадити верифікацію е-декларацій; створити агенцію з повернення активів та запровадити систему управління арештованим і конфіскованим майном.

Але реальне забезпечення незалежності антикорупційних органів, запровадження дієвої перевірки е-декларацій та притягнення посадовців до відповідальності залишає багато питань, а в окремих випадках взагалі не працює. Запроваджений реєстр містить понад мільйон декларацій. Він постійно потерпає від технічних збоїв, побоювань НАЗК утратити весь масив даних. НАЗК не має ані контролю над реєстром, ані повного й безперешкодного доступу до нього, адже його адмініструє не безпосередньо Нацагентство, а державне підприємство, підконтрольне СБУ. НАЗК уже дозволило СБУ уникнути публічного декларування, а декларації військових прокурорів

були прибрані з публічної частини Реєстру під сумнівним приводом. У результаті притягнути цих посадовців до відповідальності за незаконне збагачення неможливо, адже доступу до їхніх декларацій не має навіть НАБУ.

Вимога ЄС про автоматичну перевірку НАЗК е-декларацій лишилась невиконаною (з мільйона декларацій перевірено лише близько сотні).

Останній скандал з викриттям представниками НАЗК втручання адміністрації президента в перевірку декларацій, вимог попереднього погодження всіх рішень за результатами перевірок е-декларацій, підтвердив думку суспільства про те, що цей орган так і не став незалежним. Викривачі публічно засвідчили, що голова НАЗК Наталія Корчак так і не створила автоматизовану систему верифікації декларацій.

Першими, хто отримав адмінпротоколи від НАЗК, стали антикорупціонери С. Лещенко та Ю. Марушевська. Навіть директора НАБУ А. Ситника НАЗК намагається притягнути до адміністративної відповідальності через ненадання інформації про ситуацію «конфлікту інтересів», яку безпосередньо в НАЗК визнали відсутньою.

Надаючи Україні безвізовий режим, ЄС передбачив механізм моніторингу сталості виконання державою взятих зобов'язань. У разі негативних тенденцій або незадовільного проведення антикорупційних реформ ЄС може скасувати безвіз, існує також юридична процедура призупинення безвізового режиму.

Однією з вимог ЄС є створення Національного антикорупційного бюро України і спеціалізованої антикорупційної прокуратури та гарантування їм достатніх повноважень для розслідування корупційних злочинів високопосадовців.

Але тут теж багато проблем, зокрема відносно достатності повноважень НАБУ та САП для здійснення розслідувань. Нещодавно ухвалені зміни до КПК України (відомі як «правка Лозового») передбачають, що рішення про проведення чи зупинення розслідувань проти високопосадовців понад визначений термін прийматиме не САП, а суд. Той суд, що

відпускає на поруки екс-нардепа Мартиненка, підозрюваного в розкраданні 17 млн доларів США бюджетних коштів або відмовляє детективам у доступі до документів для розслідування схеми «Роттердам+».

Відповідно до змін, внесених до КПК України, Генпрокуратура України уже ініціювала передачу в НАБУ тисяч «мертвих» справ проти посадовців часів В. Януковича, якими роботу Бюро буде просто заблоковано.

Сумними виглядають і гарантії незалежності НАБУ. Іноземні дипломати стурбовані також прагненнями політиків призначити «своїх» аудиторів Бюро для отримання негативного висновку та звільнення директора Артема Ситника. Атаки на НАБУ посилились після затримання недоторканих осіб із найвищого керівництва БПП та «Народного фронту».

Європа розглядає створення Антикорупційного суду як необхідну гарантію успішності та незворотності антикорупційної реформи. Відсутність вироків у справах НАБУ та блокування в судах 35 % переданих Бюро справ переконали європейців, що без створення окремого незалежного суду антикорупційна система України буде безрезультатною. ЄС готовий надати допомогу навіть із добором антикорупційних суддів та просить Президента оперативно підготувати відповідний законопроект, дійти згоди з парламентом.

Рішення Венеційської комісії мало поставити крапку в дискусіях щодо моделі антикорупційного суду. Комісія чітко вказала Україні, що доцільно створити окремий антикорупційний суд (а не місцеві антикорупційні суди) і незалежну апеляційну інстанцію. Експерти порадили Президенту негайно подати власний законопроект про антикорупційні суди, який має спиратися на рекомендації Комісії, які знімають ризик визнання закону неконституційним.

Пройшло достатньо часу, але ні робочі групи, ні текст президентського проекту так і не з'явились. Крім цього, Верховна Рада України двічі провалила голосування за зняття з порядку денного депутатського законопроекту про антикорупційний суд № 6011.

Певна частка антикорупційних зобов'язань України перед ЄС стосується доступу до інформації щодо публічних фінансів, розкриття реєстрів і створення системи повернення злочинних активів.

Україна в цьому напрямі більш-менш прогресує: у відкритому доступі з'явилася інформація про використання публічних коштів, публічними стали реєстр власників нерухомості, земельний кадастр, реєстр власників рухомого майна (автомобілів) та інформація про кінцевих власників (бенефіціарів) компаній. Створене агентство з розвитку та управління активами корупційного походження, яке в листопаді вперше взяло в управління майно, арештоване ГПУ в справі О. Клименка.

Водночас залишається чимало проблемних питань. У квітні ГПУ прозвітувала про повернення 1,5 млрд доларів США «грошей Януковича», використавши процедуру спецконфіскації за вироком, який став «державною таємницею». Такий підхід є безпрецедентним. Компанії, у яких конфіскували кошти, можуть звернутись до ЄСПЛ і домогтися повернення грошей.

Україна зобов'язала юридичні особи (на вимогу ЄС) розкривати інформацію про їхніх кінцевих бенефіціарних власників. Ця інформація оприлюднюється у відкритому бізнес-реєстрі. Водночас тут бракує головного елементу – верифікації даних про бенефіціарів. Без такої перевірки компанії з підставними або вигаданими бенефіціарами продовжують вигравати мільйонні державні закупівлі.

Отже, відповідні державні інституції України мають зробити висновки щодо недоліків у проведенні антикорупційної реформи та виконати повною мірою свої зобов'язання перед ЄС.

Купранець Ігор Михайлович, заступник Голови Національної поліції України – начальник Департаменту захисту економіки, кандидат юридичних наук;
Василинчук Віктор Іванович, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Аналіз системності й епізодичності корупції засвідчує, що йдеться про діаметрально протилежні речі. Ми погоджуємося з думкою Б. Витвицького стосовно того, що країна, у якій корупція загалом має епізодичний характер, може водночас мати регіон або місто, у яких це явище буде системним.

Питання щодо запобігання та протидії корупції безпосередньо стосується намагання звести системну корупцію до епізодичної. Проте, як підтверджують результати дослідження, навіть запобігання та протидія корупції можуть бути корупційними самі собою. Наприклад, під прикриттям протидії корупції здійснюють переслідування своїх опонентів чи конкурентів [1].

Міжнародна практика засвідчує, що найпоширенішими формами корупції є хабар (неправомірна вигода) та використання конфлікту інтересів.

Серед оперативних підрозділів, які протидіють кримінальній корупції, особливе місце належить підрозділам захисту економіки Національної поліції України, пріоритетними напрямами якої є: протидія кримінальній корупції; документування та направлення до суду адміністративних протоколів про корупцію серед державних службовців категорії «А», «Б» та «В» [2].

У 2017 році за матеріалами Департаменту захисту економіки складено 4481 адміністративний протокол про порушення Закону України «Про запобігання корупції», з яких судами вже розглянуто й прийнято рішення за 2602 протоколами.

За корупційні правопорушення судами було застосовано штраф відносно 1629 службовців, з яких 143 – судді,

795 – депутати сільських, селищних, міських, районних рад, 278 – посадовці місцевого самоврядування, 13 та 31 – посадовці, відповідно, обласних і районних держадміністрацій, 13 – представники Державної прикордонної служби, 261 – юридичні особи публічного права. Відносно 11 застосовано додаткову міру покарання – конфіскацію. На правопорушників накладено штрафів на суму 3,1 млн грн.

З огляду на результати дослідження, для протидії корупції в Україні необхідно дотримуватися таких апробованих міжнародною практикою вимог:

а) аналітична робота, постійний процес дослідження та моніторинг тенденцій і рівня поширення кримінальної та адміністративної корупції, а також ефективності антикорупційних заходів, передбачених чинним законодавством з подальшим їх удосконаленням;

б) профілактика корупції, розроблення та впровадження спеціальних заходів, зокрема освітніх програм як для населення, так і державних службовців (щодо правил поведінки та обмежень представниками органів державної влади, правоохоронних, судових і контролюючих органів), проведення роботи із засобами масової інформації, неурядовими організаціями, бізнес-спільнотою, а також невідворотність покарання за корупційні правопорушення;

в) своєчасне виявлення, припинення та документування корупційних правопорушень. Зокрема, слід забезпечити, щоб особи, які відповідають за оперативно-розшукову протидію корупції, були автономними, а отже, не зазнавали неправомірного впливу та мали у своєму розпорядженні ефективні засоби й заходи щодо підвищення рівня їхньої професійної підготовки, які необхідні для виконання відповідних завдань, а також захисту інтересів викривачів корупції [3].

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що українське законодавство з питань запобігання корупції жодним чином не поступається міжнародним нормам з цих питань, однак основними критеріями ефективності оперативно-розшукової протидії корупції має стати незалежність уповноважених на це підрозділів, їх спеціалізація, належна професійна підготовка й адекватні ресурси.

Список використаних джерел

1. Витвицький Б. Корупція, верховенства права та Україна. Огляд важливих аспектів системи запобігання та протидії корупції / Б. Витвицький. – Вашингтон, округ Колумбія та Детройт, штат Мічиган. – 27 лют. – 3 берез. 2012 р.
2. Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України [Електронний ресурс] : наказ Національної поліції України від 7 листоп. 2015 р. № 81. – Режим доступу: http://tranzit.ltd.ua/nakaz/. – Назва з екрана.
3. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції. Огляд моделей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sourceoecd.org/governance/9789264027404. – Назва з екрана.

Кушнарьов Сергій Володимирович, начальник центру профілактики корупційних ризиків та виховання доброчесності Державної прикордонної служби України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Полімодальна структура корупції як соціального явища потребує застосування міждисциплінарних практичних підходів для мінімізації її проявів. З огляду на це, надзвичайно актуальним є практичне завдання щодо вдосконалення системи розвитку антикорупційної стійкості особистості персоналу прикордонного відомства шляхом імплементації позитивного міжнародного досвіду.

Виконання цього практичного завдання досягається різними шляхами, у тому числі шляхом упровадження міждисциплінарних принципів Програми НАТО з побудови цілісності, прозорості, доброчесності та зниження корупційних ризиків у секторі безпеки й оборони, тобто Програми Building integrity (Програма BI) у службову діяльність безпекових та оборонних інституцій, зокрема Державної прикордонної служби України. Загальновідомо, що Україна, відповідно до п. 4.3

Стратегії національної безпеки, прагне до поглиблення співробітництва з Альянсом щодо імплементації принципів Ініціативи НАТО з побудови цілісності, прозорості, доброчесності й зниження корупційних ризиків у секторі безпеки й оборони.

Таку Ініціативу започатковано в листопаді 2007 року за спільним погодженням країн – членів Ради євроатлантичного партнерства в контексті реалізації Плану дій Партнерства з розбудови оборонних інституцій (Partnership Action Plan on Defence Institution Building, PAP-DIB). Вона має на меті надання допомоги зацікавленим країнам щодо запровадження в їх національних оборонних і безпекових інституціях ефективного, доброчесного й прозорого менеджменту, зміцнення механізмів протидії та запобігання корупції, удосконалення системи управління фінансовими й матеріальними ресурсами (рис. 1).

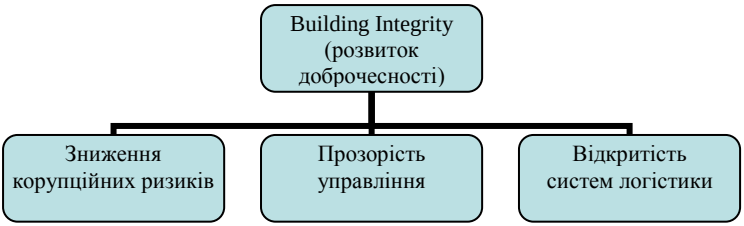

Рис 1. Мета Програми BI

Основні напрями імплементації Програми передбачають:

– самооцінку оборонних і безпекових інституцій стосовно виявлення корупційних ризиків, опрацювання за її результатами експертних висновків і рекомендацій;

– розроблення та імплементацію програм з антикорупційної діяльності;

– освітню та тренувальну підготовку в межах антикорупційних курсів;

– формування групи експертів з Ініціативи BI;

– узагальнення та популяризацію позитивного досвіду [1].

Не складно помітити, що значна частка заходів у межах кожного з цих напрямів стосується розвитку доброчесності й антикорупційної стійкості, інша – діагностування ситуації з корупцією та оцінювання результатів впливу на неї на основі «ключових індикаторів успіху». *Антикорупційна стійкість* – це системна властивість особистості, яка полягає в здатності протистояти корупційному тиску та здійснювати вибір між кримінальним і законослухняним способом дії на користь останнього.

Відповідно, високий ступінь толерантності до неправомірного способу дії є характерним для корупціогенної схильності. Натомість нульова толерантність до неправомірного способу дії характеризує антикорупційну стійкість. Тому на розвитку цієї властивості акцентовано в Антикорупційній програмі Державної прикордонної служби України на 2017 рік. Зокрема, додаток 3 до Програми передбачає такі заходи, як розробка та проведення курсу навчання з розвитку антикорупційної стійкості персоналу.

У контексті навчальної діяльності з розвитку доброчесності експерти Держприкордонслужби України брали участь у розробленні типового навчального плану для антикорупційного навчання в оборонних інституціях країн-учасниць та країн-партнерів НАТО, у якому питання розвитку антикорупційної стійкості перебувають в епіцентрі логіки навчання.

Діагностування, моніторинг та оцінювання рівня корупції. Це положення передбачено як безпосереднє завдання в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія)» на 2014–2017 рр. Необхідність визначення та запровадження спеціального інструментарію як базового елементу системи оцінювання рівня корупції зумовлена сучасними вимогами до механізмів розроблення та реалізації державної антикорупційної політики, що наявні, зокрема, у Конвенції ООН проти корупції (2003) та в рекомендаціях міжнародних моніторингових структур. Зокрема, у межах Третього раунду Стамбульського плану дій з протидії корупції ОЕСР було визначено рекомендацію 1.3 такого змісту: «проводити регулярні дослідження корупції з метою забезпечення

аналітичної бази для моніторингу реалізації Антикорупційної стратегії та розроблення її подальших поновлень».

Корупційні ризики. На мінімізацію впливу корупційних ризиків спрямована рекомендація програми ВІ щодо розроблення та імплементації відомчих програм з антикорупційної діяльності. У цьому контексті програма ВІ відповідає вимогам ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», згідно з якою центральні органи виконавчої влади зобов'язані розробляти й реалізовувати антикорупційні програми, у яких передбачати: оцінку корупційних ризиків, їх причини та заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків.

Оцінка корупційних ризиків у діяльності Держприкордонслужби та заходи з їх усунення є предметом додатку 3 до Антикорупційної програми Державної прикордонної служби України на 2017 рік. Оцінювання здійснювали за такими сферами діяльності:

I. Кадровий менеджмент.

II. Професійна підготовка персоналу.

III. Оперативно-службова діяльність.

IV. Публічні закупівлі.

V. Внутрішній контроль та аудит.

VI. Управління матеріальними ресурсами.

Заходи з розвитку антикорупційної стійкості персоналу передбачено в розділі «Професійна підготовка персоналу». Водночас, на нашу думку, актуальними ці заходи є для кожної з вищезазначених сфер діяльності. На рівні Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» визнано можливість суттєвого зміцнення резистентності публічної служби корупційним проявам (поняття, якому на особистісному рівні відповідає «антикорупційна стійкість») шляхом «перевірок на доброчесність: імітація ситуацій, подібних тим, що виникають у повсякденній діяльності публічного службовця, з метою перевірки доброчесності поведінки службовця за певних обставин».

Ідеться не про аналог перевірки на доброчесність, яку проводили, наприклад, у 2016 році в органах прокуратури та не прийнятий в практиці деяких країн integrity-test. Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» визначено, що «такі перевірки повинні проводитися з метою

забезпечення професійної непідкупності, запобігання корупції серед публічних службовців, перевірки дотримання ними своїх посадових обов'язків, етичних стандартів поведінки, виявлення, оцінки й усунення чинників, що призводять до корупції». Нині в умовах відсутності такого закону та з огляду на чинну ст. 370 КК України, яка передбачає відповідальність за провокацію підкупу, доцільно вивчати досвід тих країн, де ефективно діє законодавство щодо проведення серед публічних службовців «тесту на професійну непідкупність», наприклад ст. 4 Закону Республіки Молдова «Про оцінку інституційної непідкупності».

Отже, одним з основних заходів, передбачених річною програмою Україна – НАТО, є підготовка та забезпечення виконання Дорожньої карти Україна – НАТО на 2017 рік зі здійснення заходів Програми НАТО з побудови цілісності, прозорості, підзвітності, запровадження доброчесності й зниження корупційних ризиків у роботі оборонних і безпекових інституцій. На нашу думку, як у Дорожній карті, так і в Антикорупційні програмі Держприкордонслужби на 2018 рік обов'язково слід передбачити практичні кроки з розвитку антикорупційної стійкості особового складу. Під час планування практичних заходів варто максимально використовувати зарубіжний досвід. Крім цього, потребує усунення дисонанс між ст. 370 КК України та положенням Антикорупційної стратегії щодо можливості проведення перевірок на професійну непідкупність, які фактично є елементом розвитку антикорупційної стійкості.

Практична реалізація принципів програми НАТО Building integrity в службовій діяльності Держприкордонслужби України, на нашу думку, позитивно вплине на розвиток антикорупційної стійкості прикордонників.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна програма Державної прикордонної служби України на 2017 рік [Електронний ресурс] : наказ Адміністрації ДПСУ від 28 лют. 2017 р. № 14. – Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/Antikorupciyna-programa-Derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-Ukraini-na-2017-rik-/. – Назва з екрана.

Луцюк Павло Сергійович, адвокат, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України

ПЕРЕВІРКА ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Чільне місце в державній антикорупційній політиці посідає проведення судової реформи та якісне оновлення суддівського корпусу. Питання судової реформи є надзвичайно актуальними, оскільки безпосередньо пов'язані з авторитетом судової влади. Саме судді та суди (як колегіальні органи) є носіями судової влади, котрі реалізують її повноваження та функції. У ст. 124 Конституції України визначено: «Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди». Якість здійснення правосуддя безпосередньо залежить від професійного рівня та відповідальності суддів, дотримання ними етичних стандартів та відповідність їх професійним вимогам.

Важливим етапом судової реформи в Україні стало прийняття 2 червня 2016 року нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яким передбачено низку новел, зокрема вимогу щодо доброчесності для суддів і методи її перевірки.

У зазначеному Законі не визначено поняття «доброчесність судді». Загалом цю категорію можна сформулювати як морально-етичний фундамент діяльності судді, котрий визначає межу та спосіб поведінки, що має ґрунтуватися на принципах добрих відносин з особами, суспільством і державою, а також чесності в способі життя, виконанні професійних обов'язків та розпорядженні матеріальними ресурсами [1].

Стаття 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зобов'язує кожного суддю щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією.

Важливою ознакою доброчесності є її транспарентність, тобто відкритість для громадськості. Декларація доброчесності судді є відкритою для загального доступу та оприлюднена на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів

України. У ній суддя зазначає прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, посаду й відомості про:

1) відповідність рівня життя наявному в нього та членів його сім'ї майну, одержаним ними доходам;

2) своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, достовірність задекларованих у них відомостей;

3) невчинення корупційних правопорушень;

4) відсутність підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності;

5) сумлінне виконання обов'язків та дотримання ним присяги;

6) невтручання в правосуддя, яке здійснюється іншими суддями;

7) проходження перевірки суддів відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати;

8) відсутність заборон, визначених Законом України «Про очищення влади».

Декларація доброчесності судді може містити інші твердження, метою яких є перевірка доброчесності судді.

У ч. 1 ст. 87 «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) *критеріям професійної етики та доброчесності* задля кваліфікаційного оцінювання утворюється Громадська рада доброчесності.

Зазначена Рада, відповідно до ч. 6 ст. 87 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за наявності відповідних підстав надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики й доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє.

У разі, якщо Громадська рада доброчесності у своєму висновку встановила, що суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді лише тоді,

коли таке рішення підтримають не менш як 11 її членів (ч. 1 ст. 88 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Стаття 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що умисне неподання суддею декларації доброчесності у встановлені строки або умисне задекларування недостовірних (у тому числі неповних) тверджень є істотним дисциплінарним проступком або грубим нехтуванням обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або вказує на його невідповідність займаній посаді. Наслідком учинення такого дисциплінарного проступку має бути звільнення з посади судді.

Подання декларації доброчесності не завершує процедуру її перевірки, оскільки Вища кваліфікаційна комісія суддів України наділена повноваженнями щодо перевірки даних, зазначених у цьому документі.

Інформацію щодо можливої недостовірності (у тому числі неповноти) тверджень судді в декларації доброчесності може надати будь-яка фізична чи юридична особа. Єдина вимога до такої інформації – вона не має бути анонімною.

Після отримання цієї інформації Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить відповідну перевірку, зокрема витребовує необхідні документи та пояснення зацікавлених осіб.

Крім цього, перевірку доброчесності в обов'язковому порядку здійснюють у процесі регулярного кваліфікаційного оцінювання суддів.

Нині практика оцінювання доброчесності суддів перебуває на стадії вдосконалення й оновлення. Прикладом відкритого для громадськості процесу перевірки доброчесності суддів є проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України співбесід з кандидатами до Верховного Суду, під час яких питання доброчесності кожного кандидата було обов'язковим у порядку денному, а перебіг співбесіди, власне, транслювали в режимі онлайн.

Сьогодні надзвичайно актуальним є питання відносно доцільності створення антикорупційного суду. Дехто намагається представити цей процес як чи не єдиний спосіб подолати корупцію в Україні. Проте говорити про це саме в такому контексті не слід. Нині лунає багато критики стосовно того, що діючі суди не виносять обвинувальні вироки корупціонерам. На нашу думку, це явище варто розглядати

комплексно. Констатувати якісний, законний і швидкий розгляд справ можна лише тоді, коли справа розслідувана з дотриманням норм процесуального права, коли в опонентів обвинувачення відсутні процедурні важелі. Адже якщо під час досудового слідства через недостатню кваліфікацію, відсутність досвіду чи з інших причин порушено процедуру й такі «докази» є чи можуть бути визнані судом недопустимими, то чи може суд, ґрунтуючись на них, постановити законний вирок? Звісно, ні. Якщо зважати на те, що нереформованою залишилася лише судова система, то в нас майже все добре. Адже громадськість і значна частина суспільства пишається тим, що якісно і добротно здійснили реформування поліції та прокуратури. Лишився нереформованим суд. Цей процес означений низкою проблем. Так, сучасний суд досить часто перебирає на себе функцію обвинувачення, адже з тими «доказами» суду дуже складно працювати. Нам потрібний суд, який не залежатиме від влади, корупціонерів, політичних сил і різних псевдоактивістів.

Крім цього, відчутною є потреба в антикорупційному суді, здатному зруйнувати схеми системної корупції в органах влади та на державних підприємствах. Водночас зі справами, пов'язаними з хабарниками чи «корупціонерами» із сільських рад, які видають довідки селянам, матимуть справу місцеві суди.

Переконані, що наявна нині дискусія стосується того, хто буде призначати суддів і чи зможе влада контролювати їх. На нашу думку, важливим є те, щоб усі, хто причетний до цих процесів, були незалежними.

Список використаних джерел

1. Глущенко С. Що розуміти під професійною етикою та доброчесністю в контексті кваліфікаційного оцінювання суддів? [Електронний ресурс] / С. Глущенко. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/125930-scho_rozumiti_pid_profesiynoyu_etikoyu_ta_dobrochesnistyu_v_.html. – Назва з екрана.

Мазур Ірина Іванівна, завідувач кафедри підприємства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Визначальною детермінантою детінізації національної економіки в контексті вступу України до Європейського Союзу є формування ефективної антикорупційної політики. В умовах суттєвого посилення суспільно-політичних і військово-економічних загроз тіньова економіка (див. табл. 1) і корупція є реальними загрозами для економічної безпеки України, оскільки вони деформують ринкові інститути, що призводить до виникнення протиріч між суб'єктами господарювання і державою. Зазначене спричиняє високий інвестиційний ризик, знижує якість трудового ресурсу, сприяє зростанню трансакційних витрат. Тому здійснення наукових досліджень у цій сфері, пошук напрямів детінізації національної економіки та формування антикорупційної політики є однією з важливих і актуальних проблем вітчизняної економіки.

Таблиця 1

Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні й темпи приросту/зниження рівня реального ВВП[1]

Період	**Рівень тіньової економіки** *(у % від обсягу офіційного ВВП)*	**Зміна обсягу реального ВВП** *(у % до відповідного періоду попереднього року)*
2010	38	4,1
2011	34	5,5
2012	34	0,2
2013	35	0,0
2014	43	–6,6
2015	40	–9,9
2016	35	2,3
2017 (I кв.)	37	2,5

[1] Складено за даними Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та на підставі Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки.

На нашу думку, тіньова економіка та корупція мають дуальну сутність взаємозв'язку, що створює замкнуте коло взаємозалежності цих двох феноменів: тіньова економіка є фінансовим підґрунтям корупції, а корупція є механізмом забезпечення функціонування тіньової економіки.

Корупція – це складне соціально-економічне та політичне явище, яке характерне для будь-якої держави, виникає під час реалізації тіньових економічних інтересів між посадовими особами й іншими суб'єктами господарювання з метою максимального задоволення державних, групових чи особистих привілеїв через комерціалізацію людських благ і цінностей, залучаючи політичний вплив та посадові функціональні обов'язки. У вузькому значенні корупція – це комерціалізація посадовими особами своїх службових обов'язків. Підтвердженням останнього є дані опитування підприємців в Україні, проведеного Українським центром соціальних реформ за підтримки Міжнародної організації праці та Федерації роботодавців України. З-поміж найвагоміших причин корупції експерти визначали «надмірну монополізацію влади чиновниками, зловживання особистими правами та стосунками задля отримання неправомірної вигоди, недостатній контроль з боку громадянського суспільства, неефективність системи антикорупційних заходів» [1].

Результати дослідження «Глобальний барометр корупції», проведеного Transparency lnternational, засвідчили серйозність проблеми корупції в Україні як важливої причини низького рівня довіри до держави. Індекс сприйняття корупції (ІСК) вимірює рівень корупції в державному секторі на підставі її сприйняття бізнесменами й аналітиками (від нуля – високий рівень корупції, до 100 – висока прозорість). В Україні виявлено динамічне погіршення антикорупційної політики, зокрема: 2009 року ІСК становив 38,1; 2011-го – 39,4; 2015-го – 42,4; 2016 – 29 (Німеччина – 81, Польща – 62, Угорщина та Румунія – 48) [2]. Такий високий показник ІСК в Україні за 2016 рік є наслідком недієвих реформ і браку політичної волі, оскільки головною проблемою є практика застосування законів. «Дотепер в Україні темпи проведення законодавчих і регуляторних реформ залишаються недостатньо послідовними».

Таким є основний висновок здійсненого комплексного дослідження [1].

Найсуттєвішу загрозу для економіки та національної безпеки України становить корупція у сфері оподаткування, митній і сфері державних закупівель. До основних напрямів детінізації в цих сферах належить взаємодія влади і бізнесу, а також влади з громадянами. Пріоритетами детінізації економіки в контексті реалізації економічних реформ вважаємо детінізацію фінансових потоків і легалізацію ринку праці.

Таким чином, передумовами високого рівня тінізації національної економіки залишаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності. З огляду на це, пріоритетними напрямами інституційних реформ в Україні для детінізації економіки мають стати такі:

– удосконалення антикорупційного законодавства з урахуванням рекомендацій GRECO та ООН,

– внесення змін до податкового законодавства,

– покращення нормативної бази з державних закупівель,

– забезпечення дотримання прав власності підприємців,

– оптимізація процесу державного регулювання на ринку державної та комунальної нерухомості тощо.

Ефективність застосування антикорупційних заходів залежить від низки чинників політичного, правового, управлінського, економічного й інформаційного характеру. Попри вже здійснені певні антикорупційні заходи, наприклад, створення інфраструктури антикорупційних органів, загалом антикорупційну політику в Україні навряд чи можна вважати ефективною.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fru.ua/ua/events/international-events/yak-robotodavtsi-otsiniuiut-biznes-seredovyshche-v-ukraini-spilne-doslidzhennia-mop-ta-fru. – Назва з екрана.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://info.worldbank.org/governance/wgi/. – Назва з екрана.

Мартиненко Володимир Олександрович,
голова Громадської спілки «Центр запобігання та протидії корупції», голова Громадської ради при МВС України

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Нині в Україні надзвичайно актуальною постає проблематика оцінювання суспільної небезпечності зловживання службовими особами їхнім службовим становищем або службовими повноваженнями чи перевищення їх, а також встановлення адекватної правової відповідальності за такі дії. Це пов'язано не тільки з прийнятими 2011 року змінами та доповненнями до законодавства, що спрямовані на запобігання та протидію корупції, а й з низкою судових процесів щодо декількох високопосадовців органів державної влади. Зазначене спонукало зацікавлені політичні сили ініціювати законопроект про декриміналізацію діянь, пов'язаних із зловживанням службовими особами владою чи службовим становищем або їх перевищенням. Питання про можливу декриміналізацію ст. 364 і 365 КК України впродовж декількох місяців активно обговорювали не тільки у Верховній Раді України, центральних органах виконавчої влади, засобах масової інформації, а й на міжнародному рівні. До процесу долучилися широкі кола громадськості. У зв'язку із цим активізовано й дослідження окреслених питань у кримінології, завданням якої є вивчення соціальних процесів, пов'язаних зі сферою службової діяльності посадовців, фактів зловживання службовими повноваженнями або їх перевищення, а також їхніх негативних наслідків і ступеня суспільної небезпечності, причин та умов, що їм сприяли, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо кримінально-правового запобігання їх виявам.

Ефективна протидія зловживанням владою або службовим становищем потребує наукової концепції. Однією з основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як передумови зловживання владою або службовим становищем.

Необхідно розробити стратегію й тактику подолання її, визначити засоби досягнення мети, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Запобігання зловживанню владою або службовим становищем – це комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави й інших спеціально вповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної злочинності та поширення корупції в суспільстві. Одним із ключових напрямів є запобігання корупційній злочинності, що спрямоване на усунення та нейтралізацію причин й умов, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особи злочинця – державного службовця [1, с. 129].

Міжнародний досвід свідчить, що жодна із соціально-економічних систем не мала і не має цілковитого імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та вияви. Саме тому корупційні злочини неможливо ліквідувати в конкретній державі чи на певному етапі історичного розвитку. Можна лише зменшити їх рівень і локалізувати сфери поширення, послабити їх вплив на різні соціальні процеси. У країнах Європи це називають контролем за корупцією [2, с. 72].

Стратегічним напрямом протидії корупції є запобігання їй. До головних антикорупційних заходів в Україні належать такі:

1) визначення стратегії соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи. Будівництво правової держави й громадянського суспільства – підґрунтя запобігання корупційній злочинності. Косметичні зміни в системі державного управління, навіть за умови їх зовнішньої привабливості, не здатні поліпшити ситуацію у сфері протидії корупції;

2) формування ідеології державної служби, тобто її моральних принципів і цінностей. Адже комуністичні постулати відійшли в минуле, а ідеали української державності ще не розроблені, не впроваджені в практичну діяльність. Панівний серед чиновництва дух невизначеності й непевності у завтрашньому дні – один із важливих чинників корупційної злочинності;

3) забезпечення прозорості державної влади, що відновлює віру людей до державних структур; створює несприятливі умови для вчинення корупційних злочинів;

реалізовує конституційні права громадян на достовірну інформацію в цій сфері;

4) удосконалення антикорупційного законодавства. Прийняті законодавчі акти вже надають правоохоронним органам можливість реагувати на різні корупційні вияви, проте нормативно-правова база потребує подальшого вдосконалення. Це стосується як регулювання порядку державної служби, так і юридичної відповідальності за корупційні правопорушення;

5) реальний вияв політичної волі. Політична воля в будь-якій державі, а з недостатньо розвинутими демократичними інститутами – й поготів, є дієвим засобом запобігання корупції. За браку такої волі найдосконаліше законодавство матиме декларативний характер, а діяльність правоохоронних органів лише імітуватиме протидію корупційній злочинності.

Також необхідно створити такі умови, щоб *корупція стала ризикованою та невигідною.* Доти, доки державному службовцю буде вигідно брати хабарі та зловживати владою, а ризик понести покарання буде мінімальним, жодні репресивні заходи не забезпечать позитивного результату [3, с. 373].

Підвищення соціальної ціни державної служби (престиж, матеріальна забезпеченість) і ризик корупційних злочинів – основа антикорупційної політики.

Таким чином, запобігання вчиненню посадових злочинів становить узгоджену систему заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, що спрямована на випередження появи передумов таких злочинів, їх послаблення, нейтралізацію та усунення. Здійснення цих заходів має сприяти реалізації антикриміногенного потенціалу суспільства, його окремих інститутів.

Гострою залишається проблема оптимізації шляхів виявлення та розслідування конкретних фактів злочинів у сфері службової діяльності і притягнення винних службових осіб до передбаченої законом відповідальності [4, с. 128].

З метою вдосконалення діяльності правоохоронних органів, що виявляють злочини у сфері службової діяльності, необхідно:

– переорієнтувати їх з незначних фактів корупції на виявлення найбільш небезпечних злочинів, причому в найважливіших сферах, де її вияви є найпоширенішими;

– розробити й запровадити в діяльність правоохоронних органів необхідні методики пошуку та збирання інформації про факти корупції на різних рівнях державного управління, зокрема на найвищих, у сферах розпорядження державними коштами, приватизації, охорони здоров'я, освіти;

– подолати колізію, що наявна в чинному законодавстві, щодо порядку надання інформації правоохоронним органам стосовно коштів і майна окремих юридичних та фізичних осіб; уніфікувати й конкретизувати в єдиному законодавчому акті умови та порядок надання такої інформації правоохоронним органам.

Сучасний стан розслідування кримінальних правопорушень й адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення свідчить про те, що через низьку якість наданих судам матеріалів кінцеві рішення в цих справах не завжди приймають своєчасно. Тому ефективність запобігання корупційній злочинності не можна забезпечити разовими заходами будь-якого ступеня активності та суворості на різних рівнях, постала необхідність ґрунтовних довгострокових соціально-економічних, політичних і правових перетворень. Ця діяльність повинна поєднувати запобіжні та репресивні заходи. Пріоритетними мають бути саме запобіжні заходи на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Список використаних джерел

1. Шевченко О. В. Основні принципи протидії корупції / О. В. Шевченко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – №1 (5). – С. 129–133.

2. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід / Т. В. Ільєнок // *Юридична наука*. – 2013. – № 2. – С. 71–77.

3. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. – Харків : Право, 2010. – 144 с.

4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – Київ : Ін Юре, 2014. – 564 с.

Мінченко Сергій Іванович, старший науковий співробітник, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Регіональний підхід до дослідження проблем протидії злочинності є закономірним, оскільки злочинність виникає саме під впливом явищ і процесів, які в кожному регіоні мають конкретні особливості, а їх аналізування буде сприяти розробленню ефективних заходів профілактики.

Організація протидії корупції потребує виявлення низки кримінологічних особливостей регіонів, різних соціальних груп і сфер їхньої життєдіяльності. Спільність території проживання діалектично пов'язана з багатьма аспектами спільної діяльності людей, процесом розв'язання ними різного роду проблем, а також з особливостями реагування на злочинні прояви з боку правоохоронних органів.

Активний процес децентралізації в багатьох сферах суспільного життя передусім висуває завдання щодо якісного оновлення суспільства, здійснення реформ в економіці, політиці, правоохоронній діяльності тощо.

Не заперечуючи вагомого впливу найвищих ешелонів влади (зокрема гаранта Конституції) на стан справ у сфері протидії корупції, проблему варто розглянути з позицій виконавців і реалізаторів заходів протидії корупції на регіональному рівні. На сьогодні майже усталеним у деяких морально викривлених індивідуумів став підхід до формування заробітної плати, що, на їхню думку, складається з офіційної, наприклад, в галузі медицини, і неофіційної, тобто тієї суми, яку можуть отримати пацієнти. Окрім цього, неофіційна вартість прийому лікаря має всім відому мінімальну «таксу» і без такої додаткової оплати майже неможливо отримати медичні послуги.

Transparency International – це некомерційна міжнародна громадська організація з протидії корупції. У її рейтингу за

2015 рік було подано інформацію про сприйняття корупції в 167 країнах за шкалою від 100 (не має корупції) до 0 (сильна корупція). Так, 2015 року Україна отримала 27 балів та посіла 130 місце серед 168 країн, пропустивши вперед такі країни, як Киргизстан (123), Гватемала (123), Росія (119), Мозамбік (112), Молдавія (103), Нігерія (99). Найнижчий рівень корупції було зафіксовано в Данії (1), Фінляндії (2), Швеції (3), Новій Зеландії (4), Голландії (5), а найвищий – в Сомалі (167), Північній Кореї (167) і Афганістані (166). В 2014 році наша країна отримала 26 балів та посіла 142 позицію серед 175 країн.

Окремого аналізу потребує стан корупції в місті Києві. Зазвичай корупційні складові мегаполісів незрівнянно більші порівняно з регіональними, а також стосуються майже всіх сфер життєдіяльності країни.

Важливим постає питання корупції в підрозділах поліції та її розподіл за регіонами України. На жаль, офіційний сайт МВС України не містить повної інформації про хабарництво в органах поліції, що лише призводить до зневіри громадян в їх чесності. Однак Інтернет-ресурси на базі здійсненого аналізу повідомлень у мас-медіа та статистики Генеральної прокуратури України наводять статистичні відомості за І півріччя 2017 року [1]. Лідерами за кількістю затриманих поліцейських-хабарників є: Дніпропетровська область (11 осіб); Львівська область (10); Донецька область (9); Харківська область (8); м. Київ (8 осіб). Водночас, якщо проаналізувати рівень злочинності в регіонах України, то у розрахунку на 10 тис. жителів найвищий рівень злочинності зафіксовано саме в вищезгаданих регіонах. Можна дійти висновку, що там, де вищий рівень корумпованості правоохоронних органів, там і вчиняють більше злочинів.

На різний рівень корупції в регіонах України впливають такі чинники:

1) рівень добробуту населення (заробітна плата, можливість додаткового заробітку, допомога близьких, які працюють за кордоном);

2) економічний розвиток регіону (інвестиційна привабливість, наявність сезонних видів заробітку тощо);

3) вплив зовнішніх чинників і формування на їх засадах певних традицій у регіонах (особливо тих, що межують з іншими країнами);

4) рівень свідомості та громадської активності щодо неприпустимості хабарництва;

5) ефективність проведення пропагандистської діяльності серед населення з питань корупційних проявів;

6) організація діяльності державних регіональних органів із мінімальними ризиками щодо провокації корупційних дій;

7) діяльність правоохоронної системи, яка є результативною лише в так званому замкнутому колі (після закінчення слідства затриманий корупціонер отримує покарання, про що обов'язково інформують населення);

8) урбанізаційні процеси;

9) нестабільність політичної та економічної ситуації в країні загалом;

10) проблемні питання тимчасово окупованих територій;

11) моральне виправдання корупції;

12) слабкий рівень контролю за діяльністю чиновників;

13) тотальне приховування інформації про діяльність державних органів.

З огляду на це, головними заходами запобігання корупції в регіонах мають бути такі:

– скорочення значної кількості держслужбовців та одночасне підняття заробітної плати тим, хто залишився;

– зменшення кількості дозвільних документів і спрощення процедури їх отримання;

– проведення цілісної політики щодо виявлення та запобігання конфлікту інтересів службовців;

– продовження роботи у сфері е-декларування, спрямованого на виявлення незаконно набутого майна й отриманих доходів службовців, що передбачатиме реальне притягнення за такі дії до відповідальності;

– забезпечення захисту викривачам;

– оприлюднення та доступ до інформації про використання коштів, якими розпоряджаються державні установи;

– оприлюднення інформації про платежі до державного та місцевих бюджетів, які сплачують суб'єкти господарювання за видобуток чи використання природних ресурсів;

– формування в населення моральної нетерпимості до будь-яких виявів корупції;

– засудження виявів корупції в ЗМІ, а не лише інформування населення про них тощо.

Список використаних джерел

1. Хабарі у поліції. Хто, за що і скільки брав. Інфографіка [Електронний ресурс] / Антидот: Інтернет-альманах. – Режим доступу: https://youtu.be/XtIF6GQhLoA. – Назва з екрана.

Мовчан Анатолій Васильович, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція є складним суспільним явищем, спричиненим внутрішніми політичними, економічними, культурними й адміністративними чинниками.

Зокрема, М. І. Мельник трактує корупцію як різновид соціальної корозії, що роз'їдає та руйнує органи державної влади, державу й суспільство загалом. Вона ґрунтується на таких вікових традиціях взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугу», do ut des («даю, щоб ти дав») [1, с. 34].

Інакше визначає корупцію Є. В. Невмержицький, на думку якого корупція – це, насамперед, соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об'єднань, установ й організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб [2, с. 44].

Наявні форми корупції та ймовірні ризики виникнення нових її форм спричинені широким колом об'єктивних і суб'єктивних причин, які вникають унаслідок кардинальних політичних та соціально-економічних перетворень у суспільстві й державі. З-поміж визначальних причин поширеності корупції в Україні можна виокремити такі:

1) психологічні втрати перехідного періоду. Занепад усталеної системи моральних та інших духовних цінностей спричинив втрату значною частиною населення моральних

орієнтирів, духовних опор, що призвело до утвердження цинізму, аморальності та криміналізації суспільної свідомості;

2) становлення нових державних інститутів. Колишня вертикаль державного управління поступово замінюється новою. Постійно здійснюють реорганізації в системі центральних органів влади – міністерств, відомств. Їх скорочують, об'єднують, потім знову поновлюють. За таких умов вірогідність корупційних діянь значно зростає;

3) перерозподіл державної власності. Після проголошення незалежності в Україні розпочався процес перерозподілу державної власності між новими її формами: створення акціонерних товариств, передання в оренду, розпродаж і перехід у приватну власність земель, підприємств тощо. Цей процес супроводжується чисельними корупційними діяннями, пов'язаними як з оцінюванням вартості об'єктів, так і з переданням (продажем) їх новим господарям;

4) тінізація економіки. Тіньова економіка підриває засади державності, функціонування державного апарату, оскільки однією з умов її наявності є поширеність підкупу працівників державних органів;

5) кризові економічні явища. В умовах спаду обсягів виробництва дедалі більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені брати кредити, дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств, унаслідок чого корупція стає всеосяжною;

6) незавершеність формування правового поля в Україні. Суперечливість норм законодавства стає причиною масового тиску на державні органи, створює сприятливі умови до корупційних дій з боку посадових осіб державних установ, організацій і підприємств різних форм власності;

7) незадовільний стан протидії злочинності. В умовах криміналізації суспільства, поширення особливо тяжких злочинів протидія корупції за рангом важливості поступається місцем перед замовними вбивствами, розбійними нападами тощо;

8) низький рівень протидії контрабанді на митницях та в зоні проведення АТО. Унаслідок цього Державний бюджет України не отримує близько мільярда гривень надходжень. Водночас корумповані митники та правоохоронці незаконно збагачуються;

9) прорахунки в кадровому забезпеченні інституту управлінської ланки в органах державного управління. Практична робота з персоналом, який виконує завдання в умовах корупційних ризиків, потребує врахування не тільки наявності провокативних чинників професійної діяльності на конкретній посаді, а й психологічних особливостей особистості [3, с. 74–75].

Корупція глибоко проникла в державний апарат і правоохоронні органи, тому держава створює відповідні центральні органи зі спеціальним статусом та правоохоронні органи з протидії корупції. Зарубіжний досвід свідчить, що найбільших зрушень у реалізації антикорупційного законодавства вдалося досягти в тих країнах, де були створені незалежні спеціалізовані органи протидії корупції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», спеціально вповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [4].

Однак у діяльності цих органів постала низка проблем, пов'язаних із браком якісної законодавчої бази, оскільки не розроблено системні підходи щодо діяльності суб'єктів протидії корупції та їх взаємодії з громадянським суспільством у цій сфері, не сформовано концептуальне бачення організаційно-правового забезпечення протидії корупції.

Парламент затягує розгляд важливих законопроектів щодо створення Спеціалізованого антикорупційного суду та надання Національному антикорупційному бюро права автономного зняття інформації з каналів зв'язку.

Крім того, не функціонують Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, і Державне бюро розслідувань, яким також відведено важливу роль у запобіганні корупції в Україні.

Проблема протидії корупції є актуальною з огляду на посилену увагу суспільства, недовіру до суб'єктів владних повноважень і високий рівень латентної корумпованості службових та посадових осіб.

В Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна–2020"» антикорупційну реформу визначено

як одну з пріоритетних поряд з реформою системи національної безпеки й оборони, судовою реформою і реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління [5].

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зниження рівня корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України в міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції.

Для цього необхідно забезпечити належну реалізацію Антикорупційної стратегії та успішне впровадження нових антикорупційних механізмів, а саме: декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірку доброчесності службовців і моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних».

Отже, реформування системи забезпечення протидії корупції є одним із визначальних напрямів на шляху до її подолання.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М. І. Мельник. – Київ : Парлам. вид-во, 2000. – 256 с.

2. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Є. В. Невмержицький. – Київ : КНТ, 2008. – 368 с.

3. Мовчан А. В. Основні причини поширення корупційних явищ в органах державної влади України / А. В. Мовчан, М. А. Мовчан // Проблеми антикорупційної діяльності в Україні : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 трав. 2015 р.). – Київ : МП «Леся», 2015. – С. 73–76.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 6.

Мотлях Олександр Іванович, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Поліграф – це технічний багатоканальний реєстратор психофізіологічних реакцій особи гласного використання, який надає можливість виявляти та фіксувати психофізіологічні реакції опитуваної особи на певні стимули (подразники) шляхом перетворення її фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді кривих на поліграмах [1, с. 6].

Поліграф є ефективним засобом протидії корупції. Частина вітчизняних чиновників створюють корупційні схеми для реалізації своїх корисливих задумів, застосовуючи передові інноваційні технології. Це суттєво ускладнює роботу антикорупційних, правоохоронних, фіскальних та інших органів і структур. Прослідкувати ланцюги зловживань посадовців доволі складно, а іноді й неможливо внаслідок їхньої транскордонної протиправної діяльності, зокрема й використання зв'язків із міжнародним криміналітетом.

Одним із дієвих важелів ефективної протидії корупційним виявам є Закон України «Про запобігання корупції». У розділі XII цього Закону «Міжнародне співробітництво» визначено основні підходи в наданні міжнародної правової допомоги щодо запобігання та протидії корупції. Зокрема, ст. 73 Закону врегульовує заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних унаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджання вилученими коштами й іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень [2].

У контексті підвищення ефективності протидії корупції необхідно:

– виокремити місце поліграфа як науково-технічного приладу, передбачити проведення перевірок посадовців з його використанням на предмет виявлення корупціонерів і можливих чинників корупційних ризиків;

– здійснювати системну перевірку на поліграфі всіх чиновників державного управління, причому не лише під час кадрового «скринінгового» психологічного добору на обіймання відповідних посад, а й періодично в процесі виконання ними посадових обов'язків.

Вітчизняні можновладці дедалі частіше заявляють перед українським суспільством про свою прихильність до прогресивних змін. Запевняють український народ в особистій готовності до люстрації, намагаються демонструвати співвітчизникам власну незаангажованість, відкритість дій і намірів у виконанні покладених на них державою повноважень. Однак, коли постає необхідність пройти поліграфологічне дослідження для підтвердження «чистоти дій», більшість чиновників відмовляється. На наше переконання, поліграфологічна перевірка має бути обов'язковою умовою для посадовців усіх рангів, кому ввірено народом України представляти його інтереси та делеговані повноваження. Це стримуватиме у зловживанні владними повноваженнями. Високопосадовці, які є чесними та свідомими громадянами нашої країни, професіоналами високого рівня у своїй сфері діяльності, без будь-яких застережень погодяться проходити планові опитування з використанням поліграфа й оприлюдненням результатів таких перевірок через ІТ-технології, засоби масової інформації тощо. Це поширена європейська практика, коли державні діячі, політики публічно звітують перед народом про результати своєї діяльності та власні статки. Кожний громадянин України повинен бути впевненим у тому, що результат його звернення до будь-якої державної установи не буде залежати від волі чи бажання чиновника, його мотиваційної зацікавленості. Інакше має бути доступною інформація про те, куди він може звернутися в разі порушення його законних прав чи виникнення підозри про перевищення чиновником своїх службових обов'язків, отримавши оперативну й об'єктивну реакцію з боку співробітників, відповідальних за протидію корупції [3, с. 4].

Посадовець має знати, що його діяльність постійно знаходиться під пильним контролем як компетентних органів держави, так і громадськості. За порушення ним закону обов'язково настане реальна, конкретна юридична відповідальність. Тільки так можна досягти високих результатів у

реалізації державної антикорупційної політики. Реальним і дієвим інструментом протидії виявам корупції має стати науково-технічний прилад поліграф. Для цього в Україні є достатні правові засади його використання, а також професійні поліграфологи.

Список використаних джерел

1. Мотлях О. І. Психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа в практиці розслідування злочинів : метод. рек. / О. І. Мотлях, В. Л. Костюк, Д. В. Куценко. – Київ : Освіта України, 2016. – 73 с.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

3. Європейський досвід протидії корупції: теорія та практика : аналіт. огляд / [І. Кржечковськис, В. В. Таціенко, С. С. Чернявський та ін.] / за заг. ред. В. В. Чернєя. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 236 с.

Некрасов Вячеслав Анатолійович, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Мельник Вадим Іванович, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ І КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ТА ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Сьогодення вимагає від науковців і практиків перегляду ключових підходів до організації протидії злочинам, визначення в цьому контексті місця кримінального аналізу та кримінальної розвідки.

Нині підрозділи з аналізу інформації визначають як допоміжні, що залучені до процесу організації або планування управлінської діяльності в правоохоронних органах, а також до роботи оперативних підрозділів. Аналітичні продукти можуть

стати пріоритетними в діяльності, спрямованій на інтегроване управління ризиками з метою перешкоджання виникненню кримінальних загроз, і протидію злочинності, встановлення зв'язків між особами та різними подіями для виявлення злочинних груп, а також забезпечення економічної безпеки.

Кримінальний аналіз і кримінальна розвідка мають стати ключовими складниками системи протидії організованій злочинності.

Система кримінального аналізу й аналізу ризиків у діяльності правоохоронних органів передбачає встановлення та пошук зв'язків між даними про злочинну діяльність й іншими потенційно пов'язаними з ними відомостями з метою їх використання в розробленні тактики і стратегії протидії злочинності, ідентифікації та оцінювання кримінальних загроз у системі економічної безпеки держави, метою якої є формування управлінських рішень щодо запобігання та протидії злочинності на національному й міжнародному рівнях.

Інформаційний аналіз також полягає в діяльності правоохоронних органів з управління інформацією, що спрямовує її в проактивному напрямі. Це стратегічний підхід до прогнозу майбутнього, що ґрунтується на ідентифікації та аналізі інформації.

Система аналізу інформації є моделлю, що сприяє точному визначенню напряму діяльності й ефективному розподілу ресурсів. Створені в правоохоронних органах системи аналізу інформації стали адекватним механізмом у протидії економічній злочинності, інструментом формування інтегрованої системи економічної безпеки держави, забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки, підготовки управлінських рішень і засобом превентивного реагування на наявні у сфері національної безпеки загрози.

Кримінальному аналізу як виду інформаційно-аналітичної діяльності властиві:

– зосередження уваги на запобіганні злочинним схемам і технологіям, що суттєво впливають на криміналізацію відносин у сфері економіки, а також на їх викриття та розслідування;

– викриття злочинних технологій і причетних до них осіб на підставі опрацювання великих масивів інформації з використанням уніфікованих програмних продуктів

кримінального аналізу, що не потребує залучення значного людського ресурсу;

– уніфікація із зарубіжними правоохоронними інституціями вітчизняних методів виявлення та розслідування фінансових злочинів, що є способом підвищення ефективності протидії транснаціональним злочинним фінансовим схемам.

Водночас кримінальну розвідку необхідно здійснювати у формах поглибленого аналітичного дослідження отриманої інформації в комплексі з даними оперативних підрозділів і відомостями з відкритих джерел. Суб'єкти кримінальної розвідки зможуть якісно впроваджувати новий механізм протидії економічній злочинності та корупції за рахунок проникнення джерел інформації в інфраструктуру організованої злочинності, різні ієрархічні злочинні утворення. Такі методи застосовують антикорупційні підрозділи країн ЄС і США. Виведення кримінальної розвідки на новий рівень, упровадження професійного джерела інформації в податкові, фінансові та корупційні схеми дасть змогу документувати злочини ще на стадії їх підготовки, виявляти усіх фігурантів і співучасників протиправних схем.

З огляду на це, *кримінальну розвідку* визначають як форму прихованого розслідування, комплекс гласних і негласних, оперативно-розшукових, інформаційно-аналітичних заходів, які здійснюють спеціально вповноважені суб'єкти, що забезпечують проникнення джерела інформації в організовані злочинні угруповання, зокрема із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою збирання розвідувальної інформації про їх діяльність та інфраструктуру.

Метою кримінальної розвідки має стати: своєчасне запобігання, виявлення й усунення реальних і потенційних загроз особі, суспільству та державі від злочинності (зокрема поширення корупції) в органах державної влади за допомогою використання системи розвідувальних заходів.

З-поміж завдань кримінальної розвідки слід виокремити такі:

– сприяння реалізації державної політики України щодо протидії злочинності та корупції;

– аналітичне оброблення та надання органам державної влади інформації про стан, характер і тенденції розвитку

організованої злочинності та корупції в державі для здійснення відповідних заходів протидії цим явищам;

– обмеження впливу організованих злочинних угруповань на процеси, події та явища, що відбуваються в державі, діяльність окремих підприємств й організацій;

– запобігання проникненню учасників організованих злочинних угруповань до органів державної влади, зокрема правоохоронних;

– виявлення та усунення причин і умов, що сприяють діяльності організованих злочинних угруповань;

– руйнування кримінальних технологій, які функціонують в економіці;

– моніторинг рівня криміналізації галузей національної економіки, окремих сфер економічних відносин у суспільстві, оцінювання ризиків поширення податкових злочинів;

– запровадження фінансово-розвідувальної діяльності, кримінального аналізу на засадах поєднання методів фінансового контролю й оперативно-розшукової діяльності;

– запобігання незаконному впливу організованих злочинних угруповань на ЗМІ, об'єднання громадян тощо;

– створення необхідних умов для документування фактів протиправної діяльності організованих злочинних угруповань оперативно-розшуковими заходами та кримінально-процесуальними діями;

– співпраця з оперативними підрозділами міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав щодо протидії транснаціональній організованій злочинності.

Надання нового імпульсу такому напряму діяльності, як кримінальний аналіз і кримінальна розвідка, суттєво посилить протидію економічним злочинам, підвищить ефективність роботи з притягнення до кримінальної відповідальності службових осіб, причетних до їх учинення, знешкодження тіньових схем ухилення від сплати податків, обов'язкових зборів і платежів, а також розкрадання й нецільового використання коштів державного та місцевих бюджетів.

Запровадження сучасної форми організації правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, сприятиме зниженню корупційних ризиків, оскільки:

1) отримання первинної інформації буде здійснюватися шляхом доступу до інформаційних масивів, а не через контакт із суб'єктом підприємницької діяльності (перевірки контролюючого органу);

2) рекомендації аналітика не тільки стосуватиметься протидії конкретним протиправним виявам, а й сприятиме усуненню причин та умов існування системного кримінального явища;

3) аналітичні моделі здатні спрогнозувати подальший розвиток кримінальної події;

4) максимально сприятиме відстороненню правоохоронця від контакту із суб'єктом підприємницької діяльності без шкоди для розслідування;

5) співвідношення контактних дій (перевірки, обшуки, вилучення, допити) до безконтактних (аналіз даних) зменшиться в десятки разів, зберігаючи результативність;

6) сформовані на підставі аналізу висновки мають ґрунтуватися не на практичному досвіді, а на системі розрахунків ризиків і загроз;

7) аналітична діяльність стане своєрідним фільтром, оскільки аналітик зосереджуватиметься лише на ризикових об'єктах і кримінальній інфраструктурі;

8) аналітичні висновки формуватимуться тільки на підставі фактів;

9) рекомендації, сформульовані аналітиком, сприятимуть обґрунтованості та підвищать ефективність прийняття управлінських рішень;

10) скоротиться час, фінансові затрати, зменшиться кількість людського ресурсу, задіяного у виявленні та розслідуванні злочинів;

11) аналітик розвантажить детектива, надавши конкретні рекомендації щодо розслідування кримінального провадження.

Приймак Вадим Анатолійович,
начальник відділу з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ 2017 РОКУ)

Запорукою успіху оборонних реформ є зниження рівня корупції як суспільно небезпечного явища.

Нині антикорупційна діяльність Міністерства оборони України (Міноборони) спрямована на реалізацію вимог законодавства у сфері запобігання корупції, зокрема Державної антикорупційної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки та Антикорупційної програми Міноборони на 2017-й рік.

Цього року завершується виконання завдань і заходів зазначених програмних документів. Переважна більшість заходів виконано в повному обсязі.

За оцінкою Національного агентства з питань запобігання корупції, Міноборони є одним із трьох передових центральних органів виконавчої влади за напрямом запобігання корупції. Цей висновок підкріплено результатами соціологічного дослідження, проведеного НАЗК в серпні 2017 року. За Індексом довіри населення до органів державної влади, Збройні сили (поряд з НАБУ) знаходяться на третьому місці після ЗМІ та громадських організацій.

Нині в Міноборони розпочато розроблення нової Антикорупційної програми на 2018–2020 роки. Із цією метою наказом Міноборони від 23 жовтня 2017 року № 550 утворено Комісію з оцінки корупційних ризиків. До її складу входять представники структурних підрозділів, Громадської ради, Експертного антикорупційного консультативно-дорадчого комітету, Незалежного антикорупційного комітету, Проектного офісу реформ та іноземних радників. Підсумком роботи Комісії буде Звіт за результатами оцінювання корупційних ризиків, який стане складовою нової Антикорупційної програми.

Протягом 2015–2016 років в оборонному відомстві утворено єдину систему запобігання корупції, опрацьовано нормативно-правову базу, проведено навчання осіб, відповідальних за запобігання корупції в структурних підрозділах Міноборони, органах військового управління та державних підприємствах.

Це надало можливість 2017 року зосередити зусилля на напрямі виявлення корупції. Його реалізують у взаємодії з підрозділом внутрішнього контролю Головної інспекції, Службою внутрішнього аудиту, Військовою службою правопорядку у Збройних силах України та іншими правоохоронними органами.

Протягом року здійснено низку заходів щодо зниження рівня корупції та виявлення корупційних схем за цими напрямами роботи, зокрема:

– проведено 32 службові розслідування та антикорупційні перевірки;

– упродовж червня–серпня 2017 року перевірено інформацію стосовно 370 директорів держпідприємств, їхніх заступників і бухгалтерів на наявність у їх володінні приватних підприємств та корпоративних прав, конфлікту інтересів, щодо роботи за сумісництвом. Рішенням керівництва Міноборони матеріали стосовно 52 посадових осіб направлено до правоохоронних органів для притягнення до відповідальності, 16 із них уже звільнено з роботи;

– перевірено дотримання антикорупційного законодавства в органах військового управління та вищих військових навчальних закладах;

– призупинено корупційну схему з виведення зі сфери функціонального управління Міноборони земельної ділянки в м. Вінниця площею 0,5 га для будівництва житлового багатоповерхового комплексу;

– завершено розслідування корупційних правопорушень у діяльності Одеської філії та Концерну «Військторгсервіс» у зв’язку зі зменшенням обсягів оренди торгівельних місць на території ТОВ «Промтоварний ринок» (м. Одеса). Деяких керівників звільнено, матеріали передано до правоохоронних органів;

– перевірено держпідприємство «Львівський військовий лісокомбінат» щодо дотримання антикорупційного

законодавства. За грубі порушення Кодексу законів про працю директора підприємства звільнено з роботи;

– з виїздом у зону АТО фахівці служби внутрішнього аудиту перевіряють порядок виплати премій за знешкоджені озброєння та військову техніку;

– переглянуто зміст укладених підприємствами договорів на будівництво житлових комплексів на земельних ділянках військових містечок щодо законності й відповідності інтересам Міноборони;

– здійснено перевірку виконання антикорупційного законодавства в Управлінні нормативно-методичного забезпечення та моніторингу володіння, використання та розпорядження нерухомого майна і земель. Міністр прийняв жорсткі рішення стосовно керівника зазначеного підрозділу;

– виявлено низку фактів з ознаками корупційних правопорушень у діяльності квартирно-експлуатаційного відділу Харківського гарнізону, розпочато досудове розслідування, керівника цього підрозділу затримано.

Посилено взаємодію з правоохоронними органами. Заходи з протидії корупції тривають. Зокрема, за три квартали 2017 року за даними Національної поліції правоохоронні органи виявили, а суди притягнули до відповідальності за адміністративні корупційні правопорушення 10 посадових осіб, з них: 6 – отримували дохід від підприємницької діяльності, 4 – не зазначили про наявність конфлікту інтересів. Частина цих правопорушень – результат антикорупційної некомпетентності командирів військових частин і їхніх заступників.

Стосовно 50 осіб, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення, справи розглядають у судах. Щодо 19 осіб вироки судів уже набрали законної сили, з них 18 – засуджено, 1 – виправдано.

Крім того, у Міноборони на оперативному обліку та контролі знаходиться інформація стосовно 135-ти кримінальних корупційних злочинів. Із них учинено: у квартирно-експлуатаційних органах – 37 злочинів, або 28 %; військових комісаріатах – 28 злочинів (20 %); лісгоспах – 15 (11 %); управліннях капітального будівництва – 8 (6 %). Разом ці структури видають два з трьох корупційних правопорушень, які за змістом пов’язані з: розтратами військового майна (20 %);

зловживанням владою (21 %); службовим підробленням (35 %); прийняттям неправомірної вигоди (хабара) (24 %).

Таким чином, у Міноборони триває робота щодо виявлення корупційних правопорушень, однак процес самоочищення потребує активізації на всіх рівнях військового управління.

Заходи щодо запобігання корупції є пріоритетним напрямом, що пов'язаний з утвердженням доброчесності в середовищі військових посадових осіб і держслужбовців.

Упродовж 2015–2017 років у Міноборони сформовано дієву систему роботи та структуру органів, що здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а саме:

– аналогічні антикорупційні програми розроблено в усіх органах військового управління;

– встановлено єдину систему організації та планування заходів щодо запобігання корупції, її зміст роз'яснено в Організаційно-методичних вказівках з питань реалізації державної антикорупційної політики в діяльності Міноборони та Збройних сил України 2017 року;

– у кожному структурному підрозділі Міноборони, органах військового управління, до держпідприємства включно визначено посадових осіб, які відповідають за запобігання корупції;

– у містах Львові, Одесі, Дніпрі, Харкові розпочали роботу територіальні підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції;

– виконується План заходів (дорожня карта) щодо зниження корупційних ризиків при формуванні та реалізації військової кадрової політики в Збройних силах України в 2017–2020 роках. Упроваджено перевірку на поліграфі персоналу Міноборони, який має доступ до ресурсів і державної таємниці. Триває робота щодо люстрації. У березні Міністр оборони затвердив Кодекс доброчесної поведінки військовослужбовців і цивільного персоналу Міністерства оборони України та Збройних сил України;

– у Науковому центрі проблем запобігання корупції в секторі безпеки й оборони Національного університету оборони України цього року на курсах підвищення кваліфікації з питань запобігання корупції пройшли навчання 697 осіб. 20–22 листопада 2017 року на найвищому державному рівні за

участю експертів країн НАТО проведено ІІІ Міжнародний антикорупційний тиждень, який надав можливість узагальнити вітчизняний досвід протидії корупції й проаналізувати поради закордонних фахівців;

– здійснюється системне інформування громадськості про стан антикорупційної реформи в Міноборони;

– організовано міжнародне співробітництво в сфері запобігання корупції за участю Офісу зв'язку НАТО в Україні, Міноборони Великої Британії, міжнародної неурядової антикорупційної організації Transparency International.

У березні цього року з Transparency International Україна підписала Меморандум про співпрацю з питань моніторингу антикорупційної діяльності Міноборони.

Таким чином, Міністерством оборони України вживає заходів, що спрямовані на запобігання та виявлення порушень антикорупційного законодавства, забезпечення ефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів.

Саме завдяки їм удалося стабілізувати ситуацію у сфері протидії корупції, забезпечити пріоритет запобіжних заходів, запровадити дієві заходи контролю для мінімізації ризиків прийняття неефективних управлінських рішень та втрат коштів і майна, закласти засади для досягнення відчутного ефекту в цій сфері в найближчій перспективі.

Розпутенко Іван Васильович, директор Інституту публічного управління та адміністрування Національної академії державного управління при Президентові України, доктор наук з державного управління, професор

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція – одна з найактуальніших суспільних проблем усіх держав світу. Для України корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу. За даними проведеного аудиторською компанією Ernst&Young дослідження, наша держава 2017 року опинилася

на першому місці за рівнем корупції серед 41 країни з Європи, Близького Сходу, Індії та Африки [1].

Корупція в Україні набула ознак системного явища, що негативно позначається на різних сферах суспільного життя: економіці, політиці, управлінні, соціальній і правовій сферах, громадській свідомості, міжнародних відносинах. Вона є однією з основних перешкод на шляху розбудови демократичної, соціальної, правової держави, утвердження та реалізації принципу верховенства права. Корумповані відносини витісняють правові, етичні відносини, із аномалії поступово перетворюються на норму поведінки.

Безумовно, політика і культура народу, яка охоплює і правосвідомість, додають особливостей цьому явищу, проте сфера економіки – це саме те середовище, заради якого чиновник і вступає в корупційні зв'язки. Зворотний вплив корупції на економіку надто небезпечний, оскільки знижує ефективність економічної політики держави, змушує приватний бізнес переходити в тіньовий сектор, що призводить до порушення законодавства, спотворює систему оподаткування та правила підприємницької діяльності.

Основна причина окресленої проблеми полягає в стратегічних прорахунках держави щодо реформування економіки, передусім, на етапі роздержавлення, приватизації та накопичення первісного капіталу.

Корупція в Україні поширюється під впливом таких обставин:

– нерівномірності розвитку ринкового господарства. За кризового стану економіки такі негативні явища, як інфляція, безробіття тощо, стають сприятливими умовами для розширення меж «тіньової» економіки. Тобто за цих умов знижується ефективність регуляторної ролі держави, що призводить до зростання рівня корумпованості;

– розшарування суспільства. За рахунок державного майна збагатилася нечисленна група населення в Україні, яка мала безпосередній доступ до нього. Олігархи в Україні з'явилися завдяки «тіньовій» приватизації державної власності;

– суперечності між динамічними умовами ринкового господарства та чинним законодавством. Наявні прогалини заповнюють «тіньовими» «правилами гри». Навіть у

високорозвинених ринкових країнах економічні процеси випереджають чинне законодавство, тому вдосконалення правової бази повинно мати перманентний характер;

– протистояння між законодавчою та морально-етичною нормами підприємництва;

– проблем у політичній системі внаслідок поєднання влади і бізнесу, що призводять до формування олігархії, яка посилює дію «тіньової» економіки. Слабкість політичної влади – одна з причин існування корупції;

– створення штучного дефіциту ресурсів. Така ситуація приносить вигоду посадовим особам у вигляді хабара як необхідного інструменту для отримання необхідних для виробничої діяльності ресурсів;

– зволікання в прийнятті рішення. Адміністративні бар'єри здебільшого штучно створюють для встановлення контролю за підприємствами. За таких умов підприємці змушені шукати неформального державного захисту завдяки корупційним відносинам.

Розбалансованість управління економікою призвела до того, що остання перетворилася на арену торгів за привілеї та програми перерозподілу між найсильнішими кланами й соціальними групами населення. Злочинні угруповання активно проникають у господарську і фінансову діяльність підприємств, передусім паливно-енергетичний комплекс, з метою створення комерційних структур. За безпосередньою участю державних чиновників вони чинять тиск на вибір експортерів стратегічно важливої сировини, формування відпускних цін, обсягів реалізації, розподіл валютних і гривневих коштів, отриманих від експорту. Такі корупційні угруповання активно борються за розподіл сфер впливу в цих галузях.

Корупція суттєво обмежує соціальні, політичні та громадянські права й свободи людини, а також віднаджує чесних і здібних громадян від державної служби, сприяє маргіналізації певної частини суспільства, породжує правовий нігілізм і зневіру населення в реальність і можливість формування в Україні демократичної, соціальної та правової держави.

Водночас перехід до ринкових відносин значна частина громадян сприйняла як повну відмову не тільки від комуністичної ідеології, а й від ідеології загалом. Цей вакуум був заповнений

псевдоцінностями, які пропагують швидке збагачення завдяки конфлікту особистого і суспільного інтересів.

Таким чином, детермінанти корупції містяться в економіці. Саме з економіки криміналітет черпає кошти й засоби для існування. Виживає лише той капітал, який зростається з державною бюрократією. Суб'єкти господарської діяльності, передусім малий і середній бізнес, фактично безправні й беззахисні перед таким свавіллям.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ey.com/ua/uk/newsroom/news-releases/news-ey-senior-managers-failing-to-set-right-tone-on-business-ethics-finds-ey-fraud. – Назва з екрана.

Савченко Андрій Володимирович,
завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА КОРУПЦІЄЮ

Протягом останніх років вагомих зрушень у сфері контролювання корупції досягнуто у Великій Британії. Вони полягають не тільки в тому, що Індекс сприйняття корупції в цій державі становив 2016 року 81 бал (упродовж 1995–2016 років максимальний бал сягав 87, а мінімальний – 74) зі 100 можливих, а й у тому, що у Великій Британії ефективно діє низка законних і підзаконних актів, створені та функціонують антикорупційні органи, а суди виносять справедливі рішення в корупційних справах.

Основним екстериторіальним законом, що містить кримінально-правові норми щодо контролю за корупцією, є Закон про хабарництво 2010 року (прийнятий 8 квітня 2010 року, набрав чинності 1 липня 2011 року) [1]. Цей Закон має двадцять статей (секцій) і два додатки. Він передбачає надзвичайно широку сферу застосування, оскільки до кримінальної відповідальності притягують як фізичних осіб, так й організації (юридичні особи, зареєстровані у Великій Британії,

а також компанії, які не зареєстровані у Великій Британії, однак здійснюють діяльність на її території; дія закону поширюється на будь-яких суб'єктів, що стосуються компаній, зокрема асоційованих осіб). У положеннях аналізованого Закону реалізоване прагнення Великої Британії узгодити антикорупційне законодавство з міжнародно-правовими нормами, зокрема вимогами Конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій (1997).

Закон визнає кримінально караними такі діяння: 1) правопорушення, що полягають у підкупі іншої особи (активний підкуп), – пропозиція, обіцянка або надання фінансової чи іншої вигоди тощо; 2) правопорушення, які пов'язані з підкупом (пасивний підкуп), – прохання, згода на одержання або прийняття фінансової чи іншої вигоди тощо; 3) підкуп іноземних посадових осіб; 4) неспроможність комерційних організацій запобігти підкупу. Специфікою Закону про хабарництво 2010 року є те, що в ньому: 1) хабарництво може бути вчинено безпосередньо або через третю сторону; 2) ознака «посадова особа» не впливає на кваліфікацію, оскільки хабарництво може вчинити будь-яка особа; 3) ужито уніфіковане поняття «неналежне виконання», яке охоплює як незаконні діяння посадової особи, так і законні; 4) запропоновано законодавче визначення низки ключових термінів, пов'язаних із хабарництвом.

Поняття «хабар» Закон про хабарництво 2010 року тлумачить як надання фінансових та інших переваг іншій особі, унаслідок яких така особа не буде належно виконувати свої функціональні обов'язки або діяльність, причому хабарництво можливе як у публічному, так і в приватному секторах. Визначаючи поняття «неналежне виконання», пов'язане з дачею хабара, Закон про хабарництво 2010 року керується тим, що відповідний обов'язок або діяльність: а) виконуються неналежно, якщо вони порушують відповідні очікування; б) якщо має місце відмова від виконання обов'язків або діяльності, і ця відмова є порушенням відповідних очікувань.

Покаранням за хабарництво передбачено: для фізичної особи – тюремне ув'язнення (максимальне – до 10 років) та/або

штраф (максимум – необмежений); для організації – штраф (максимум – необмежений). Крім цього, майно фізичних осіб або організацій може бути конфісковано відповідно до Закону про доходи від злочину 2002 року, а директор компанії, якого визнано винним, може бути дискваліфікований за Законом про дискваліфікацію директорів компаній 1986 року.

Важливим нормативно-правовим актом у сфері контролю за корупцією є й Інструкція Міністерства юстиції Великої Британії (2012), у якій визначено шість принципів (відповідність процедур; участь вищого менеджменту організації; оцінювання ризиків; юридична перевірка; роз'яснення (зокрема навчання); контроль і аналіз), на підставі яких організації можуть розробити внутрішні процедури недопущення хабарництва працівниками, представниками і контрагентами [2].

Кримінальні провадження у справах, які підпадають під дію Закону про хабарництво 2010 року, здійснює Управління боротьби із серйозним шахрайством Великої Британії (Serious Fraud Office), яке має широкі повноваження під час проведення необхідних слідчих дій, а керівника цього Управління призначає Генеральний прокурор Великої Британії. Це відомство є урядовим органом, що відповідає за виявлення та розслідування справ про корупцію, а також співпрацю з комерційними організаціями з метою запобігання і протидії хабарництву. Крім цього, вагоме значення для контролю за корупцією мають і рішення судів Великої Британії, у яких надано тлумачення ключових термінів і понять, висвітлено тонкощі застосування правових норм.

Загалом Міністерство юстиції Великої Британії на своєму офіційному сайті визначило, що аналізований Закон повинен: створити ефективний правовий режим для протидії хабарництву у приватному та публічному секторах; засвідчити дотримання Великою Британією міжнародних стандартів; замінити фрагментарні склади порушень, що містяться в судовій практиці та законах про запобігання корупції 1889–1916 років; спростити законодавство шляхом регулювання двох правопорушень: пропозиції, обіцянки або надання переваг і вимоги, згоди отримати або прийняти таку перевагу; передбачити склад правопорушення про хабарництво іноземної посадової особи, а також про недбалість комерційної організації, яка не змогла запобігти

хабарництву; встановити високі етичні стандарти для бізнесу Сполученого Королівства; зупинити загрози, які хабарництво створює для економічного прогресу в усьому світі [3].

Список використаних джерел

1. Bribery Act 2010 (Chapter 23) [Electronic resource] / The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. – Mode of access: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents. – Title from the screen.

2. Bribery Act 2010 guidance [Electronic resource] / Ministry of Justice and The Rt Hon Nick Herbert (Published: 11 February 2012). – Mode of access: https://www.gov.uk/government/publications/bribery-act-2010-guidance. – Title from the screen.

3. Draft Bribery Bill [Electronic resource] / Ministry of Justice. – Mode of access: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090607154327/http://www.justice.gov.uk/publications/draft-bribery-bill.htm. – Title from the screen.

Стрельбицька Лілія Миколаївна, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

Стрельбицький Микола Павлович, головний науковий співробітник науково-освітнього центру Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України

ДИФУЗІЯ ВЛАДНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Без реальної протидії системній корупції перспективи розбудови незалежної України видаються примарними. Вітчизняний досвід свідчить, що владна й політична корупція є взаємопроникними (явище дифузії), стають антиподом державного й соціального управління. Ці два види корупції не існують самостійно, формуються у верхніх ешелонах влади,

стимулюють одна одну, паралізують засадничі функції державного і соціального управління, спотворюють і підмінюють суб'єкт, методи, засоби й цілі управління, нівелюють духовні цінності. Владна та політична корупція в Україні вже переросли у гіперкорупцію, мають глобальний міжнародний характер. Саме у зв'язку із цим затягується вступ України в ЄС, НАТО, не виділяють у необхідних обсягах кредити, інвестиції, озброєння, інші види допомоги. Невпинно збільшуються нові борги України, хоча, за підрахунками вітчизняних учених-економістів, на всі потреби вистачало б внутрішніх можливостей, однак їх використовують за іншим призначенням, здебільшого – корупційно-олігархічним.

На сучасному етапі найбільшою загрозою національній і духовній безпеці України цілком обґрунтовано вважається саме політична корупція, яка, на думку аналітиків, зароджується в органах державної влади, паралізує її шляхом зрощення бізнесу й політики [1]. Відповідно до визначення Міжнародної неурядової антикорупційної організації Transparency International, *політична корупція* – це зловживання політичною владою для приватного блага [2]. Слушним також є твердження В. В. Циганова: «Це нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їхніх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (корупційної ренти). Вона може мати будь-який характер – від безпосередньо матеріального (фінансово-монетарного, майнового тощо) до символічного (здобуття влади, соціального престижу, кар'єрне просування тощо). Політично-корупційні дії, що полягають у приватному використанні публічних повноважень і можливостей, набувають протиправних форм» [2].

Узагальнення більшості визначень політичної корупції дає підстави для висновку, що це один із різновидів корупції, що відтворюється в поведінці суб'єктів політичної влади та полягає в зловживанні ними своїми повноваженнями для отримання певних вигод матеріального чи нематеріального характеру [3]. Однак такий підхід не цілком відтворює її загрозливі для держави особливості.

На думку західноєвропейських та американських дослідників, політична корупція – це: будь-яка трансакція між

дійовими особами приватного та публічного секторів, у якій колективні блага нелегітимно конвертують у приватні [4, с. 3]; будь-які дії чиновників, якщо вони порушують свої визначені законом обов'язки в обмін на особисті вигоди [5].

Очевидним фактом є багаторічне протистояння громадянського суспільства та влади в Україні, основним знаряддям якого є політичні методи. Кожна з гілок влади переслідувала власні корисливі інтереси, що за аналогією до законів ядерної фізики призвело до потужного суспільного вибуху. В Україні вже з перших років незалежності владна корупція тісно переплелася з політичною, яка є породженням кишенькових політичних партій, що створювалися за гроші, боролися за владу корупційними методами і засобами, підкупляючи виборців, депутатів, спотворювали результати голосування тощо.

Отже, владна корупція разом із політичною становлять найнебезпечніший для держави різновид системної корупції, який: полягає у зловживанні державними діячами та службовцями своїми повноваженнями для отримання певних вигод матеріального чи нематеріального характеру; характеризується сукупністю різних за змістом і ступенем суспільної небезпеки протиправних діянь, які суттєво впливають на формування і функціонування органів влади й державного управління, прийняття ними необ'єктивних управлінських рішень; охоплює як корисливі дії носіїв публічної влади, так і дії тих осіб, що нею не наділені; має суто політичну спрямованість. Тобто владна корупція передбачає державно-владні корупційні дії, що полягають у приватному нелегітимному використанні публічних повноважень і можливостей учасниками та носіями публічної влади, посадових прав і повноважень задля отримання особистих чи групових вигод (корупційної ренти), а тому набувають протиправних форм, конвертації колективних благ у приватні за допомогою влади та політичних засобів, лобіювання вигідних для корпоративних груп кадрових, управлінських й економічних рішень, підкуп посадових осіб. Чинна державна антикорупційна політика України реалізується відповідно до рекомендацій країн ЄС. Однак норми вітчизняного законодавства досі суттєво

відрізняються від міжнародних стандартів у зазначеній сфері, що вимагає їх імплементації.

Україна знаходиться в силовому полі геополітичної напруженості між Сходом і Заходом, що активізує злочинно-політичні корупційні сили. Якщо в протидії зовнішнім загрозам Україна може розраховувати на міжнародну допомогу, то в подоланні корупції, про що слушно зауважував віце-президент США Бейкер, необхідно розраховувати лише на власні сили, оскільки це внутрішнє явище, яке має суто вітчизняне походження. Правильна кваліфікація таких ознак і дій не лише свідчить про наявність політичної корупції, а й надає можливість уповноваженим державою суб'єктам у сфері запобігання та протидії корупції відпрацювати адекватні заходи протидії їй.

Молодій державі потрібен україноцентричний світогляд – духовний, матеріальний, економічний і управлінський, що є передумовою викорінення такого антипода державного управління, яким є владна і політична корупція.

Список використаних джерел

1. Серьогін С. С. Антикорупційні державні стратегії в системі публічного адміністрування: міжнародний досвід / С. С. Серьогін // Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: європейський контекст : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 15–16 трав. 2009 р.). – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 83–84.

2. Циганов В. В. Загроза політичної корупції в демократичних політичних режимах / В. В. Циганов // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 4 (25). – С. 63–67.

3. Орлов Ю. В. Політична корупція в Україні: сутність та запобігання // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. – Київ, 2016. – С. 318–320.

4. Amundsen I. Political corruption. An Introduction to the Issues / I. Amundsen. – Bergen : Chr. Michels Institute, 1999. – 286 p.

5. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії [Електронний ресурс] : аналіт. доп. // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7. – Режим доступу: http://pdp.org.ua/materials-pdp/1733--l-r. – Назва з екрана.

Тихонова Олена Вікторівна, професор кафедри забезпечення фінансової безпеки та фінансового розслідування Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ПРОЦЕСІ ЛІКВІДАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Корупційні вияви негативно позначаються на діяльності суб'єктів господарювання будь-якої форми власності. Суттєву загрозу фінансовій безпеці держави становлять окремі корупційні ризики, які здатні вплинути на безперешкодне функціонування банківських і фінансових установ.

Одним із потенційних корупційних ризиків є законодавча неврегульованість персональної відповідальності в разі визнання судом незаконним рішення Національного банку України (НБУ) про визнання банку неплатоспроможним, а згодом – про його ліквідацію. Відповідно до чинного законодавства, рішення про ліквідацію неплатоспроможного банку приймає НБУ, про що виносить відповідну постанову Правління НБУ (колегіального органу). Цьому рішенню передує рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) про віднесення банку до категорії неплатоспроможних і введення тимчасової адміністрації, за якої вирішують питання про можливість відновлення платоспроможності банку. Обидва із зазначених рішень, які безпосередньо впливають на можливість безперешкодної діяльності банку, приймають колегіальні органи, які не можуть бути притягнуті до відповідальності у випадку їх неправомірності та заподіяння цими рішеннями збитків банку.

У разі незгоди власників банку з рішенням НБУ про ліквідацію банківської установи, воно може бути оскаржено в суді (ст. 97 Закону України «Про банки та банківську діяльність») у порядку адміністративного судочинства. У такому разі банк повертається до стану тимчасової адміністрації.

Якщо скасовано постанову Правління НБУ про оголошення банку неплатоспроможним і введення тимчасової адміністрації, то початкова стадія виведення банку з ринку, усі дії ФГВФО, їх нормативно-правові акти та правочини

автоматично втрачають чинність. У такому разі НБУ та ФГВФО мають скасувати свої рішення, які було винесено на виконання постанови НБУ про оголошення банку неплатоспроможним. Водночас банку для відновлення своєї діяльності, відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», необхідно виконати відповідні вимоги НБУ. Згідно з ч. 5 ст. 76 зазначеного Закону, Національний банк України поновлює банківський нагляд за банком у день отримання рішення ФГВФО про припинення повноважень куратора ФГВФО у зв'язку з узгодженням діяльності банку з вимогами банківського законодавства України щодо дотримання нормативів капіталу та ліквідності. На підставі рішення суду банк дотримується відповідних нормативів, тоді вбачається за можливе застосувати аналогічну процедуру відновлення його діяльності.

Однак про дотримання банком установлених нормативів капіталу та ліквідності в цьому разі йтися не може. Адже під час діяльності тимчасової адміністрації відбувалося повернення вкладникам депозитів, реалізували заставне майно, щоб забезпечити виконання вимог вкладників і кредиторів. Тобто нормативи капіталу та ліквідності вже не дотримано. І щоб їх відновити, необхідно або повернути все те, що було видано та реалізовано, або знайти зацікавлену особу, яка внесла б той обсяг активів, якого бракує для дотримання встановлених нормативів. Механізм реалізації першого з визначених варіантів у законодавстві взагалі не передбачений, а другий варіант також видається не цілком реальним, оскільки досить складно знайти особу, яка була б зацікавлена реанімувати банк з певними проблемами.

Таким чином, оскільки рішення про визнання банку неплатоспроможним, рішення про введення тимчасової адміністрації та ліквідацію банку приймає колегіальний орган, досить складно визначити особу, яка має відповідати за прийняття неправомірних рішень, які суди потім скасовують. Виникає висока ймовірність навмисного прийняття неправомірного рішення про виведення банку з ринку в разі певної зацікавленості окремих осіб. Окреслені особливості виведення банку з ринку та відновлення його діяльності посилюють вплив суб'єктивного фактора під час прийняття рішення про виведення банку з ринку та подальші визнання

таких рішень неправомірними, про що свідчить ухвалення судових рішень щодо банків «Преміум», «Фінансова ініціатива», «Союз», «Український інноваційний банк», «Велес», «Радикал банк», «ТК Кредит», «Східно-промисловий комерційний банк», «Київська Русь», «КСГ банк», «Хрещатик», «Капітал», «Банк Михайлівський».

Незлагодженість, а подеколи й відсутність процедури скасування процесів адміністрування та ліквідації банків поглиблюють проблеми функціонування банківської системи, що створює безпосередню загрозу стабільності цієї сфери та формуванню позитивного іміджу нашої держави як надійного партнера на світовому фінансовому ринку.

Топчій Василь Васильович, директор навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук, професор

КОРУПЦІЯ: ДЕГРАДАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах корупція є поширеним явищем, яке проникло в усі сфери функціонування держави, завдаючи значної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища становить нагальну проблему, що негативно позначається на стабільності й безпеці суспільства, нівелює демократичні інститути й цінності.

Корупція та пов'язана з нею організована злочинність загрожують національній безпеці України, порушують формування та діяльність органів державної влади, підриває довіру громадян до них, а також ускладнює відносини з іноземними державами. У суспільстві встановлюються стереотипи толерантності щодо корупції. У масовій свідомості основних соціальних груп формується думка про те, що корупційні злочини не завдають шкоди суспільству, тому певні верстви населення обирають такий протиправний шлях вирішення певних повсякденних питань (чесний чиновник часто не влаштовує ні населення загалом, ні підприємців як його найбільш активну частину).

Реалізація заходів щодо подолання та попередження корупції в органах державної влади передбачає наявність чіткого уявлення про масштаби цього явища. Така оцінка має ґрунтуватися як на даних офіційної статистичної звітності, так і на вивченні громадської думки щодо перебігу відповідних процесів [1].

Констатуючи небезпечність тенденцій стосовно проникнення представників організованої злочинності в органи державної влади, особливо «зрощення» представників влади з організованою злочинністю, П. Біленчук, С. Єркенов та А. Кофанов зауважують, що таким чином у нас розвивається процес «від грошей – до влади та від влади – до грошей», коли не лише злочинці можуть перетворюватися на владу, а й представники влади здатні ставати злочинцями [2].

Проникнення представників організованих злочинних груп до органів державної влади та органів місцевого самоврядування має на меті: ухилення керівників і членів організованих злочинних угруповань від кримінальної відповідальності, зокрема за допомогою депутатської недоторканності; нейтралізацію слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів, що здійснюються правоохоронними органами відносно організованих злочинних угруповань чи окремих їх членів; підтримання подальшої злочинної діяльності; забезпечення можливостей для нарощування свого капіталу, отримання інших незаконних переваг тощо.

Проведене працівниками внутрішньої безпеки МВС України у Львівській області дослідження дало змогу встановити, що лише за матеріалами кримінальних справ кожна п’ята організована злочинна група мала підтримку серед представників владних структур, у тому числі правоохоронних органів. У сфері економіки – кожна друга група. Результати анкетування 200 працівників правоохоронних органів засвідчили, що 92 % респондентів визнають реальну можливість проникнення злочинних елементів в органи внутрішніх справ. На особливу увагу заслуговує те, що на запитання «Чи вважаєте ви, що в злочинних угрупованнях є особи, які виконують розвідувальні й контррозвідувальні функції?» 96 % респондентів відповіли «так» і лише 1 % – «ні», 3 % – завагались відповісти на це запитання. З-поміж опитаних

69 % осіб констатували намагання злочинних елементів налагодити неслужбовий або протиправний контакт з працівниками МВС України. Способами залучення правоохоронців з метою отримання інформації та забезпечення своєї безпеки є: хабар (про це зазначили 62 % опитаних); пропозиції послуг (49 %); шантаж (5 %); вплив через родичів та знайомих (17 %); вплив через керівників владних структур (11 %); тиск через керівників правоохоронних органів (20 %). Більшість респондентів підтвердили застосування злочинними елементами всієї сукупності різних методів [3]. Про органічний зв'язок корупції та організованої злочинності засвідчує також те, що найвпливовіші міжнародні організації, формулюючи рекомендації з підвищення ефективності протидії організованій злочинності, особливу увагу приділяють подоланню корупції. Наприклад, ООН одним зі стратегічних напрямів попередження організованої злочинності вважає дослідження проблем боротьби з корупцією. У прийнятих у 1990 року VIII Конгресом ООН Керівних принципах для попередження організованої злочинності і боротьби з нею зазначено, що «...необхідною умовою розроблення програм з попередження злочинності є дослідження проблем корупції, її причин, характеру, наслідків, взаємозв'язку з організованою злочинністю та заходів для боротьби з нею» [4]. Слушним є твердження про те, що якщо звичайна злочинність загрожує суспільству, діючи проти його інститутів, зокрема держави, то організована злочинність у цій загрозі прагне спиратися на інститути держави й суспільства, використовувати їх у власних цілях [5].

Окремі політологи й фахівці в галузі юриспруденції вважають, що з першої половини 1990-х років в Україні сформувалося декілька кланів, які впливають на розвиток найбільш важливих соціальних процесів. Не маючи достатніх науково обґрунтованих даних, щоб підтвердити чи спростувати такі твердження, можна констатувати: організована злочинність протягом останніх років якісно змінилась. Ці зміни, на нашу думку, зумовлені двома ключовими моментами: 1) утвердженням дедалі більш організованих форм злочинної діяльності; 2) набуттям організованою злочинністю рис реальної влади в державі [6].

Сьогодні в масовій свідомості корупція, на жаль, активно набуває виправдання та навіть схвалення як шлях, що дає змогу ефективно розв'язувати наявні в населення проблеми. Згідно з проведеним дослідженням, лише 5 % опитаних громадян зазначили, що ставлення чиновника до хабародавця після отримання неправомірної винагороди не поліпшилося та лише 2,2 % учасників опитування неправомірна вигода не допомогла вирішити особисті проблемні питання. Таким чином, на рівні побутової корупції хабар усвідомлюється як майже стовідсоткова гарантія успіху, а власне корупція дедалі більше стає органічною, природною частиною життя суспільства. Тому найбільш небезпечним наслідком поширення корупції стало не лише руйнування державного апарату, дискредитація влади, протиправне порушення інтересів держави, окремих громадян, а й розбещення населення, суспільства загалом, яке фактично не спроможне протистояти цьому соціально-політичному феномену [7].

Список використаних джерел

1. Кулаковський Р. В. Сучасні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією [Електронний ресурс] / Р. В. Кулаковський. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_5179. – Назва з екрана.

2. Биленчук П. Д. Транснациональная преступность: состояние и трансформация / П. Д. Биленчук, С. Е. Еркенов, А. В. Кофанов. – Киев : Атика, 1999. – 272 с.

3. Василькевич Я. Особливості застосування методів оперативно-розшукової діяльності для запобігання втягування працівників органів внутрішніх справ у здійснення злочинів у галузі економіки / Я. Василькевич // Організаційно-правові проблеми економічної безпеки України та кадрове забезпечення їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 черв. 2011 р.). – Львів : Край, 2011. – С. 55–58.

4. Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. – Нью-Йорк : ООН, 1992. – 334 с.

5. Криминология : учебник для юрид. вузов / под ред. А. И. Долговой. – М. : Инфра М, 2010. – 800 с.

6. Мельник М. Корупція і організована злочинність як чинники, що реально загрожують національній безпеці України /

М. Мельник // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1995. – Вип. 1. – С. 10–13.

7. Корупційна злочинність та її попередження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/34491/pravo/koruptsiynoyu_zlochinnistyu_poperedzhennya. – Назва з екрана

Удалова Лариса Давидівна, директор інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Визначення пріоритетів державної антикорупційної політики, імплементація базових антикорупційних актів є передумовою успішної розбудови країни, становлення правової держави. Зазначене неможливе без належного експертного супроводження, урахування міжнародних рекомендацій з одночасною трансформацією свідомості посадовців різного рівня та громадян.

З 2015 року МВС України ініціювало та здійснило низку реформаційних заходів, спрямованих, зокрема, на зниження рівня корупції в системі Міністерства внутрішніх справ України. Утворено Національну поліцію України, що комплектується на суттєво оновлених засадах і принципах; затверджено нову структуру апарату Міністерства, у якій утворено Управління запобігання корупції та проведення люстрації як спеціально уповноваженого підрозділу в МВС України з питань запобігання та виявлення корупції; вибудовано систему відносин із центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Превентивні антикорупційні заходи здійснюють серед публічних службовців МВС України, підконтрольних Міністрові внутрішніх справ державних органів/формувань, а також працівників закладів, установ, підприємств та організації,

що належать до сфери управління Міністерства або відповідного державного органу/формування.

Так, 22–23 червня 2017 року на базі інституту післядипломної освіти НАВС проведено навчання з основних положень антикорупційного законодавства для 125 керівників та уповноважених з питань запобігання корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС України. 18–19 жовтня поточного року організовано тематичний короткостроковий семінар з підвищення кваліфікації 77 працівників Національної гвардії України й інших підконтрольних Міністрові внутрішніх справ України державних органів з питань запобігання та протидії корупції.

Під час навчання обговорювали теоретичні й практичні проблеми застосування антикорупційного законодавства; організації та проведення заходів у сфері запобігання корупції; діяльності вповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції щодо здійснення превентивних антикорупційних заходів; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів для публічних службовців і юридичних осіб публічного права; притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; рівня корупційної злочинності в Україні та світі; організації діяльності суб'єктів протидії корупції у сфері реалізації антикорупційних заходів; створення умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства, налагодження ефективної взаємодії з викривачами; застосування превентивних антикорупційних механізмів; співпраці з громадськістю в здійсненні заходів щодо запобігання і протидії корупції тощо.

Заняття проводили із залученням як науково-педагогічних працівників академії, так і досвідчених практиків, зокрема: директора Департаменту організації роботи із запобігання та виявлення корупції НАЗК О. Оніщука; заступника директора Департаменту моніторингу дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції – начальника першого відділу НАЗК А. Козловського; головного спеціаліста відділу з питань розробки та моніторингу виконання антикорупційних програм Департаменту організації роботи із запобігання та виявлення корупції НАЗК А. Смаги; головного спеціаліста першого відділу Департаменту

фінансового контролю та моніторингу способу життя НАЗК І. Яковенчук; начальника Відділу організаційної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Генеральної прокуратури України В. Сеник; заступника начальника Відділу організаційної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Генеральної прокуратури України Ю. Кулікової; прокурора Відділу організаційної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Генеральної прокуратури України Н. Панафеди; детективів НАБУ Д. Рудніка й О. Савкіна; головних оперуповноважених відділу протидії корупції управління оперативних розробок Департаменту захисту економіки Національної поліції України О. Лозового та Д. Бородія.

У грудні поточного року заплановано проведення ще одного тематичного семінару з основних положень антикорупційного законодавства для 130 керівників та уповноважених з питань запобігання корупції закладів, установ та підприємств, що належать до сфери управління МВС України.

Відповідно до рішення Конкурсної комісії Національного агентства України з питань державної служби з відбору виконавців державного замовлення на підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (протокол від 18 квітня 2017 року № 2), продовжено роботу з підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання та протидії корупції.

Освітній процес за професійною програмою підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання корупції та програмою тематичного короткострокового семінару з підвищення кваліфікації працівників органів державної влади й органів місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії корупції тривав у період з 18 вересня до 22 листопада 2017 року. Загальна кількість державних службовців, які пройшли підвищення кваліфікації, становить 1224 особи. Одночасно забезпечено підвищення кваліфікації 301 державного службовця територіальних органів Державної аудиторської служби України, зокрема 273 – у режимі відеоконференцзв’язку.

Окремі питання застосування антикорупційного законодавства постійно вивчають під час підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України, Державної міграційної служби України й оперативного складу Державної прикордонної служби України. До занять із цією категорію фахівців також залучають досвідчених науково-педагогічних працівників профільних кафедр і практики. У поточному році проведено бінарні заняття спільно зі старшим оперуповноваженим з особливо важливих справ Головного міжрегіонального управління оперативного забезпечення зони проведення АТО ДФС України І. Кисільовою; детективом НАБУ, кандидатом юридичних наук О. Грудзуром; заступником начальника Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України, кандидатом юридичних наук О. Ілляшенком.

Такі заходи сприяють поглибленню теоретичних знань і практичних навичок із застосування основних положень антикорупційного законодавства, отриманню методичних рекомендацій з організації роботи щодо запобігання та виявлення корупції, ознайомленню з міжнародним досвідом у сфері протидії її виявам.

Цюприк Ігор Володимирович,
заступник прокурора Луганської області, кандидат юридичних наук

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ (ЗА ДАНИМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Після перемоги Революції гідності реальна, а не удавана протидія корупції, насамперед у вищих ешелонах влади, стала одним з пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів держави. Результати цієї роботи матимуть істотний вплив на імідж органів прокуратури перед міжнародною спільнотою.

Зокрема, правоохоронці Луганщини з 2014 року здійснювали дієві заходи з викриття корупціонерів, насамперед

у бюджетній сфері та на пріоритетних напрямах. Найвагоміших результатів удалося досягнути впродовж 2016–2017 років.

Протягом 2016 року до суду направлено 99 обвинувальних актів стосовно 110 осіб, що вчинили 112 корупційних злочинів, 2015 року – лише щодо 32 осіб, обвинувачених у вчиненні 31 корупційного кримінального правопорушення.

Упродовж року зусилля правоохоронців було спрямовано на виявлення та розслідування фактів отримання службовими особами неправомірної вигоди (хабарів), які становлять майже третину від правопорушень, за якими направлено до суду обвинувальні акти.

Також активно виявляли та розкривали факти привласнення, розтрати та заволодіння майном, зловживання владою чи службовим становищем, відповідальність за які передбачено ст. 191 та 364 КК України. До суду направлено обвинувальні акти за 40 правопорушеннями цієї категорії, майже половина з яких учинені в бюджетній сфері.

У грудні минулого року прокуратура області направила до суду обвинувальний акт стосовно виконувача обов'язків міського голови, який, зловживаючи своїм службовим становищем, підписав незаконні додаткові угоди до контракту з керівником комунальної установи, унаслідок чого незаконно одержав виплати на суму 334 тис. грн.

Організовано роботу із забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинами цієї категорії.

Процесуальні керівники прокуратури області направили до суду обвинувальний акт стосовно голови окружної виборчої комісії, який, зловживаючи своїм службовим становищем, здійснив розтрату бюджетних грошових коштів у сумі 217 тис. грн. Завдяки вжитим органами прокуратури заходам завдані бюджету збитки в повному обсязі відшкодовано під час досудового розслідування.

Невідшкодовані збитки в кримінальних провадженнях охоплено цивільними позовами (загалом на суму понад 23 млн грн), для забезпечення відшкодування заподіяної шкоди накладено арешт на майно на суму 4,4 млн грн.

У кримінальному провадженні слідчих Служби безпеки України стосовно членів організованої злочинної групи, обвинувальний акт у якому направлено до суду в порядку спеціального досудового розслідування, прокуратура області заявила цивільний позов на суму 16 млн грн і наклала арешт на майно обвинувачених вартістю 2,6 млн грн.

Ужито низку заходів щодо виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення посадовців органів державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронців. Зі 110 осіб, щодо яких направлено до суду обвинувальні акти, 13 – посадові особи органів місцевого самоврядування, зокрема 2 – міські голови, 13 – державні службовці, 11 – працівники органів поліції, 3 – державної податкової служби, 14 – посадові особи інших органів державної влади. Також упродовж року притягнуто до кримінальної відповідальності по одній службовій особі органів Служби безпеки України, Збройних сил України та митної служби.

Забезпечено належне підтримання державного обвинувачення в кримінальних провадженнях цієї категорії. За результатами судового розгляду корупційних правопорушень ухвалено 38 обвинувальних вироків, які набрали законної сили.

З них троє осіб засуджено до покарання у виді позбавлення волі. Зокрема, завдяки принциповій позиції обвинувача селищного голову, який вимагав та отримав від громадянина за передання в оренду приміщення неправомірну вигоду в сумі 205 тис. грн, засуджено до 5 років позбавлення волі з конфіскацією половини належного йому майна.

Не згорнуто роботу з протидії корупції і в поточному році. Упродовж десяти місяців 2017 року органи прокуратури області (спільно з військовою прокуратурою сил АТО) направили до суду 96 обвинувальних актів стосовно 103 осіб за фактами вчинення 113 корупційних кримінальних правопорушень. Із цієї кількості два обвинувальні акти – стосовно учасників організованих злочинних груп.

Зокрема, прокуратура області направила до суду обвинувальний акт у кримінальному провадженні за обвинуваченням учасників організованої злочинної групи на

чолі з генеральним директором державного підприємства у сфері вугільної промисловості, які, достовірно знаючи про високу вартість вугільної продукції, організував злочинну групу. Протягом вересня–жовтня 2017 року учасники організованої групи заволоділи вугільною продукцією підприємства у розмірі 205 т, завдавши державі збитків на суму 323 тис. грн.

Загалом, правоохоронцями області приділено значну увагу викриттю фактів привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (49), одержання неправомірної вигоди (27), які становили дві третини від закінчених досудовим розслідуванням злочинів.

Так, Новопсковський відділ Старобільської місцевої прокуратури до суду направив обвинувальний акт за ч. 1 ст. 3641 КК України щодо директора юридичної особи приватного права, який, зловживаючи повноваженнями службової особи, з корисливих мотивів здійснив самовільне зайняття земельної ділянки, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом інтересам держави. Під час досудового розслідування на майно обвинуваченого вартістю 2 млн 243 тис. грн накладено арешт.

Понад половину від загальної кількості розкритих злочинів вчинено на пріоритетних напрямах. Зокрема, до суду направлено обвинувальні акти у 25 кримінальних провадженнях про злочини, учинені в бюджетній системі, 14 – у сфері освіти, 7 – земельних відносин, 5 – охорони здоров'я, 4 – транспорту, по 1 – у банківській системі, паливно-енергетичному й агропромисловому комплексах.

Постійно вживають заходів щодо виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення посадовців органів державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронців. Зі 103 осіб, стосовно яких до суду направлено обвинувальні акти, 21 – це посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, по 3 – працівники правоохоронних органів і Збройних сил України, по 1 – це нотаріуси, депутати місцевої ради та

працівники Державної прикордонної служби України, а також 16 посадових осіб юридичних осіб публічного права.

Зокрема, Сєвєродонецька місцева прокуратура до суду направила обвинувальний акт за ч. 2 ст. 364 КК України стосовно виконувача обов'язків начальника Управління житлово-комунального господарства Сєвєродонецької міської ради, який, зловживаючи своїм службовим становищем, під час проведення відкритих торгів із закупівлі транспортного засобу спеціального призначення підписав документи, на підставі яких перераховано кошти на рахунки приватного підприємства без поставки транспортного засобу, тим самим завдавши збитків територіальній громаді в розмірі 1 млн 236 тис. грн.

Забезпечено належне підтримання державного обвинувачення в кримінальних провадженнях цієї категорії. Зокрема, упродовж 11 місяців 2017 року набрали законної сили обвинувальні вироки стосовно 36 осіб, з яких 4 засуджено до позбавлення волі, 2 – обмеження волі, 1 – до арешту.

Вироком Лисичанського міського суду в кримінальному провадженні 12017130240000156 за ч. 1 ст. 191 КК України керуючому магазином роздрібної торгівлі, обвинуваченому у привласненні шляхом зловживання службовим становищем коштів магазину на суму 16 тис. грн, призначено покарання у вигляді 3 років обмеження волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарчих функцій на 1 рік 6 місяців.

Робота з протидії корупційним злочинам на території Луганської області триває. Її постійно контролює керівництво прокуратури області.

Чубенко Ірина Василівна, начальник відділу аналітичного забезпечення Департаменту кіберполіції Національної поліції України, кандидат юридичних наук

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ КОМПАНІЇ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ SOCAR)

В умовах інтеграції державних компаній Азербайджанської Республіки до світового ринку в межах загальносвітових глобалізаційних процесів однією з найнебезпечніших загроз, на думку Азербайджанського уряду, є корупція та її неконтрольоване проникнення в усі сфери економічної діяльності державних компаній. Основними антикорупційними заходами в Азербайджані визначено антикорупційну політику, криміналізацію корупції та запобігання їй.

Центральні органи влади спрямовують зусилля на розроблення планів заходів з метою сприяння антикорупційним реформам у різних галузях економіки, підтримують антикорупційні ініціативи на локальному рівні.

Протидію корупції оголошено серед основних пріоритетів у щорічних посланнях президента і прем'єр-міністра Азербайджанської Республіки. Зазначені заяви відображають політичну обізнаність і політичну волю в протидії корупції.

Так, однією з визначних ініціатив Азербайджанського уряду стало схвалення антикорупційної політики Державної нафтової компанії Азербайджанської Республіки (SOCAR). Забезпечення виконання антикорупційної політики та процедур, що запобігають корупції, сприятиме підвищенню законності, чесності та прозорості діяльності як компанії, так і контрагентів та зацікавлених сторін.

Політику розроблено відповідно до вимог законодавства Республіки Азербайджан, Статуту SOCAR та інших внутрішніх документів, з огляду на транснаціональний характер компаній, міжнародних та іноземних антикорупційних норм, а також

рекомендації міжнародних організацій і провідні міжнародні антикорупційні напрацювання.

Азербайджан не обмежився національними нормами, узявши на себе посилену відповідальність і поширивши на компанію провідні іноземні антикорупційні новели. Це сприяло створенню унікального самооновлювального механізму, у якому зміни до антикорупційних норм у США, Великобританії чи конвенцій ООН автоматично модернізують зазначений документ до імплементацій цих норм у національне законодавство. Зокрема, такими актами є: Конвенція ООН проти корупції, Конвенція про кримінальну відповідальність за корупцію, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, антикорупційне законодавство Азербайджану, Закон Сполученого Королівства про хабарництво; Закон США про корупцію за кордоном.

Антикорупційні заходи встановлюють не тільки норми, а й відповідальність за їх невиконання президента компанії, керівного складу та інших працівників незалежно від займаної посади; вони несуть особисту відповідальність за недотримання принципів і вимог антикорупційної політики.

Документ закріпив, що компанія у видобуванні корисних копалин, фінансовій, інвестиційній та інших видах діяльності завжди має акцентувати на корпоративній культурі, діловій етиці та корпоративному управлінні. Компанія має стати прикладом соціально відповідальної поведінки, а також справедливого, чесного та прозорого бізнесу перед своїми партнерами, працівниками й суспільством, тому і є однією з провідних компаній в Азербайджані.

Для того щоб цілком відповідати стандартам ділової етики й антикорупційним принципам і вимогам, установленим законами Азербайджанської Республіки, іноземними та міжнародними законами, розроблено і запроваджено новелу на пострадянському просторі щодо антикорупційної політики державної компанії, що відображає принцип «нульової терпимості» до всіх форм корупційної діяльності. Цей принцип означає відмову від участі в діяльності чи бездіяльності, яка може трактуватися як корупція на території Азербайджанської Республіки чи будь-якої іншої країни. Керівництво компанії

зобов'язане докладати всіх зусиль, щоб запобігти будь-яким діям, які можуть негативно вплинути на імідж компанії, її репутацію, ринкову позицію та/або призведе до втрати конкурентних переваг.

Компанія прагне інформувати всіх своїх контрагентів та інші зацікавлені сторони щодо своїх ключових етичних стандартів та принципів і вимог щодо протидії корупції, ведення чесного й відкритого бізнесу, а також мотивувати їх приймати аналогічну антикорупційну політику та процедуру. Компанія прагне відмовитися від співпраці з контрагентами або іншими сторонами, що не визнають її позиції та цінності щодо заходів зі стримування корупції.

Основними цілями такої політики є:

– формування єдиного розуміння «нульової толерантності» щодо будь-яких форм і видів діяльності з державними органами, інвестиційною спільнотою, контрагентами, дочірніми установами та філіями, спільними підприємствами, підприємствами SOCAR, працівниками й іншими фізичними і юридичними особами;

– мінімізація корупційних ризиків;

– забезпечення прозорості діяльності SOCAR.

Антикорупційну політику Компанії розроблено задля:

– збирання та роз'яснення основних вимог антикорупційного законодавства, що застосовують до SOCAR;

– визначення основних принципів і вимог, правил, стандартів, норм, що регулюють антикорупційну діяльність й узагальнюють правила очікуваної поведінки;

– встановлення обов'язків і відповідальності співробітників SOCAR у межах процедур запобігання корупції.

На нашу думку, розроблення та впровадження антикорупційної політики на прикладі SOCAR Азербайджанської Республіки для державних компаній України може стати одним з передових нововведень, яке докорінно змінить стандарти протидії корупції як на регіональному й національному, так і на міжнародному рівнях, надасть можливість застосовувати найновітніші досягнення світової спільноти у сфері протидії корупції, імплементації їх у національне законодавство та виведення на якісно новий рівень антикорупційних стандартів роботи державних компаній України.

Чубенко Антон Григорович, директор ДНЗ післядипломної освіти «Навчально-методичний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму», доктор юридичних наук, професор;
Удовик Микола Станіславович, завідувач відділу навчально-методичної роботи із суб'єктами державного фінансового моніторингу ДНЗ післядипломної освіти «Навчально-методичний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму», кандидат юридичних наук, доцент

ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ, У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Найбільш актуальною проблемою сьогодення в Україні є питання протидії корупції. Світовий досвід підтверджує, що коли держава перебуває на етапі реформування, рівень корупції завжди зростає. Тому корупція в Україні, її масштаби, специфіка й динаміка – це наслідок загальних політичних, соціальних та економічних проблем нашої держави, розв'язання яких для України є надзвичайно важливою і складною справою. Небачений рівень, якого сягнула корупція, загрожує національній безпеці та конституційному ладу держави.

Корупція як соціальне явище є нагальною проблемою будь-якого суспільства. Найбільш небезпечною формою корупції є зрощування злочинних елементів з державними структурами, унаслідок чого чиновник працює передусім з метою власного збагачення або займається торгівлею службовими функціями. Корупційні взаємовідносини

чиновництва стають елементом кримінального бізнесу. Корупція проникає до життєво важливих сфер суспільства, дає можливість встановити контроль над галузями економіки, окремими великими підприємствами, лобіювати свої інтереси в законодавчих органах та органах державного управління й місцевого самоврядування.

Боротьба з корупцією як найпоширенішим предикатним правопорушенням тісно пов'язана із заходами, яких вживають у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Відмивання доходів від корупційних діянь являє собою складний процес, що включає безліч операцій, проведених різними методами, які постійно вдосконалюються. Відповідно аналітиками підрозділів фінансової розвідки постійно (у режимі реального часу) обробляються значні масиви оперативних даних з різних інформаційних джерел та баз даних, застосовується нестандартне дослідження транскордонного та внутрішньодержавного руху коштів, одержаних злочинним шляхом, ідентифікація IP-адрес учасників замаскованих кримінальних схем, активну співпрацю з іноземними партнерами.

Відмивання корупційних доходів має транскордонний характер, коли вчинення злочину можуть починати в одній країні, а завершувати – в іншій. Тому походження корупційних доходів, що використовуються для відмивання, може відбуватися як із внутрішніх, так із зовнішніх джерел. Найпоширенішими видами корупційних злочинів є: хабарництво, розкрадання бюджетних коштів, службове підроблення, зловживання владою або службовим становищем. Найбільш вразливими до корупції залишаються сфера державних закупівель, прояви якої виражені в хабарництві за перемогу в тендерах, розкрадання бюджетних коштів шляхом підписання посадовими особами фіктивних актів, надання переваг афілійованим особам через необґрунтоване відхилення конкурентних заявок для інших потенційних постачальників.

Також поширеним корупційним явищем є так звана торгівля службовими повноваженнями, тобто використання посадовими особами службового становища з метою отримання економічної вигоди. Кошти отримані, від реалізації корупційних схем, надалі використовують на придбання елітного житла,

автомобілів VIP-класу, яхт, дорогоцінних металів і каміння, антикваріату, цінних паперів, організації вишуканого відпочинку, вкладаються в бізнес та інші власні потреби. Нині створення цілісної системи заходів і засобів, що використовуються державними органами для протидії корупції, є найактуальнішим питанням для України, вирішення якого сприятиме ефективному розвитку держави.

Міжнародний досвід засвідчує, що передумовою успішної протидії корупції є комплексний підхід до розв'язання цієї проблеми. Прикладом ефективної роботи в антилегалізаційній та антикорупційній сферах є проведене Державною службою фінансового моніторингу України фінансове розслідування щодо операцій, здійснених за участі компаній-нерезидентів (у тому числі в офшорних юрисдикціях), причетних до так званої сім'ї Януковича, члени якої були пов'язані між собою родинними зв'язками та бізнес-інтересами, а також посадово-засновницьким складом.

Складність розслідування полягала, зокрема, в активному використанні в цих компаніях номінальних власників, які де-юре були бенефіціарними власниками, а де-факто – не мали реальних повноважень щодо управління бізнесом, що, відповідно, було прерогативою колишніх публічних діячів.

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) шляхом проведення ґрунтовного аналізу встановила, що підконтрольні компанії через рахунки, відкриті в банках Латвії, перевели в Україну псевдоінвестиції на загальну суму понад 1,3 млрд доларів США.

Чіткий зв'язок компаній-нерезидентів з колишніми високопосадовцями України вказував на те, що зазначені «інвестиції» є, власне, коштами, які екс-високопосадовці раніше «вивели» з України, після чого знову ввели з метою отримання надприбуткового та гарантованого доходу з боку держави, а також збереження власних валютних злочинних активів в одному з найбільш безпечних і ліквідних видів державних цінних паперів.

У процесі здійсненого Держфінмоніторингом фінансового розслідування було підтверджено, що до вказаної схеми відмивання коштів було залучено понад тисячу суб'єктів господарської діяльності.

У межах кримінального провадження, за поданням Генеральної прокуратури України, на заблоковані Держфінмоніторингом кошти, суд наклав арешт (на суму 1,45 млрд доларів США). Частина цих коштів стала об'єктом конфіскації в дохід держави 28 квітня 2017 року. Зазначене розслідування та конфіскація стали можливими завдяки спільним скоординованим діям із фінансовими розвідками США, Великої Британії, Латвії, Естонії, Кіпру.

Особливо важливу роль у цьому розслідуванні відіграла тісна співпраця з фінансовою розвідкою США (FinCen) та Федеральним бюро розслідувань США (FBI), завдяки яким встановлено доларово-деноміновані операції нерезидентів, а також фінансовою розвідкою Латвії, завдяки якій було встановлено рахунки компаній-нерезидентів, рух коштів ними, залишки на рахунках та пов'язані (довірені) особи.

Слід зазначити, що загалом, за повідомленнями підрозділів фінансових розвідок інших країн, станом на сьогодні за кордоном заблоковано активи колишніх високопосадовців органів влади, місцевого самоврядування України та пов'язаних із ними осіб на загальну суму 107,19 млн доларів США, 15,87 млн євро та 135,01 млн швейцарських франків (у таких країнах, як Австрія, Велика Британія, Латвія, Кіпр, Італія, Ліхтенштейн, Швейцарія та Нідерланди).

Останніми роками в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить важливі кроки – прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, ухвалено Концепцію боротьби з корупцією та спеціальну антикорупційну програму, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні заходів за участі керівників правоохоронних та інших державних органів з питань протидії корупції тощо.

Ефективна боротьба з корупцією можлива за умови консолідації зусиль усіх правоохоронних органів, яка є важливою складовою протидії злочинності загалом, оскільки дає можливість об'єднати зусилля державних органів і консолідувати їхню діяльність для досягнення найбільш дієвих результатів.

Шепетько Сергій Анатолійович, перший заступник керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук;
Прокопченко Світлана Іванівна, провідний експерт організаційно-аналітичного відділу Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

ДОСВІД АЗЕРБАЙДЖАНУ У СФЕРІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

У межах розбудови вітчизняної системи запобігання корупції, інституційного забезпечення відповідних процесів доцільно проаналізувати досвід Азербайджану щодо протидії корупції у сфері надання публічних послуг, зокрема модель діяльності спеціально створеної із цією метою державної структури ASAN. Звісно, бездумне копіювання зарубіжного досвіду є невиправданим, оскільки слід ураховувати менталітет, рівень культури, правового виховання населення в умовах політичної та соціально-економічної ситуації.

Служба ASAN (Azerbaijan Service and Assesment Network) – це служба Державного агентства з надання послуг громадянам і соціальних інновацій при Президентові Азербайджанської Республіки (Державне агентство). Державне агентство є центральним органом виконавчої влади, який здійснює відповідно до напрямів діяльності єдине управління центрами служби ASAN в Азербайджанській Республіці, координацію діяльності співробітників державних органів, які вповноважені надавати відповідні послуги, налагоджувати взаємну інтеграцію інформаційних баз державних органів та установ, забезпечувати й організовувати процес надання електронних послуг населенню тощо [1].

Структура Державного агентства та його чисельний склад визначені Президентом Азербайджанської Республіки. Діяльністю Державного агентства керує голова, якого призначає

на посаду і звільняє Президент Азербайджанської Республіки. Голова несе особисту відповідальність за виконання покладених на Державне агентство завдань і реалізацію його прав, звітує перед Президентом про діяльність Державного агентства [2].

Спільно з Міністерством податків та відповідними центральними органами виконавчої влади Державне агентство за допомогою системи ASAN здійснює такі платежі:

– оплата адміністративних штрафів за правопорушення за допомогою спеціальних платіжних терміналів у пунктах заправки пального, на автомобільних стоянках, у торговельних центрах та інших громадських місцях, які інтенсивно використовує населення;

– оплата через мобільні телефони адміністративних штрафів за вчинення правопорушень у сфері Правил дорожнього руху;

– переказ коштів через спеціальні платіжні термінали на виконання судових рішень [2].

Діяльність центрів організована так: громадянин приходить у центр і дізнається з інформаційного кіоску, у який відділ і з якими документами необхідно звернутися для отримання необхідного документа, очікує в електронній черзі біля зазначеного відділу. Після цього особа може подати необхідні для здійснення послуги документи й отримати їх у строк, встановлений законом [1].

Центри надають послуги усім громадянам незалежно від місця реєстрації та працюють в усі календарні дні без перерви. Виокремлюють такі види послуг, які надають центри ASAN: 1) пряма послуга (на місці); 2) самообслуговування; 3) call-центр; 4) виїзні послуги.

Крім того, удосконалюється організація роботи центрів: ASAN Kommunal – для підвищення рівня прозорості у сфері надання послуг населенню в комунальній сфері; ASAN Viza – для отримання одноразової електронної візи з терміном перебування в країні до 30 днів з метою спрощення процедури видачі віз іноземцям та особам без громадянства, які приїжджають в Азербайджан; ASAN imza – застосування мобільного цифрового підпису на мобільних і настільних комп'ютерах із використанням абонентського номера мобільного телефону; ASAN ödəniş (зручна оплата) – для сплати

штрафів й отримання виписки про сплачені штрафи, яку водій може пред'явити поліцейському.

Таким чином, досвід Азербайджану переконливо свідчить, що одним з ефективних механізмів запобігання корупції є надання публічних послуг в електронній формі, що дає змогу скоротити бюджетні витрати та подолати бюрократичні перепони. Для нашої країни цей досвід є корисним, оскільки перспективне запровадження в Україні відповідної системи за аналогами найкращих світових практик сприятиме мінімізуванню корупційних ризиків та потенційній вірогідності їх виникнення.

Список використаних джерел

1. Положение о Государственном агентстве по услугам гражданам и социальным инновациям при Президенте Азербайджанской Республики [Электронный ресурс] : Указ Президента Азербайджанской Республики от 5 сент. 2012 г. № 706. – Режим доступа: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=54390. – Загл. с экрана.

2. О расширении осуществляемых в центрах ASAN xidmət видов услуг и электронных услуг и внесении изменений в Указ Президента Азербайджанской Республики от 5 сентября 2012 года № 706 «Об обеспечении деятельности Государственного агентства по услугам гражданам и социальным инновациям при Президенте Азербайджанской Республики» [Электронный ресурс] : Указ Президента Азербайджанской Республики от 11 дек. 2014 г. – Режим доступа: http://ru.president.az/articles/11001. – Загл. с экрана.

Яременко Сергій Петрович, головний спеціаліст відділу запобігання корупції Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ПЕРЕХОДУ ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Паралельно з комплексом правових, економічних, виховних, організаційних заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції, сучасне українське антикорупційне законодавство значну увагу приділяє особам,

які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції або інформують про порушення вимог антикорупційного закону, – так званим викривачам.

Зокрема, у ст. 33 Конвенції ООН проти корупції 2003 року [1], яку Україна ратифікувала 2006 року, передбачено, що кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

У статті 9 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи, ратифікованої Україною 2005 року [2], зазначено, що кожна сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам.

Одна з рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO), наданих Україні 2007 року, полягає в ухваленні чітких правил для всіх службовців публічної сфери щодо інформування про підозри в учиненні корупційних діянь і запровадженні захисту від негативних наслідків осіб, які добросовісно інформують про такі випадки (захист інформаторів, «свистунів» [3]).

Першим із законів, що стосувався осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, був Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1993 року [4]. Проте цей Закон не виокремлює сферу корупції.

Цьому поняттю присвячено розділ VIII (ст. 53) в Законі України «Про запобігання корупції» 2014 року. Згідно зі ст. 53 цього Закону, викривач – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог Закону іншою особою. Отже, однією з умов викриття порушення є впевненість у тому, що інформація про корупцію достовірна. Викривачі перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і

протидії корупції, або їхніх близьких осіб, у зв'язку зі здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні й інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Певний імунітет також має викривач, який є працівником відповідної установи. Так, він або член його сім'ї не може бути звільнений чи примушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності чи підданий з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу, зокрема й загрозі таких заходів, наприклад переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо у зв'язку з повідомленням ним порушення вимог Закону іншою особою. Закон встановлює, що інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

Викривач, який є працівником органу, може здійснити своє повідомлення про корупцію без зазначення авторства, тобто анонімно. Таке повідомлення підлягатиме розгляду, якщо повідомлена в ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Викривач може надіслати своє повідомлення через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти органів, які є спеціально вповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, а також засобами електронного зв'язку та письмові повідомлення до вказаних органів.

Зауважимо, що викривач – це і не статус, і не соціальне положення; викривачем не призначають, йому не видають відповідного посвідчення, він не має жодних пільг. Проте це та особа, яка може своїми діями позитивно вплинути на зниження рівня корупції в нашій державі.

Єдиної інституції, яка опікувалася б створенням системи викривачів, Закон не передбачає, водночас, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), а також інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог цього Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії,

офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку. Крім того, НАЗК здійснює постійний моніторинг виконання закону у сфері захисту викривачів, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері.

Нині посилення активності викривачів підтверджує статистика, розміщена на офіційному веб-сайті НАЗК: якщо 2016 року отримано й опрацьовано 398 повідомлень про корупцію, то лише протягом І півріччя 2017 року таких повідомлень надійшло 1206 [5].

За даними НАЗК, більшість повних перевірок декларацій розпочинається за інформацією, отриманою від фізичних і юридичних осіб, з наведеними фактами про ймовірні правопорушення суб'єкта декларування щодо відображення в декларації недостовірних даних. За результатами опрацювання таких звернень визначено перші 10 категорій суб'єктів декларування, щодо яких до НАЗК надходить найбільше повідомлень і стосовно яких були розпочаті повні перевірки електронних декларацій. Такими категоріями є: 1) місцеве самоврядування – розпочато 73 повні перевірки; 2) народні депутати України – 47; 3) судді – 45; 4) поліція – 38; 5) органи Державної фіскальної служби України – 26; 6) центральні органи виконавчої влади – 25; 7) державні/комунальні підприємства – 15; 8) обласні державні адміністрації – 12; 9) Збройні сили України – 4; 10) ректори вищих навчальних закладів – 4 [5].

Спробою розв'язати проблему належного захисту викривачів стало розроблення групою народних депутатів проекту Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», який визначатиме організаційні й правові умови та порядок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права, гарантії та механізми захисту викривачів такої інформації (реєстр. № 4038а від 20 липня 2017 року) [6]. Ухвалення цього законопроекту, який містить низку новацій і враховує міжнародний досвід, убезпечило б викривачів від негативних наслідків їхніх дій.

Таким чином, створення системи викривачів і розроблення засад її безпечного функціонування забезпечить підґрунтя для запровадження культури повідомлення спеціально вповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти

вчинення корупційних правопорушень, подолання пасивності суспільства, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листоп. 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

3. П'ятий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною за результатами Спільних Першого і Другого раундів оцінювання, затв. на 68-му пленарному засіданні GRECO (червень 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/anti_corruption_grecorep. – Назва з екрана.

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс] : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

5. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nazk.gov.ua. – Назва з екрана.

6. Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам [Електронний ресурс] : проект Закону України від 20 лип. 2017 р. № 4038а. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

Білоус Роман Вікторович, начальник відділу Департаменту захисту економіки Національної поліції України;
Дудко Ольга Василівна, аспірант Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У чинному законодавстві України, зокрема в КПК України, Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні тощо, не надано визначення поняття «конфіденційне співробітництво», проте використано цю категорію. Так, у ст. 275 КПК України не надано визначення зазначеної процесуальної дії, а лише зазначено, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати їх до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом [1].

У ст. 6, 8, 10, 11, 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» використано термін «конфіденційне співробітництво», проте відсутнє його визначення [2]. В Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні у п. 2.9, 3.19 та 4.10 зазначено такі категорії, як «конфіденційне співробітництво», «конфіденційні особи» і «забезпечення конфіденційності», однак не подано визначення поняття «конфіденційне співробітництво» [3].

У контексті вирішення питання про визначення поняття «конфіденційне співробітництво» у протидії корупції варто звернутись до українського тлумачного словника, де зазначено, що:

– категорію «конфіденційний» визначено як «який не підлягає розголосові; довірчий, таємний»;

– категорія «співробітництво» має таке тлумачення: «спільна діяльність, спільні дії» [4].

Отже, можна дійти висновку, що це словосполучення визначає спільну діяльність, яке не передбачає розголосу, тобто є таємною.

Визначення розглядуваного поняття наявне в англійському юридичному словнику, де зазначено, що конфіденційне співробітництво – це певне письмове спілкування, що передбачає конфіденційне збереження [5].

Відповідно до аналізу чинного українського законодавства, наукових доробків вітчизняних науковців та іноземних джерел, можна дійти висновку, що конфіденційне співробітництво у протидії корупції – таємна, така, що не підлягає розголосу, співпраця між уповноваженими на такий вид негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами органів оперативно-розшукової юрисдикції України із повнолітніми, дієздатними громадянами України, особами без громадянства та іноземцями, що спрямована на вирішення та здійснення завдань кримінального судочинства й оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації прикордонної служби України,

Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12. – Назва з екрана.

4. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – 2-ге вид. – Київ : Аконіт, 2001. – Т. 1 : А–К. – 926 с.

5. Confidential communication [Electronic resource] // Legal Dictionary. – Mode of access: https://dictionary.law.com/Default.aspx?typed=confidential%20cooperation&type=1. – Title from the screen.

Борець Тетяна Олександрівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДОСВІД АВСТРІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У сучасних реаліях корупція набуває форми загальносвітової проблеми. Зважаючи на масштаби поширення цього негативного явища в численних сферах життєдіяльності суспільства, її визнають найгострішою проблемою, яка нині становить загрозу демократичному розвитку країн, конституційному ладу, підриває авторитет держав на міжнародній арені, становлячи безпосередню загрозу для національної безпеки.

Як і в будь-якій державі світу, особливо в умовах реформування економіки, зміни соціально-політичного ладу, в Україні також існує це негативне явище. Запровадження дієвих механізмів, покликаних протидіяти впливу корупції на політичну, економічну й соціальну системи, є одним із пріоритетних напрямів діяльності нашої держави.

Проблема протидії корупції в нашому суспільстві нині є однією з найактуальніших для України. Адже корупція обмежує конституційні права й свободи людини та громадянина, заважає

нормальному функціонуванню державного апарату, гальмує просування в державі соціально-економічних реформ, сприяє розвиткові організованої злочинності, підриває довіру до влади, негативно позначається на міжнародному авторитеті країни тощо.

Низька оплата праці державних службовців, з одного боку, та можливість швидко збагатитися, зловживаючи службовим становищем та вдаючись до протиправних дій, – з іншого, створили надзвичайно сприятливі умови для загальної корумпованості державного апарату.

Ураховуючи загальну небезпеку цього ганебного явища, органи влади на сучасному етапі розвитку нашої держави вживають низку заходів щодо протидії йому, зокрема на законодавчому рівні.

На жаль, в Україні корумповані відносини донині домінують над правовими, етичними нормами поведінки між людьми та поступово трансформуються у звичну для всіх практику, що, безперечно, загрожує майбутньому держави.

Останніми роками надзвичайно складна соціально-економічна й політична ситуація, анексія частини території країни та сепаратистські прояви в окремих її регіонах, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, суттєво ускладнюють ефективність державної антикорупційної політики, що не дає вагомих підстав для оптимістичного прогнозу щодо зменшення рівня поширення корупції в Україні.

Водночас слід зазначити, що жодна з країн світу не має остаточного імунітету від корупції. Зазначені злочинні прояви різняться лише обсягами, характером її проявів і масштабами впливу на соціально-економічну та політичну ситуації. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило та слугує звичним засобом розв’язання проблем, стає нормою функціонування влади та способом життя значної частини членів суспільства. У країнах, де її рівень є низьким, корупція в громадській свідомості асоціюється з надзвичайним злом для держави та її громадян [1].

Попри значні наукові здобутки у цій сфері, питання, пов’язані з вивченням та імплементацією зарубіжного досвіду,

особливо в контексті відсутності ефективної та дієвої стратегії протидії корупції в Україні, залишаються актуальними. Тому доцільно зосередити увагу на антикорупційній діяльності однієї з найпотужніших країн ЄС за рівнем економічного розвитку та фінансового потенціалу – Австрії.

Центральним органом, який відповідає за протидію корупції в цій країні, є Федеральне агентство з протидії та боротьби з корупцією (ФАПБК), що функціонує в складі Міністерства внутрішніх справ Австрії. Завданнями вказаної правоохоронної установи, є:

– запобігання, нейтралізація та боротьба з корупцією;

– тісна співпраця з прокуратурою з економічних і корупційних злочинів;

– виконання функції центрального органу, відповідального за взаємодію з закордонними й міжнародними антикорупційними установами, та забезпечення співпраці в межах проведення кримінальних розслідувань злочинів корупційного характеру.

Корупцію в Австрії розглядають як багаторівневий і комплексний феномен, боротьба з яким передбачає залучення та активну участь усього державного сектору. На підставі чинного законодавства ФАПБК здійснює діяльність у таких чотирьох напрямах:

1) протидія – здійснення аналізу феномену корупції, розвиток узгоджених і цілеспрямованих заходів із протидії корупції;

2) освіта – роз'яснювальна робота та формування неприйняття корупції за допомогою використання інформаційних каналів;

3) репресії – здійснення кримінальних розслідувань;

4) співпраця з національними та міжнародними установами, які працюють у сфері протидії та боротьби з корупцією, а також обмін позитивним досвідом.

Активну протидію корупції провадять органи самоврядування Австрії, які розробляють відповідні програми, де чільне місце належить аналізу ризику корупції. Одним з органів самоврядування, у якому здійснюють ці заходи, є муніципалітет м. Відень.

З метою розроблення цієї програми боротьби з корупцією було створено робочу групу з керівників таких підрозділів адміністрації муніципалітету: контрольного-ревізійного управління, управління роботи з кадрами, підрозділів, що відповідають за капітальне будівництво, доставку й очищення води, контролю роздрібної торгівлі, правового відділу, відділу внутрішнього контролю, стратегії та комунікації. До робочої групи було залучено експертів Академії державного управління та Управління з цивільного та кримінального права, Об'єднання медичних установ Відня.

Окрім цього, задля оцінки ефективності здійснюваних заходів у сфері боротьби з корупцією в муніципалітеті Відня фіксують статистику щодо правопорушень, які можуть бути пов'язані з проявами корупції. У цій статистиці фіксують заяви та вироки, які набули чинності, рішення кримінального суду або адміністративних органів, а також зміст санкцій. Причому окремо фіксуються випадки звільнення або інших покарань [2].

Таким чином, досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, зважаючи на специфіку системи їх державного управління, становить певний інтерес для України. Такі напрацювання доцільно використовувати в практичній діяльності вітчизняних державних органів, покликаних протидіяти корупції, а також під час розроблення нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / [С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко та ін.] ; за ред. Ю. Г. Кальниша. – Київ : Пріоритети, 2010. – 88 с.

2. Європейський досвід протидії корупції: теорія та практика : аналіт. огляд / [І. Кржечковськис, В. Тацієнко, С. Чернявський та ін.] ; за заг. ред. В. Чернєя. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 236 с.

Буличев Андрій Олегович, начальник науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Одним із найнебезпечніших видів корупції є корупція в правоохоронних органах, оскільки вона не лише викликає негативний суспільний резонанс, а й підриває засади правової держави, перешкоджає розвитку громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, зацікавленості населення в підтриманні правопорядку. Факти зловживань з боку працівників системи МВС України негативно позначаються на іміджі всієї системи правоохоронних органів України, сприяють зростанню недовіри громадян до здатності правоохоронців забезпечити належний захист їхніх прав і свобод.

За статистичними даними, протягом 2014–2016 років в Україні простежується тенденція щодо збільшення кількості осіб органів внутрішніх справ, які вчинили корупційні правопорушення. Так, 2014 року їх кількість становила 193 особи, 2015-го – 248 осіб, 2016-го – 283. З них переважну більшість становлять особи, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення, а саме: 2014 року – 157 осіб, 2015-го – 203, 2016-го – 268. Водночас протягом 2014 року вироки (ухвали) суду набули чинності лише стосовно 58 осіб за такі діяння, 2015-го – 60, 2016-го – 64. Відповідно, засуджено було 2014 року 46 осіб, 2015-го – 57, 2016-го – 59.

До засуджених осіб органів внутрішніх справ застосовували додаткові види покарання у вигляді позбавлення військового спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, зокрема у 2014 році – стосовно 16 осіб, у 2015 році – 13 осіб, у 2016 році – 12. Крім цього, з числа засуджених осіб органів внутрішніх справ 2014 року позбавлено права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю 39 осіб, 2015-го – 42, 2016-го – 32 [1].

Запорукою подолання корупції є настання відповідальності за вчинення корупційних діянь. Проте статистичні дані засвідчують, що кількість осіб органів внутрішніх справ, які вчинили корупційні правопорушення, є значно більшою порівняно з кількістю осіб, стосовно яких вироки (ухвали) суду набрали законної сили за такі діяння, а також кількістю засуджених осіб за ці діяння. Причиною такої ситуації, на нашу думку, є неналежний рівень кримінального провадження за цією категорією справ або ж відсутність можливості проведення належної дослідчої перевірки зазначених матеріалів, наслідком чого є безпідставне і передчасне внесення відомостей про осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення, до Єдиного реєстру досудових розслідувань без будь-яких матеріалів, які б це засвідчували.

Підтверджують це також дані про причини закриття кримінального провадження за корупційні правопорушення у звітному періоді. Загалом протягом 2014–2016 років кримінальне провадження було закрито стосовно 13 осіб – представників органів внутрішніх справ, з них за відсутністю події, складу кримінального правопорушення чи недоведеністю обвинувачення – стосовно 4 осіб, у зв'язку із зміною обстановки – щодо 3 осіб, з огляду на закінчення строків давності – відносно 4 осіб.

За корупційні правопорушення правоохоронці несуть також дисциплінарну відповідальність. Так, лише в 2015 році за корупційні діяння понесли дисциплінарну відповідальність 645 працівників органів внутрішніх справ [2].

Доцільно зазначити, що через корупційні прояви в системі МВС населення ставить під сумнів ефективність діяльності всього правоохоронного відомства; страждає імідж працівників; утрачаються державні матеріально-фінансові ресурси, які перебувають у розпорядженні системи МВС України; звужуються можливості системи МВС у встановленні нових господарських перспективних економічних відносин; дискредитується в середовищі працівників ідея можливості просування по службі за досягнення в службовій діяльності, культивується ідея надання особистих послуг керівникам, від яких залежать можливі просування, винагороди тощо;

втрачається віра працівників у дієвість норм професійно-службової етики тощо.

З огляду на це, розроблення адекватних та ефективних заходів попередження корупції серед працівників системи МВС України постає як самостійне науково-практичне завдання. Одним із перспективних заходів щодо протидії злочинності в цій сфері є використання передового світового досвіду. Боротьба з корупцією повинна передусім бути спрямована на ліквідацію умов, що сприяють її виникненню та розвитку.

Так, проведення антитерористичної операції на Сході України, реформування системи МВС України, загальна активізація криміногенної ситуації в державі, нестача кадрів у територіальних органах і підрозділах, недостатнє фінансування видатків з оплати праці, фактичне позбавлення осіб рядового й керівного складу передбачених законодавством гарантій і пільг украй негативно позначається на діяльності персоналу органів та підрозділів системи МВС України, викликає морально-психологічну та соціальну напруженість у колективах, призводить до плину кадрів, значних фізичних і психологічних перевантажень, позначається на фаховому рівні та службовій діяльності працівників, породжує вияви корупційних діянь і професійної деформації.

На нашу думку, причини проявів корупції в системі МВС України можна поділити на дві групи.

До першої групи факторів належать: загальна економічна й політична нестабільність у суспільстві; зміни в соціальній структурі суспільства; відсутність належного рівня правової свідомості в значної частини громадян; вплив злочинного середовища, представники якого постійно намагаються перетягнути на свій бік співробітників системи МВС України для отримання від них попереджувальної інформації. З одного боку, з'явилася група заможних підприємців, нерідко змушених вдаватися до підкупу посадових осіб, оскільки вони мають у своєму розпорядженні для цього значні кошти, з іншого – посадові особи, відчуваючи невпевненість у майбутньому, прагнуть максимально використовувати свій статус для швидкого збагачення.

Другу групу факторів, які спричиняють існування корупції в органах і установах системи МВС України,

становлять: поверхнева перевірка ділових і моральних якостей кандидатів на службу; низький рівень службової дисципліни; низька заробітна плата й правова незахищеність співробітників органів і підрозділів системи МВС України.

Крім того, причини корупції в системі МВС України можна класифікувати залежно від сфер її прояву:

1) у політичній сфері – відсутність державної ідеології, що ґрунтується на нетерпимості до корупції);

2) у правовій сфері – бракування практики реалізації нормативних актів, що регламентують виявлення та попередження корупції; відсутність спеціальних нормативних актів, що регламентують службову діяльність співробітників (наприклад, з питань ротації кадрів, приймання, реєстрації та дозволу повідомлень про корупційні правопорушення співробітника системи МВС України, перевірки співробітників системи на поліграфі тощо); недосконалість чинного законодавства;

3) у соціальній сфері – відсутність диференційованої грошової винагороди; проблеми із забезпеченням житлом; відсутність рівнозначної компенсації за понаднормову службу; відсутність громадського контролю за службовою діяльністю працівників системи МВС України;

4) у виховній сфері – нестача правового, у тому числі антикорупційного, навчання та виховання співробітників системи МВС України.

Список використаних джерел

1. Звіт про стан корупції за 2014–2016 роки форма № 1-КОР (місячна) [Електронний ресурс] : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки, Міністерства доходів і зборів, Міністерства оборони, Державної судової адміністрації України від 22 квіт. 2013 р. № 52/394/172/71/268/60. – Режим доступу: http://pp.ck.court.gov.ua/userfiles/Korupciya.pdf. – Назва з екрана.

2. У 2015 році через корупційні дії звільнили 57 правоохоронців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.Tyzhden.ua/News/132984. – Назва з екрана.

Буличева Наталія Анатоліївна, доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ФІНСЬКОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Нині проблема корупції є однією з найактуальніших не лише для України, а й для більшості країн світу. Найбільш повну інформацію про стан корупції у світі та виявлення корупційних чинників надає міжнародна організація Transparency International: за рівнем корумпованості Україна в 2014 році перебувала на 144-му місці у світі серед 177 країн, маючи 25 балів (2013 року – 26 балів). У 2014 та 2015 роках вона посідала 130 місце [2]. Це найгірший показник серед усіх країн Європи. За шкалою від 0 до 100 прийнятною вважається ситуація в країні, яка має не менше 50 балів. На пострадянському просторі, крім країн Балтії, такий показник має лише Грузія. Тобто Грузія за останні чотири роки піднялася із 124-го на 48-ме місце – рівень країн ЄС.

Якщо брати до уваги сучасний стан корупції в Україні, то за даними, наведеними міжнародними експертами, у світовому Індексі сприйняття корупції Україна отримала у 2016 році 29 балів зі 100 максимально можливих, що на два бали більше порівняно з показником попереднього року, та посіла 131-ше місце зі 176 країн світу, розділивши його з Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном. Водночас, за даними цієї міжнародної організації, на сьогодні 56 % українців вважають корупцію однією з головних проблем у державі, а понад 70 % переконані, що рівень корупції в країні не знизився й Уряд не прагне викривати хабарників.

Особливе значення для України має практика країн, які, реалізувавши антикорупційні програми, досягли позитивних результатів, що дали їм змогу закласти підвалини позитивного суспільно-політичного розвитку (зокрема в контексті національних економік). Таких прикладів існує чимало. До зазначених країн належать Швеція, Фінляндія, Сінгапур, Грузія та інші. Усі вони мають певні особливості в організації

антикорупційної діяльності, але спільними для них є: бажання організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій. Зокрема, у Швеції, Фінляндії, які мають сформоване громадянське суспільство, високорозвинену демократію та прозорість дій урядових органів, рівень корупції мінімальний.

Необхідно звернути увагу на те, що в Данії, Швеції та Фінляндії як найбільш благополучних країнах у цьому контексті немає спеціалізованих антикорупційних органів. Більше того, у них корупцію не розглядають як таку, що становить значну небезпеку для суспільства. Тому коли фахівці говорять про еталон найменш корумпованих країн, то передусім називають скандинавські держави, зокрема Фінляндію. У цій державі, як і в інших розвинених демократіях, головним важелем є чесна влада. Це також системи взаємодії влади, громадянського суспільства, традицій і цінностей нації. Чесна влада не залежить від персоналій. Це закладено в культурі, менталітеті народу. Ніхто з кандидатів на державні посади тут не може оголосити себе її гарантом, але всі політики зобов'язані служити їй. Досить часто основним чинником корупції називають рівень зарплат державних чиновників.

Звісно, у Фінляндії заробітна плата порівняно невисока, але вона гарантує гідний рівень життя. Зарплати співробітників фінської держадміністрації – не найвищі серед країн ЄС, вони менші, ніж у приватному бізнесі. Тому високий рівень зарплати держслужбовців – це не вирішальний антикорупційний чинник. Важливе значення у Фінляндії мають етика, повага до роботи й неприйняття хитрощів, спритності, нечесності. Фіни вважають, що взяти хабар – означає втратити самоповагу, навіть якщо ніхто не знатиме про це, адже, зробивши це, почуватимеш себе залежним від людини, яка підмовила тебе на нечесний учинок [1].

Фінляндія має репутацію країни з найменшим рівнем корупції у світі. З усіх факторів позитивного досвіду можна виокремити такі: ефективне управління («хороше управління»), доступ до освіти, розвинена демократія на всіх рівнях, незаполітизований доступ до ключових посад цивільної служби, відкритий адміністративний процес управління, довіра

суспільства. Усе це сприяє підтриманню в громадянському суспільстві високого рівня несприйняття корупції.

Основний принцип фінської антикорупційної політики ґрунтується на твердженні, що корупція не є ізольованим феноменом. Вона не вимагає спеціально виділених законів, спеціальних органів, окремої стратегії або плану дій. Навпаки, ця політика інтегрована в загальну політику держави, оскільки корупцію розглядають і як складову злочинного світу, і як результат незадовільного керівництва. У фінському законодавстві немає як конкретного визначення корупції, так і окремих законів, спеціально спрямованих на запобігання їй. Основні положення, пов'язані з корупцією, наявні в кримінальному праві (норми про хабарництво в державному та приватному секторах Фінляндії).

Список використаних джерел

1. Невмержицький Є. Проблеми рецепції антикорупційних механізмів розвинених країн в українську практику [Електронний ресурс] / Є. Невмержицький // Віче. – 2011. – № 19. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/2731/. – Назва з екрана.

2. Украина заняла 130 место в рейтинге коррупции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.golos.ua. – Загл. с экрана.

Бурак Марія Василівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Масштаби поширення корупції та глибина її проникнення в усі сфери державного управління, економічних відносин і суспільного поступу залишаються найбільшою загрозою для соціально-економічного розвитку, безпеки й суверенітету України. У 2016 році, за Індексом сприйняття корупції

Transparency International, наша країна отримала 29 балів із 100, посівши 131-шу позицію з 176 країн разом із Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном. Отже, попри проголошення боротьби з корупцією пріоритетним напрямом реформування суспільного розвитку, ефективність протидії їй істотно не поліпшилася.

Однією з найбільш корумпованих сфер економічної діяльності в Україні є містобудування. Містобудівна діяльність спрямована на задоволення основних, природних прав людини, зокрема права на житло, безпечне навколишнє середовище, а отже, комфортне життя. Саме тому держава має забезпечити прозорі й зрозумілі правила регулювання цієї діяльності, а також адекватні та справедливі міри покарання за їх порушення. Останніми роками правове регулювання містобудівної діяльності стрімко змінюється.

Так, з 1 вересня 2015 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 9 квітня 2015 року № 320-VIII [1].

Відповідно до чинного законодавства, органи Державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду мають суттєві повноваження та механізми впливу для запобігання правопорушень у сфері містобудівної діяльності.

Однак аналіз судової практики дає змогу виявити значну кількість справ, розгляд яких доводить правову необізнаність, а інколи й недостатню компетентність суб'єктів містобудівної діяльності як з боку державних органів, так і з боку приватних осіб. Така ситуація, на нашу думку, призводить до зайвого витрачання ресурсів, часу, а також погіршує інвестиційний клімат у країні загалом.

Отже, унаслідок швидкої окупності інвестицій явище корупції у сфері містобудівної діяльності протягом останніх років набуло значних масштабів. Підґрунтям такої корупції є неналежний облік публічних ресурсів, передусім землі, недотримання (а часто й не публічність) встановлених режимів її використання. Усе це створює умови для зловживання владними повноваженнями шляхом надання потенційним бенефіціарам інформації про такі публічні ресурси, а також

прийняття рішень без урахування наявних обмежень господарської діяльності в інтересах потенційних забудовників із порушенням публічних прав держави, територіальних громад та окремих громадян.

Непублічність містобудівної документації часто дає змогу змінювати її в «ручному режимі» в інтересах забудовників. Жодна територіальна громада в Україні не має належним чином опублікованих у друкованих ЗМІ, а також в електронній формі генеральних планів, планів зонувань, детальних планів територій у повному обсязі. В умовах інституційної корупції це дає змогу посадовцям і представницьким особам не враховувати такі обмеження під час погодження будівництва, створюючи незаконні преференції для забудовників [2, с. 326].

Ситуацію загострює законодавчо встановлений мораторій на перевірки діяльності суб'єктів господарювання контролюючими органами, що виправдовує бездіяльність органів влади та контролюючих органів в інтересах забудовників у масштабах держави. Причому скасування Кабінетом Міністрів України низки механізмів забезпечення реалізації прав громадян у сфері містобудування та незапровадження відповідних нових створює передумови для безконтрольного використання публічних ресурсів органами влади.

Резюмуючи вищевикладене, зауважимо, що з метою системного подолання корупції у сфері містобудування необхідно забезпечити:

1. Невідкладне запровадження окремих реєстрів публічних ресурсів із публічним доступом до них громадян України, а також забезпечення можливості оскарження громадянами незаконної передачі чи відчуження таких ресурсів.

2. Опублікування всіх генеральних планів, планів зонувань, детальних планів усіх населених пунктів у повному обсязі в місцевих друкованих ЗМІ, а також створення єдиного державного порталу містобудівної документації, який має бути у віданні Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Слід запровадити персональну відповідальність керівників органів місцевого самоврядування за несвоєчасне або неповне подання даних містобудівної документації до вказаного реєстру. Необхідно

також звернути особливу увагу на обов'язкове опублікування схем планувальних обмежень.

3. Підвищення ефективності контролюючих органів у сфері містобудування шляхом запровадження публічних реєстрів поданих заяв та здійснених перевірок з вилученням із цих даних персональної інформації.

4. Звітування Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на щорічних спеціалізованих парламентських слуханнях з питання про дотримання прав держави, територіальних громад і громадян у сфері містобудування. До експертизи такого звіту слід залучати незалежних експертів. За результатами оприлюдненого звіту необхідно щорічно вживати відповідних заходів для підвищення ефективності боротьби з корупцією в цій сфері.

5. Зняття мораторію на перевірку суб'єктів господарювання у сфері містобудівної діяльності.

6. Усунення правової невизначеності, сформованої внаслідок скасування Кабінетом Міністрів України та профільними міністерствами останніми роками окремих регуляторних актів, у тому числі шляхом перевірки доцільності їх скасування з огляду на корупційні ризики й порушення прав громадян.

7. Запровадження чітких і прозорих механізмів захисту прав держави, територіальних громад, громадян у сфері містобудівної діяльності та посиленням відповідальності посадових осіб за їх порушення [2, с. 327].

Водночас поліпшенню ситуації та зниженню рівня корупції може сприяти економічне зростання країни, підняття рівня добробуту громадян, дотримання принципу верховенства права, обов'язковість покарання, прозорість державного управління, розмежування влади та бізнесу.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 320-VIII. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/320-19. – Режим доступу.

2. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році : аналіт. доп. до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. – Київ : НІСД, 2017. – 928 с.

Василевич Віталій Вацлавович, вчений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але не достатньо для країни, влада якої проголосила протидію корупції ключовим пріоритетом. Україна цього року посідає 131 місце зі 176 країн. Цю сходинку із показником 29 балів разом із нами розділили Казахстан, Росія, Непал, Іран та інші країни [1].

Найбільше позитивних балів Україна отримала в межах дослідження World Justice Project Rule of Law Index (Індексу верховенства права) що враховується під час визначення CPI. Цей показник нашої держави підвищився на 10 балів у порівнянні з минулими роками. Це пов'язано зі зменшенням використання службового становища в органах виконавчої влади (показник поліпшився на 14 %), у поліції та збройних силах (показник покращився на 6 %). Аналогічну проблему засвідчують результати дослідження World Competitiveness Yearbook (Щорічника світової конкурентоспроможності), у рейтингу якого Україна цього річ додала 3 бали.

Важливу роль громадянського суспільства у втіленні демократичних перетворень підтверджує дослідження Freedom House Nations in Transit (Правозахисна організація). Цього року воно принесло Україні +4 бали. Підзвітність державних закупівель завдяки системі ProZorro, державне фінансування партій, перші розслідування НАБУ, участь громадськості в антикорупційних реформах – саме ці зміни експерти назвали найголовнішими.

Негативні оцінки Україна отримала в результаті досліджень World Economic Forum Executive Opinion Survey (Огляд світового економічного і соціального положення), кількісний показник за яким зменшився на один бал, та Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings (Рейтинг державних ризиків), показник за яким став меншим на два бали.

Представники сфери бізнесу констатували значний рівень корупції під час розподілу державних коштів, а судову систему визнав нездатною зашкодити цьому. Дійсно, унаслідок роботи систем ProZorro та Dozorro випадки порушень у закупівлях стали більш очевидними для бізнесу й громадськості порівняно з паперовими тендерами. Активне викриття таких тендерів за допомогою Dozorro може значно зменшити корупційні прояви під час закупівель.

Отже, за висновками цієї провідної міжнародної громадської організації, рівень корупції в Україні залишається стабільно високим протягом багатьох років з трьох основних причин:

– безкарність корупціонерів;

– неефективність правосуддя;

– відсутність стабільних умов для провадження бізнесу.

Коментуючи зазначені результати, виконавчий директор Transparency International Ukraine пропонує такі п'ять кроків, що можуть сприяти реальним антикорупційним змінам:

1) створити ефективну та дієву систему антикорупційного правосуддя із залученням іноземних спеціалістів як активних учасників процесу відбору суддів для цих судів;

2) активізувати всі можливості для ефективного розслідування та доведення до суду справ фігурантів «санкційного списку Януковича»;

3) встановити нові прозорі правила взаємовідносин у трикутнику «суспільство – влада – бізнес», із застосуванням дерегуляції, прогнозованості податкового законодавства, становлення реального верховенства права забезпечити стабільні умови для ведення бізнесу;

4) провести аудит і знизити ступінь секретності в секторі безпеки та оборони за відповідними напрямами (статті державного бюджету, річні плани державних закупівель, інформація про проведення закупівель та укладені контракти);

5) налагодити системну комунікацію щодо антикорупційної реформи із суспільством і міжнародними партнерами на базі реальних фактів та досягнень, а не обіцянок. Чітко дотримуватися взятих на себе міжнародних зобов'язань.

На державному рівні загалом створено систему спеціалізованих органів і відповідного нормативного забезпечення формування та реалізації антикорупційної

політики України. Така система активно функціонує та вже має певні позитивні зміни як на соціально-політичному, так і на морально-психологічному рівні. Зокрема, рівень нетерпимості населення до корупції зростає, що свідчить про готовність пересічних громадян боротися з корупцією на всіх рівнях. Майже 45,5 % громадян заявляють про свою готовність викривати корупцію [2].

Не вдаючись до ґрунтовного аналізу результатів роботи спеціальних антикорупційних органів та ефективності законодавчого забезпечення боротьби з корупцією, це тема окремого дослідження, хотів би зупинитися на деяких положеннях нормативних актів, що мали б стати основою ефективної реалізації загальних і спеціальних заходів запобігання, а отже, зниження рівня корупції в Україні.

Ідеться про Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014–2017 роки» [3] та проект Закону «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки», підготовлений Національним агентством запобігання корупції та поданих на обговорення Кабінетом Міністрів України.

Підставою для висловлення окремих зауважень стали положення цього законопроекту, у яких ідеться про те, що:

– за результатами проведеного аналізу виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії дві третини передбачених заходів виконано. Невиконані завдання, які залишаються актуальними, та заходи щодо їх реалізації мають бути перенесені до Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки»;

– корупції не лише слід протидіяти, її потрібно викорінювати.

Постає цілком обґрунтоване запитання: чому не виконано положення, передбачені Законом і Програмою (адже пояснення на кшталт «…тривале становлення нових антикорупційних інститутів, недоліки чинного законодавства з питань запобігання корупції і його застосування, відсутність стійкого несприйняття корупції в суспільстві…» є не зовсім

переконливими) та хто відповідатиме за невиконання вимог цих нормативно-правових актів?

У цьому контексті, на нашу думку, слід зазначити:

– антикорупційні стратегії мають містити конкретні перспективні положення на реалізацію яких мають бути підготовлені конкретні планові (програмні) заходи;

– необхідно закріпити реальну відповідальність за невиконання законодавчих вимог;

– доцільно виключити вживання некоректних неправових категорій («викорінення корупції»), ототожнення органів кримінальної юстиції, правопорядку та правоохоронних органів;

– варто нормативно закріпити положення про забезпечення належного розслідування зловживань з боку усіх без винятку суб'єктів корупції з обов'язковим оприлюдненням відповідної інформації, а не лише щодо працівників органів правопорядку;

– доцільно враховувати, що індикаторами успішної реалізації Антикорупційної стратегії не можуть бути «належний стан виконання заходів, передбачених Антикорупційною стратегією; висока ефективність заходів передбачених Антикорупційною стратегією», такі категорії є неконкретними та потребують додаткових індикаторів (показників).

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-spi-2016/. – Назва з екрана.

2. Толерантність до корупції шкодить економіці та відчуттю щастя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/27923287.html. – Назва з екрана.

3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.

Вереша Роман Вікторович, професор кафедри кримінального та адміністративного права Академії адвокатури України, кандидат юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Поведінка людини безпосередньо пов'язана з її потребами, тобто джерелами розумової та поведінкової активності, що відображають природні властивості особи й залежать від її соціальних характеристик, набутих у суспільстві. Потреби є свідомим психологічним механізмом регулювання людської діяльності.

У разі, коли людина протягом тривалого часу не має можливості задовольнити повною мірою своїх психологічних потреб (так звана депривація), вона відчуває значні труднощі із соціальною адаптацією. Така особа зазвичай сумнівається у власних силах, не відчуває стабільності, від зовнішнього середовища очікує лише болю, втрат і руйнувань, намагаючись подолати ці явища завдяки вияву агресії щодо оточуючих. У механізмі злочинної поведінки вказані потреби реалізуються шляхом учинення суспільно небезпечних діянь.

Потреби особистості злочинця мають такі ознаки: нерозвиненість соціально необхідних потреб, їх матеріально-утилітарний характер; перебільшення потреб, тобто правомірних можливостей їх задоволення [1, с. 119]. За такого підходу потреба в спілкуванні замінюється домінуванням над оточуючими, самоутвердженням через застосування сили, а потреба в повазі – демонстрацією власної зверхності.

Загалом не існує об'єктивно злочинних або антисуспільних потреб. Питання полягає в тому, як вони реалізуються. Процес прийняття рішення щодо реалізації потреб із психологічної точки зору передбачає обрання найбільш прийнятного варіанта поведінки. Стаючи саме на злочинний шлях реалізації власних потреб, їх задоволення, особа оцінює всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки, що стосуються вчинення майбутнього злочину, а саме: модель злочину, його можливі наслідки, як фактичні (задоволення потреби), так і юридичні

(можливість покарання). Саме це і виявляється в окремих компонентах, що становлять механізм кримінальної поведінки.

Потреби як один з основних суб'єктивних факторів механізму кримінальної поведінки тісно пов'язані із системою окремих спонукальних складових. Основну роль з-поміж цих факторів відіграють інтереси. Саме тому вважають, що підґрунтям людської активності, крім потреб, є категорія інтересу – соціально-психологічна категорія, що відображає соціальні й індивідуально-психологічні зв'язки особистості, об'єктивно зумовлюється та є суб'єктивно детермінованою [2, с. 59]. Інтерес відображає зосередженість людини на певному об'єкті навколишнього середовища через його значущість, привабливість для неї на певному етапі. Інтерес особи зумовлений потребами, які за своєю сутністю є об'єктивною його складовою. Потреба також зумовлює стійкість, ступінь інтересу особи, що виявляється в спрямуванні її діяльності в правомірному або протиправному напрямі.

Оскільки потреби тісно пов'язані із соціальними характеристиками людини та її особистісними (біологічними й психологічними) ознаками, то інтереси будь-якої людини залежать від біологічних, психологічних і соціальних факторів, які детермінують злочинну поведінку.

У юридичній науці побутує думка про те, що потреби й інтереси людини зумовлені таким суб'єктивним фактором, як ціннісні орієнтації особи. Такі орієнтації здатні зміцнювати соціально корисну або соціально шкідливу (суспільно небезпечну) спрямованість поведінки особи. Особливістю ціннісних орієнтацій злочинця є те, що вони мають ознаки гіпертрофованості в контексті індивідуалізму, причому така особа зазвичай прагне до певної особистої вигоди (моральної чи матеріальної). Такі ціннісні орієнтації визначають відносно стійку звичку людини діяти під впливом миттєвого імпульсу, ігноруючи правові норми й можливість бути притягнення до кримінальної відповідальності.

У механізмі злочинної поведінки важливе значення має антисуспільна установка, тобто стан психологічної готовності до певної поведінкової реакції, стан, про який людина може і не знати до певної життєвої ситуації, що може спровокувати його появу. Антисуспільну установку не завжди беруть до уваги під час визначення механізму кримінальної поведінки,

оскільки її не включають до свідомо-вольового процесу психічної діяльності. Зокрема, науковці зазначають, що установка (установлення) є певним неусвідомлюваним механізмом, а його формування відбувається як неусвідомлюваний процес [3, с. 266]. Водночас така установка має значення в механізмі злочинної поведінки, оскільки дає змогу обрати саме злочинний шлях задоволення потреб з огляду на особливості системи факторів внутрішньої регуляції.

Також певна роль у механізмі злочинної поведінки належить світоглядній орієнтації злочинця, що впливає на сприйняття як соціального середовища загалом, так і нормативних установок зокрема. Власне, світогляд визнають основною результативною властивістю особи. Його зазвичай сприймають як сукупність узагальнених переконань, ідеалів, оцінок, поглядів, принципів, уявлень про дійсність, які визначають, розкривають і зумовлюють загальне практичне й теоретичне бачення, розуміння людиною світу, її спосіб сприйняття, осмислення та оцінки навколишньої дійсності й безпосередньо себе. Своєю чергою, викривлене світорозуміння, яке не відповідає світогляду й моралі суспільства, викликає в людини потенційні причини, під впливом яких суб'єкт обирає неправомірний спосіб задоволення власних потреб. Таким чином, основними елементами механізму кримінальної поведінки є потреби й інтереси. На обрання шляхів їх реалізації впливають такі ознаки, як ціннісні орієнтації, антисуспільна установка та світогляд особи, яка вчиняє злочин.

Список використаних джерел

1. Юридична психологія : словник / Д. О. Александров та ін. ; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моісеєва. – 2-ге вид., доповн. – Київ : КНТ, 2008. – 224 с.

2. Блажівський Є. М. Кримінологічний аналіз злочинної поведінки / Є. М. Блажівський // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – № 12. – С. 56–61.

3. Черепущак В. В. Деформація спрямованості особистості як передумова його злочинної поведінки / В. В. Черепущак // Проблеми гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 37. – С. 259–271. – (Серія «Психологія»).

Воят Людмила Іванівна, старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОРАЛЬНОГО ТА ПРАВОВОГО АСПЕКТІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Ситуація щодо питань, пов'язаних із корупцією, в Україні нагадує проходження літаком зони турбулентності. Проходячи повз таку зону, літак починає вібрувати: трястись і розгойдуватись у різні боки. У пасажирів після повідомлення про необхідність пристебнути ремені безпеки і не залишати своїх місць виникає почуття тривоги та страху, за яких складно зберігати спокій. У цей час змінюється сприйняття, яке може призвести до неадекватних дій. У пам'яті відразу виринають жахливі картини з місць катастроф, які колись бачили в новинах. Причиною виникнення в атмосфері турбулентності є постійні зміни температури, тиску, напрямку та швидкості вітру. Так і в засобах масової інформації останніми роками тільки й чути, що Україна знаходиться в процесі реформування, становлення (в контексті подолання корупції) власної незалежної правової системи, тобто про постійні зміни в суспільстві як мінливість вітру в повітрі під час турбулентності. Водночас ми є тими пасажирами в літаку, у яких під впливом почуття небезпеки порушується спокій, намагаючись пристосуватися до нових умов.

Соціальний порядок є основою нормального життя людей у суспільстві. Це стан узгодженості відносин між людьми із законами природи, що значною мірою залежить від політики, яку провадить панівний клас або соціальна група. Політика – це сфера відносин між людьми, які виникають під час організації та функціонування державної влади в суспільстві. Забезпечити соціальний порядок покликані три головні напрями політики будь-якої держави: економічна, соціальна й духовна. На жаль, в Україні останніми роками триває процес становлення та реформування правової системи. Це спричиняє різке зниження життєвого рівня громадян, зростання цін та безробіття,

зниження рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення, активізацію злочинності, у чому числі корупції.

Корупція – багатогранне поняття, що містить безліч аспектів економічного, правового, політичного характеру. Існує безліч проявів корупції: хабарництво, фаворитизм, непотизм (кумівство), протекціонізм, лобізм, незаконний розподіл, перерозподіл і присвоєння суспільних ресурсів і фондів в особистих цілях, незаконна приватизація, протизаконна підтримка та фінансування політичних структур, вимагання й надання пільгових кредитів, замовлень, так званий «блат». Вона має морально-психологічний вимір: психологічно розбещує не лише суспільство загалом, деформуючи його соціально-політичні інститути та моральність народу, а й власне хабародавця. Коли людина бере хабар, вона не просто укладає угоду із своєю совістю, а позбавляється найголовнішого – почуття спокою й рівноваги, кожен день очікуючи викриття та кари. Постійно жити з таким самопочуттям – це піддавати свою психіку потужним стресам. Також нервовому напруженню сприяє й те, що хабарнику важко розповідати про аморальні вчинки навіть найближчому оточенню, адже це може викликати додатковий осуд. Однак варто зазначити, що в суспільствах, де корупція отримала системне поширення, психологічні фактори мають менший сенс, проте факт залежності від того, хто пропонує хабар, залишається. Водночас хабар розбещує виконавця, адже в разі надання неофіційних послуг замовник не зможе поскаржитись на якість виконання роботи.

Негативні наслідки корупції полягають у тому, що вона передбачає істотне розходження між проголошеними та реальними цінностями. Детально ці процеси описано в теорії соціальної аномії Е. Дюркгейма: через корупцію в суспільстві панує стан, коли частина суспільства, знаючи про існування зобов'язуючих їх норм, ставиться до них негативно або байдуже, вона формує в членів суспільства сприйняття «подвійного стандарту» моралі й поведінки. Як писав Т. Гоббс, корупція – це «корінь, з якого витікає в усі часи та за різних спокус презирство до всіх законів».

Варто зауважити, що цей соціальний феномен формувався протягом усієї історії в більшості сучасних країн: те, що вважається хабаром у країнах Західної Європи, є нормою

ділової поведінки в багатьох країнах Азії. Наприклад, у більшості країн світу досить поширеними є чайові, про що заздалегідь попереджають туристів.

Існування корупції призводить до того, що фактично в суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми – офіційна та неофіційна. Перша з них дотримується правових і моральних норм, друга – використовує протиправні методи. Суб'єкти корупції функціонують у неофіційному середовищі, де панує своя система цінностей, свої цілі й методи їх досягнення, а життя облаштовується не за офіційними законами, а за правилами, що створюються на основі викривлення моральних цінностей.

Моральні цінності мають бути невід'ємною складовою забезпечення соціального порядку, адже пов'язані з ціннісною орієнтацією на справедливість, добро, порядок, досягнення суспільних ідеалів. Лише в умовах порядку людина може бути порядною (чесною, нездатною до низьких, аморальних, антигромадських вчинків) і буде відповідати за свої вчинки. Коли немає порядку, є спокуса бути непорядною. Основою соціального порядку є певний соціальний лад. Зміни в соціальному порядку (постійне реформування, створення, формування) не можуть не впливати на змінення сприйняття для виконання адекватних дій. Зазначені причини посилюють соціальну напруженість, створюють умови для соціального безладу в суспільстві.

Таким чином, моральний і правовий аспекти тісно взаємопов'язані. І право, і порядок у суспільстві мають бути справедливими. Тоді в людей, що живуть у ньому, будуть підстави бути моральними. Так, норма «не вкради» буде виконуватися швидше, коли в суспільстві у більшості не буде безвихідною потреби та негативного прикладу з боку «сильних світу цього». Як пише В. Шердаков у книзі «Ілюзія добра»: «У фальшивих обставинах люди мимоволі зраджують собі, перекручуються і стають фальшивими їх думки та почуття. Правда здається божевіллям там, де панує брехня. Не підпасти під вплив загальних ілюзій, які утвердилися як розсудливість і норма, дасть змогу особливе бачення та моральне чуття». Не хотілося б бути тим постійним пасажиром у літаку, та ще й перебувати в зоні турбулентності, адже будь-яка конструкція має межу міцності і, на відміну від літака, у нашої держави немає запасного аеродрому.

Гриненко Ігор Максимович, доцент спеціальної кафедри Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З УКРАЇНОЮ

Специфічною особливістю корупції є набуття нею якісного рівня, що сягає за межі зловживань посадовим становищем з метою особистого збагачення. У нашій державі це явище є формою організованої злочинної діяльності та має виражений транснаціональний характер, тобто підпадає під ознаки Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року. Причому саме країни ЄС є основним місцем призначення активів, отриманих корупційним шляхом, що виводяться із нашої країни. Слід також зазначити, що неуспішність у протидії корупції в Україні становитиме загрозу для ЄС, оскільки призведе до поширення корупційних практик на загальноєвропейському просторі. Тобто Україна на міжнародному рівні може розраховувати на реалізацію спільних антикорупційних програм, подібних до тих, що застосовувалися для країн-кандидатів, незалежно від надання нашій країні перспективи членства в ЄС.

З огляду на це, для нашої країни становить інтерес аналіз антикорупційної системи ЄС та можливості його імплементації в Україні.

Щорічні втрати від корупції в ЄС становлять 120 млрд євро, або 1 % ВВП цієї спільноти (загальний світовий показник становить 5 %). Ця цифра приблизно дорівнює бюджету ЄС. Корупцію визнають явищем, що спричиняє підрив інвестиційної політики, справедливої конкуренції на внутрішніх ринках і зниження фінансування громадських проектів [1, с. 1]. Крім цього, корупція в ЄС має транскордонний характер і можливості кожної країни-члена здолати її самотужки є недостатніми [2].

Антикорупційна політика в ЄС не становить собою цілісної системи і зорієнтована, передусім, на країни – кандидати на вступ до цієї організації. У підготовчий період щодо таких країн встановлюють високий рівень вимог щодо

забезпечення прозорості й доброчесності [3, с. 2], який суттєво сприяє зниженню рівня корумпованості, формуванню відповідної інституційної системи.

Водночас на сьогодні в ЄС не існує окремої програми щодо запобігання корупції, розрахованої на всіх членів Союзу. Стокгольмська програма [4] закликає держав-членів співпрацювати між собою в цій сфері в межах Конвенції ООН проти корупції, GRECO та ОБСЄ. Розглядаючи питання протидії корупції та економічній злочинності, конкретних заходів вона не пропонує.

Головною метою ЄС з моменту його заснування було формування єдиного внутрішнього ринку. Євросоюз був і залишається організацією економічного спрямування, тож економічні міркування є основними, такими, що визначають його функціонування. Ініціативи ЄС у сфері протидії корупції не сягають за межі забезпечення функціонування цього ринку. Це становить ключову відмінність між підходами ЄС та Ради Європи, яка позиціонує себе як провідну організацію з протидії корупції на загальноєвропейському географічному просторі. Мандатом Ради Європи є сприяння розвитку демократії та верховенства права, що безпосередньо стосується питань протидії корупції. Натомість ЄС звертає увагу на питання корупції переважно в контексті забезпечення фінансових інтересів Союзу. У Євросоюзі сформовано досить цілісну й ефективну систему із забезпечення належного врядування та прозорості функціонування органів державної влади. Проте питання протидії корупції в правоохоронному сенсі не знайшли свого законодавчого відображення. Хоча Єврокомісія та Європейський Парламент сформулювали низку рекомендацій країнам-членам щодо того, яким чином вони мають протидіяти корупції, ці рекомендації повною мірою не упорядковані, наявні в різних за статусом документах і не мають обов'язкової сили для країн-членів [3, с. 88].

На законодавчому рівні антикорупційну політику ЄС визначає низка нормативно-правових актів. Зокрема, ідеться про Рамкове рішення від 2003 року щодо протидії корупції в приватному секторі [5], яким криміналізовано надання та отримання неправомірної вигоди. Такий підхід є значно

вужчим, ніж запропонований у нормативно-правових актах ООН та Ради Європи.

Різні форми корупції (політичну корупцію, корупцію, пов'язану з діяльністю організованої злочинності, корупцію в приватному секторі й так звану побутову корупцію) країни-члени визначають по-різному, а отже, підхід що цих явищ є різним.

Для уніфікації цих підходів Європейська Комісія започаткувала видання Антикорупційних звітів ЄС (EU Anti-Corruption Report) з метою оцінювання зусиль країн-членів щодо протидії корупції та заохочення їх до оптимізації вказаної діяльності. Було заплановано, що такі звіти публікуватимуть кожні два роки починаючи з 2014 року. Єдиний Звіт із запобігання корупції в ЄС було опубліковано 2014 року [6].

У Звіті визнано, що формування національної системи антикорупційних інститутів належить до компетенції країн-членів, тобто про єдину загальноєвропейську антикорупційну правоохоронну модель не йдеться. Зазначено, що країни, формуючи таку модель, керуються наявною в них ситуацією, природою корупції в країні, нормативно-правовою базою, традиціями, а також зв'язком з іншими сферами політичної діяльності. Також ідеться про доцільність створення окремих антикорупційних органів незалежно від того, буде покладено на них лише превентивні чи репресивні функції, чи виконання обох цих функцій не є панацеєю (хоча в окремих випадках створення таких установ може стимулювати антикорупційні реформи).

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що універсальної моделі протидії корупції в ЄС на сьогодні не існує. З огляду на це, посилання на європейські стандарти під час формування національної системи антикорупційних інститутів позбавлене сенсу. Водночас значний інтерес для нашої країни має досвід окремих країн, які нещодавно набули членства в ЄС, зокрема Румунії. Останніми роками ця країна стала прикладом для країн Східної Європи в боротьбі з корупцією, що визнано також керівництвом ЄС.

Окрім цього, інтерес становить досвід ЄС щодо розбудови належного врядування, доброчесності й прозорості функціонування органів державної влади.

Ураховуючи, що корупція в нашій країні має форму транснаціональної організованої злочинності (а саме країни ЄС та афільовані з ними офшори є основними реципієнтами коштів, одержаних корупційним шляхом, що виводяться з України), доцільним є впровадження в нашій країні антикорупційних механізмів, подібних до тих, що застосовувалися відносно країн – кандидатів на вступ до ЄС.

Список використаних джерел

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee. Fighting Corruption in the EU. – Brussels : European Commission, 2011. – 18 p.

2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, signed on 13 December 2007, Article 83 (1). [Electronic resource]. – Mode of access: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT. – Title from the screen.

3. Szarek-Mason P. The European Union's Fight Against Corruption The evolving policy towards Member States and candidate countries / P. Szarek-Mason. – Cambridge University Press, 2010. – 305 p.

4. The Stockholm Programme: An open and secure Europe serving the citizen. – Brussels : European Council, 2009. – 82 p.

5. Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector [Electronic resource] // Official Journal. – 2003. – P. 54–56. – Mode of access: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003F0568&from=EN. – Title from the screen.

6. Report from the Commission to the Council and the European Parliament: EU Anti-Corruption Report. – Brussels : European Commission, 2014. – 41 p.

Діденко Ірина Вікторівна, прокурор відділу організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Генеральної прокуратури України, радник юстиції

ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Об'єктивна сторона порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів має такі основні ознаки: 1) діяння (дії або бездіяльність); 2) суспільно шкідливі наслідки; 3) причиново-наслідковий зв'язок [1]. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів виявляється через дію чи бездіяльність. Бездіяльність полягає в неповідомленні про наявність реального конфлікту інтересів, а дія – у вчиненні дій чи прийнятті рішень в умовах реального конфлікту інтересів і вчинення таких дій протягом року після накладення стягнення за такі самі дії.

Законодавець розглядає вчинення об'єктивної сторони порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів тільки за умови наявності реального конфлікту інтересів, що ставить за межі правового регулювання потенційний конфлікт інтересів.

Об'єктивна сторона порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів охоплює такі діяння (дії або бездіяльність): 1) неповідомлення особою у встановлених законом випадках і порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів; 2) учинення дій або прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів; 3) неповідомлення про наявність реального конфлікту інтересів або вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів за умови, якщо дії вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення.

Конфлікт інтересів має таку специфіку: 1) це виконання особою певних службових повноважень; 2) можлива поява приватного немайнового або майнового інтересу (потенційний конфлікт); 3) виникнення суперечності між виконанням

службових прав та обов'язків і наявністю приватного інтересу; 4) це призводить до необ'єктивності й упередженості прийняття рішень, впливає на вчинення або невчинення певних дій на власну користь чи на користь третіх осіб.

Неповідомлення у встановленому порядку та випадках про наявність конфлікту інтересів стосується недотримання особою обов'язку повідомляти не пізніше ніж наступного робочого дня з моменту, коли вона дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності в неї безпосереднього керівника, – у Національне агентство з питань запобігання корупції. У цьому контексті слід зауважити про необхідність внести зміни до диспозиції статті 172^7 КУпАП щодо несвоєчасного повідомлення особою про наявність у неї реального конфлікту інтересів [2].

Учинення дій або прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів полягає в наявності в особи суперечності між приватним інтересом та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Приватний інтерес також може стосуватися виконання державно-владних функцій суб'єкта відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. До найпоширеніших службових ситуацій, у яких можливе виникнення конфлікту інтересів, належать такі:

– виконання функцій державного управління стосовно членів сім'ї, близьких осіб і тих, з якими пов'язаний особистий інтерес державного службовця;

– виконання роботи в порядку сумісництва та суміщення;

– отримання подарунків і послуг;

– наявність фінансових зобов'язань;

– користування банківськими рахунками й цінними вкладами;

– використання отриманої інформації під час виконання службових обов'язків після звільнення;

– порушення корпоративної етики в приватному секторі.

Приватному інтересу мають бути притаманні певні ознаки, серед яких 1) може бути як майновим, так і немайновим; 2) зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками із фізичними чи юридичними особами; 3) виникає у зв'язку із членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Приватний інтерес походить з мотивації посадової особи, оскільки зорієнтований на задоволення власних потреб і бажань, а також інтересів членів сім'ї, близьких або третіх осіб. Передусім це стосується поширення явищ непотизму, фаворитизму, кумівства та патронажу.

Приватний інтерес може бути матеріального характеру, тобто економічною вигодою в грошовій або натуральній формі, яку можна оцінити й визначити як дохід, а також приватний інтерес нематеріального характеру, який трактують як вигоду, що не є матеріальною та реалізувалася в досягненні особою очевидних особистих цілей, навіть якщо така вигода не привела до отримання матеріальних доходів.

Водночас потенційним конфліктом інтересів вважають наявність в особи приватного інтересу у сфері, у якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Таким чином, реальний конфлікт є ширшим поняттям, ніж потенційний. Фактично потенційний конфлікт є передумовою виникнення реального за наявності сприятливого середовища.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

2. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / [С. В. Пєтков та ін.]. – Київ : ЦУП, 2016. – 544 с.

Дідківська Галина Василівна, професор кафедри кримінального права та кримінології навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, доцент

НЕГАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЯК ДИСКРЕДИТАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Щоб подолати корупцію, нова влада після Революції гідності на хвилі реформ створила декілька нових відомств, які мали б на всіх рівнях контролювати доброчесність як звичайних посадовців, так і найвищих чиновників, зокрема й діяльність Президента України. Однак деякі з новостворених органів починають перебирати найгірші риси «недореформованих» старих структур, тобто стають інструментами в руках можновладців для прикриття незаконної діяльності.

Конфлікти, пов'язані з НАБУ та НАЗК, і між цими органами, які мали б співпрацювати, призвели до того, що представників антикорупційних органів 22 листопада зібрали на засіданні профільного комітету Парламенту, на якому голова НАБУ А. Ситник зробив заяву: «Це не війна між антикорупційними органами, а спроба їх знищити» [1]. Також він додав, що з кожною резонансною справою тиск на бюро посилювався. Артем Ситник підозрює, що однією з причин конфлікту між антикорупційними органами є активна діяльність агентів НАБУ. Це викликає незадоволення політиків, і вони намагаються впливати на підконтрольних їм людей в інших структурах з протидії корупції [2].

У контексті аналізованої проблематики слід зауважити, що з 20 листопада 2017 року тільки слідчі Державного бюро розслідувань (ДБР) мають право розслідувати злочини, вчинені екс-президентами, вищими держчиновниками, членами Центральної виборчої комісії, депутатами Верховної Ради України, керівництвом Генпрокуратури України, головою Національної банку України, суддями, правоохоронцями.

Державне бюро розслідувань має право розслідувати злочини, учинені детективами НАБУ та прокурорами

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Крім того, до підслідності ДБР належать і військові злочини. Очевидно, боротьба за контроль над ДБР буде тривати. Потенційно це дуже впливовий орган [3]. ДБР має стати українським аналогом американського ФБР, а також перебрати на себе функції прокуратури. ДБР також розслідуватиме корупційні злочини топ-посадовців, окрім тих, якими вже займається НАБУ. Бюро боротиметься зі злочинцями й у самих антикорупційних органах. Проте воно ще не запрацювало. Його очільника конкурсна комісія обрала лише нещодавно. Директором ДБР став Р. Труба. Його кандидатуру має затвердити Президент, а потім почнуть формувати штат.

Ще одним нагальним питанням є антикорупційний суд, який не можуть створити впродовж двох років. Під тиском громадськості та західних лідерів місяць тому Президент пообіцяв подати законопроект про його створення до кінця 2017 року [4].

Аналізуючи ситуацію, що склалася навколо антикорупційних органів, зауважимо, що прогресивний розвиток України як суверенної держави залежить від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її інтересів. Одним із головних чинників цього є запобігання корупції. Основна мета державної політики щодо запобігання корупції – створення дієвої системи запобігання та протидії корупції, виявлення, подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, притягнення до відповідальності винних у їх учиненні. Стратегічним напрямом запобігання передумовам корупції та їх нейтралізації є послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя, розвиток громадянської свідомості й активності в загальному контексті розбудови демократичної держави, а також узгоджена діяльність антикорупційних органів.

Список використаних джерел

1. Калюжна А. Це не війна між антикорупційними органами, а спроба їх знищити [Електронний ресурс] / А. Калюжна. – Режим доступу: https://24tv.ua/tse_ne_viyna_mizh_antikoruptsiynimi_organami_a_sproba_yih_znishhiti__sitnik_n893094. – Назва з екрана.

2. Антикорупційні органи відзвітували про конфлікт, що розгорівся між ними [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://24tv.ua/antikoruptsiyni_organi_vidzvituvali_pro_konflikt_shho_rozgorivsya_mizh_nimi_n892832. – Назва з екрана.

3. Спиридонов М. Основная функция Государственного бюро расследований – попытаться взять под контроль НАБУ [Электронный ресурс] / М. Спиридонов. – Режим доступа: https://24tv.ua/osnovnaya_funktsiya_gosudarstvennogo_byuro_rassledovaniy__popyitatsya_vzyat_pod_kontrol_nabu_n891877. – Загл. с экрана.

4. НАБУ, САП, НАЗК і ДБР: хто усі ці «люди», як розшифровуються і чим взагалі займаються [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/nabu_sap_nazk_i_dbr_hto_usi_tsi_lyudi_yak_rozshifrovuyutsya_i_chim_vzagali_zaymayutsya_n891171. – Назва з екрана..

Дубчак Людмила Миколаївна, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат філософських наук, доцент

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СЛУЖБІ УВ'ЯЗНЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Проблема корупції та подолання її є нагальною не лише для вітчизняної системи публічного управління, а й міжнародної спільноти. Особливе місце вона посідає в правоохоронній діяльності й кримінально-виконавчій системі.

З метою пошуку ефективних шляхів подолання цього негативного явища важливо вивчати й аналізувати досвід зарубіжних країн. Метою цього дослідження є здійснення аналізу досвіду Польщі із запобігання та протидії корупції в Службі ув'язнення.

Корупційні злочини визначають як вид злочинної поведінки в кримінальному законодавстві Польщі. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини передбачена ст. 228–231 Кримінального кодексу Польщі [1].

Проблему корупції визнано як таку, що потребує особливої уваги системи державного управління Служби ув'язнення Польщі. Відповідно, заходи із запобігання та протидії корупції тут нормативно та організаційно врегульовано.

Так, ще в наказі Генерального директора Служби ув'язнення від 27 січня 2011 року № 8/2011 [2] було зазначено, що всі атестовані та цивільні співробітники (далі – співробітники) Служби ув'язнення, які мають інформацію про корупційні справи в Службі, можуть подавати інформацію через відповідні екстрені телефонні цілодобові служби уповноваженого генерального директора Служби ув'язнення в питаннях запобігання корупції. Щодо переданої інформації забезпечується збереження анонімності й конфіденційності.

Згідно зі статистикою щодо вчинених корупційних злочинів, звинувачення в їх здійсненні відповідні органи за останні роки висували в середньому відносно 10 співпрацівників Служби ув'язнення на рік, що є помірним показником з огляду на загальну кількість співробітників. Однак навіть поодинокі випадки такої поведінки досить негативно позначаються на репутації та іміджі Служби ув'язнення.

Найбільш поширеним корупційним явищем у польських установах виконання покарань була так звана «каскадна» корупція (співробітники нижчого ступеня карних закладів змушені були передавати певну грошову квоту своїм керівникам). Така корупція виникає у зв'язку з тим, що в закладах карних донині існує проблема діяльності злочинних груп, у тому числі й таких, які спеціалізуються на поширенні наркотичних засобів, залучають засуджених та їх рідних до співпраці. Відповідно, це провокує засуджених та їхні родини вдаватися до корупційних дій зі співробітниками установ виконання покарань, зокрема передавати певні фінансові засоби співробітникам закладів з метою відсторонення від цього явища [3, с. 42].

Служба ув'язнення Польщі не має законних важелів для здійснення операційно-розшукової діяльності в питаннях протидії корупції. Вона здійснює аналіз випадків корупційної поведінки серед співробітників, а також організацію певних навчальних курсів для співробітників з питань протидії корупції.

З метою координації реалізації таких завдань генеральний директор Служби ув'язнення ще 1 лютого 2011 року призначив на посаду уповноваженого генерального директора Служби ув'язнення в питаннях протидії корупції в Службі ув'язнення, обов'язками якого є організація навчальних курсів співробітників і координація дій, що стосуються запровадження механізмів протидії корупції в Службі. Нині уповноважений організував співпрацю з Центральним антикорупційним бюро з питань профілактики корупційних явищ.

У структурі Центрального управління Служби ув'язнення 1 липня 2015 року було створено Бюро внутрішніх справ, директор якого має виконувати одночасно функції Уповноваженого в протидії корупції

У межах антикорупційної діяльності Уповноважений у питаннях протидії корупції разом з Бюро внутрішніх справ у співпраці з Антикорупційним бюро організовують навчальні тренінги для співробітників Служби з питань протидії корупції. Програма навчальних курсів передбачає:

1) визначення ключових понять, пов'язаних із протидією корупції, таких як «корупція» (у загальному та правовому контексті), «публічний співробітник», «особа, яка виконує публічну функцію», «майнова користь», «особиста користь» тощо;

2) обговорення різних форм корупції в правовому значенні;

3) встановлення найбільш поширених форм корупційної поведінки;

4) висвітлення правових наслідків корупційної поведінки;

5) з'ясування уявлень про способи поведінки в корупційній ситуації;

6) обговорення правових та інституційних можливостей судового переслідування корупції в Польщі [4].

У навчальних підрозділах Служби ув'язнення під час проходження професійних навчальних курсів увагу зосереджують на дотриманні етичних цінностей під час несення служби. Співробітники опановують здатність розпізнавати й реагувати на корупційну поведінку. Під час практичних занять слухачі навчаються розпізнавати специфіку середовища засуджених, діяти в складних ситуаціях, пов'язаних із маніпуляцією, корупцією чи недозволеними контактами із засудженими. Вони також мають можливість тренувати

опорну поведінку та виховувати відповідну реакцію на феномен корупції. Навчально-методичним матеріалом для подібних тренінгових занять стала публікація Центральної навчальної установи Служби ув'язнення у м. Каліш «Після цього буде за пізно. Явище корупції в організаційних підрозділах Служби ув'язнення» («Zanim będzie za późno. Zjawisko korupcji w jednostkach organizacyjnych SW») [5].

У 2014 році з метою протидії корупції в організаційних підрозділах Служби ув'язнення, уповноважений генерального директора в питаннях протидії корупції відкрив електронну пошту для надсилання повідомлень про випадки корупційної поведінки чи загрози можливої корупції дії в підрозділах Служби.

Електронна пошта й екстрені телефони реагування на загрози корупційних явищ функціонують згідно з відповідними засадами:

1) інформацію на антикорупційну скриньку чи екстрений телефон може передати кожен працівник Служби ув'язнення, а також будь-яка інша особа, котра володіє даними, що стосуються корупційних дій у підрозділах Служби;

2) кожна заява має бути захищена від несанкціонованого доступу;

3) доступ до інформації, яка надходить за посередництвом електронної скриньки чи екстреного телефону, має лише уповноважений генерального директора Служби ув'язнення в питаннях протидії корупції в Службі ув'язнення;

4) якщо відомість, що надійшла на антикорупційну скриньку, стосується інформації про можливе вчинення відповідного злочинного, пов'язаного з корупційною дією, то уповноважений генерального директора Служби ув'язнення в питаннях протидії корупції негайно інформує генерального директора з метою негайного реагування, про що йдеться в ст. 304 § 2 Кримінально-процесуального кодексу [6];

5) будь-яку інформацію, що надійшла на антикорупційну скриньку, перевіряють щодо можливої дискредитації осіб, стосовно яких здійснено заяву;

6) особа, яка здійснює відповідне повідомлення через антикорупційну скриньку, може зберігати анонімність;

7) інформація, яка надійшла через відповідні повідомлення чи телефонним зв'язком (що уможливлює

ідентифікацію інформатора) підлягає захисту як на етапі з'ясування справи, як і під час проведення можливих дій щодо запобігання корупційним проявам;

8) особа, яка повідомляє про загрозу корупційної дії або вчинення корупційної дії, може вимагати від уповноваженого генерального директора Служби ув'язнення в питаннях протидії корупції в Службі ув'язнення повідомлення про спосіб використання переданої інформації [4].

На сьогодні в межах реалізації антикорупційної програми дій у Службі ув'язнення враховують положення резолюції Ради Міністрів «Про антикорупційну програму Уряду на 2014–2019 рр.» від 1 квітня 2014 року № 37 [7].

Заплановані в межах програми заходи у сфері протидії корупції в Службі передбачають проведення масштабної інформаційної та навчальної акції для співробітників Служби ув'язнення та працівників підпорядкованих чи наглядових прив'язничних закладів та установ; організацію семінарів, конференцій за участі експертів, науковців і позаурядових представників; обмін досвідом щодо цього питання з представниками інших служб, які відповідають за безпеку держави у сфері протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Kodeks karny. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. [Electronic resource]. – Mode of access: http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf. – Title from the screen.

2. Zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. – 2011. – № 8, z dnia 27.01.2011 r.

3. Chomczyński P. Zaklady karne dla doroslych w Meksyku z punktu widzenia ochrony praw czlowieka. Analiza socjalogiczna / P. Chomczyński // Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів Міжнар. практ. конф. (Київ, 2 груд. 2016 р.). – Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2016. – С. 42–44.

4. Krakowska E. Przeciwdziałanie zachowaniom korupcyjnym w Służbie Więziennej [Electronic resource] / E. Krakowska. – Mode of access: http://sw.gov.pl/aktualnosc/Przeciwdzialanie-zachowaniom-korupcyjnym-w-Sluzbie-Wiezien nej. – Title from the screen.

5. Zanim będzie za późno. Zjawisko korupcji w jednostkach organizacyjnych SW. COSSW w Kaliszu.

6. Kodeks postępowania karnego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. [Electronic resource]. – Mode of access: http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf. – Title from the screen.

7. Uchwała nr 37 Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 2014 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2014-2019 [Electronic resource]. – Mode of access: http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20140000299. – Title from the screen.

Жидков Валерій Леонідович, детектив Національного антикорупційного бюро України

ДОСВІД БЮРО З РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІНГАПУРУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Згідно з багаторічними рейтингами міжнародної організації Transparency International, Сінгапур – одна з найменш корумпованих держав світу, що посідає перше місце серед азійських країн за цим показником. «У Сінгапурі констатовано всього декілька випадків корупції, – зазначено у звітах організації, – усі вони розслідувані, винні постали перед судом і покарані» [1].

Запорукою такого рейтингу, зокрема, є те, що 1952 року в Сінгапурі було засновано спеціалізований державний антикорупційний орган – Бюро з розслідування корупційної діяльності (БРКД), покликане виконувати завдання щодо запобігання та розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією, як у державному, так і в приватному секторах. Основними функціями органу було визначено отримання й розслідування скарг про можливі випадки корупції, розслідування протизаконних дій і зловживань службовими особами, учинених публічними службовцями, яких підозрюють у корупції, а також запобігання цьому протиправному явищу на основі аналізу практики й порядку роботи публічних установ [2, с. 41].

Ефективність діяльності антикорупційних органів у Сінгапурі було забезпечено завдяки чіткому визначенню та розмежуванню їхньої компетенції, уникненню дублювання повноважень між ними. Саме цього бракує антикорупційним органам України [3].

Попри те, що відповідно до Закону «Про запобігання корупції» основна функція БРКД полягає в розслідуванні справ про корупцію, воно також має право ініціювати розслідування будь-якого іншого тяжкого кримінального правопорушення, яке було виявлене під час проведення розслідування справи про корупцію.

Особливі повноваження БРКД *щодо проведення розслідування полягають у такому:* якщо, на думку прокурора, є справедливі підстави підозрювати, що було вчинено порушення Закону «Про запобігання корупції», він має право своєю постановою уповноважити директора БРКД або будь-якого офіцера поліції на проведення розслідування цієї справи з використанням методів або заходів, зазначених у цій постанові [2, с. 42].

Особливі повноваження, передбачені постановою прокурора, можуть передбачати надання доступу до інформації про банківський, кредитний або інший рахунок, а також рахунок в акціях, або сейф для зберігання коштовностей у будь-якому банку. Їх достатньо для того, щоб слідчий міг вимагати від будь-якої особи розкриття або надання вищевказаної інформації, видачі документів і предметів; отримати доступ до документації банку, перевірити облікові книги; зняти копії із записів, наявних у цих книгах (якщо вони стосуються цієї справи).

Право прокурора на отримання інформації. Відповідно до вищезазначених підстав, прокурор, попри наявність будь-якого іншого законодавства про таємницю інформації, шляхом направлення письмового повідомлення може вимагати від будь-якої особи:

– перерахувати в письмовій формі під присягою все рухоме та нерухоме майно, яке перебуває в користуванні чи належить йому самому або членам його родини, із зазначенням дати придбання кожної одиниці такого майна та способу його придбання;

– надати відомості в письмовій формі під присягою про будь-які грошові кошти, які протягом зазначеного в повідомленні періоду часу були вивезені за межі Сінгапуру особисто цією особою, його чоловіком/дружиною або дітьми;

– вимагати від податкового інспектора надати всю наявну в нього інформацію, яка стосується цієї особи, його чоловіка/дружини або дітей, а також надати або передати будь-який документ, що знаходиться в розпорядженні або віданні податкового інспектора;

– вимагати від особи, яка очолює будь-який державний департамент, відомство або установу, а також від президента, голови, адміністратора або керівника державного органу надати будь-який документ, що знаходиться у його віданні або розпорядженні, чи засвідчену копію документа, зазначеного в повідомленні.

Відповідно до вищевикладених положень, особа, якій адресовано прокурорський запит, незважаючи на таємницю інформації, що охороняється законом, або надану під присягою обіцянку про нерозголошення відомостей, зобов'язана точно та в зазначений термін виконати вимоги припису. Відмова від виконання або невиконання припису будь-якою особою вважається правопорушенням і карається штрафом та/або позбавленням волі строком до одного року.

Право на обшук і вилучення. У разі, коли в результаті надходження або отримання на запит інформації в судді або директора БРКД є достатньо підстав вважати, що в певному місці знаходяться документи, які містять докази або відомості про наявність будь-якого предмета чи майна, що стосується перелічених вище злочинів, суддя або директор можуть видати ордер, за яким слідчий БРКД або офіцер поліції мають право на безперешкодне проникнення до будь-якого приміщення (за потреби – із застосуванням сили) для проведення обшуку, вилучення та утримання будь-якого документа, предмета або майна

Право на арешт. Директор або спеціальний слідчий БРКД без постанови суду можуть затримати будь-яку особу, яка причетна до вчинення правопорушення, передбаченого Законом «Про запобігання корупції», або щодо якої отримано обґрунтовану скаргу, достовірну інформацію чи існують

обґрунтовані підозри стосовно її участі в зазначених злочинах. Під час проведення арешту затриману особу можуть обшукати з вилученням усіх виявлених у неї предметів, якщо є підстави вважати, що вони отримані в результаті злочинної діяльності та можуть бути використані як докази злочину [2].

Отже, можна дійти таких висновків. На відміну від кримінального процесуального законодавства України, яке містить презумпцію невинуватості, що поширюється й на осіб, які вчинили корупційні злочини, у Сінгапурі діє презумпція винуватості службових осіб, які, навпаки, зобов'язанні доводити свою невинуватість.

БРКД має більш спрощений порядок отримання інформації, у тому числі тієї, яка охороняється законом, від будь-яких осіб та установ лише на підставі запиту прокурора, який є обов'язковим до виконання особами, що його отримали.

Відповідно до КПК України, надання відповіді на запит детектива чи прокурора в порядку ст. 93 КПК України є лише правом, а не обов'язком того, кому він адресований, а витребування НАБУ інформації (відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України») є можливим лише від правоохоронних і державних органів, органів місцевого самоврядування.

Також є більш спрощеним порядок доступу слідчих БРКД до банківських документів, що відбувається на підставі постанови прокурора, тоді як відповідно до КПК України доступ до таких документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді.

На нашу думку, вищезазначені процесуальні повноваження БРКД Сінгапуру забезпечують ефективне та своєчасне розслідування корупційних злочинів, завдяки чому винні постають перед судом.

У зв'язку з вищевикладеним, доцільно внести зміни до КПК України, якими передбачити обов'язковість виконання органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, службовими та фізичними особами запиту детектива Національного антикорупційного бюро України в порядку ст. 93 КПК України щодо надання необхідної інформації та документів у визначений у ньому строк.

Необхідність таких змін зумовлена особливою підслідністю Національного антикорупційного бюро, дасть можливість швидше отримувати необхідні відомості, що сприятиме оперативному розслідуванню корупційних злочинів.

Список використаних джерел

1. Крук О. Країна, яка поборола корупцію [Електронний ресурс] / О. Крук // Персонал плюс. – 2009. – № 26 (328). – Режим доступу: http://www.personal-plus.net/328/5090.html. – Назва з екрана.
2. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей // Організація економічного співробітництва і розвитку. – 2007. – 133 с.
3. Поліщук А. Правила протидії корупції і досвід для України: Грузія та Сінгапур / А. Поліщук // Национальный юридический журнал. – 2016. – № 5. – С. 166–169.

Ілляшенко Олексій Володимирович, заступник начальника Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України, кандидат юридичних наук;

Зарубей Вікторія Володимирівна, професор кафедри досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ СПІВПРАЦІ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПОВІДОМЛЯЮТЬ ПРО ФАКТИ КОРУПЦІЇ (ВИКРИВАЧАМИ)

В усьому світі корупцію визнано однією з найтяжчих «хвороб», що негативно впливає на всі сфери суспільного життя і яку неможливо перемогти поодинці.

Як і в інших іноземних державах, в Україні діє низка законодавчих актів, які регламентують питання запобігання, виявлення та протидії цьому явищу.

Національною поліцією України ініційовано та здійснено низку заходів, спрямованих на зниження рівня

корупції як в масштабах держави, так і безпосередньо в системі поліції. Ці процеси відбувалися одночасно з початком роботи Національного агентства з питань запобігання корупції та першими нелегкими кроками в процесі впровадження електронного декларування.

На основі Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015–2017 роки в Національній поліції підготовлено антикорупційну програму на 2017 рік, створено комісію з оцінки корупційних ризиків і моніторингу виконання антикорупційної програми. На офіційному веб-сайті запроваджено рубрику «Запобігання корупції», створено відповідні телефонні лінії, електронні скриньки. Будь-яка особа має можливість повідомити про факти порушення антикорупційного законодавства працівниками поліції через окрему лінію «Повідом про корупцію в поліції».

Вказані звернення опрацьовують відповідні підрозділи і враховують під час аналізу результатів діяльності.

Підрозділи комунікації здійснюють щоденний моніторинг засобів масової інформації (телевізійних каналів, веб-сайтів, матеріалів в Інтернет-виданнях) щодо фактів корупції. За ініціативи поліції в ЗМІ також розміщують матеріали про корупцію.

Проблеми щодо врегулювання законодавства у сфері співпраці з особами, які повідомляють про факти корупції (викривачами), потребують додаткового розв’язання.

У цьому напрямі нині детально відпрацьовують механізм удосконалення співпраці, заохочення та захисту викривачів.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», особа, яка надає допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривач), – особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою. «Допомогу в запобіганні і протидії корупції» фактично визначають як «повідомлення про

порушення вимог закону», що звужує можливість інших активних дій з боку викривачів.

Згідно із вимогами КПК України, під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі та документи, які мають значення для досудового розслідування, особою яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, що конфіденційно співпрацює з органами досудового розслідування.

Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами.

Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність можуть мати гласних і негласних штатних і позаштатних працівників; отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, які перебувають на етапі підготовки або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави.

Співробітництво осіб з оперативним підрозділом може бути оформлено письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва. Угоду про сприяння оперативним підрозділам в оперативно-розшуковій діяльності може бути укладено з дієздатною особою.

Постає питання, чи є особи в контексті Закону України «Про запобігання корупції», які співпрацюють з органами досудового розслідування або оперативними підрозділами, викривачами, адже до повноважень

Національного агентства з питань запобігання корупції належить здійснення співпраці з викривачами, вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав.

Окрім цього, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», відносно викривачів або їх близьких може бути застосовано заходи, передбачені Законом «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», однак питання щодо захисту під час адміністративного судочинства чи дисциплінарного провадження не врегульовано. Гарантування безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, здійснюють «з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя», а не для захисту особи. Водночас Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що співробітництво особи з оперативним підрозділом зараховують до її загального трудового стажу в разі укладення з нею трудової угоди. Якщо у зв'язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність, то на неї поширюються пільги, передбачені в таких випадках для працівників оперативних підрозділів.

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції», повідомлення про порушення вимог цього Закону може бути здійснене «працівником відповідного органу» без зазначення авторства (анонімно). Разом із тим, відповідно до Закону «Про звернення громадян», анонімні звернення не підлягають розгляду. Отже, роз'яснення потребує питання щодо конфлікту вимог цих двох законодавчих актів під час розгляду анонімних звернень, а також те, що не всі громадяни України можуть бути «працівниками відповідних органів» відповідно до антикорупційного законодавства.

Світова практика свідчить, що фактично в усіх державах існують проблеми щодо захисту як «внутрішніх», так і «зовнішніх» викривачів.

Так, гучний корупційний скандал у поліції Ірландії, який розпочався ще у 2014 році, призвів до серйозних наслідків, порушивши багато соціальних проблем, досі залишається не вирішеним. Розпочалось все з того, що двоє працівників поліції, яка в Ірландії має назву «гарда», викрили своїх керівників, які займались корупційними махінаціями – вносили зміни в базу даних порушників правил дорожнього руху, тобто зменшували або відміняли штрафні бали своїм знайомим. Готовність підлеглих постати проти протиправних дій начальства розлютила керівника поліції Ірландії, який назвав дії чесних викривачів огидними. Окрім цього, поліцейським-викривачам погрожували, а одного навіть безпідставно звинуватили у насиллі над дітьми. Лише після втручання журналістів ситуацію було взято під контроль громадськістю, у результаті чого керівник поліції Ірландії та Міністр юстиції пішли у відставку. Також було на роботі поновлено одного з журналістів, який підтримав викривачів; знято обвинувачення відносно поліцейського щодо насилля над дітьми; створено незалежну асоціацію в поліції та запропоновано внести зміни до законодавства, щоб дати змогу поліцейській комісії розглядати повідомлення поліцейських викривачів. Уряд Ірландії анонсував «нову еру політики» і весною цього року пішов у відставку Прем'єр-міністр Ірландії, який також мав відношення до вказаних подій.

Завжди існувала і буде існувати система спротиву правоохоронній системі, а корупціонери негативно ставитимуться як до антикорупційних органів загалом, так і до осіб, які повідомляють про корупцію та допомагають протидіяти цьому явищу. Проте головним завданням є формування саме у населення негативного ставлення до корупції. Незалежно від показників або результатів роботи правоохоронних органів, лише громадяни можуть вказати на наявність чи відсутність певного явища в суспільному житті.

Канцідайло Олександр Олександрович,
заступник начальника Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України

НЕСПРАВЖНІ (ІМІТАЦІЙНІ) ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

З огляду на процес євроінтеграції, нині в нашій державі активно відбуваються зміни у вітчизняному законодавстві та імплементація в нього міжнародних правових норм. Відповідно до Основного Закону, в Україні головною визнано людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Зазначені пріоритети має забезпечувати Національна поліція України.

Так, у квітні 2012 року прийнято новий КПК України, у липні 2015 року створено Національну поліцію України (набрав чинності Закон України «Про Національну поліцію») та внесено відповідні зміни до чинного законодавства, що передусім стосувалося Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1].

Необхідно виокремити низку актуальних проблемних питань, що потребують наукового обговорення та вироблення концептуальних положень, які б узгоджувались з напрацюванням теорії та практики з позиції наукової спільноти та мали б підтримку для їх подальшої нормативно-правової реалізації в законодавстві України.

Серед таких проблемних питань варто згадати недосконале нормативно-правове забезпечення застосування несправжніх (імітаційних) засобів у протидії кримінальній корупції. Так, чинне законодавство (КПК України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність») не повною мірою врегульовує правовідносини у сфері застосування технічних засобів, зокрема несправжніх (імітаційних) засобів як у оперативно-розшуковій діяльності, так і в кримінальному провадженні.

Прогалини законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності загалом та в контексті здійснення окремих оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД), які обмежують права людини, викладення термінів,

які не мають однозначного тлумачення й застосування в юридичній практиці, неузгодженість правових норм різних галузей права значно ускладнюють належне використання сучасних технічних засобів у протидії кримінальній корупції, а також за певних умов можуть призвести до необґрунтованого обмеження прав і свобод людини.

На нашу думку, поєднання процесуальних функцій із оперативно-розшуковою діяльністю є недопустимим та суперечить основним принципам провадження процесуальної й оперативно-розшукової діяльності (ОРД).

Законодавець обмежив у правах підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, визначивши ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» такою, у якій норми за своєю суттю є посиланнями до норм, закріплених відповідними статтями глави 21 КПК України.

Нормативне забезпечення щодо несправжніх (імітаційних) засобів також потребує вдосконалення. Статтею 273 КПК України обмежується можливість їх виготовлення (створення) та використання лише під час проведення НСРД. Зазначена норма не враховує потреби підрозділів, яких залучають до проведення НСРД, з ведення їх оперативно-службової діяльності з дотриманням принципів конспірації та легендування [2].

Окрім цього, існує потреба у зміні підходу до підготовки міжвідомчих нормативних актів щодо виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів. Постала необхідність підготовки змін до законодавства за європейським прикладом з метою запровадження можливості виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів не лише державними органами, а й іншими юридичними особами за їх згодою.

Також є потреба в підготовці відповідної постанови Кабінету Міністрів України з метою запровадження єдиного порядку виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів (речей і документів) усіма уповноваженими законодавством суб'єктами для розв'язання зазначених вище проблем.

Таким чином, ефективність реалізації реформи в правоохоронній сфері та виконання завдань правоохоронними органами, зокрема щодо протидії корупції, постає можливим лише за умови вдосконалення кримінального процесуального

законодавства, підготовки відповідних актів Кабінету Міністрів України, а також міжвідомчих і відомчих нормативних актів для вирішення проблемних питань з проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих розшукових дій.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.

Карелін Владислав Володимирович, доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби України, кандидат юридичних наук;

Пузиревський Максим В'ячеславович, здобувач ступеня вищої освіти магістр Академії Державної пенітенціарної служби України

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Виконання комплексу завдань, пов'язаних зі зниженням рівня виявів корупції в умовах здійснення євроінтеграційних процесів, зумовило необхідність розроблення національним законодавцем правових аспектів реалізації державної антикорупційної політики на теренах України.

Зокрема, О. М. Костенко акцентує увагу на тому, що «прийнятими в один день 14 жовтня 2014 року законами України «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про Національне антикорупційне бюро

України» та «Про прокуратуру» встановлено єдиний правовий антикорупційний простір з протидії корупції, визначено правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні…» [1, с. 220].

У частині 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено вичерпний перелік спеціально вповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, а саме:

– органи прокуратури;

– органи Національної поліції;

– Національне антикорупційне бюро України;

– Національне агентство з питань запобігання корупції [2].

У контексті останніх вітчизняних здобутків у напрямі впровадження євроінтеграційних реформ у сфері діяльності органів прокуратури необхідно вивчити правовий статус саме прокуратури України як провідного суб'єкта реалізації державної антикорупційної політики в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», в Україні функціонує спеціально вповноважений самостійний підрозділ у структурі Генеральної прокуратури України – Спеціалізована антикорупційна прокуратура, на яку покладено повноваження щодо здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями [3].

Наказом Генеральної прокуратури України від 12 квітня 2016 року № 149, з метою забезпечення належної організації роботи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, на підставі ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» було затверджено Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України (Положення). У ньому було ширше деталізовано обсяг повноважень цього правоохоронного органу, закріплено його основні завдання та функції, а саме:

1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

2) виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування й судового розгляду;

4) підтримання державного обвинувачення в суді в кримінальних провадженнях, розслідуваних Національним антикорупційним бюро України;

5) забезпечення в межах компетенції відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями;

6) застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження;

7) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями;

8) здійснення в межах реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародного співробітництва [4].

Слід зазначити, що Президент Європейської комісії Ж.-К. Юнкер назвав «кроком уперед» завершення процесу створення в Україні антикорупційної прокуратури та призначення антикорупційного прокурора» [5, с. 179].

Таким чином, органи прокуратури відіграють вирішальну роль у реалізації державної антикорупційної політики на публічній службі в умовах здійснення євроінтеграційних реформ в Україні.

Список використаних джерел

1. Ковальський В. С. Кримінологія : підручник / В. С. Ковальський, О. М. Костенко, Г. С. Семаков. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 336 с.

2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page. – Назва з екрана.

3. Про прокуратуру [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18. – Назва з екрана.

4. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс] : наказ Генеральної прокуратури України від 12 квіт. 2016 р. № 149. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua. – Назва з екрана.

5. Василевич В. В. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади й органах місцевого самоврядування : монографія / [Василевич В. В. та ін.]. – Київ : Ліра-К, НАДУ, 2016. – 524 с.

Карманова Нінель Ігорівна, викладач кафедри конституційного права і прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат політичних наук

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Національні інтереси України зумовлені конкретною ситуацією, що складається в країні та за її межами. Пріоритетними національними інтересами нашої держави на сучасному етапі є: формування громадянського суспільства, підвищення ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, розвиток демократичних інститутів для забезпечення прав і свобод людини; досягнення національної злагоди, політичної та соціальної стабільності, гарантування прав української нації і національних меншин України; забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності кордонів; створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки; забезпечення екологічно й технологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства; збереження та підвищення науково-технічного потенціалу; зміцнення генофонду українського народу, його фізичного й морального здоров'я, інтелектуального потенціалу; розвиток української нації, історичної свідомості та національної гідності українців;

розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності громадян усіх національностей; налагодження рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма державами, інтегрування в європейську та світову спільноту.

Загрози національній безпеці України – це сукупність умов і факторів, що становлять небезпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства й держави.

Реальні та потенційні загрози об'єктам національної безпеки України з боку внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки визначають зміст діяльності щодо гарантування як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки.

Загрози національній безпеці України можна класифікувати за сферами життєдіяльності, зокрема:

– у політичній сфері – посягання на конституційний лад і державний суверенітет України; втручання у внутрішні справи країни з боку інших держав; наявність сепаратистських тенденцій в окремих регіонах і певних політичних сил в Україні; масові порушення прав громадян і за її межами; загострення міжетнічних і міжконфесійних відносин; порушення принципу поділу влади; невиконання чи неналежне виконання законних рішень органів державної влади та місцевого самоврядування; брак ефективних механізмів забезпечення законності, правопорядку, протидії злочинності, передусім її організованим формам і тероризму;

– в економічній сфері – неефективність системи державного регулювання економічних відносин; наявність структурних диспропорцій, монополізму виробників, перешкод становленню ринкових відносин; нерозв'язаність проблеми ресурсної, фінансової й технологічної залежності національної економіки від інших країн; економічна ізоляція України від світової економічної системи; неконтрольований відплив інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів; криміналізація суспільства, діяльність тіньових структур;

– у соціальній сфері – низький рівень життя та соціальної захищеності населення, наявність значної кількості громадян працездатного віку, не зайнятих суспільно корисною діяльністю; суспільно-політичне протистояння окремих соціальних верст населення й регіонів України; погіршення стану здоров'я населення, незадовільний рівень його охорони;

моральна та духовна деградація в суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси в країні;

– у воєнній сфері – посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність; воєнно-політична нестабільність і конфлікти в сусідніх країнах; можливість застосування ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення проти України; зниження рівня боєздатності воєнної організації держави; політизація силових структур; створення та функціонування незаконних збройних формувань;

– в екологічній сфері – значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, глобальні екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи; неефективне використання природних ресурсів, широкомасштабне застосування екологічно шкідливих і недосконалих технологій; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів; негативні екологічні наслідки оборонної та військової діяльності;

– у науково-технологічній сфері – невизначеність державної науково-технологічної політики; відплив інтелектуального та наукового потенціалу за межі України; науково-технологічне відставання України від розвинутих країн; зниження рівня підготовки висококваліфікованих наукових й інженерно-технічних кадрів;

– в інформаційній сфері – невиваженість державної політики та відсутність необхідної інфраструктури в інформаційній сфері; сповільнене входження України у світовий інформаційний простір, несформованість у міжнародного співтовариства об’єктивного уявлення про Україну; інформаційна експансія з боку інших держав; витік інформації, яка становить державну й іншу захищену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави; запровадження цензури.

Кернякевич-Танасійчук Юлія Володимирівна,
доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ Й УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України протягом 2017 року персонал Державної кримінально-виконавчої служби вчинив 30 кримінальних правопорушень, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, характерною рисою яких було отримання матеріальної вигоди за вчинення певних дій, серед яких привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), незаконний збут наркотичних засобів (ст. 307), прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), зловживання впливом (ст. 369^2 цього Кодексу) тощо [1].

Задля зниження рівня корупційної злочинності в кримінально-виконавчій системі необхідно визначити її передумови та розробити ефективний механізм їх нейтралізації.

Однією з передумов виникнення корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України є професійна деформація персоналу [2]. Професійну деформацію психологи визначають як когнітивне викривлення та психологічну дезорієнтацію особистості внаслідок постійного тиску зовнішніх і внутрішніх факторів професійної діяльності, що призводить до формування специфічно професіонального типу особистості. Найвищий ризик професійної деформації притаманний людям соціономічних професій, тобто тим, хто працює з людьми [3, с. 18].

Професійну деформацію працівників кримінально-виконавчих установ трактують як негативну зміну професійних можливостей та особистісних характеристик під впливом умов і досвіду професійної діяльності. Побої, грубість, застосування

спецзасобів без необхідності – це крайні форми вияву професійної деформації [4, с. 87].

Втрата морально-етичних орієнтирів супроводжується змінами у світогляді працівників пенітенціарної системи, в їхніх цінностях, що позначається на стані дисципліни [5, с. 96].

На думку Н. Ю. Максимової, одним з різновидів професійної деформації є емоційне вигорання. Це динамічний процес, що має чотири фази, пов'язані в часі причиново-наслідковими зв'язками. Компоненти емоційного вигорання – емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція професійних досягнень – утворюються відповідно до фаз професійної деформації: 1) надактивність, зацикленість на роботі, що спричиняє постійне напруження; 2) втома, пригніченість, брак часу, роздратованість; 3) дегуманізація, стереотипність поведінки, байдужість, зниження ефективності роботи; 4) зниження рівня концентрації уваги, ригідність мислення, втрата ініціативи, погіршення здоров`я, виснаженість, аж до втрати сенсу буття [3, с. 19].

Синдром професійного вигорання В. М. Трубников тлумачить як процес, за якого щоденний вплив факторів стресу, пов'язаних із наданням допомоги іншій людині, поступово призводить до проблем з власним здоров'ям психологічного та фізичного характеру. Він може стосуватися не тільки окремого співробітника, а й установи загалом [6, с. 517–518].

І професійна деформація, й емоційне вигорання є вкрай негативними явищами, які можуть призвести до професійної деградації працівника, а також до порушення морально-психологічного клімату в колективі. Це спричиняє втрату працівником професійної придатності.

Шляхи подолання проблеми професійної деформації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України І. С. Яковець визначає так:

– зміна кадрової політики (перехід від декларацій і закликів до конкретних активних дій);

– розроблення нової моделі добору та керування кадрами, у якій пріоритетними будуть досвід і знання;

– оптимізування кадрової структури органів й установ виконання покарань, недопущення ненормованого робочого дня;

– створення умов для мобільного кар'єрного зростання;

– якісний добір кандидатів на навчання та службу, оцінювання особистих якостей за спеціально розробленими з урахуванням специфіки органів й установ виконання покарань методик, встановлення вікового цензу для кандидатів тощо;

– тісна взаємодія з навчальними та науковими установами, що здійснюють дослідження у сфері виконання покарань [7, с. 40].

Вчені слушно наголошують на важливій ролі психологічної служби установ виконання покарань у процесі профілактики професійної деформації, яка має:

– приділяти увагу не лише засудженим, а, передусім, персоналу установ з метою запобігання професійній деформації останніх, забезпечення ефективного їх впливу на процес ресоціалізації засуджених;

– здійснювати «фільтрувальні функції» під час добору на службу соціально зрілих і гуманно налаштованих осіб;

– проводити заходи релаксації як до заступання на службу, так і після неї, тобто в безперервному процесі, що надасть можливість максимально знімати психологічні перенавантаження [8, с. 43].

Комплекс запропонованих вище заходів профілактики та протидії професійній деформації в сукупності з підвищенням рівня соціально-правового захисту та матеріального забезпечення персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України може забезпечити позитивні зрушення в напрямі скорочення фактів корупції в кримінально-виконавчій системі.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 верес. 2017 р. № 654-р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/654-2017-р. – Назва з екрана.

2. Боднарчук О. Г. Професійна деформація персоналу як передумова виникнення корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України [Електронний ресурс] / О. Г. Боднарчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2012. – № 2 (6). – Режим доступу: http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12bohvsu.pdf. – Назва з екрана.

3. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти профілактики професійної деформації персоналу Державної

кримінально-виконавчої служби / Н. Ю. Максимова // Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу (Біла Церква, 9 верес. 2010 р.). – Біла Церква, 2010. – С. 18–20.

4. Королева Н. Б. Сотрудники уголовно-исполнительной системы: экстремальные условия профессии и их следствия / Н. Б. Королева // Прикладная юридическая психология. – 2008. – № 4. – С. 86–88.

5. Боднарчук О. Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Боднарчук Олег Григорович. – Ірпінь, 2016. – 560 с.

6. Трубников В. М. Проблеми кадрового забезпечення пенітенціарної системи України як фундамент нормальної її діяльності / В. М. Трубников // Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2015 р.). – Київ : ІКВС, 2015. – С. 512–518.

7. Яковець І. С. Професійна деформація персоналу ДКВС: причини та шляхи подолання / І. С. Яковець // Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу (Біла Церква, 9 верес. 2010 р.). – Біла Церква, 2010. – С. 33–40.

8. Караванов В. Й. Психологічна служба як один із чинників підвищення професійного і психоемоційного стану персоналу системи виконання покарань / В. Й. Караванов // Формування позитивного соціально-психологічного мікроклімату в середовищі засуджених і персоналу установ виконання покарань : матеріали круглого столу (Біла Церква, 9 верес. 2010 р.). – Біла Церква, 2011. – С. 41–52.

Ковальова Ольга Вікторівна, завідувач сектору Донецького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Корупція – використання особою наданих їй службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей [1].

Ефективна протидія цьому явищу є одним з пріоритетів діяльності Уряду та визначальною засадою розвитку України, забезпечення її національної безпеки.

Сфера діяльності МВС України передбачає значний корупційний ризик. Відповідно до відомостей, які оприлюднені в Антикорупційній програмі Міністерства внутрішніх справ України на 2017 рік, кількість осіб правоохоронних органів, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення, збільшується. Так, 2014 року кількість таких осіб становила 157, 2015-го – 203, 2016-го – 268 [2].

Антикорупційну програму МВС України розроблено відповідно до вимог ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», що передбачає створення системи запобігання та протидії корупції в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС; оцінювання корупційних ризиків, виявлення причин, що їх породжують, та умов, що їм сприяють [1].

Експерта служба МВС України належить до сфери управління МВС України, є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується МВС України. Експертну службу формують

Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України й територіальні підрозділи – науково-дослідні експертно-криміналістичні центри [3].

У діяльності Експертної служби МВС України також наявні корупційні ризики, деякі з яких притаманні більшості державних установ, а деякі є специфічними, відповідно до сфери діяльності.

Специфічними корупційними ризиками в діяльності Експертної служби та її територіальних підрозділів є ризики, пов'язані з наданням судово-експертних послуг (здійснення судових експертиз за кримінальними, цивільними, адміністративними справами).

Судовий експерт – це особа, яка має необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Експерт здійснює дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що знаходиться в провадженні органів досудового розслідування чи суду. Таким чином, досить часто саме висновок експерта є необхідним для прийняття рішення судом по суті стосовно важливих обставин, таких як належність предмета до вогнепальної зброї, вибухових речовин і бойових припасів, їх придатності для стрільби, причин дорожньо-транспортних подій, оцінювання дій водіїв, технічного стану зброї, оцінювання вартості завданої шкоди тощо.

Закон про судову експертизу містить окремі норми, які безпосередньо чи опосередковано спрямовані на запобігання корупції, а саме: встановлення кримінальної відповідальності судового експерта за надання свідомо неправдивого висновку, передбачення можливості призначення повторної судової експертизи, а також пряма заборона судовому експерту використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [4].

Антикорупційна програма Експертної служби є комплексом правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції в діяльності Експертної служби. Вона передбачає періодичне оцінювання корупційних ризиків у діяльності служби й упровадження стандартів і процедур щодо запобігання корупційним виявам.

На підставі антикорупційної програми організовують навчання персоналу Експертної служби, основними напрямами якого є:

– ознайомлення персоналу зі змістом антикорупційної програми, антикорупційними стандартами та процедурами, які обов'язкові для виконання;

– доведення до персоналу принципу «нульової толерантності» до будь-яких виявів корупції;

– навчання з етичної поведінки працівників;

– підвищення кваліфікації персоналу, зокрема за напрямом запобігання корупції.

Важливим аспектом запобігання корупції є подання працівниками Експертної служби – суб'єктами декларування декларацій про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру у відповідні терміни.

З метою узагальнення й оновлення інформації про наявність реального або потенційного конфлікту інтересів уповноважені особи здійснюють перевірки. У разі виявлення такого факту, відповідно до чинного законодавства та положень антикорупційної програми, можуть бути застосовані такі заходи врегулювання конфлікту інтересу:

– усунення працівника від виконання завдання, учинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті;

– встановлення додаткового контролю за виконанням працівником відповідного завдання, учиненням ним певних дій чи прийняття рішень;

– обмеження в доступі працівника до певної інформації;

– перегляду обсягу функціональних обов'язків працівника;

– переведення працівника на іншу посаду;

– звільнення працівника.

Таким чином, в Експертній службі МВС України здійснюють превентивні антикорупційні заходи шляхом безпосереднього виконання Антикорупційної програми МВС України, а також відповідно до вимог міжнародного законодавства.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим

доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18. – Назва з екрана.

2. Антикорупційна програма Міністерства внутрішніх справ України на 2017 рік. Засади відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у МВС [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 28 лют. 2017 р. № 169. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/232_zapobigannya_korupcii___antikorupciyna_programa_mvs_ta_informaciya_pro_rezultati_ii_vikonannya.htm. – Назва з екрана.

3. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1343. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15. – Назва з екрана.

4. Про судову експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12. – Назва з екрана.

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Американське кримінальне законодавство має особливу структуру. Воно охоплює федеральне кримінальне законодавство та кримінальні кодекси окремих штатів, що передбачають відповідальність за ті самі види посадових злочинів у сфері корупції. Основна частина федеральних кримінально-правових норм, що стосується корупції, визначена в розділі 18 Зводу законів США.

У США поняття корупції посадових осіб охоплює низку протиправних діянь, передбачених у чотирьох главах розділу 18 Зводу законів: 1) глава 11 «Хабарництво, нечесні доходи й зловживання своїм становищем публічними посадовими особами»; 2) глава 93 «Наймані посадові особи й службовці»;

3) глава 41 «Вимагання й погрози»; 4) глава 29 «Вибори й політична діяльність».

Суб'єктами злочинів, відповідальність за які передбачена зазначеними главами, є: 1) посадові особи вищих органів влади й урядові службовці; 2) посадові особи та службовці департаментів, їх представництв, які допускають зловживання службовим становищем з корисливою метою чи одержують незаконні винагороди; 3) будь-які федеральні посадові особи і службовці; 4) особи, які вчинили зловживання щодо виборчого права.

Хабарництво (§ 201 глави 11 розділу 18 Зводу законів США) – це одержання посадовою особою грошей, цінностей в обмін на певні посадові дії. Суб'єктами цього злочину є не лише особи, які одержують хабарі, а й ті, хто їх дає. Осіб, які одержують хабара, поділяють на три категорії:

1) публічні посадові особи, до яких входять члени Конгресу США, члени постійних комісій, службовці, наймані робітники чи особи, які діють від імені Сполучених Штатів, департаментів, представництв, органів виконавчої влади щодо своїх офіційних функцій або на підставі повноважень, а також присяжні;

2) особи, обрані для виконання обов'язків публічної посадової особи, відібрані як кандидати або призначені, якщо вони сповіщені офіційно про майбутній відбір або призначення;

3) спеціальні урядові службовці, до яких входять чиновники або службовці федеральних законодавчого й виконавчого органів, будь-якого незалежного органу США, які працюють за винагороди або без них не менше ніж 130 днів на рік.

Відповідальність за давання хабара несе будь-хто, хто дає, пропонує, обіцяє що-небудь коштовне публічній посадовій особі або кандидатові на цю посаду з метою:

1) вплинути на його офіційні дії (або бездіяльність), тобто на вирішення питання, що знаходиться в його віданні, справи, позову, проведення тощо;

2) вплинути на посадову особу для того, щоб учинити, допомогти вчинити, змовитися, дозволити які-небудь облудні дії або створити можливість для вчинення обману;

3) схилити посадову особу до дії або бездіяльності, що не відповідають його законним обов'язкам.

Покаранням як для тих, хто дає, так і для тих, хто одержує хабара, є штраф сумою до 10 000 доларів або (і) позбавлення волі терміном до двох років. Покаранню підлягають як колишній, так і майбутній службовці.

Щоб уникнути поширення латентної форми незаконного використання посадового становища для особистого збагачення, законодавство й відомчі правила регламентують ситуації, охоплені в американському праві поняттям «конфлікт інтересів» (§ 203–209 розділу 18 Зводу законів), який може виникнути: 1) під час виконання посадовою особою своїх службових обов'язків; 2) унаслідок дій особи, яка вже припинила свою службу в органах державної влади. Про небезпеку цього явища свідчать як досить детальне законодавче посилення відповідальності посадових осіб за його здійснення, так і те, що в Міністерстві юстиції США діє спеціальний відділ, спрямований на протидію злочинам, пов'язаним з конфліктом інтересів. Законодавче закріплення «конфлікту інтересів» має гарантувати, що особисті міркування не чинитимуть надмірного впливу на вирішення питань державного значення [1].

У США караним є одержання винагороди державним службовцем, крім сум, належних йому за законом. Ці діяння передбачені главою 93 розділу 18 Зводу законів США. Так, якщо чиновник або представник будь-якого з федеральних органів одержує гонорар чи винагороду за свою послугу, крім тих сум, які йому належні за законом, то його карають штрафом до 5 000 доларів або (і) позбавленням волі терміном до шести місяців з обов'язковою втратою права обіймати цю посаду (§1912).

Посадові злочини, пов'язані з виборами й політичною діяльністю, відображено в американському законодавстві невипадково. Політичні виборчі кампанії в США вважають «найдорожчими». У главі 29 передбачено відповідальність кандидатів на виборні посади, які в обмін на підтримку своєї кандидатури обіцяють призначення на публічну чи державну посаду.

У цій країні розслідування кримінальних справ стосовно вищих посадових осіб здійснює незалежний прокурор, якого призначає спеціальний підрозділ окружного федерального суду у Вашингтоні.

У Міністерстві юстиції США функціонує відділ, головне завдання якого – протидія корупції посадових осіб. Відділ здійснює контроль за: а) службовим переслідуванням виборних і призначуваних посадових осіб на всіх рівнях управління, яких обвинувачують у порушенні федеральних законів; б) розслідуванням злочинів, пов'язаних із проведенням кампаній з обрання посадових осіб; в) упровадженням у життя положень закону про етику в уряді, які визначають діяльність так званого незалежного обвинувача.

Основну роль у розслідуванні корупції у федеральних органах державної влади відіграє Федеральне бюро розслідувань. Юрисдикція ФБР щодо цього виду злочинів поширюється на призначуваних і виборних посадових осіб не лише на федеральному, а й на штатному й місцевому рівнях управління, коли вчинені ними дії є порушенням федеральних законів [2].

Однак у США ухвалюють законодавчі ініціативи не лише щодо корупції, наявної в межах національних кордонів, а й у зв'язку з практикою міжнародної корупції. Зазначимо, що саме в цій країні було вперше прийнято закон «Про закордонну корупційну практику» (1977), що забороняє підкуп іноземних чиновників. Завдяки цьому акту й постійному лобіюванню з боку США прийняття аналогічного законодавства в інших країнах (щоб нейтралізувати факт неконкурентоспроможності американських компаній на світовому ринку) у грудні 1997 року була прийнята, а в лютому 1999 року набула чинності Конвенція ОЕСР з протидії підкупу іноземних державних чиновників під час здійснення міжнародних угод. Конвенція визначає обов'язком для учасників прийняття внутрішніх законів, що передбачають кримінальну відповідальність за підкуп іноземних чиновників.

Останніми роками США розробляють нові способи позбавлення корумпованих чиновників доступу до багатства, якого вони набули за допомогою корупції, і застосовують нові механізми відстеження їх активів. Зокрема, у цій країні утверджено стратегію міжнародних дій з протидії корупціонерам. З-поміж найважливіших методів цієї протидії є відмова в «притулку» корумпованим чиновникам, а також відновлення й належний розподіл доходів від корупції. У першому випадку

йдеться про відмову в дозволі на в'їзд у США, оскільки ці особи причетні до корупції на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні / О. О. Куришко // Фінансовий простір. – 2013. – № 2. – С. 8–15.

2. Офіційний сайт Міжнародної організації боротьби з корупцією GRECO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp. – Назва з екрана.

Кубарєв Іван Володимирович, доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Корупційні злочини в криміналістиці й теорії оперативно-розшукової діяльності обґрунтовано вважають такими, що спричиняють значні труднощі під час виявлення та доказування. Це пов'язано з високим рівнем їх латентності, активною протидією зацікавлених осіб, маскуванням злочинних дій під легальні й іншими чинниками. Тому в протидії цим злочинам важливе значення мають таємні методи роботи правоохоронних органів, зокрема контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, що згідно з чинним законодавством належить до негласних слідчих (розшукових) дій.

Регламентування в КПК України негласних слідчих (розшукових) дій деякі науковці схвалюють (Є. Куліш, І. І. Когутич), інші зазначають про недостатню обґрунтованість і передчасність такого кроку (В. Ю. Шепітько, Ю. М. Грошевий, М. А. Погорецький). Остання позицію вважаємо виваженою, попри це, законодавчі новели потребують юридичного тлумачення та розроблення відповідних криміналістичних рекомендацій.

Передусім необхідно проаналізувати питання обсягу процесуальної регламентації спеціального слідчого експерименту. Законодавець зазначає, що така дія є формою контролю за злочином. Провокація є недопустимою, а про результати експерименту складають протокол з додатками. Проте в Кодексі не визначено сутність спеціального слідчого експерименту, мету, механізм і процедуру, а також стосовно кого його можуть проводити. У ньому лише зазначено, що порядок і тактику його проведення регулює законодавство. Законодавча неврегульованість зазначених питань на практиці призводить до незаконних дій з боку слідчих та оперативно-розшукових органів. Ситуація проведення спеціального слідчого експерименту є вкрай складною з позиції правової регламентації, про що слушно зауважують науковці тих країн, у законодавстві яких, на відміну він вітчизняного, зазначена дія наявна вже протягом тривалого часу. Некоректною є вказівка щодо регулювання в законі тактики проведення спеціального слідчого експерименту, адже в кримінальному процесуальному законі не можуть міститися тактичні прийоми (О. М. Васильєв, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько).

Правильне застосування закону передбачає правильне тлумачення його термінів. У цьому контексті постає проблема визначення поняття спеціального слідчого експерименту. У КПК України такої дефініції немає. Спробою заповнити цю прогалину стала Інструкція про організацію та проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, у якій зазначено, що спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину. На нашу думку, це трактування є не цілком вдалим. По-перше, метою експерименту визначено перевірку дійсних намірів особи, проте метою будь-якою слідчої (розшукової) дії є отримання або перевірка доказів. Хоча у складі злочину прийняття пропозиції неправомірної вигоди момент закінчення винесений на стадію висловленого наміру, за загальним

правилом власне намір учинити суспільно небезпечну дію злочином не є. Слідча практика також намагається задокументувати не тільки прийняття пропозиції про неправомірну вигоду, а й учинення конкретних дій щодо її отримання. По-друге, якщо в діях особи вже вбачають ознаки злочину, то не цілком зрозуміло, за яким її рішенням треба спостерігати в перебігу слідчого експерименту. Загалом акцент на перевірці намірів і спостереженні за прийняттям рішень може дезорієнтувати слідчо-оперативних працівників, відволікаючи їх від головного завдання – збирання доказів.

У наукових джерелах обстоюють позицію, згідно з якою спеціальний слідчий експеримент є результатом включення до КПК України оперативно-розшукового заходу, що має назву «оперативний експеримент». Тому формулювання визначення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії може ґрунтуватися на напрацюваннях теорії оперативно-розшукової діяльності. Таким чином, оперативний експеримент – це оперативно-розшуковий захід, пов'язаний з негласним спостереженням за ймовірним злочинцем, процесом учинення ним злочину або готування до нього, коли штучно створюють умови ініційованих ним дій, з обов'язковим здійсненням постійного контролю за їх перебігом, з метою отримання даних, які підтверджують або спростовують інформацію про злочинну діяльність особи (В. І. Бояров, О. П. Кучинська). Обов'язковою є вказівка на те, що ініціює злочинні дії об'єкт експерименту, і саме це створює передумови для розмежування спеціального слідчого експерименту та провокації; також коректно визначено його мету – отримання доказів.

Загалом розмежування законних експериментальних дій і провокації злочину є однією з головних проблем досліджуваного заходу. Провокаційні дії заборонені ч. 3 ст. 271 КПК України. Зокрема, в ній зазначено, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину заборонено провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона не вчинила б, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Одержані в такий спосіб речі й документи не можуть бути використані в кримінальному

провадженні. На наш погляд, критерії розмежування спеціального слідчого експерименту та провокації злочину мають бути конкретизовані в спеціальному нормативному акті, на який є посилання в ст. 271 КПК України. З огляду на вітчизняну та закордонну практику, а також рішення Європейського суду з прав людини, у ньому слід відобразити такі положення: об'єктом експерименту не можуть бути випадкові особи або невизначене їх коло; для проведення експерименту мають бути достатні підстави вважати, що певна особа готує або вчиняє злочин; ініціювати протиправні дії має особа, щодо якої проводять експеримент; особа, щодо якої проводять експеримент, завжди повинна мати альтернативу й можливість відмовитися від учинення злочину; рівень втручання в реальні умови повинен бути таким, який дає підстави вважати, що злочин був би вчинений і без втручання з боку слідчого (оперативних підрозділів).

Законодавець надав право проводити спеціальний слідчий експеримент слідчому. Особи ж, які проводять такі дії, зазвичай безпосередньо спостерігають за вчиненням злочину, тобто стають його очевидцями. За КПК України 1960 року вони мали бути допитані як свідки. Тому на практиці оперативних працівників, що документували отримання хабара, допитували як свідки. З позицій нині чинного КПК України особа набуває статусу свідка з моменту виклику для надання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України). Тобто формально, до отримання виклику, слідчий свідком не є, а отже, підстав для його відводу (ст. 77 КПК України) немає. Проте видається не цілком доцільним, щоб розслідування злочину проводив його очевидець.

Певні труднощі виникають і на етапі фіксації перебігу та результатів спеціального слідчого експерименту. Згідно зі ст. 271 КПК України, за його результатами складають протокол. Проведення експерименту з викриття особи, що отримала хабар, передбачає дії, у проведенні яких беруть участь різні особи, подеколи ці дії розірвані в часі. Зафіксувати їх в одному протоколі доволі складно. Згідно з даними практики, за результатами таких операцій складають до 15 окремих документів (Ю. П. Гармаєв). Тому доцільно передбачити в КПК України не тільки фіксування всього спеціального слідчого експерименту, а й окремих його етапів, як зазначено в Інструкції.

Таким чином, нормативна регламентація проведення спеціального слідчого експерименту потребує вдосконалення. Відсутність належного правового регулювання суттєво ускладнює результативне використання в розслідуванні корупційних злочинів такого високоефективного методу одержання доказів, як негласний експеримент.

Кузнєцов Михайло Валентинович,
начальник Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ

Складовими реформи правоохоронної сфери в Україні стало створення нових органів, зокрема Національної поліції, найважливішим із завдань яких є протидія корупції, що є також однією із головних цілей реформи. Для реалізації зазначеної мети до повноважень новостворених органів належить проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД).

Водночас за нетривалий період функціонування поліції було сформовано низку проблемних питань щодо законодавчого регулювання та проведення НСРД.

Зближення з міжнародним та європейським законодавством та уточнення потребує понятійний апарат, який застосовують в кримінальному процесуальному законодавстві України.

У статті 50 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятій резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 року, вжито термін «спеціальні методи розслідування» для узагальнення таких понять, як «електронне спостереження», «агентурні операції», «контрольована поставка» тощо [1]

Ураховуючи аналогію між НСРД та оперативно-розшуковими заходами (ОРЗ) у чинному КПК України і Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також тенденцію до створення інституту детективів у Національній

поліції, доцільно здійснити наукове напрацювання принципів їх діяльності з подальшим законодавчим закріпленням. З огляду на введення до їх повноважень можливості одночасного проведення оперативно-розшукової діяльності та розслідування кримінального провадження, постає питання щодо доцільності розподілу самого процесу розслідування на законодавчому рівні на два етапи: негласний (до реєстрації кримінального провадження) та офіційний (з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань). Про зазначене на відповідних консультаціях в Національній поліції неодноразово згадували представники Консультативної місії Європейського Союзу [2].

На сучасному етапі в ГУ Національної поліції в областях проводять відповідний експеримент щодо запровадження посад детективів, який отримав позитивні результати, що ще раз підтверджує актуальність цього питання. Водночас під час наукового опрацювання необхідно обов'язково врахувати наявність корупційних ризиків, які виникають через концентрацію усіх повноважень в однієї посадової особи у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження.

Також актуальності набули питання запровадження можливості початку проведення НСРД та ОРЗ, які нині проводять виключно на підставі ухвали слідчого судді, до надання такого судового дозволу на підставі постанови слідчого, узгодженої з прокурором, чи прокурора. На практиці непоодинокими є випадки прийняття саме таких рішень слідчими та прокурорами, які не реалізовуються уповноваженими підрозділами.

Зазначене зумовлено невірним розумінням суті правової норми, викладеної у ч. 1 ст. 250 КПК України. Водночас в ній викладені чіткі умови початку НСРД за рішенням слідчого або прокурора, в яких зазначено, що так можна діяти «у випадках, передбачених цим Кодексом». Вказане означає, що безпосередньо в статті КПК України, яка регламентує певну НСРД, має міститися норма, яка дає змогу провести її відповідно до ч. 1 ст. 250 КПК України, як це зазначено в ч. 4 ст. 268 КПК України (Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу) та в ч. 4 ст. 269 КПК України (Спостереження за особою, річчю або місцем). Проте зазначені вище намагання організувати проведення НСРД таким

чином свідчать про об'єктивну потребу в запровадженні новел у законодавстві з розширення переліку НСРД, розпочати проведення яких можливо за рішенням слідчого чи прокурора [3].

Законодавцем ускладнено процедуру прийняття рішення про припинення подальшого проведення НСРД, якщо в цьому немає необхідності. Як підтверджує практика діяльності уповноважених оперативних підрозділів Національної поліції, за час надходження інформації від безпосереднього виконавця до прокурора, прийняття рішення прокурором, а саме винесення відповідної постанови згідно з ч. 5 ст. 246 КПК України та направлення її до виконання, закінчується і термін проведення НСРД. Таким чином, зазначена норма також потребує вдосконалення, зокрема і шляхом зміни суб'єкта прийняття вказаного вище рішення.

Оперативність гарантовано підвищить винесення таких постанов слідчим за узгодженням з прокурором. Окрім цього, в Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5, доцільно закріпити детальні положення щодо підстав дострокового припинення НСРД [4].

Наразі існує низка проблем, які потребують урегулювання як на рівні законодавства, так і на рівні інститутів окремих органів виконавчої влади. Це стосується питань проведення НСРД та ОРЗ до постановлення ухвали слідчого судді, дострокового припинення НСРД, інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних, слідчих підрозділів (кримінальний аналіз).

Гостро постає питання щодо можливості проведення НСРД та ОРЗ у виняткових невідкладних випадках до постановлення ухвали слідчого судді. Це зумовлено постійною дилемою між «звуженням існуючих гарантій прав і свобод людини» і наданням правоохоронним органам «необмежених

можливостей для тотального контролю за людиною, не створюючи для неї належних гарантій захисту прав і свобод».

На нашу думку, несвоєчасне проведення НСРД через неможливість своєчасного отримання ухвали слідчого судді може призвести до втрати фактичних даних, які можуть стати доказами у кримінальному провадженні, унеможливить запобігання чи припинення кримінальної корупції. Тому, відповідно до європейської практики, правову можливість проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді доцільно запровадити на всі види НСРД.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнята резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml. – Назва з екрана.
2. Консультації заради довіри [Електронний ресурс] : [сайт]. – Режим доступу: www.euam-ukraine.eu. – Назва з екрана.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12. – Назва екрана.

Кулакова Наталія Володимирівна,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблема ефективності запобігання корупції є актуальною для будь-якої держави, і саме виявлення детермінант, що сприяють учиненню злочинів, є необхідним для розроблення ефективних запобіжних заходів. Дослідження цього питання є важливим ще й з огляду на те, що корупція – це явище, яке саморозвивається і самодетермінується в межах загальної системи – суспільства загалом, а також спричиняє низку інших негативних соціальних явищ. Криміногенні фактори, які детермінують корупційну злочинність, можна умовно об'єднати в декілька груп: правові, економічні, організаційно-управлінські та соціальні.

Правовими факторами, що спричиняють корупційну злочинність, є недоліки чинного законодавства, яке не передбачає цілісної системи заходів протидії корупційній злочинності, а окремі чинні правові норми безпосередньо сприяють корупції. Наявні суттєві недоліки в діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування та судового розгляду фактів учинення корупційних злочинів. Часткове, подеколи непослідовне коригування антикорупційного законодавства негативно позначається на антикорупційній політиці, процесах державотворення.

Під час проведення експертизи проектів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних норм Міністерство юстиції України виявляє такі фактори в кожному сьомому акті. Минулого року на правову експертизу в Міністерство юстиції України надійшло 1575 проектів нормативно-правових актів. У 216-ти з них були виявлені норми, які містили корупційні ризики. Більшість таких норм виявлено в проектах актів у сфері земельного, цивільного та фінансового законодавства. Під час антикорупційної експертизи в проектах нормативно-правових актів найбільше було виявлено недоліків техніко-юридичного

характеру, які також сприяють учиненню корупційних правопорушень.

Досить часто проекти містять такий корупціогенний фактор, як неналежне визначення функцій, прав, обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, наслідком чого може бути невиправдане встановлення чи надмірне розширення дискреційних повноважень, створення умов для виникнення конфлікту інтересів, можливостей для зловживання наданими їм повноваженнями.

Суттєвим недоліком чинного антикорупційного законодавства є те, що його приймають без кримінологічної експертизи. Експертиза має бути комплексною, а до експертних груп повинні входити юристи різних галузей права, економісти, політологи, правозахисники, співробітники правоохоронних органів. Така експертиза могла б не тільки виявити можливості для корупції, а й запропонувати заходи, що не дають змоги вчинити корупційні діяння, зменшують потенційну вигоду.

У проектах нормативно-правових актів, що регулюють реалізацію суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків фізичними та юридичними особами, не передбачено адміністративних процедур або вони не цілком чіткі, тому здатні створити умови для здійснення корупційних дій або виникнення корупційних відносин.

У кримінальному законодавстві мають бути криміналізовані всі найбільш суспільно небезпечні форми корупційної злочинності, які необхідно викласти в одній або декількох статтях. Після цього доцільно точно визначити перелік корупційних діянь для систематичного аналізу корупційної злочинності з метою розроблення ефективних форм протидії та запобігання їй.

Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції підготував близько тисячі висновків антикорупційної експертизи на законопроекти, з яких тільки 9 % визнані такими, що містять корупціогенні фактори та не відповідають вимогам антикорупційного законодавства [1]. Основна проблема роботи Комітету – це неспроможність у певних ситуаціях протистояти механізму спротиву, що формувався у Верховній Раді роками, та впливати на її діяльність. У низці випадків Парламент, керуючись, очевидно,

політичними, а не правовими ідеями, продовжує ухвалювати законопроекти, які містять суттєві корупційні ризики. Тому лише проведення антикорупційної експертизи Комітетом не здатне подолати лобіювання корупційних законопроектів, доки не буде змінено менталітет суб'єктів права законодавчої ініціативи [2].

Нагальною є потреба розроблення законопроекту про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо врегулювання окремих правових питань організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України: особливості набору та реалізації повноважень працівників, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; конкретизація положень щодо критеріїв недопущення осіб до участі в конкурсах на зайняття вакантних посад у Національному антикорупційному бюро України; чітке визначення повноважень Національного антикорупційного бюро України стосовно забезпечення протидії корупційним правопорушенням, зокрема в питаннях міжнародного співробітництва; урегулювання представницьких функцій Національного антикорупційного бюро України під час реалізації повноважень щодо визнання правочинів недійсними; визначення правових засад діяльності Національного антикорупційного бюро України під час реалізації повноважень щодо витребування майна, здобутого злочинним шляхом; вирішення правових питань матеріально-технічного забезпечення Національного антикорупційного бюро України; урегулювання питань оплати праці працівників Національного антикорупційного бюро України [1].

Доцільно розробити законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України, пов'язаних із внесенням змін до ст. 216 КПК України щодо уточнення підслідності Національного антикорупційного бюро України, розмежування повноважень з іншими правоохоронними органами, зокрема до Кодексу адміністративного судочинства України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України в частині визначення процесуальних прав та обов'язків Національного антикорупційного бюро України під час розгляду справ у судах

загальної юрисдикції, до законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про радіочастотний ресурс України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про публічні закупівлі» щодо надання прав і повноважень Національному антикорупційному бюро України, наданих іншим правоохоронним органам (Національній поліції, Службі безпеки України).

Вітчизняне законодавство не визначило порядок розкриття банківської таємниці на вимогу Національного агентства з питань запобігання корупції, а тому необхідно внести зміни до ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» з метою вдосконалення цієї діяльності.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/index. – Назва з екрана.

2. Офіційний веб-сайт Центру політико-правових реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.org.ua/ua/news/20872035-1.6.-spetsialno-upovnovageeni-institutsiyi-z-pitan-antikoruptsiynoyi-politiki. – Назва з екрана.

Лапкін Андрій Васильович, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Реформи в судовій і правоохоронній сферах України за напрямом інституціоналізації спеціальних органів, уповноважених на запобігання корупційним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, викриття і притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у їх учиненні, дають

підстави для висновку про формування в нашій державі системи антикорупційної юстиції.

Нині функціонують два елементи цієї системи:

1) орган досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, яким є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Його завданнями, згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці. Таким чином, НАБУ є органом досудового розслідування щодо відповідної категорії кримінальних правопорушень із вузькою, чітко визначеною підслідністю;

2) Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка є органом прокуратури (її спеціалізованою підсистемою) зі спеціальним статусом, що призначений реалізувати функції прокуратури щодо корупційних кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ. Згідно з ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», на САП покладено такі функції: 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування НАБУ; 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

Триває формування третього органу системи антикорупційної юстиції в Україні – Вищого антикорупційного суду (ВАС). Його функціонування передбачене п. 2 ч. 2 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», проте цей Закон не регламентує особливостей організації та діяльності ВАС, не визначає його предметної компетенції. Для цього необхідно прийняти окремий закон, який врегулював би статус ВАС. Відповідно до п. 16 розділу XII Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ВАС утворюють і конкурс на посади суддів у цьому суді має бути оголошено протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності законом, який визначає спеціальні вимоги до суддів цього суду. На розгляді

Верховної Ради України знаходився законопроект «Про антикорупційні суди» № 6011, який визначав систему антикорупційних судів, вимоги до суддів антикорупційних судів та особливості добору таких суддів, а також регулював особливості формування та функціонування апаратів антикорупційних судів. Проте зазначений законопроект отримав негативний висновок Вищої ради правосуддя, а також Венеціанської комісії, зрештою, був відкликаний з розгляду Парламенту. Таким чином, нагальною є необхідність розроблення та прийняття закону, який має врегулювати статус, організацію та компетенцію ВАС, а також установити спеціальні вимоги до його суддів і порядок їх добору.

За зразок Україна може обрати досвід тих держав, у яких такі суди вже функціонують. Зокрема, це Філіппіни, Пакистан, Індонезія, Кенія, Бангладеш, Бурунді, Уганда, Афганістан, Камерун, Малайзія, Сенегал, Ботсвана та деякі інші. Серед європейських держав ці суди діють лише в Болгарії, Словаччині та Хорватії. Тобто більшість держав, у яких функціонують такі суди, належать до «країн третього світу». Упровадження ВАС є індикатором того, що країна суцільно вражена корупцією, її судова система не спроможна забезпечити об'єктивний і неупереджений розгляд корупційних справ.

З іншого боку, виокремлення антикорупційної юстиції є свідченням того, що держава, у якої є системні проблеми з корупцією, готова активно протидіяти цьому явищу. Вона визнає критичність ситуації, а також недоліки наявної судової системи, тому намагається подолати їх за допомогою інституціонального оформлення окремого суду (судів чи суддів), спеціально вповноважених на розгляд і вирішення корупційних справ. Таким чином, утворення ВАС є позитивним явищем для України. Держава повинна прагнути до того, щоб подолати соціальні та правові передумови для утворення цього суду, тобто мінімізувати корупційні вияви й удосконалити традиційну судову систему. Коли буде вичерпано завдання, які перед ними ставили, антикорупційні суди мають бути ліквідовані.

У різних країнах світу наявні різні підходи до побудови системи антикорупційних судів, як і до визначення їхньої компетенції. В одних державах ці суди становлять багаторівневу систему, в інших – представлені лише як суди першої інстанції

(рідше – тільки апеляційної інстанції). Відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Україна обрала модель антикорупційного суду, що представлений одним органом, який діє як суд першої інстанції, і рішення його можна оскаржити одразу до Верховного Суду України. Зазначене випливає зі статусу ВАС, який є вищим спеціалізованим судом, що діє як суд першої інстанції з розгляду окремих категорій справ (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Обрана законодавцем модель спричиняє низку проблем організації та функціонування ВАС. Передусім це спроможність єдиного судового органу забезпечити розгляд і вирішення всіх корупційних справ, що виникають у державі. Предметна підсудність ВАС має бути встановлена процесуальним законодавством, проте вже на сучасному етапі найбільш імовірним убачається зосередження компетенції ВАС на розгляді справ про кримінальні корупційні правопорушення, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці, тобто злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Зважаючи на те, що НАБУ має вузьку підслідність, і показники його діяльності є досить скромними, можна спрогнозувати незначний кількісний склад ВАС. Проте постає питання, чи економічно доцільно для цього створювати й утримувати ВАС, якщо переважну більшість корупційних справ і надалі вирішуватимуть загальні суди з усіма притаманними їм недоліками й порушеннями, що є передумовами для утворення ВАС.

Інша проблема полягає в тому, що навіть за такої «обмеженої» моделі ВАС може виявитися неефективним. Здійснення функцій суду щодо діяльності НАБУ і САП передбачає й реалізацію повноважень слідчих суддів у відповідних кримінальних провадженнях. Якщо ВАС є єдиним судовим органом, розташованим у м. Києві, постає питання, чи зможуть детективи НАБУ і прокурори САП своєчасно отримувати від слідчих суддів цього суду дозволи на проведення відповідних процесуальних дій. Ускладнення у цьому можуть виникнути, передусім, у діяльності територіальних філій та управлінь НАБУ та САП, які нині знаходяться в Харкові, Одесі та Львові, тобто територіально

віддалені від ВАС. Отже, законодавцю необхідно забезпечити розташування територіальних підрозділів ВАС у цих містах, що ускладнить його структуру та/або зумовить створення дворівневої системи антикорупційних судів в Україні.

Проблеми наявні й щодо забезпечення оскарження рішень ВАС. Так, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду України, до якого, найвірогідніше, оскаржуватимуть рішення ВАС, згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», може діяти як суд апеляційної інстанції; проте Велика палата Верховного Суду може діяти як суд касаційної інстанції тільки з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами, тобто закон не передбачає перегляду нею рішень касаційних судів, постановлених ними як судами апеляційної інстанції, у касаційному порядку. Не менш проблемним є й оскарження «проміжних» процесуальних рішень ВАС, оскільки Касаційний кримінальний суд не може переобтяжувати себе розглядом дріб'язкових питань.

За умови розв'язання цих та інших проблем створення ВАС можна буде констатувати створення цілісної системи антикорупційної юстиції в Україні, що спеціалізується на протидії кримінальним корупційним правопорушенням, органом розслідування яких є НАБУ, процесуальне керівництво розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення у яких забезпечує САП, а судовий розгляд і вирішення відповідних справ – ВАС.

Левченко Юрій Олександрович, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Аналіз наукових джерел, що стосуються зарубіжного досвіду протидії корупції, дає підстави виокремити дві основні моделі антикорупційної діяльності: *вертикальну стратегію* протидії корупції зі швидкими результатами (сінгапурська, або

азіатська, модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея, КНР), наслідками якої є не повна ліквідація корупції, а досягнення певного прийнятного для влади та суспільства рівня корупції; *горизонтальну стратегію*, що орієнтована на поступову, таку, що ґрунтується на антикорупційних стимулах, тривалу антикорупційну діяльність (шведська, або скандинавська, модель – Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди).

У Сінгапурі (Індекс сприйняття корупції – 84, посідає 7-ме місце зі 175 держав). Протидія корупції передбачала систему заходів, які можна розділити на два етапи.

Перший етап стосувався змін законодавства – прийняття Акта про запобігання корупції із чітким переліком корупційних діянь і встановленням відповідальності за їх учинення, а також створення спеціального органу з протидії корупції – Бюро з розслідування випадків корупції з розширеними повноваженнями.

Кримінальне законодавство Сінгапуру передбачає, що за доведеності вини в отриманні хабара до винного застосовують покарання у вигляді позбавлення волі або штрафу (відповідно 5 років ув'язнення або 100 тис. доларів США). Якщо стосовно держслужбовця мало місце завідомо неправдиве повідомлення щодо вчинення відповідних незаконних діянь, то особі, яка поширювала недостовірну інформацію, за завідомо неправдиві свідчення загрожує покарання у виді 1 року ув'язнення або штраф у розмірі 10 тис. доларів США. Іноземних осіб, які вчинили корупційні дії, позбавляють права здійснювати господарську діяльність на території Сінгапуру.

Другий етап полягав у підвищенні якості добору кадрового державного апарату. Реалізація таких заходів була також пов'язана із застосуванням жорстких, репресивних методів у протидії корупції, що полягало в масових звільненнях працівників митниці й інших державних служб. Крім того, запровадження елементів електронного урядування надало можливість забезпечити функціонування органів влади в режимі реального часу та максимально спростило щоденне спілкування з громадянами, юридичними особами, організаціями. Зокрема, у Сінгапурі шляхом активного використання інформаційно-комунікаційних технологій надавали 1600 видів послуг населенню.

Визначальна складова антикорупційної діяльності полягала в її спрямованості на мінімізацію впливу або нейтралізацію умов, що сприяють учиненню корупційних правопорушень. Зокрема, ефективними заходами обмеження корупції є такі:

1) визначення оплати праці державних службовців формулою, наближеною до показників середньої заробітної плати успішного працівника в приватному секторі;

2) щорічна звітність держслужбовців про майно, активи та борги з наданням широких повноважень для перевірки прокуророві. Стосовно осіб, щодо яких наявна підозра в учиненні корупційних злочинів, прокурор застосовував перевірки банківських, акціонерних і розрахункових рахунків;

3) широкий доступ громадськості до інформації щодо корупції високопосадовців, а також створення позитивного іміджу та моральної підтримки непідкупних політичних лідерів;

4) ліквідація адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу й економіки загалом.

Результати застосування зазначених заходів у Сінгапурі засвідчили, що протидія корупції є одним із ключових факторів його економічного успіху, а наявність жорсткої вертикальної стратегії протидії корупції в Сінгапурі виправдала докладені зусилля та є взірцем для більшості країн світу.

В Японії (Індекс сприйняття корупції – 76, посідає 15-те місце зі 175 держав) одним із найважливіших напрямів протидії корупції є кадрова політика. Державне адміністрування побудоване на принципі меритократії (принцип управління, згідно з яким керівні пости мають обіймати найбільш здібні особи, незалежно від їхнього соціального чи економічного походження) та орієнтованої на службу. Гідний рівень матеріального забезпечення є складовою престижу державної служби в Японії.

Вагомим кроком в антикорупційній діяльності Японії вважають прийняття 2001 року Закону «Про розкриття інформації». Положення зазначеного Закону гарантують громадянам цієї держави доступ до офіційної інформації, яка зберігається в органах влади. Передбачено можливість вимоги

розкриття інформації, адресованої Раді з контролю за розкриттям інформації, у разі обмеження доступу до певного її виду.

В Японії у відкритому доступі створено реєстр осіб, яким висунуто обвинувачення в корупції або які причетні до організованої злочинності, що надає можливість громадськості здійснювати контроль за притягнення винних до відповідальності. Детально регламентовано суворі обмеження щодо джерел фінансування виборчих кампаній, політичних партій та організацій у країні.

Антикорупційна політика скандинавських країн ґрунтується на концепції державного управління «Добре управління» (Good Governace). Цей термін введено 1997 року в межах програми розвитку ООН, він поєднує механізми, процеси й інститути, через які громадяни виражають свої інтереси, реалізують законні права. До ключових антикорупційних компонентів концепції «Добре управління» належать: участь громадян у прийнятті рішень; прозорість доходів, рішень, дій; своєчасна реакція на потреби громадян і підзвітність державних структур громадськості. «Добре управління» очолює розвинену систему етичних цінностей, які беззаперечно наслідують і держслужбовці, і звичайні громадяни.

Горизонтальна стратегія орієнтована на поступову діяльність, що ґрунтується на антикорупційних стимулах. Поетапна протидія корупції у Швеції забезпечила такі результати: країна посідає 4-те місце зі 175 держав, Індекс сприйняття корупції – 87. Сутність протидії визначено встановленням високих етичних стандартів для держаних службовців. Було передбачено високу заробітну плату державним службовцям, яка перевищувала заробіток робочих у 12–15 разів. Обов'язковими заходами було визначено відкритий внутрішній державний доступ до документів, а також незалежну систему правосуддя.

За результатами дослідження Transparency International, Данія є лідером серед країн, у яких мінімальний рівень корупції, що свідчить про фактичну її відсутність. Індекс сприйняття корупції в Данії 2014 року становив 92, вона посіла 1-ше місце зі 175 країн світу. У Данії немає спеціалізованого органу, який

очолює діяльність з протидії корупції. Забезпечено інформаційну прозорість діяльності державних структур і свободу доступу преси до документів, на яких ці рішення ґрунтуються. У цій країні лише запроваджено ключові державні та приватні антикорупційні ініціативи, пов'язані з веденням бізнесу, що контролюють суспільні організації.

Такий досвід актуальний і для України, оскільки питання залучення інвестицій у країну є тривалим процесом формування іміджу держави.

У Данії антикорупційна діяльність переважно спрямована на превентивні заходи. Утверджено культуру «абсолютної нетерпимості» до корупції. Danida – датське Агентство міжнародного розвитку, поширює політику абсолютної нетерпимості в межах компанії та під час співпраці із зовнішніми партнерами. Усі контракти Danida містять антикорупційне положення, що стосується всіх умов контракту, тобто компанії повинні підписувати декларацію про заборону хабарництва як вияву корупції. Порушення відповідного положення призводить до розірвання контракту та відмови від подальшого партнерства.

Україна обрала шлях мінімізації рівня корупції, застосовуючи заходи антикорупційної діяльності, визнані ефективними серед країн сінгапурської та скандинавської моделей протидії корупції. Однак перевагу надають заходам, притаманним *вертикальній стратегії* протидії корупції зі швидкими результатами, наслідками якої є не повна ліквідація корупції, а досягнення хоча б прийнятного для суспільства її рівня. Перевага ж скандинавської моделі полягає в широкому залученні громадськості та підвищенні рівня правової свідомості, правової культури населення, що пропагує нетерпимість до корупції.

Макаренко Наталія Костянтинівна,
здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Професійна злочинність завжди пристосовувалася до суспільно-політичної та соціально-економічної обстановки, яка складалася в певний період історичного розвитку держави, а також до умов функціонування місць позбавлення волі. Зокрема, до 1970-х років «злодійська» ідеологія не припускала отримання економічної вигоди з грошей і майна, одержаних злочинним шляхом, а навпаки – частину вкраденого необхідно було віддати «в общак».

Поміж «злодіїв» поширеною була моральна заборона на особисте збагачення за рахунок вкраденого. Не допустимо було займатися бізнесом, заробляти гроші на грошах, тобто «баригувати». Однак згодом жага наживи, бажання жити «красиво» пересилили традиційну «злодійську» мораль, залишивши образ «злодія-безсеребреника» в минулому.

Уже в перші роки реформ (1988–1990) 20 % «злодіїв» та інших «авторитетів» злочинного світу вклали накопичені кошти в кооперативні структури. Експортно-імпортні операції, легальна підприємницька діяльність стала прикриттям для здійснення великомасштабних махінацій з присвоєння неконтрольованого прибутку, значна частина якого осідає на рахунках в іноземних банках, сприяє «відмиванню» злочинно нажитих капіталів.

Найбільш ортодоксальні «злодії» спробували чинити опір порушенню одного з основоположних принципів «злодійського права». Однак це не вплинуло на загальну тенденцію поступового входження «злодійської» спільноти в структуру кримінального бізнесу.

Одночасно з розвитком підприємництва в країні з'являються нові види професійної злочинної діяльності: контрабанда, фінансове шахрайство. Поширеним став, зокрема, рекет – новий вид здирництва у приватних підприємців,

керівників підприємств, установ та організацій, навіть державної форми власності. За допомогою рекету стали контролювати й окремі види злочинної та протиправної діяльності, серед яких – проституція, ігровий бізнес, діяльність кишенькових злодіїв, шахраїв і валютників. Ця тенденція зберігалася й надалі.

Протягом 1990-х років відбулося стрімке зростання рівня злочинності загалом і активізування діяльності злочинців-професіоналів зокрема. Це спричинили негативні економічні та соціальні процеси в суспільстві – розпад Радянського Союзу, економічні проблеми країни. Виникли нові види злочинів і нові форми професійної злочинної діяльності, зокрема: організовані форми продажу зброї, наркотичних засобів, антикваріату, убивства на замовлення, незаконне заволодіння житлом і пов'язані з цим загальнокримінальні злочини, злочини у сфері кредитно-фінансової системи.

Розпочалося протистояння між злочинними авторитетами та їх прибічниками й бандитами, які не дотримуються норм і правил злочинного світу. Цей час увійшов в історію як «лихі дев'яності». Злочинність набула організованих форм. Дослідники злочинності того часу зазначали, що поширеною була тенденція втягнення в заняття злочинною діяльністю осіб, які раніше були законослухняними, передусім молоді. Зазначене було спричинене економічною кризою, зниженням рівня життя населення, нівелюванням моральних орієнтирів у суспільстві тощо.

За офіційними статистичними даними, кількість випадків учинення шахрайства: для заволодіння державним і колективним майном збільшилася 1993 року на 63 %, порівняно з 1972 роком, а шахрайства для заволодіння приватним майном – збільшилася в чотири рази відповідно. У декілька разів збільшилася кількість учинення розбійних нападів, бандитизму та грабежів. Збільшувалася і кількість осіб, які раніше вчиняли злочини: 1991 року – на 4,5 %, 1992 року – на 5,4 %, 1993 року – на 14,9 %. Це був період первинного накопичування капіталу. Наступні роки засвідчили, що злочинці, зокрема й професійні, починають вкладати свої злочинні статки в легальні види бізнесу та перетворюються на бізнесменів. Хоча значна їх частина продовжувала займатися злочинною діяльністю.

На початку 1990-х років у злочинному світі сформувалася жорстка стратифікація. На верхній сходинці – «злодій у законі», середній стаж перебування у «зоні» для них становив понад 10 років. Скасовано заборону для них працювати в державних структурах, оскільки постала необхідність налагодження корумпованих зв'язків із чиновниками всіх рівнів. Злочинні лідери й «авторитети» навіть прагнули ввійти до депутатського корпусу, аби ще законспірувати злочинну діяльність, ускладнити протидію правоохоронних органів.

Наприкінці XX ст. організована злочинність досягла найвищих показників зростання, тому з метою подолання її наслідків 30 червня 1993 року Верховна Рада України приймає Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». На підставі цього Закону створено спеціальні управління й відділи МВС України (УБОЗ) для протидії організованій злочинності, у структурі яких функціонували підрозділи: інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові, оперативно-технічні, швидкого реагування, внутрішньої безпеки тощо.

Матчук Світлана Василівна, викладач кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РОЗГЛЯД ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Питання розмежування підвідомчості земельних спорів під час вирішення судами питань щодо прийняття позовних заяв до свого провадження й досі залишається одним із найпроблемніших у судовій практиці. Брак однорідної судової практики в цій сфері зумовлений, передусім, широким спектром земельних відносин і різноманітністю земельних спорів, що можуть виникати стосовно цих відносин, а їх розглядають як загальні та господарські, так й адміністративні суди. Для усунення сумнівів щодо застосування законодавства важливу роль відіграють роз'яснення та рекомендації вищих судових

інстанцій. Свою позицію стосовно судового підпорядкування земельних спорів висловив Вищий господарський суд України, згідно з якою в земельних відносинах необхідно розрізняти органи влади як суб'єкти публічно-правових владних повноважень і як органи, що реалізують земельні права держави, територіальних громад та українського народу загалом, тобто як власників землі.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України, компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних і юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності. Таким чином, земельні спори, стороною у яких є суб'єкт владних повноважень, розглядають адміністративні суди. Суб'єктом владних повноважень, згідно з п. 7 ч. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України, є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ним управлінських функцій. Тобто справа, стороною в якій є орган державної влади чи місцевого самоврядування, буде адміністративною лише в тому разі, коли такий орган буде здійснювати владні управлінські функції. У статті 2 Господарського кодексу України зазначено, що учасниками відносин у сфері господарювання, крім суб'єктів господарювання, є органи державної влади й органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією.

У зв'язку із цим необхідно розрізняти ці органи як суб'єкти владних повноважень і як суб'єкти господарювання [1, с. 27]. Від того, який статус матиме такий орган у кожному конкретному спорі, буде залежати, якій юрисдикції він підпорядкований – адміністративній чи господарській.

Органи влади здійснюють свої управлінські функції у відносинах, пов'язаних з управлінням у галузі використання земель. Зокрема, такі питання, як встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних утворень, планування використання земель, землеустрій, контроль за використанням й охороною земель, моніторинг земель, ведення державного земельного кадастру, охорона земель тощо, підвідомчі адміністративним судам. Господарським судам підвідомчі земельні спори, що виникають з правовідносин, у яких органи

влади діють як власники землі. Наприклад, спори щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності, а саме щодо надання земельних ділянок у власність або користування, відчуження земельних ділянок, укладення, зміна, розірвання договорів купівлі-продажу й оренди, встановлення сервітуту, укладення інших договорів щодо земельних ділянок, належать до компетенції господарських судів. Таким чином, оскарження рішень органів влади як власників землі щодо цих питань має здійснюватися в порядку господарського, а не адміністративного судочинства.

Особливості земельного законодавства, яке регулює відносини не лише для забезпечення права на землю його суб'єктів, а й з метою раціонального використання та охорони земель, спричиняють доволі складні проблеми для процесуальних галузей права. Під час розгляду судами земельних спорів саме питання щодо співвідношення публічного та приватного в земельному праві спричиняє проблеми розмежування компетенції господарських та інших судів щодо розгляду таких спорів.

Деякі спеціалісти вважають, що проблема розмежування підвідомчості між адміністративними та господарськими судами насправді перебільшена. Так, суддя Вищого господарського суду, заступник голови судової палати з розгляду спорів, пов'язаних із державним регулюванням економічних відносин, Є. Першиков вважає, що стосовно розмежування юрисдикцій «треба просто читати КАС України, де зазначено, що якщо відносини пов'язані з управлінською функцією – це адміністративна юрисдикція… Управлінська функція пов'язана з певним управлінням діяльності, але в жодному разі не з управлінням власності. Якщо вирішується питання власності – це цивільні та земельні відносини, і їх варто розглядати лише в цивільних та господарських судах, залежно від суб'єктного складу спору» [2, с. 34].

Аналітичні дослідження, здійснені у Вищому господарському суді України, засвідчують, що судова практика в земельних спорах паралельно розвивається різними юрисдикціями, суди обстоюють діаметрально протилежні позиції в однакових за контекстом обставин справах як під час вирішення питання юрисдикції суду стосовно розгляду спору, так і щодо правозастосування під час вирішення конкретного

спору по суті. Очевидно, судді керуються різними критеріями визначення юрисдикції.

Водночас проблема розмежування підвідомчості не може бути розв'язана лише за допомогою рекомендаційних роз'яснень вищих судів, оскільки, по-перше, обсяг питань, які необхідно врегулювати, і, зрештою, форма такого врегулювання, очевидно, мали б форму нормативного акта, а по-друге, фактор наявної конкуренції юрисдикцій неодмінно стає на заваді узгодженню правозастосовних позицій. Тому доцільно врегулювати питання підвідомчості та підсудності земельних спорів різних категорій не лише у формі роз'яснень, рекомендацій, інформаційних листів та узагальнень судової практики вищих судових органів, а й шляхом внесення відповідних змін, уточнень на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Лейба Л. В. Проблеми розмежування підвідомчості земельних спорів / Л. В. Лейба // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р.). – Хмельницький, 2010. – С. 25–27.

2. Шевченко Д. Земельні спори під пильним оком суддів / Д. Шевченко // Земельне право України: теорія і практика. – 2009. – № 9. – С. 33–36.

Микитчик Андрій Васильович, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУТНІСТЬ І ГОЛОВНІ ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

Корупція в сучасному світі становить серйозну загрозу для держави, демократії, прав людини та соціальної справедливості. Вона гальмує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Корупція стала для

України основною перешкодою для політичного, економічного та духовного поступу. Корупційний фактор став фактично нормою для політики, економіки й громадського життя держави.

Одним із найбільш небезпечних різновидів цього протиправного явища є політична корупція в системі державного управління. Її небезпека зумовлена тим, що вона стає невід'ємним елементом функціонування держави, що не лише породжує істотні диспропорції в системі управління державних інститутів, а й впливає на формування суспільної свідомості, спричиняє втрату довіри населення до влади. Ураження політичною корупцією владних структур неминуче спричиняє зниження ролі держави як регулятора економічних і соціальних процесів, домінування девіантної поведінки на всіх рівнях функціонування соціосистеми.

Потребують глибокого осмислення механізми запобігання та протидії політичній корупції. Передумовою успішної діяльності в цьому напрямі має бути ґрунтовно розроблена антикорупційна державна політика, основою якої стане формування дієвих антикорупційних механізмів, що ґрунтуватимуться на синтезі зарубіжного досвіду, аналізі здобутків і недоліків відповідної вітчизняної практики. Нагальність виконання цього завдання, а також неефективність боротьби саме з політичною корупцією в органах державної влади засвідчують актуальність дослідження специфіки функціонування наявних в Україні та за її межами механізмів запобігання та протидії політичній корупції, напрямів підвищення їх ефективності.

Поняття політичної корупції донині залишається дискусійним, оскільки дослідники не дійшли одностайної думки щодо предмета, характерних рис і критеріїв цього явища. Попри розбіжності в науковому співтоваристві щодо визначення терміна «політична корупція», можна виокремити її загальні специфічні риси. По-перше, вона не є елементом повсякденного практичного досвіду більшості громадян. Основною сферою її поширення є політика та вищий рівень державного й регіонального управління. По-друге, поняття політичної корупції тісно пов'язане з категорією «клієнтизм». По-третє, не завжди можна чітко виокремити так звану монетарну основу політичної корупції, тобто досить часто йдеться не стільки про

використання конкретної матеріальної винагороди в особистих цілях певної посадової особи, скільки у владно-політичних цілях, пов'язаних із процесом здобуття або утримання політичної влади. По-четверте, політична корупція зазвичай має подвійну мотивацію – безпосередньо політичну та економічну. По-п'яте, політична корупція – це «елітарна», або «елітно-владна» корупція, оскільки суб'єкти правопорушень мають високий соціальний статус. По-шосте, політична корупція залежить від типу суспільства та історичного походження, тобто вона різна в кожній країні.

Політична корупція в системі державного управління – це використання посадовими особами, які наділені повноваженнями приймати політико-адміністративні рішення, відповідних важелів впливу з метою подальшого отримання політичних і соціально-економічних дивідендів (ренти) у сфері виборчого, конституційного, законотворчого, приватизаційного, бюджетного процесів, реалізації кадрових повноважень, лобіювання корпоративних і приватних інтересів тощо. Причому зазначені політико-адміністративні рішення можуть бути як загальнонаціонального, так і регіонального або місцевого характеру та мати силу нормативно-правових актів.

Відповідно, основними ознаками політичної корупції можна вважати такі: 1) суб'єктами політичної корупції є посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представники політичних і громадських організацій (партії, парламентські фракції, блоки, громадські організації тощо); 2) суб'єкти політичної корупції ставлять передусім політичні цілі, тобто йдеться про збереження, отримання, поділ, зміцнення державної влади як вищої форми політичної влади; 3) суб'єкти політичної корупції використовують методи й заходи, за які передбачено покарання в чинному кримінальному законодавстві (зловживання посадовим становищем, перевищення посадових повноважень, підкуп, давання хабара тощо).

Отже, ефективне запобігання та протидія політичній корупції в системі державного управління можливі лише за умов комплексного поєднання стратегічних і тактичних заходів

профілактичного, правоохоронного та репресивного характеру, розроблених як органами державної влади, так й інститутами громадянського суспільства. Стратегічні заходи передбачають проведення реформ у масштабах країни, головна мета яких полягає в оптимізації системи державного управління. На тактичному рівні виокремлюють дві групи заходів щодо вдосконалення й розроблення нових механізмів запобігання та протидії політичній корупції в системі державного управління: політичні та державно-управлінські.

Миронюк Тетяна Василівна, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОКУРАТУРА І НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Спеціально вповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – це органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції».

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру», до системи прокуратури України входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура як спеціальний антикорупційний орган, який згідно з ч. 5 ст. 8 утворюється в Генеральній прокуратурі України на правах самостійного структурного підрозділу. Особливості її організації та діяльності визначено в ст. 8^1 цього Закону.

Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснює Генеральний прокурор України за погодженням із Директором НАБУ [1].

Крім того, на виконання вимог ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» наказом Генерального прокурора України від 12 квітня 2016 року № 149 затверджено Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України (на правах самостійного структурного

підрозділу) у складі управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді, а також двох відділів – аналітично-статистичного і документального забезпечення.

Реалізація запобіжних повноважень Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та її структурних підрозділів і посадових осіб щодо зниження рівня корупційної злочинності забезпечується в межах виконання нормативних вимог, основних завдань і функцій.

Слід констатувати, що нині спеціальна норма із чинного Закону України «Про прокуратуру», яка закріплювала б обов'язок як прокуратури України, загалом, так і спеціалізованої антикорупційної зокрема здійснювати заходи, спрямовані на запобігання корупційній злочинності, на жаль, вилучена. Водночас перелік спеціально вповноважених суб'єктів у сфері протидії (запобігання) корупції, серед яких й органи прокуратури, а отже, і спеціалізовані антикорупційні її підрозділи, безпосередньо визначений у Законі України «Про запобігання корупції» [2].

Прокуратура втрачає повноваження щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, коли розпочала діяльність НАЗК. Це передбачено в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності НАБУ та НАЗК».

НАЗК розпочало діяльність 15 серпня 2016 року. Таким чином, прокуратура відтоді не є суб'єктом виявлення та фіксації адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Попри реформування спеціально вповноважених суб'єктів, робота в цьому напрямі триває.

Запобігання корупційним злочинам здійснюють підрозділи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в межах кожної з виконуваних ними функцій. Фактично вся їхня діяльність має запобіжний зміст, а обов'язок виявляти причини й умови вчинення таких злочинів покладено на всі без винятку напрями, зокрема прокурорський нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове слідство; підтримання державного обвинувачення в

суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом.

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання корупції», спеціально вповноваженим суб'єктом реалізації державної антикорупційної політики в Україні у сфері протидії корупції є також Національна поліція).

Правові засади організації та діяльності поліції, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в поліції визначено Законом України «Про Національну поліцію» [3].

На підставі Закону Національна поліція протидіє зовнішнім і внутрішнім корупційним виявам, зокрема:

1) згідно з п. 9 ч. 1 ст. 26, наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України, стосовно зареєстрованих кримінальних й адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, і результатів розгляду цих правопорушень у судах;

2) на підставі п. 9 ч. 8 ст. 51 повноваження члена поліцейської комісії припиняються в разі застосування до нього заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) якщо йдеться про конкурс на посаду поліцейського, то особа, яка бажає взяти участь у такому конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії документи, а саме: письмову заяву про участь у конкурсі, у якій також зазначає про надання згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»; декларацію за формою, визначеною Законом України «Про запобігання корупції» (ч. 1 ст. 54);

4) на поліцейських поширюються обмеження, визначені законами України «Про запобігання корупції», «Про Національну поліцію», зокрема, не може бути поліцейським особа, до якої було застосовано заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ч. 1 та п. 5 ч. 2 ст. 61);

5) поліцейського звільняють зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється в разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення (п. 10 ч. 1 ст. 77).

Відповідно до п. 5 Положення про Національну поліцію від 28 жовтня 2015 року, вона забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління Національної поліції, територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління [4]. Фактично аналогічні норми наведено в п. 5 Положення про Міністерство внутрішніх справ України від 28 жовтня 2015 року (МВС з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС) [5].

На підставі положень ч. 1 ст. 216 КПК України слідчі органів Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, зокрема й корупційних, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування [6].

Значний обсяг роботи у сфері запобігання корупційним злочинам здійснює Департамент захисту економіки Національної поліції України. Відповідно до п. 3 розділу II Положення про Департамент від 7 листопада 2015 року № 81 [7], одним з основних завдань підрозділу є протидія корупції та хабарництву у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, і серед посадових осіб органів державної влади й самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним із корупцією.

Департамент відповідно до компетенції має право складати адміністративні протоколи про виявлені факти

порушення антикорупційного законодавства та направляти їх до судових органів у встановленому законодавством порядку.

Список використаних джерел

1. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18. – Назва з екрана.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

4. Положення про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28. жовт. 2015 р. № 877. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd? docid=248607704. – Назва з екрана.

5. Положення про Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid =248608057. – Назва з екрана.

6. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / [В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. Л. Федоренка. – Київ : Ліра-К, 2016. – 524 с.

7. Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України [Електронний ресурс] : наказ Національної поліції України від 7 листоп. 2015 року № 81. – Режим доступу : http://tranzit.ltd.ua/nakaz/. – Назва з екрана.

Мойсей Любомир Олексійович,
начальник Західної територіальної групи з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України, кандидат юридичних наук

ПОСИЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ ІЗ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, СТВОРЕНИХ У СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Організацію роботи вповноваженого підрозділу здійснюють відповідно до Типового положення про уповноважений підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Питання запобігання та виявлення корупції» від 4 вересня 2013 року № 706 [1, с. 379].

Аналіз чинників, що зумовлюють підвищення ефективності виконання завдань, які ставлять перед уповноваженими підрозділами на визначеній адміністративно-територіальній зоні відповідальності щодо протидії корупції та виявлення правопорушень, пов'язаних із вчиненням корупційних діянь військовими посадовими особами, свідчить про необхідність прийняття управлінських рішень, що за своїм змістом повинні містити систему правових заходів, спрямованих на усунення причин та умов відтворення корупції.

До компетенції вповноважених підрозділів належать, зокрема, ужиття заходів для виявлення конфлікту інтересів і сприяння його усуненню, контроль за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, виявлення сприятливих для вчинення корупційних правопорушень ризиків у діяльності посадових і службових осіб шляхом внесення їхнім керівникам пропозицій щодо усунення таких ризиків.

У контексті запобігання таким ризикам, відповідно до зазначеної Постанови, уповноважений підрозділ має право отримувати від структурних підрозділів Міністерства оборони України інформацію та матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань.

Водночас, реалізовуючи ці завдання, уповноважений підрозділ, що скерував відповідний запит до підконтрольного об'єкта на отримання матеріалів, змушений очікувати на надходження їх протягом тривалого часу, що негативно позначається на ефективності запобігання корупційним ризикам.

Підконтрольні об'єкти (суб'єкти) кваліфікують запити як звернення, тому передбачають тридцятиденний термін розгляду. Посилання на законодавство у сфері інформаційних відносин, зокрема закони України «Про інформацію» [2], «Про доступ до публічної інформації» [3], не забезпечують позитивного результату. Подеколи термін розгляд запитів спеціально утвореного підрозділу в системі Міністерства оборони України перевищує розумні строки.

На відміну від уповноважених підрозділів, загальнодержавні вповноважені підрозділи (органи із запобігання та протидії корупції), що діють на підставі положень Закону України «Про запобігання корупції» [4], а це органи прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції (ст. 1 Закону), реалізовують свої повноваження на підставі спеціального законодавства, що регулює їхню діяльність (закони України «Про прокуратуру» [5], «Про Національну поліцію» [6] та інші), ставлячи за вимогу скорочення терміну розгляду запитів до десяти днів з моменту надходження.

Тому нагальною є необхідність прийняття рішення Міністерством (Міністром) оборони України, яке за своїм юридичним змістом було б спеціальним нормативним актом, що зобов'язало б надавати відповіді (інформацію) на запити уповноважених підрозділів, які здійснюють свою діяльність у системі Міністерства оборони України, у стислі терміни, що позитивно вплине на ефективність роботи останніх.

Положення Закону України «Про аудиторську діяльність» [7] зобов'язують аудитора дотримуватися вимог Закону України «Про запобігання корупції» та інших нормативно-правових актів, стандартів аудиту, принципів незалежності аудитора та відповідних рішень Аудиторської палати України.

За результатами проведеного аудиту перевірки окремих питань адміністративно-господарської діяльності підконтрольних об'єктів територіальні управління внутрішнього аудиту за наявності підстав скеровують аудиторський звіт до правоохоронних органів та до вищого в порядку підлеглості керівництва аудиту.

Натомість, з огляду на завдання вповноваженого підрозділу, для запобігання корупційним ризикам йому слід отримувати інформацію та проводити аналіз на предмет наявності таких дій, що суттєво різниться від діяльності правоохоронних органів, які мають за мету порушення кримінальних проваджень та їх розслідування. Доцільним є запровадження практики (за умови нормативного врегулювання) регіонального ініціювання проведення аудиторських перевірок уповноваженими органами, їхніми посадовими особами.

Таким чином, зобов'язавши територіальні управління внутрішнього аудиту скеровувати на адресу уповноважених матеріали аудиту (аудиторські звіти), вдасться не лише виявити ризики вчинення корупційних діянь, а й запобігти кримінальним правопорушенням у військах.

На нашу думку, Міністерство (Міністр) оборони України має прийняти рішення щодо визначення завдання керівникам територіальних управлінь внутрішнього аудиту за результатами роботи скеровувати на адресу вповноважених підрозділів (у межах зон територіальної відповідальності) аудиторські звіти.

Відповідно до п. 9 Типового положення працівники вповноважених підрозділів можуть залучатися до проведення експертизи проектів нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів, які видають державні органи, з метою виявлення причин, що призводять чи можуть призвести до вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень і внесення відповідних пропозицій щодо їх усунення.

Якщо представників уповноважених підрозділів не залучають до проведення цієї експертизи, це свідчить про відсутність належної координації під час розподілу обов'язків у

державних органах та організації виконання вимог Типового положення.

Корупційні ризики закладено, переважно, у нормативних актах, які регулюють контрольні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні повноваження керівників, а також порядок і строки реалізації цих повноважень. Доволі часто проекти нормативних актів містять такий корупціогенний фактор, як неналежне визначення функцій, прав, обов'язків військовослужбовців, що проходять військову службу в межах гарнізону.

Перевірку на корупціогенність нормативних актів (наказів, розпоряджень), що видаються в межах гарнізону, зокрема начальником гарнізону та начальниками квартирно-експлуатаційних управлінь (відділів), до повноважень яких належать питання прийняття рішення у сфері забезпечення військовослужбовців житлом, організації збереження житлового фонду, що належить до сфери управління Міністерства оборони України, надання адміністративних послуг шляхом укладення господарських договорів, конкурсні (тендерні) процедури тощо, нині не проводять.

Проекти нормативних актів, що видаються (приймаються) керівниками в межах гарнізону, погоджують на відповідність чинному законодавству фахівці юридичних служб (відділів) у межах компетенції щодо здійснення прогнозування на предмет заподіяння шкоди економічним інтересам держави, які за штатом перебувають у підпорядкуванні таких керівників (начальників).

Характерною особливістю перевірки фахівцями юридичних служб (відділів) на відповідність чинному законодавству є те, що її здійснюють, здебільшого, в умовах конфлікту інтересів і можливостей для зловживання наданими повноваженнями керівників таких фахівців.

Таким чином, доцільнішим є вжиття заходів із виявлення причин, що призводять чи можуть призвести до вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень і внесення відповідних пропозицій щодо їх усунення, а не ліквідація наслідків таких діянь.

Список використаних джерел

1. Питання запобігання та виявлення корупції : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 верес. 2013 р. № 706 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 76. – Ст. 379.
2. Про інформацію : Закон України від 1 груд. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939 VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
5. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
6. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
7. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22 квіт. 1993 р. № 3125-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 243.

Москаленко Світлана Олексіївна, доцент кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат наук з державного управління

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Протидія корупції стає одним із визначальних чинників руху України до західної системи цінностей, свідченням чіткого та незворотного цивілізаційного вибору західного демократичного розвитку України. У цьому контексті актуальним є вивчення відповідного зарубіжного досвіду та можливостей його імплементації в українських реаліях.

Окреслена проблема увиразнюється ще й з огляду на глобалізаційні тренди. Так, відомий американський соціолог і політолог, засновник постматеріалізму Р. Інґлегарт стверджує, що суспільства в усьому світі відчувають потік інформації з різних каналів, обмін відбувається за межами місцевих громад і навіть національних кордонів, тобто йдеться про поширення космополітичної комунікації [1]. Тому аналіз засад формування та реалізації державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі відкриває нові можливості для досягнення позитивних результатів.

Важливим, зокрема, є питання відповідальності юридичних осіб, що впливають на функціонування економік окремих країн і світової економіки загалом, за вчинення корупційних дій. З комерційними компаніями пов'язані великі державні контракти, і такі компанії відіграють суттєву роль в найбільш значущих секторах економіки. Тому корупційні злочини можуть учиняти юридичні особи (компанії, корпорації та некомерційні організації) або під їх прикриттям.

Практика свідчить, що за допомогою складних корпоративних структур можна ефективно приховувати справжніх власників компаній, їхніх клієнтів або конкретні операції, пов'язані зі злочинами, зокрема корупційні діяння [2, с. 7]. Складність процедур прийняття рішень, що передбачають іноді кілька рівнів їх ухвалення, ускладнює виявлення фактичних виконавців злочинів і притягнення їх до кримінальної відповідальності. З іншого боку, покарання тільки однієї конкретної особи може бути несправедливим у тих випадках, коли під час учинення злочину використовували складну, розмиту структуру прийняття рішень. Навіть у разі арешту і притягнення до кримінальної відповідальності будь-якого співробітника з керівного складу, що є фактичним виконавцем злочину, корпоративні корупційні практики найчастіше зберігаються, оскільки покарання, застосоване до фізичної особи, не утримує юридичну особу від продовження таких практик.

Тому міжнародні правові документи й законодавство окремих країн, окрім відповідальності фізичних осіб, дедалі частіше передбачають корпоративну відповідальність. Правові системи розвинених країн мають різні підходи до

відповідальності юридичних осіб за злочини. Пропонують повне визнання інституту кримінальної відповідальності юридичної особи (Франція, КНР, Литва, Естонія), водночас, принцип кримінальної відповідальності юридичної особи не усуває кримінальної відповідальності фізичної особи. У деяких країнах не визнають інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб (Болгарія, Угорщина, Білорусь).

Якщо кримінальне законодавство певної держави не визначає юридичну особу суб'єктом злочину, але цим законодавством передбачена можливість застосування кримінальних санкцій до таких осіб, ідеться про так звану квазікримінальну (адміністративно-кримінальну) відповідальність (Австрія, Албанія, Італія, Німеччина, Україна).

У багатьох державах однією з умов притягнення організації до відповідальності є отримання останньою від учинення злочинних дій певної вигоди, як матеріальної (наприклад, у Бельгії, Мальті, Франції тощо), так і нематеріальної (у Польщі) [3, с. 217].

На нашу думку, цікавим для України є досвід Нідерландів, де 2008 року було передбачено можливість позасудового врегулювання за допомогою «постанови про накладення штрафу». Прокуратура має можливість застосовувати таке покарання за деякі правопорушення без звернення до суду. Щодо значної частини дрібних злочинів нині застосовують цю постанову.

У Франції до кримінальної відповідальності можуть бути притягнені будь-які юридичні особи, як комерційні, так і некомерційні, як французькі, так й іноземні, за винятком держави. Місцеві органи державного управління та їх об'єднання несуть кримінальну відповідальність тільки за злочини, учинені під час здійснення ними своєї діяльності, яка може здійснюватися через компанії, яким у межах концесій делеговано управління об'єктами комунальної інфраструктури. Інші юридичні особи несуть кримінальну відповідальність за всю свою діяльність.

Слід наголосити, що злочин може мати форму дії або бездіяльності, зокрема тоді, коли злочин учинено підлеглим працівником через відсутність контролю. Кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної

відповідальності фізичних осіб, які є виконавцями злочину або співучасниками. З іншого боку, залучення юридичної особи до кримінальної відповідальності не тягне автоматичне залучення до відповідальності його керівників або посадових осіб.

Максимальний розмір штрафу, який може бути накладено на юридичну особу, в п'ять разів перевищує розмір штрафу, передбаченого для фізичних осіб законом, що встановлює покарання за конкретний злочин. Санкції, що застосовують до юридичних осіб за підкуп іноземних посадових осіб, аналогічні санкціям, що застосовують за підкуп національних посадових осіб [2, с. 20].

Досвід європейських держав у царині розвитку державної антикорупційної політики, зокрема щодо застосування відповідальності юридичних осіб, є цікавим для України, адже в ньому закладено засади підвищення рівня відповідальності та правової свідомості учасників й акціонерів корпоративних прав юридичних осіб у вигляді запровадження такого правового інституту, як застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Зарубіжний досвід необхідно адаптувати до вітчизняних умов, оскільки в Україні є нагальною є потреба вдосконалення механізмів державної антикорупційної політики.

Список використаних джерел

1. Inglehart N. P. Cosmopolitan communications: Cultural diversity in a globalized world / N. P. Norris, F. Ronald. – New York : Cambridge University Press, 2009.

2. Рупчев Г. Сравнительный анализ ответственности юридических лиц (корпоративной ответственности) за преступления коррупционной направленности [Электронный ресурс] : техн. док. / Г. Рупчев. – Режим доступа: https://rm.coe.int/16806d8620. – Загл. с экрана.

3. Грищук В. К. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження : монографія / В. К. Грищук, О. Ф. Пасєка. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 248 с.

Павленко Наталія Григорівна, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СУДІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Нині спеціалізований антикорупційний суд як окрема правова інституція діє у близько 20 країнах світу, зокрема це:

1) європейські країни – Болгарія, Словаччина, Хорватія;

2) неєвропейські розвинуті країни – Мексика, Таїланд, Пакистан, Філіппіни;

3) країни, що розвиваються, – Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Бурунді, Камерун, Індонезія, Кенія, Малайзія, Непал, Палестинська Автономія, Сенегал, Танзанія, Уганда.

Ідея створення спеціалізованого антикорупційного суду не утвердилася в більшості європейських країн і країн з розвинутими демократичними традиціями на інших континентах. Причинами цього можуть бути як дієвість наявних судів у розгляді справ, пов'язаних із корупцією високопосадовців, так і втілюваний у життя принцип сталості системи судових органів країни.

Загалом спеціалізовані антикорупційні суди можна розділити на три види, що передбачають його функціонування як:

– спеціалізованого судді (розгляд справи щодо корупції високопосадовців одноособово суддею, якого призначають або уповноважують на розгляд справ у судах місцевої інстанції з класичною процедурою оскарження рішення);

– окремого органу (спеціалізований суд, до підвідомчості якого належать справи про корупцію високопосадовців);

– змішаної системи (окремий суд може діяти і як суд першої інстанції під час розгляду певної категорії справ, і як суд апеляційної інстанції під час судового перегляду рішень місцевих загальних судів).

Компетенція окремого антикорупційного суду не завжди обмежується розглядом справ про корупцію. У Хорватії до

компетенції таких судів також належать злочини, що вчиняють організовані злочинні співтовариства, а у Словаччині – такі категорії злочинів, як відмивання коштів, тероризм, злочини проти власності, злочини проти життя та здоров'я.

Доцільно проаналізувати особливості створення та функціонування спеціалізованого антикорупційного суду у Словаччині, оскільки ця країна схожа на Україну за низкою параметрів.

Парламент Словаччини 2003 року прийняв законодавство про спеціальні суди з юрисдикцією, що поширюється на випадки корупції та організованої злочинності. Також було створено офіс Спеціального прокурора, відповідального за досудове розслідування відповідних злочинів.

Відбір до спеціалізованого антикорупційного суду мав певні особливості: триразове підвищення суддям зарплати, порівняно із суддями місцевих судів; іспит на знання права та психологічні тести; проведення спецперевірки стосовно кандидатів у судді; затвердження кандидатів Судовою радою (словацький аналог Вищої ради правосуддя).

На практиці антикорупційний суд у Словаччині процесуально діє швидше, ніж суд звичайної інстанції, – середній строк розгляду справи становить чотири місяці, а отримати санкцію на прослуховування телефонних чи інших переговорів у ньому також можна досить оперативно.

Утім словацьке суспільство критикує спеціалізований антикорупційний суд за те, що «до його сітки втрапляє лише дрібна риба», адже за статистикою тільки 3 % засуджених цим судом за корупцію завдали шкоди державі на суму понад 5 тис. євро.

Отже, практика свідчить, що наявність у країні спеціалізованого антикорупційного суду не гарантує підвищення рівня протидії корупції.

Павленко Сергій Олексійович, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ТАКТИКА ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ З КОРУМПОВАНИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ

Сучасна організована злочинність становить небезпеку не лише для національних інтересів окремих держав, а й є безпосередньою загрозою міжнародній безпеці, оскільки набула транснаціонального характеру. Передусім це стосується країн із нестабільною соціально-політичною та економічною ситуацією, що знаходяться на етапі економічної і політичної трансформації, до яких належить й Україна [1, с. 99].

Організовані групи та злочинні організації продовжують контролювати левову частку тіньового капіталу, протиправну діяльність, пов'язану з розкраданням бюджетних коштів, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, організацією наркобізнесу, нелегальною міграцією тощо [2].

Корумповані зв'язки, які тісно налагоджені в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, призводять до встановлення залежності їх від кримінальних структур, що забезпечує прийняття необхідних для цих структур рішень, які порушують чинне законодавство або суспільні норми.

Відповідно до статистичної звітності правоохоронних органів України за 2008–2013 роки [3, с. 69], сформувалася тенденція до збільшення за певні періоди кількості виявлених організованих груп і злочинних організацій з корумпованими зв'язками в понад два рази: 2008 року – 15, 2009-го – 27, 2010-го – 29, 2011-го – 38, 2012-го – 36 [3]. Їх питома вага у загальній кількості виявлених за цей період організованих груп і злочинних організацій в Україні збільшилася від 3,97 % 2008 року – до 8,72 % 2013 року. Крім того, відповідно до статистичних даних МВС України, за 2014 рік із 135 виявлених організованих груп і злочинних організацій 22 (16,3 %) –

організовані групи й злочинні організації з корумпованими з в'язками [3], що значно більше, ніж 2013 року. 2015 року виявлено лише 11 організованих груп і злочинних організацій з корумпованими зв'язками, що на 37,3 % менше, ніж за аналогічний період 2014 року.

Статистичні дані свідчать, що організовані групи і злочинні організації з корумпованими зв'язками виявляють досить рідко, хоча об'єктивно, на думку вітчизняних учених, це варто пов'язувати не зі зменшенням кількості корумпованих державних службовців, а зі зниженням ефективності та повноти розслідування кримінальних проваджень [4].

Водночас офіційна статистика цілком не відображає рівень і динаміку поширення злочинів цього виду внаслідок високого рівня їх латентності, складності виявлення та документування, а також високого ступеня прихованості та можливості уникнення від відповідальності за зазначені корупційні діяння.

Корупція є вигідною справою як власне для корупціонера (спосіб його збагачення), так і для тих осіб та структур (передусім організовані злочинні угруповання), які задовольняють свій інтерес за допомогою корумпованої поведінки чиновника. При цьому для останніх можливе багатоцільове використання корупційних зв'язків: для одержання прибутку, для самозахисту від дії закону та інших форм соціального контролю, проникнення в легальні структури державної влади.

У контексті досліджуваного питання важливе значення має оперативно-розшукова тактика. Зокрема, визначення тактики ґрунтується на різних категоріях (мислення, прийоми та способи, наукові положення й рекомендації, суб'єктивне відображення об'єктивних процесів, самостійна частина ОРД тощо); різняться позиції науковців щодо її функцій, юридичних засад, суб'єктів та елементів [5, с. 8].

Тактика є складовою тих видів людської діяльності, суб'єкти яких, виконуючи свої функції, стикаються з фактичним або ймовірним опором певних сил (суперників, супротивників, ворогів, конкурентів тощо) [6]. Тактика реалізує функцію запобігання такому опору, його подолання або нейтралізації. Зазначене

здійснюють в ОРД через певні дії оперативних працівників, які є продуктом їх творчої розумової діяльності. Тому поділяємо думку вчених, які з-поміж засад оперативно-розшукової тактики виокремлюють такі психічні процеси, як сприйняття [7, с. 64] і мислення оперативного працівника. Водночас оперативно-розшукова тактика має ґрунтуватися й на інших психічних процесах – уяві та пам'яті. Без уяви не можна змоделювати майбутні події, передбачити ймовірну поведінку інших людей та спланувати власні дії, без пам'яті – урахувати практичний досвід, а саме ці завдання є важливими складовими тактики.

Необхідність оперативно-розшукової тактики зумовлена такими факторами:

– замкнутістю злочинного середовища, проникнення в яке ускладнюється у зв'язку з глибокою конспірацією та суворою дисципліною всередині злочинних груп;

– розподілом сфер злочинної діяльності та виникненням на цій підставі ретельно маскованої системи відносин;

– прагненням злочинців до насадження норм поведінки та відносин, які стимулюють кругову поруку, збуджують і підтримують відчуття страху в причетних до злочинів й обізнаних про них осіб, штовхають їх на приховування істини;

– наявністю таких явищ, як злочинний професіоналізм і злочинна кваліфікація.

Ці чинники зумовлюють:

– постійний пошук нових способів учинення злочинів;

– маскування злочинних зв'язків;

– вивчення злочинцями тактики, засобів і методів ОРД, що спонукає до хитрощів для контрспостереження за діями оперативників та отримання необхідних відомостей про ОРД.

Отже, в умовах розвитку організованих форм кримінальної корупції в органах державної влади потрібно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів для досягнення вагомих результатів, що передбачає узагальнення теоретичних рекомендацій, передового досвіду щодо використання оптимальних прийомів, засобів і методів оперативних підрозділів у протидії організованій злочинності з корумпованими зв'язками.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Організована злочинність в Україні: тенденції розвитку та заходи протидії / М. А. Погорецький // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – Вип. 16. – С. 99–110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_9. – Назва з екрана.

2. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1000/2011. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/documents/14091.html. – Назва з екрана.

3. Юрченко О. М. Національне антикорупційне бюро: перспективи діяльності / О. М. Юрченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. – 2014. – № 2 (33). – С. 69–73.

4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. … доктора юрид. наук : 12.00.09 / Бусол Олена Юріївна. – Київ, 2015. – 479 с.

5. Грібов М. Л. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики / М. Л. Грібов // Криміналістичний вісник. – 2015. – № 1 (23). – С. 6–13.

6. Руденко М. М. Тактика оперативного опитування у справах про організовану злочинність / М. М.Руденко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 115–124.

7. Безруких Р. К. Проблемы оперативно-розыскной тактики и пути их решения / Р. К. Безруких // Оперативно-розыскная работа : материалы теорет. семинара. – М., 1997. – С. 64–66.

Пічкуренко Сергій Іванович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Злагода Ольга Валеріївна, старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Кацан Любов Олексіївна, викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Динамічні соціальні та політичні перетворення, які тривають в Україні з 2014 року, істотно вплинули на тенденції розвитку кримінального законодавства та кримінально-правову політику держави загалом. У цьому контексті актуальними є дослідження особливостей розвитку кримінально-правової політики України та шляхів її вдосконалення на законодавчому рівні [1].

Сучасна криміногенна ситуація в Україні – це якісно новий феномен як за масштабами злочинних виявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, реалізацію прав та свобод громадян. Протягом останніх років відбулася трансформація організованої злочинності в нашій країні, збільшилася кількість організованих злочинних формувань, які мають чітку ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби для здійснення протиправної діяльності [2].

Ефективна протидія злочинам, особливо її організованим формам, неможлива без дослідження тих процесів, які відбуваються в злочинному середовищі.

Питання тлумачення поняття організованої злочинності та корупції, їх змісту і структури, визначення форм вияву, сучасної інфраструктури, стратегії й тактики протидії цим соціально небезпечним явищам постійно вивчають науковці різних країн світу.

Проблематиці протидії корупції та організованій злочинності присвятили свої праці такі вітчизняні вчені: М. Ю. Азаров, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, Г. М. Бірюков, В. І. Василинчук, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, Д. Й Никифорчук, О. О. Дульський, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Корнієнко, В. А. Некрасов, Є. Д. Скулиш, О. П. Снігерьов, В. Д. Сущенко, В. І. Шакун та ін.

Організована злочинність, як і злочинність загалом, є досить складним соціальним явищем, яке відображає соціально-політичні й економічні процеси, що відбуваються в суспільстві. Протягом останнього десятиліття організована злочинність стала одним з головних факторів, який не тільки дестабілізує соціальний та економічний розвиток суспільства, а й загрожує нормальному функціонуванню інститутів державної влади. Науковці та практики зазначають, що організована злочинність в Україні трансформувалася в значну силу зі складною системою корупційних зв'язків [3–5].

Узагальнивши різні погляди вчених, ми вважаємо, що організовану злочинність на сучасному етапі можна поділити на декілька форм залежно від наявності корумпованих зв'язків:

– проста організована група. Вона не має складної структури, суворої підпорядкованості, не виокремлюється єдиний лідер, їй не властиві корумповані зв'язки;

– структурна організована група. На противагу простій організованій групі, характеризується більшою стійкістю, ієрархічністю, дотриманням принципу єдиноначальності. Корумпованих зв'язків, здебільшого, не має. Проте, в разі необхідності, для реалізації злочинних намірів або прикриття протиправної діяльності тимчасово «залучає» державних службовців, зокрема правоохоронців;

– організоване злочинне угруповання. Це чисельне об'єднання, якому притаманні чітка дисципліна, ієрархія та підпорядкованість. На цьому рівні злочинці встановлюють корумповані зв'язки в місцевих органах влади;

– злочинна організація (мафіозне об'єднання). Це злочинне угруповання, яке завжди має прикриття або тісні корумповані зв'язки з представниками центральних органів державної влади, зокрема правоохоронними органами.

Список використаних джерел

1. Чернєй В. В. Сучасна кримінально-правова політика на законодавчому рівні / В. В. Чернєй // Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка) : тези доп. V міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 6.

2. Катеринчук І. П. Вступне слово / І. П. Катеринчук // Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 квіт. 2016 р.). – Одеса : ОДУВС, 2016. – 184 с.

3. Корнієнко М. В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії / М. В. Корнієнко. – Київ : Фонд юрнауки, 2004. – 300 с.

4. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова компаративістика : монографія / [О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай та ін.]. – Харків : Золота миля, 2013. – 352 с.

5. Некрасов В. А. Корупція як форма кримінального контролю тіньової економіки / В. А. Некрасов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1 (70). – С. 265–275.

Полтавський Андрій Олександрович, помічник директора Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України;

Шимановський Сергій Олегович, завідувач лабораторії Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НОВОГО СУБ'ЄКТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ПРОФІЛАКТИКА КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ФАХІВЦІВ (ЕКСПЕРТІВ)

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу Країни, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»

від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII [1], було внесено відповідні зміни до Закону України «Про судову експертизу» (надалі – Закон).

Зазначені зміни, зокрема, передбачали такі положення:

– текст статті 1 «Поняття судової експертизи» викласти в такій редакції: «Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду»;

– у статті 7 «Суб'єкти судово-експертної діяльності» ч. 1 викласти в такій редакції: «Судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом»;

– доповнити статтею 7^1 такого змісту: «Стаття 7^1. Підстави проведення судової експертизи. Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб»;

– частину другу статті 9 «Державний реєстр атестованих судових експертів» викласти в такій редакції: «Особа або орган, які призначають або замовляють судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, або іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом»;

– статтю 10 «Особи, які можуть бути судовими експертами» доповнити частиною п'ятою такого змісту: «До фахівця у відповідній галузі знань, який проводить судову експертизу, застосовуються положення цього Закону щодо гарантій прав, обов'язків, відповідальності судового експерта, крім відповідальності за відмову від проведення експертизи та положень розділу III^1 цього Закону».

[1] Розділ III Закону України «Про судову експертизу» має назву «Фінансове та організаційне забезпечення судово-експертної діяльності».

Таким чином, зазначеними змінами, що набувають чинності з дня початку роботи Верховного Суду, визначеного рішенням його Пленуму відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів», вперше регламентовано:

– проведення судових експертиз до порушення проваджень у цивільному, господарському та інших процесах;

– проведення експертиз на замовлення;

– введення ще одного суб'єкта судово-експертної діяльності – фахівця (експерта), який може бути судовим експертом.

Відповідно до ч. 4 ст. 7 «Суб'єкти судово-експертної діяльності» нині чинної редакції Закону, «до проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися, крім судових експертів, також інші фахівці з відповідних галузей знань». Так, на сьогодні в певних випадках до проведення судових експертиз залучають фахівців для роботи в складі комісій судових експертів. Діяльність останніх регламентується, окрім процесуальних кодексів та Закону, двома нормативно-правовими актами:

– Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [2];

– Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах [3].

З набуттям чинності положень Закону щодо фахівців (експертів), які можуть бути судовими експертами відповідно до положень ст. 10 та здійснювати судово-експертну діяльність самостійно як на одноразовій, так і на постійній основі, постає низка проблемних питань, зокрема, щодо:

– статусу таких судових експертів (яку вони повинні мати освіту[1], чи мають вони проходити відповідну підготовку, що

[1] Наприклад, відповідно до розділу 3 «Фахівці» класифікатора професій ДК 003:2010, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28 червня 2010 року № 327, фахівцем є особа, яка отримала професію, що вимагає знань в одній чи більше галузях природознавчих, технічних і гуманітарних наук з виконанням професійних завдань у вигляді спеціальних робіт, пов'язаних із застосуванням положень та використанням методів відповідних

ст. 10 передбачено, власне, для професійних судових експертів державних установ судової експертизи або тих судових експертів, які не працюють у таких установах);

– регламентації проведення такими фахівцями (судовими експертами) експертиз (порядку отримання та зберігання матеріалів проваджень, об'єктів дослідження, що є зазвичай речовими доказами в справах; попередження про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку; забезпечення методичною літературою з питань проведення експертиз; відповідними умовами й обладнанням тощо).

Україна вже має негативний досвід таких нововведень. Відомий фахівець В. Палій, яка пройшла шлях від молодшого наукового співробітника Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України до судді Вищого господарського суду України, ще у 1992 році під час обговорення першої редакції Закону в офіційному виданні Верховної Ради України в статті «Судова експертиза повинна бути неупередженою» зазначала: «…для того щоб займатися судово-експертною діяльністю професійно, треба мати належну підготовку, знати сучасну базу судової експертизи, мати відповідні умови, що забезпечують збереження об'єктів дослідження (речових доказів) та інших матеріалів справи. Наприклад … вже є викрадення в експертів двох кримінальних справ … дві кримінальні справи згоріли разом з особистим автомобілем експерта…» [4]. Тут ідеться, передусім, про кримінальні справи (провадження), тому зміни до Закону, що стосуються проведення експертиз у кримінальних провадженнях лише в державних установах судової експертизи треба вважати обґрунтованими. Водночас справи в господарських, цивільних провадженнях містять оригінали документів, що засвідчують іноді правочини вартістю на мільйони доларів США, а тому приведені цитати стосуються й інших, крім кримінальних, видів проваджень.

Відповідно до першої редакції Закону, судово-експертна діяльність могла здійснюватися на підприємницьких засадах на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за

наук. До цього розділу належать професії, яким відповідає кваліфікація за дипломом чи іншим відповідним документом, у тому числі молодшого спеціаліста, бакалавра.

разовими договорами. У 2004 році внесеними змінами це положення Закону втратило чинність і замість нього вступили в дію положення нині чинного Закону. Мотивами внесення змін були ті самі обставини: викрадення, згоряння тощо.

З огляду на викладене вище, статус і порядок діяльності «нового» суб'єкта судово-експертної діяльності – фахівця (експерта), який може бути судовим експертом та проводити, наприклад, до порушення справ у суді експертизи на замовлення інших осіб, потребують відповідної детальної нормативно-правової регламентації.

Безперечно, положення Закону, які ще не набули чинності, у частині, що стосується визначення статусу фахівця (експерта), який може бути судовим експертом, на нашу думку, мають бути регламентовані ч. 4 ст. 10 (наприклад, щодо освіти, підготовки, порядку реєстрації статусу тощо, відповідно до структури ч. 2, 3 цієї статті), а не ч. 5, яку чомусь законодавець вніс, після положень ч. 4 (яка має стати після внесення пропонованих змін до ч. 5) Закону щодо заборон використання своїх повноважень з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, що, відповідно до Закону «Про запобігання корупції», є корупційними правопорушеннями. Водночас передбачену законодавцем ч. 5 щодо фахівця у відповідній галузі знань, який проводить судову експертизу, до якого застосовують «положення цього Закону щодо гарантій прав, обов'язків, відповідальності судового експерта, крім відповідальності за відмову від проведення експертизи й положень розділу III цього Закону», слід видалити.

Крім цього, особливості діяльності фахівця (експерта), який може бути судовим експертом, мають бути визначені або в Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах [3], або в спеціально розробленому нормативно-правовому акті. Сподіваємося, що зазначена нормативно-правова регламентація статусу та діяльності нового суб'єкта судово-експертного забезпечення правосуддя буде сприяти попередженню корупційних проявів серед фахівців (експертів).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу Країни, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс] : Закон України від 3 жовт. 2017 р. № 2147-VIII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19. – Назва з екрана.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98. – Назва з екрана.
3. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11. – Назва з екрана.
4. Палій В. Судова експертиза повинна бути неупередженою / В. Палій // Голос України. – 1992. – 7 жовт. – С. 13.

Пустовіт Валерій Аркадійович, старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Відповідно до п. 3 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, однією з актуальних загроз національній безпеці України є поширення корупції, її укорінення в усіх сферах державного управління [1].

У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) 2016 року Україна посіла 131-ше місце зі 176 країн. Цю сходинку з показником 29 зі 100 можливих балів разом з нашою країною розділили Казахстан, Росія, Непал та Іран. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої визначила протидію корупції пріоритетом. Експерти «Transparency International – Україна» зазначають, що покращенню позиції нашої держави у світовому рейтингу сприяло впровадження антикорупційної реформи, проте брак дієвої судової системи та фактична безкарність корупціонерів не дає змоги Україні здійснити прорив [2].

Згідно з даними судової статистики, протягом останніх трьох років спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості осіб, засуджених за службові злочини, що традиційно ототожнюють з корупцією [3].

За результатами соціологічного дослідження «Ставлення громадян України до судової системи», рівень довіри до судів є одним з найнижчих серед усіх державних і суспільних інституцій. Про свою недовіру до судів (судової системи загалом) повідомили 80,9 % респондентів, а про довіру – 9,3 % [4].

За таких обставин створення антикорупційного суду є важливим етапом судової реформи в Україні, що сприятиме створенню моделі функціонування судової влади, яка задовольнила б суспільний запит на справедливий суд.

У прийнятому 2016 року Законі України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено утворення в системі судоустрою вищого спеціалізованого суду як суду першої інстанції з розгляду окремих категорій справ – Вищого антикорупційного суду [5].

З метою розроблення концепції створення та забезпечення діяльності антикорупційного суду на початку цього року експерти інституцій громадянського суспільства та міжнародних організацій-донорів, що працюють в Україні, утворили робочу групу, результатом якої стало визначення засад і передумов створення Вищого антикорупційного суду в Україні.

На переконання Голови Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу Е. Ткешелашвілі, основним принципом

створення антикорупційних судів має бути прозорий і ретельний процес добору суддів із залученням громадськості та представників міжнародних партнерів України. Відсутність спеціалізованого антикорупційного суду зводить нанівець результативність двох новостворених антикорупційних органів – НАБУ та САП. Із десятків справ, які НАБУ передало до судів з початку 2016 року, вироки є лише за кількома [6].

З огляду на вітчизняний досвід, наявні прогалини в системі протидії корупції в Україні та необхідність упровадження найкращих світових практик діяльності антикорупційних судів, необхідно прискорити прийняття закону щодо створення Вищого антикорупційного суду як спеціалізованого, як передбачено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», визначення процедури добору й затвердження суддів за участю та з допомогою міжнародних експертів з урахуванням рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії), що дасть змогу підвищити результативність заходів, спрямованих на створення дієвих механізмів подолання корупції в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14. – Назва з екрана.

2. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nediieve-pravosuddia-trymaiut-ukrainu-na-koruptsiinomu-dni/. – Назва з екрана.

3. Доповідь Голови Верховного Суду України Ярослава Романюка на XIV позачерговому з'їзді суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7574539A85ADDC8BC22580E300505838?OpenDocument&year=2017&month=03&. – Назва з екрана.

4. Про судоустрій і статус суддів [Електронний ресурс] : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19. – Назва з екрана.

5. Звіт за результатами соціологічного дослідження «Ставлення громадян України до судової системи»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rsu.gov.ua/uploads/article/final-report-survey-e07f150174.pdf. – Назва з екрана.

6. Довга дорога до антикорупційних судів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nv.ua/ukr/opinion/tkeshelashvili/dovga-doroga-do-antikoruptsijnih-sudiv-1323280.html. – Назва з екрана.

Севрук Володимир Геннадійович, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, СФОРМОВАНИХ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Протидія організованій злочинності, що сформувалася на етнічній основі, потребує спільних скоординованих дій світового співтовариства, зокрема щодо усунення суперечностей між законодавством різних країн. Напрями протидії етнічній злочинності в XXI ст. вже не можуть бути такими, якими вони були минулого століття.

Представники злочинної підприємницької діяльності задля реалізації своєї мети беруть участь у таких специфічних незаконних видах діяльності, як операції з незаконними товарами та послугами, монополізація ринку, використання корупції, залякування щодо конкурентів і правоохоронних установ задля зменшення міри судового переслідування [1, с. 367].

Членство в транснаціональних злочинних ґрунтується, зазвичай, на етнічній або сімейній спорідненості, а також на професіональних та організаційних здібностях, які є корисними для досягнення злочинної мети організації. Добір членів за сімейною або етнічною ознакою сприяє солідарності членів, підвищенню їх відповідальності за безпеку організації, дисциплінованості й підпорядкуванню всередині ланок та організації загалом. Водночас членами таких організацій можуть бути особи, які мають родині зв’язки у владних

структурах. Управління такими групами здійснюють на підставі правил та інструкцій, які мають виконувати всі члени.

Корупція не тільки є одним із принципів діяльності транснаціональної організованої злочинності, що створює умови, які сприяють отриманню надприбутків під час реалізації транснаціональними злочинними організаціями своїх операцій, а й дає змогу здійснювати таку діяльність за порівняно низького ризику втручання з боку правоохоронних органів. Таким чином, корупція є способом захисту транснаціональних злочинних організацій від соціального контролю, вона надає можливості для ефективного управління злочинною організацією під патронатом легальних економічних структур і посадових осіб державного управління [2].

Нині у світі, залежно від особливостей історичного розвитку країн, сформувалося кілька моделей корупції.

Західноєвропейська модель. Для неї притаманний низький рівень корупції, яку сприймає суспільство як аномалію, пов'язану з порушенням закону. Цьому сприяють традиції, у яких домінує правосвідомість.

Азіатська модель. Корупційні відносини переплітаються з іншими соціальними відносинами: сімейними, земельними, етнічними, корпоративними тощо. Діють вікові традиції (наприклад, пов'язані з бакшишем у Середній Азії чи практикою вибудовування довгострокових ділових і політичних відносин, що існують у деяких східноазіатських країнах і ґрунтуються на дружніх зв'язках).

Африканська модель. Влада продається групі основних економічних кланів (використання демократичних процедур як камуфляжу; економіка примітивізована, задовольняє лише першочергові потреби населення з метою уникнення соціальних потрясінь, забезпечуючи інтереси вузької олігархічної групи). Політична влада в країні залишається неконсолідованою; фінансово-бюрократичні групи припиняють протистояння й домовляються; виникає олігархічний консенсус між консолідованими фінансово-бюрократичними групами та частиною політичної еліти.

Латиноамериканська модель. Уряд надає можливість тіньовим і криміналізованим секторам економіки досягти могутності на рівні держави. Формується держава в державі.

Нинішня кримінальна ситуація в Україні характеризується низкою вкрай небезпечних тенденцій:

– у системі організованої злочинності активізувалася міжнародна складова, вітчизняний криміналітет вийшов за межі української території. Чинник «української мафії» активно використовують для обґрунтування дискримінаційних заходів щодо України в економічній сфері;

– відбувається розширення, структурне ускладнення, зміна спрямованості в діяльності кримінальних організацій, що діють у регіонах;

– зміцнюється матеріально-технічна та фінансова бази кримінальних структур, нарощується кваліфікаційний потенціал їхніх учасників;

– урізноманітнюються форми та методи боротьби злочинних організацій за сфери впливу, розширюється арсенал засобів і методів учинення злочинів;

– посилюються позиції злочинних формувань у сфері наркобізнесу, зростає рівень їхньої організованості;

– здійснюються великомасштабні незаконні експортні й імпортні операції [3, с. 3–4].

Організовані кримінальні структури намагаються використовувати органи державної влади для досягнення власних злочинних цілей, прагнучи легалізувати здобутий капітал у різних галузях економіки, отримати доступ до розподілу бюджетних коштів і державного майна, набути депутатського й інших видів імунітету [1].

Організовані форми злочинності є складним явищем, чинником політичної й економічної нестабільності в суспільстві. Організовані злочинні групи транснаціонального й етнічного спрямування постійно модернізуються, змінюють свої види, виходять за межі кордонів однієї держави [4, с. 539].

Сучасні організовані етнічні групи тісно пов’язані корупційними зв’язками з посадовими особами органів державної влади та працівниками правоохоронних органів України. Саме корупція забезпечує імунітет цих груп від соціального та правового контролю та створює сприятливі умови для їхньої злочинної діяльності шляхом підкупу, хабарництва, одержання неправомірної вигоди, а також протидії цілеспрямованій діяльності правоохоронних органів і контррозвідувальним заходам у власному середовищі.

Список використаних джерел

1. Гула Л. Ф. Організована злочинна група – основа організованої злочинності / Л. Ф. Гула // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – Вип. 1. – С. 365–376.
2. Жаровська Г. П. Структурно-організаційні особливості транснаціональних злочинних організацій в Україні / Г. П. Жаровська // Право і суспільство. – 2015. – № 1. – С. 209–214.
3. Організована злочинність – загроза національній безпеці України // Психологічні аспекти національної безпеки: організована злочинність : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 2010 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – С. 3–10.
4. Настільна книга слідчого / [М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін.]. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Київ : Ін Юре, 2011. – 736 с.

Семеній Олександр Валерійович,
помічник адвоката

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Корупція становить серйозну загрозу процесу становлення України як демократичної та правової держави, а також національній безпеці. Для виконання міжнародних стандартів у цій сфері було прийнято антикорупційний пакет національного законодавства, створено спеціальні органи із запобігання та протидії корупції, серед яких Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура й Національне агентство з питань запобігання корупції.

Актуальність теми дослідження зумовлена проблемою поширення корупції в Україні, що формує стійку тенденцію за роки незалежності нашої держави, чинить негативний вплив на економічний розвиток, інституційну спроможність, а також на більшість сфер суспільного життя.

Основними нормативно-правовими актами у сфері запобігання та протидії корупції є закони України «Про запобігання корупції» [1], «Про очищення влади» [2],

«Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [3].

В Угоді про асоціацію України та ЄС передбачено орієнтири для формування національної антикорупційної стратегії, а також реалізації її положень. Міжнародні стандарти у формуванні національної антикорупційної політики, успішні результати її впровадження є однією з основних умов для вступу до Євросоюзу й участі у проектах співробітництва з ЄС. Напрямами реалізації такого курсу є реформування судової системи України, оновлення персонального складу органів влади на відкритій конкурсній основі, концептуальна зміна підходів діяльності правоохоронних органів, забезпечення відкритості та підзвітності діяльності органів державної влади тощо.

Процес розроблення, прийняття та ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС активізував законодавче врегулювання організаційно-правових засад формування антикорупційної стратегії. Власне гармонізація передбачила посилення інституцій, після завершення перехідного періоду – взаємний доступ до ринків державних закупівель у повному обсязі. У ст. 1 Угоди про асоціацію визначено спільні цілі України та ЄС, зокрема поступове зближення сторін на підставі спільних цінностей і тісних привілейованих зв'язків, а також поглиблення зв'язку України з політикою ЄС та її участь у програмах й агентствах. У ст. 6 зазначено, що «верховенство права, належне врядування, протидія корупції, різним формам транснаціональної організованої злочинності й тероризму, сприяння сталому розвитку та ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між сторонами». У ст. 14 передбачено: «У межах співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права й укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості й протидію корупції. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на підставі принципу поваги до прав людини й основоположних свобод» [4].

З часу ухвалення Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки найбільш якісно та повноцінно здійснено ті заходи, які, крім Антикорупційної стратегії, були включені до вимог Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС та до вимог МВФ.

На підставі аналізу стану виконання Державної програми з реалізації антикорупційної стратегії, який здійснили експерти Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції Києво-Могилянської Академії «ACREC», було виявлено, що з 210 визначених завдань виконано 83, частково виконано або є такими, які виконують досі, є 65. Кінцевий термін виконання не настав для 17 завдань, ще 66 залишаються невиконаними попри настання кінцевого терміну [5].

Експерти дійшли висновку, що значна кількість виконаних завдань передбачали законодавчі зміни або прийняття підзаконних актів. Натомість заходи з практичної їх реалізації та належна імплементація законодавства залишаються проблематичними.

Формування національної антикорупційної стратегії загалом і в системі публічного управління зокрема має бути спрямоване, насамперед, на визначення завдань і цілей політики держави як складової євроінтеграційного курсу та виконання вимог Угоди про асоціацію [6].

В успішних демократичних країнах, наприклад Швеції, досягнуто такого високого рівня розвитку держави та правосвідомості громадян, що проблему корупції не розглядають як таку, що становить значну небезпеку для суспільства на сучасному етапі. Тому в таких країнах немає потреби в будь-яких спеціальних урядових програмах чи спеціалізованих державних органах протидії корупції. Отже, кінцевим результатом антикорупційної стратегії має бути не створення спеціалізованих антикорупційних органів й антикорупційного законодавства, а досягнення такого рівня сприйняття корупції, за якого її відсутність буде нормою повсякденного життя, а перелічені вище заходи стануть лише тимчасовим інструментом для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/48911. – Назва з екрана.

2. Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII. – Режим доступу: http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/1684–18. – Назва з екрана.

3. Про очищення влади [Електронний ресурс] : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1699-VII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-18. – Назва з екрана.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнар. док. від 27 черв. 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 21–25.

5. Марчук А. Оцінка виконання антикорупційної стратегії: досягнення та проблеми / А. Марчук, О. Нестеренко // Аналітичне дослідження Міждисциплінарного науково-освітнього центру протидії корупції Києво-Могилянської Академії «ACREC». – Київ, 2017.

6. Соснін О. Про необхідність використання світового досвіду в боротьбі з корупцією у вітчизняній практиці / О. Соснін // Віче. – 2014. – № 1. – С. 17.

Сокиран Федір Михайлович, професор кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні реформи, що тривають в Україні, стосуються майже всіх сфер економічного, суспільно-політичного та соціально-правового життя суспільства. Удосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері має ґрунтуватися, передусім, на правовому механізмі регулювання діяльності, що охоплює як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку та протидії злочинності.

Особливості реалізації функцій слідчих підрозділів МВС України визначають специфіку управління цим державним органом. Слідчий апарат є невід'ємною частиною правоохоронної системи, своєю діяльністю активно впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат у сучасному українському суспільстві.

Досягнутий нині рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності надає можливість виокремити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності.

За понад сімдесятирічну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичено значний масив теоретичних й емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи. Проаналізовано проблеми вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів та інших державних структур, психолого-педагогічні аспекти їхньої роботи.

Однак поза межами наукових досліджень залишається спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на виконанні низки практичних завдань щодо підвищення ефективності та якості слідчої практики.

Метою вивчення управління в слідчих підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням у цій структурі. Нині управлінська діяльність у правоохоронних органах, що ґрунтується лише на досвіді й інтуїції керівників, уже не може гарантувати досягнення успіхів у службовій діяльності як їхній, так і підлеглих.

Важливу роль відіграє рівень сформованості тих професійно значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Саме тому майбутні керівники мають своєчасно набувати необхідних управлінських знань, умінь і навичок, передусім – у сфері соціальної та юридичної психології.

Правоохоронна діяльність є таким видом діяльності, у якому без організованого, цілеспрямованого й ефективного спілкування неможливе виконання поставлених завдань. Процес управління в слідчому органі полягає в тому, щоб створити організаційні соціально-психологічні умови, які чинитимуть

мобілізаційний, стимулювальний та організаційний вплив на персонал загалом і кожного співробітника зокрема.

Слід акцентувати увагу на соціальній і психологічній суті управління, його специфічній ролі в службовій діяльності особового складу. Управлінський вплив завжди має точну мету та визначає напрями її досягнення, передбачає організаційний аспект для спрямування колективу на практичне здійснення взаємодії. В управлінні також розвиваються психоаналітичні процеси самовизначення – самовираження – самоствердження – самореалізації – саморегуляції.

Управлінська діяльність охоплює мотивувальні та контрольні дії, спрямовані на підвищення ефективності виконання поставлених завдань. Як у процесі, так і після закінчення будь-яких видів робіт керівникові необхідно адекватно оцінити фактично виконане, виявити відхилення від мети та пов'язані із цим негативні наслідки, акцентувати на нових, раніше не врахованих можливостях і резервах.

Крім того, керівники слідчих управлінь виконують безліч зовнішніх функцій, зокрема в напрямі взаємодії з іншими службами, правоохоронними органами, фондами, громадськими організаціями, державними й політичними структурами. Це засвідчує необхідність постійного розвитку в керівника комунікативних здібностей і прийомів ефективного спілкування.

Дослідження психологічних аспектів управлінської діяльності дає змогу трактувати управління як складний механізм психологічної взаємодії між людьми. Комплексні знання щодо особливостей психології спілкування, індивідуально-психологічних характеристик співробітників, психотехніки та спеціальних прийомів у службовій діяльності забезпечать належні умови для раціонального й ефективного управління.

Титко Анна Васильевна, начальник отдела организации научно-исследовательской работы Национальной академии внутренних дел, кандидат юридических наук

ОРГАНЫ ФИНАНСОВЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Осознать необходимость создания нового органа, который будет концентрировать значительный объем полномочий, позволит изучение зарубежного опыта построения моделей финансовых механизмов борьбы с экономическими правонарушениями. Мировая практика свидетельствует о том, что отмежевание органа финансового расследования от правоохранительных и подчинение его напрямую ведомству экономического образца является обычным явлением.

Такой опыт существует в США, Великобритании (Служба внутренних доходов в этих странах входит в Минфин), Франции, Швеции, Австрии. В странах постсоветского пространства финансовая полиция, которая не входит в МВД, создана в Белоруссии, Грузии Киргизии, Казахстане [1].

Один из наиболее известных и первых в мире специализированных институтов по борьбе с коррупцией – Независимая комиссия против коррупции, созданная в Гонконге в качестве средства борьбы с коррупцией.

Принятые международные договоры требуют от государств-участников создать специализированные органы для борьбы и предотвращения коррупции. Так, Конвенция ООН против коррупции требует наличия двух типов антикоррупционных институтов:

– орган или органы, которые предотвращают коррупцию;

– орган, органы или лица, специализирующиеся на борьбе с коррупцией с помощью правоохранительных мер [2].

Можно сказать, что создание специализированных подразделений успешно реализуется во всех развитых странах под разными наименованиями и с разной ведомственной принадлежностью. Среди них наибольшей популярностью пользуются организации, выполняющие функции финансовых разведывательно-аналитических центров во Франции, Транкфин (TRACFIN) – Служба по предупреждению организованной

преступности в финансовой сфере, и, конечно, знаменитая финансовая разведка США Финсен (FINSEN). Следует особо подчеркнуть, что Финсен создана на принципах всесторонней межведомственной координации, в которой наиболее активную роль играют Федеральная резервная система, Секретная служба, Федеральное бюро расследований и Минфин США.

Сравнительно-правовой анализ функциональных возможностей институтов, призванных расследовать коррупционные правонарушения в мире, демонстрирует следующую их классификацию:

– агентства, имеющие правоохранительные полномочия и превентивные функции;

– службы борьбы с коррупцией в структуре правоохранительных органов;

– институты по предотвращению коррупции, разработке политики и координации действий.

Агентства являются примером комплексного подхода и сосредоточения в пределах одного органа всех основных функций по предотвращению и борьбе с коррупцией, а также осуществляют разработку аналитической политики, деятельности, технической помощи по вопросам предупреждения коррупционных правонарушений, взаимодействие с гражданским обществом, а также информирование, мониторинг, расследование.

В других странах существуют следующие примеры: Литва – Специальная служба расследований; Латвия – Бюро по предотвращению и борьбе с коррупцией; Австралия – Независимая комиссия против коррупции.

Службы правоохранительных органов. Данная модель является наиболее распространенной в странах Западной Европы. Примерами являются Норвегия (Норвежское национальное управление по расследованию и уголовному преследованию преступлений в сфере экономики и окружающей среды), Бельгия (Центральное управление по борьбе с коррупцией), Испания (Специальная прокурорская служба по прекращению экономических преступлений, связанных с коррупцией), Хорватия (Управление по прекращению коррупции и организованной преступности), Румыния (Национальный антикоррупционный директорат), Венгрия

(Центральное управление расследования). Кроме того, в них существуют узкоспециализированные органы юрисдикции, занимающихся коррупционными правонарушениями, которые совершают работники правоохранительных органов (в Германии – Департамент внутренних расследований, Великобритании – Отряд по борьбе с коррупцией в полиции метрополии).

Ведомства, осуществляющие контроль за декларациями о доходах должностных лиц, могут иметь право доступа к конфиденциальной информации: во Франции – Центральная служба по предупреждению коррупции, в Бывшей Югославской Республике Македония – Государственная комиссия предотвращения коррупции, в Албании – Антикоррупционная мониторинговая группа, на Мальте – Постоянная комиссия против коррупции, в Сербии и Черногории – Антикоррупционное управление, в США – Управление по правительственной этике, и в Болгарии – Комиссия по координации деятельности в сфере борьбы с коррупцией [2].

В Российской Федерации было предложено объединить функции финансовой разведки и ОРД в сфере противодействия финансовым преступлениям. Ведомство должно будет сохранить за собой функцию финансовой разведки, а в качестве основного вида деятельности – функцию по выявлению, раскрытию и предупреждению преступлений, посягающих на финансовую систему государства, методами и средствами оперативно-розыскной деятельности. Финансовая полиция должна сконцентрировать свои функциональные обязанности в следующих направлениях:

– финансовая разведка – деятельность по аналитической обработке информации о финансово-хозяйственной деятельности резидентов и нерезидентов с целью выявления подозрительных финансовых операций и сделок на основе разработанных критериев;

– финансовый контроль – деятельность по проверке (аудиту) финансово-хозяйственной деятельности организаций. В сфере налогообложения эта функция реализуется налоговым органом в рамках полномочий по осуществлению налогового администрирования и налогового контроля. Органы

государственного финансового контроля также не наделены полномочиями по проведению оперативно-розыскной деятельности, а функция обнаружения финансовых преступлений для них есть сопутствующей.

– выявление и раскрытие финансовых преступлений методами и средствами оперативно-розыскной деятельности – это особого вида государственная деятельность, осуществляемая преимущественно негласно оперативными подразделениями уполномоченных на то государственными органами путем проведения оперативно-розыскных мероприятий [3].

В Германии понятие экономической преступности законодательно не регламентировано, поэтому противодействие в этой сфере, а соответственно, и расследование финансовых правонарушений осуществляет Федеральная уголовная служба. Инициатива создания финансовой полиции в Германии вовсе не связана с объединением соответствующих подразделений этих органов и увеличением их силовых полномочий, речь идет прежде всего, об изменении системы управления и ответственности, а не о предоставлении дополнительных силовых полномочий [4].

На надгосударственном европейском уровне противодействие экономическим правонарушениям осуществляет ряд органов. Так, остановимся на функциональных обязанностях ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering), занимающейся разработкой финансовых мер по борьбе с отмыванием денег, и ОЛАФ (European Anti-fraud Office), которая является служебной инстанцией Европейской комиссии, обладает особым статусом, гарантируя ей функциональную независимость. Основными задачами этого учреждения является контрабанда, совершение финансовых правонарушений, злоупотребления финансовой помощью, легализацией полученных незаконным путем средств. При выявлении необходимости уголовного преследования ОЛАФ передает информацию уполномоченным органам. Также ОЛАФ принимает различные меры в предотвращении и противодействии коррупционным правонарушением должностных лиц ЕС.

В Грузии полиция финансовых расследований (ПФР) состоит из судебных аудиторов, предоставляющих услуги финансового анализа по уголовным делам. Аудиторы используют бухгалтерский учет, аудит, компьютер и следователи навыки, чтобы помочь в изучении доказательств финансовых правонарушений.

Функции, которые предоставляет ПФР, включают: консультации по расследованию финансовых преступлений (чтобы определить следственные действия); проведение подробных аудитов по финансовой документации физических и юридических лиц; анализ финансовых отчетов. ПФР является связующим звеном между правоохранительными органами Грузии и Финсен, о чем говорилось выше [5].

Список использованных источников

1. Специализированные учреждения по борьбе с коррупции: обзор моделей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf. – Загл. с экрана.

2. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции от 31 окт. 2003 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. – Загл. с экрана.

3. Информационный бюллетень НЦБ Интерпола в РФ. 2000. – № 2 – С. 11–12.

4. Susan Rose-Ackerman, Corruption and Government. Oxford University Press. – 2000. – P. 113–155, 158–174 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www. anti-corr.ru/texts.htm. – Загл. с экрана.

5. Михайловская Т. М. Реформа полиции в Грузии и в России / Т. М. Михайловская. – СПб. : Норма, 2012 – 52 с.

Усатий Григорій Олександрович, доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Одним з основних елементів системи забезпечення ефективної протидії корупції є науковий супровід державної антикорупційної політики, який передбачає організацію наукових досліджень з проблем запобігання та протидії корупції, розроблення нових пропозицій, наукових методик і рекомендацій із цих питань, раціональне їх запровадження у практику, прогнозування та науковий аналіз ефективності застосування форм і засобів протидії корупції, а також моральне й матеріальне заохочення авторів цих досліджень. Саме політичне керівництво визначає антикорупційну політику держави.

Протидія корупції – специфічний вид діяльності у сфері соціального управління, що передбачає систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного й іншого характеру, спрямованих на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних виявів, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причин й умов корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування виявів корупції, притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь.

Протидія корупції охоплює комплекс заходів різного ступеня впливу, спрямованих на: діагностику, профілактику, запобігання, виявлення та припинення корупційних діянь; притягнення корупціонерів до відповідальності; формування негативного ставлення громадськості до корупції та корупціонерів.

Протидія корупції ґрунтується на таких основних принципах: верховенства права; законності; системності;

комплексності; об'єктивності; практичної спрямованості та радикальності заходів; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства й населенням; оптимальності та ефективності; об'єктивності. Принципами протидії корупції можуть бути визнані також інші базові положення, зокрема: демократизація управління суспільством; оптимальна відкритість для населення діяльності посадових осіб; входження до міжнародної системи протидії корупції та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами.

Науковий супровід формування та реалізації державної політики у сфері протидії корупції – комплексний, системний, перманентний багаторівневий процес, спрямований на підвищення ефективності заходів антикорупційної політики шляхом здійснення відповідних науково-теоретичних, інформаційно-аналітичних і прикладних досліджень.

Фундаментальний рівень (науково-методичне забезпечення протидії корупції) передбачає приведення наукових досліджень з проблем протидії корупції до певної системи, розроблення нових пропозицій, наукових методик і рекомендацій із цих питань, раціональне їх запровадження в практику, прогнозування та науковий аналіз ефективності застосовуваних форм і засобів протидії корупції.

Емпіричний рівень (інформаційно-аналітичне забезпечення протидії корупції) спрямований на створення системи наукового й інформаційно-аналітичного супроводу діяльності суб'єктів державної антикорупційної політики; моніторинг інформації про стан, динаміку та потреби протидії корупції.

Теоретико-прикладний рівень (практичне забезпечення науковими та інформаційно-аналітичними підрозділами реалізації державної політики у сфері протидії корупції) – розроблення методик і практичних рекомендацій в аналізованій сфері. Важливим аспектом реалізації цього рівня наукового супроводу державної антикорупційної політики є проведення національних і міжнародних науково-комунікативних заходів, навчання, обмін досвідом, стажування (зокрема за кордоном) та участь науковців в оперативних заходах з протидії корупції.

Практичний рівень передбачає практичну участь наукових та інформаційно-аналітичних підрозділів у заходах щодо

реалізації державної політики у сфері протидії корупції, зокрема: використання наукової інформації для підвищення ефективності запобігання корупційним діянням, їх виявлення та розслідування, підготовки та прийняття відповідних управлінських рішень, проведення спеціалізованої антикорупційної експертизи проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, рішень, угод тощо. З-поміж інших до цих заходів належать:

– діагностика (розпізнавання) корупційних ситуацій, схем, механізмів, засобів шляхом розроблення та впровадження науково обґрунтованих методик;

– профілактика (недопущення виникнення корупційних ситуацій);

– запобігання (усунення передумов учинення корупційного діяння).

Специфічний вид практичного рівня наукового супроводу державної антикорупційної політики пов'язаний з участю наукових експертів і консультантів безпосередньо в процесах виявлення та припинення корупційних діянь і притягнення корупціонерів до відповідальності. У цьому контексті необхідними є подальші наукові розробки щодо вдосконалення оперативно-розшукової діяльності, технічних засобів викриття хабарництва, підроблення документації тощо. Важливими напрямами є оптимізування право- і нормотворчості, дослідження психологічних особливостей корупційної злочинності.

У контексті профілактики та запобігання поширенню корупції особливого значення набуває науковий супровід формування негативного ставлення громадськості до корупції та корупціонерів.

Таким чином, формуючи політику у сфері протидії корупції, органи державної влади та місцевого самоврядування мають взаємодіяти з компетентними науковим установами, активно залучати науковців до консультування, експертизи, моніторингу, аналізу та реального впровадження антикорупційних заходів.

Цвіркун Наталія Юріївна, викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Україна – держава, що має унікальні ресурси та природно-кліматичні умови, сприятливі для підтримання високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Земля як самостійний природний об'єкт належить до єдиної цілісної екологічної системи, є невід'ємним його елементом, а також основою нормального функціонування довкілля та розвитку суспільства. З одного боку, вона є об'єктом природного походження, а з другого – самостійним об'єктом права власності та господарювання [1, с. 4]. Унаслідок цього земельні відносини протягом останніх десятиліть стали однією з найбільш корумпованих сфер державного управління. Значні суми неправомірної вигоди підприємці та звичайні громадяни змушені сплачувати чиновникам, котрі розпоряджаються державними та комунальними землями, погоджують проектну документацію, реєструють земельні ділянки та права на них, що підтверджують дані статистики правоохоронних органів.

Так, у сфері земельних відносин увагу оперативних підрозділів зосереджено на викритті фактів одержання неправомірної вигоди та корупції з боку посадовців, уповноважених здійснювати розпорядчі функції під час здійснення операцій із землею. Найчастіше предметом посягань є землі сільськогосподарського призначення. Із загальної кількості виявлених кримінальних правопорушень майже третина пов'язана з протиправними оборудками із землями сільськогосподарського призначення.

Корупція у сфері земельних відносин охоплює значну кількість суб'єктів органів держави, до повноважень яких належить розпорядження земельними ресурсами. Попри

наявність напрацьованої практики та методики, у низці регіонів викриття корупційних зловживань ще не стало основним інструментом витіснення кримінальних чинників із цієї сфери.

Нині в Україні сфера земельних відносин знаходиться на стадії пасивного реформування, за якого рівень життя селянина, соціальне й економічне становище українського суспільства досі незадовільні. На тлі перманентних криз в економіці, політиці та соціальній сфері досі не сформовано єдиного підходу науковців, практиків і державних діячів щодо проведення та шляхів завершення земельної реформи в Україні.

Питання реформування земельної сфери знайшло своє відображення в реформуванні системи забезпечення національної безпеки. У статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV визначено, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу й політики, організованої злочинної діяльності. Реформування системи забезпечення національної безпеки є одним із найактуальніших для держави питань сьогодення, яке визначено головним пріоритетом держави відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Стратегія сталого розвитку визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Метою Стратегії є впровадження в України європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі [2, с. 89–90].

На думку вчених із Нідерландів [3], складовими ефективної протидії корупції у сфері державного управління земельними відносинами мають бути: потужні правові механізми для захисту права власності; чітке визначення прав землекористувачів; виконання приписів закону; відкриті земельні торги; стандартизовані процедури для транзакцій із

землею та наглядові процедури; моніторинг незаконних транзакцій із землею; запровадження структури платежів за послуги, яка унеможливлює отримання неправомірної вигоди; вільний доступ до інформації; комп'ютеризація земельно-кадастрових даних; створення спеціалізованих судів, які розглядали б справи щодо титулів на землю. Окрім цього, дослідники зазначають, що запобігання і протидія корупції у сфері земельних відносин не можуть бути ізольовані від протидії цьому явищу в інших сферах, це частина національної цілісної політики доброчесності та порядності. Такі заходи можуть бути ефективними лише за умови їх стовідсоткового системного впровадження з повним фінансовим забезпеченням.

Список використаних джерел

1. Особливості кримінальної відповідальності за безгосподарське використання земель : метод. рек. / уклад.: Н. Ю. Цвіркун, Є. О. Гладкова. – Харків : Ніка Нова, 2015. – 40 с.

2. Бурак М. В. Корупція у сфері земельних відносин як загроза національним інтересам і національній безпеці України / М. В. Бурак // Захист права власності Українського народу: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід для України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 верес. 2016 р.). – Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. – 226 с.

3. Молен ван дер П. Корупція і управління земельними ресурсами / П. ван дер Молен ; Інформаційно-ресурсний центр «Реформування земельних відносин в Україні». – Київ, 2010.

Шарай Людмила Григорівна, завідувач лабораторії навчального, наукового і методичного забезпечення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук, доцент;
Кузьмін Сергій Аркадійович, заступник завідувача відділу навчальної та наукової діяльності лабораторії навчального, наукового і методичного забезпечення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НЕОБХІДНІСТЬ СКАСУВАННЯ ПІЛЬГОВО-ПРОПОРЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКІНЧЕНИЙ КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН

Соціальна небезпека корупції полягає в тому, що вона паразитує на суспільних відносинах, порушує нормальну діяльність політичних інститутів держави, правову та соціальну захищеність її громадян, нівелює довіру населення до влади, унаслідок чого відбувається ігнорування цілей і завдань, поставлених суспільством, руйнування механізмів державного управління.

Науковці слушно зазначають, що одним з актуальних питань у контексті запобігання та протидії корупційним злочинам є визначення обґрунтованого, справедливого та достатнього покарання за їх учинення. Оскільки конкретні корупційні злочини передбачено в статтях різних розділів Особливої частини КК України, то покарання за їх учинення не підпорядковані якійсь системі та репрезентовані різними видами [1, с. 30]. Останніми роками українські парламентарі обстоюють посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини [2, с. 52]. Застосування саме радикальних методів покарання за корупційні злочини характерне для законодавців переважної більшості розвинених країн (США, КНР, Німеччина, Ізраїль, Канада тощо).

Тому обґрунтованою видається необхідність перегляду положень Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року № 270-VI [3] щодо встановлення пільгово-пропорційної системи призначення покарання за незакінчений злочин. Ці дискусійні положення були дослівно запозичені вітчизняним законодавцем із норм ч. 2 та 3 ст. 66 (Призначення покарання за незакінчений злочин) Кримінального кодексу Російської Федерації [4].

На нашу думку, Закон України від 15 квітня 2008 року № 270-IV грубо знехтував принципом справедливості під час визначення меж покарання за незакінчений злочин. Зокрема, вважаємо хибною з погляду принципу справедливості як одного з базових принципів кримінального права позицію, згідно з якою до злочинця, який не зміг довести злочин до кінця з причин, що не залежали від його волі, відповідно до ч. 2 та 3 ст. 68 КК України, не може бути застосовано покарання, що перевищує в разі готування до злочину – половину, а в разі замаху на злочин – дві третини максимального строку чи розміру найбільш суворого покарання, передбаченого санкцією відповідної норми Особливої частини КК України. Однак немає жодних розумних підстав для пом'якшення покарання ні в контексті ступеня суспільної небезпеки, ні з погляду здорового глузду.

Організована злочинність у нашій державі не набула б тих масштабів, не мала б можливості так успішно функціонувати в суспільстві, якби до неї не долучалися корумповані службові та посадові особи, що нині стали учасниками більшості організованих злочинних формувань.

Під час застосування ч. 2 або 3 ст. 68 КК України постає цілком логічне питання: які підстави для обґрунтування пільгового покарання, наприклад, організатора (керівника угруповання) у випадку, коли безпосередні виконавці (учасники угруповання) у процесі реалізації спільного плану злочинної діяльності були затримані працівниками правоохоронних органів і лише тому не змогли завершити його реалізацію [5, с. 68]. У разі вчинення в організованих формах корупційних злочинів суспільна небезпека таких діянь суттєво зростає, що потребує посилення, а не пом'якшення покарання.

Слід констатувати, що, на жаль, у цьому випадку вітчизняний законодавець виявив виключну гуманність до особливо небезпечної категорії злочинців, нехтуючи загальними принципами кримінального права, загальнолюдськими цінностями, життєво важливими інтересами держави й суспільства.

Отже, на підставі викладеного обґрунтованою є необхідність негайного скасування наявної пільгово-пропорційної системи призначення покарання за незакінчений злочин щодо суб'єктів корупційних злочинів, принаймні за умови вчинення їх в організованих формах.

Список використаних джерел

1. Савченко А. В. Щодо питання про покарання за корупційні злочини / А. В. Савченко // Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства : матеріали круглого столу (Київ, 5 листоп. 2015 р.). – Київ : ІКВС, 2015. – С. 30–34.

2. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посіб. / А. В. Савченко. – Київ : Центр учб. літ., 2016. – 168 с.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності : Закон України від 15 квіт. 2008 р. № 270-VI // Відомості Верховної Ради України. –2008. – № 24. – Ст. 236.

4. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699. – Загл. с экрана.

5. Кузьмін С. А. До питання про необхідність скасування пільгово-пропорційної системи призначення покарання за незакінчений злочин учасникам організованих груп та злочинних організацій / С. А. Кузьмін // Боротьба з організованою злочинністю: актуальні проблеми та шляхи вирішення в умовах реформування правоохоронних органів : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. семінару (Київ, 10 черв. 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 67–69.

Шармар Ольга Михайлівна, доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ НАСЛІДКІВ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 364 КК УКРАЇНИ

Актуальним є питання правильної інтерпретації суспільно небезпечних наслідків, передбачених ч. 3, 4 примітки до ст. 364 КК України як «істотна шкода» і «тяжкі наслідки», що зумовлено необхідністю вдосконалення положень законодавства про кримінальну відповідальність для протидії корупції.

Частина 1 ст. 364 КК України встановлює відповідальність за «зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб» [1].

Згідно із чинною редакцією ч. 3 примітки ст. 364 КК України, *істотною шкодою* в ст. 364, 364^1, 365, 365^2, 367 є така шкода, яка в 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. *Тяжкими наслідками* в ст. 364–367 КК України визначено такі наслідки, які у 250 і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [1].

Із цього приводу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 року [2] у примітку до ст. 364 КК України було запропоновано нову редакцію п. 3 і 4, зміни в яких призвели до виникнення в судів низки питань, пов'язаних із тлумаченням понять «істотна шкода» і «тяжкі наслідки» та

впливу цих змін на судову практику. Зрештою Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ дійшов висновку, що відбулася декриміналізація значної частини діянь [3].

Відбулося суттєве звуження змісту понять «істотна шкода» і «тяжкі наслідки», які мають лише матеріальний характер, що призвело до декриміналізації істотної шкоди (фізичного або морального характеру) та тяжких наслідків (фізичного або морального характеру) у: зловживанні владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), зловживанні повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364^1 КК України); перевищенні влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, що призвело до істотної шкоди чи тяжких наслідків (ч. 1, ч. 3 ст. 365 КК України); службовій недбалості (ст. 367 КК України) тощо.

До прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» тяжкими наслідками в разі перевищення влади або службових повноважень у теорії кримінального права вважали: 1) *фізичну шкоду* (заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам; необережне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; спричинення смерті; доведення до самогубства; створення аварійної ситуації, яка зумовила людські жертви); 2) *матеріальну (майнову) шкоду* – шкоду, яка у 250 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; 3) *порушення нормальної діяльності* підприємства, установи, організації, їх банкрутство; наслідки, які суттєво ускладнюють відносини з іншими державами або міжнародними організаціями, підривають авторитет держави або її окремих органів на міжнародній арені, тощо; 4) *моральну шкоду* – найбільш серйозні порушення конституційних або інших законних прав громадян [4].

Вважаємо, що порушення правомірного функціонування управлінської сфери, підривання авторитету, який не має кількісного виміру, за наявності порушення нормальної діяльності підприємства, установи, організації, порушення

конституційних або інших законних прав громадян слід розглядати як злочинне, причому не в усіх випадках його можна визначити в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян.

Аналізуючи ч. 1 ст. 364 КК України, необхідно зазначити, що законодавець, виключивши з примітки цієї статті слово «якщо» (воно означало можливість визнання наслідками шкоди немайнового характеру – фізичної, моральної тощо), у диспозиції ст. 364 КК України залишив формулювання: «*якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб».* А це і є істотна шкода немайнового характеру. Таким чином, ці положення ч. 1 ст. 364 КК України вступають в колізію з ч. 3, 4 примітки ст. 364 КК України.

Тому аналізована стаття КК України потребує вдосконалення з метою повного забезпечення кримінально-правової охорони всіх суспільних відносин, яким заподіюють шкоди як майнового, так і немайнового характеру.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/2341-14. – Назва з екрана.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 трав. 2014 р. № 12-61-VII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1261-18. – Назва з екрана.

3. Лист заступника Голови Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ С. І. Кравченка до членів Науково-консультативної ради ВССУ від 6 трав. 2015 р. № 223-770/0/4-15.

4. Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Слуцька Т. І. – Київ, 2010. – 20 с.

Шведова Ганна Леонідівна, доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

СТАБІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Стабільність кримінального законодавства позитивно позначається на єдності судової практики, ефективності правосуддя й узгодженості роботи всієї системи органів кримінальної юстиції для досягнення спільної мети – запобігання злочинності. Тенденція до встановлення відповідності норм кримінального закону європейським стандартам, посилення кримінальної відповідальності за посягання на права і свободи громадян та інші масштабні зміни кримінального законодавства ускладнюють роботу правоохоронців щодо виявлення та розслідування злочинів.

Аналіз законодавчих змін до сучасного КК України свідчить, що, з одного боку, розв'язано складні проблеми шляхом посилення кримінальної відповідальності, тобто застосування кримінального закону [1, с. 8], а з іншого – «стабільна кримінально-правова форма знаходиться в дисонансі із соціальними процесами в українському суспільстві» [1, с. 9].

Закладені в сучасному кримінальному законі підвалини підвищеної кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні посягання, зокрема й корупційні злочини, не завжди відповідає принципу гуманізації кримінальної відповідальності.

Ця тема актуалізується у зв'язку із внесенням змін до кримінального законодавства, що встановлює відповідальність за службові злочини [2, с. 856]. Неоднозначно сформульованими законодавцем є санкції статей однорідних злочинів, коли підкуп службової особи юридичної особи приватного права й особи, яка надає публічні послуги, законодавець вважає менш суспільно небезпечним (за що покарання у виді позбавлення волі за ч. 1 ст. 368^3 та ч. 1 ст. 368^4 КК України встановлено до двох років), ніж надання неправомірної вигоди службовій особі за ч. 1 ст. 369, покарання за яке встановлено у виді позбавлення волі від двох до

чотирьох років. Зазначене стосується і побудови санкцій статей, що встановлюють відповідальність за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) та зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364^1 КК України). Окрім цього, деякі норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за службові злочини, зокрема ст. 368^2 «Незаконне збагачення», взагалі порушують окремі конституційні принципи, а саме принцип презумпції невинуватості.

Тому поряд із декриміналізацією «провокації підкупу» нещодавно постала проблема декриміналізації «незаконного збагачення», склад злочину якого виник у зв'язку із прийняттям нового антикорупційного законодавства.

Проаналізовану ситуацію підтверджують і показники результатів запобіжної діяльності щодо корупційної злочинності, адже її рівень суттєво не знизився. У зв'язку із цим формувати прогнозовану антикорупційну політику в державі стає дедалі складніше. Слід концептуально, обґрунтовано та професійно вносити зміни до кримінального законодавства, адже поміж науковців і практиків нині утверджується думка про необхідність розроблення вже нового КК України.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В. Кримінальний кодекс України: сучасний стан та перспективи / Ю. В. Баулін // Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2015 р.). – Харків : Право, 2015. – С. 7–11.

2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ : Ін Юре, 2003. – 1196 с.

Шевчук Олександр Олександрович,
доцент кафедри забезпечення фінансової безпеки та фінансового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Проблема корупції за роки незалежності України наскрізь пронизала всі сфери суспільного життя та залишається однією з найактуальніших проблем сучасності. Її вияви витісняють правові й етичні норми, поступово перетворюючись на норму суспільної поведінки. У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII зазначено, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави.

Подолання корупції в освітній сфері є надзвичайно актуальною проблемою. Її розв'язанню має сприяти активна антикорупційна діяльність, належне законодавче забезпечення, рішучі дії владних структур, керівництва держави й учасників освітнього процесу. Важливим інструментом у цьому напрямі став Закон України «Про вищу освіту», прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 року й підписаний Президентом України 1 серпня 2014 року.

Одним з найістотніших чинників подолання корупції є ставлення населення до цієї проблеми. За результатами досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, понад половина населення схильна до вчинення корупційних правопорушень, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми.

Основні причини виникнення корупції у вишах умовно можна об'єднати в три групи:

1) об'єктивні причини, до яких належать низький рівень заробітної плати освітян, обмежена кількість місць на бюджетну форму навчання, насамперед за престижними спеціальностями або в рейтингових вищих навчальних закладах, недосконаліть законодавства, спрямованого на запобігання та протидію корупції;

2) суб'єктивні причини, а саме: розчарування й апатія з боку викладачів до освітнього процесу, який є ускладненим відповідно до вимог Болонської системи і не забезпечує достатніх матеріальних винагород; відсутність пошани до викладацької роботи з боку студентів; замовчування студентами випадків давання і вимагання грошової чи іншої матеріальної винагороди;

3) об'єктивно-суб'єктивні причини, зокрема: відпрацьовування особою витрат у зв'язку із влаштуванням на викладацьку роботу, недостатні правові та соціальні гарантії захисту освітян.

Корупція у вищих навчальних закладах умовно передбачає кілька етапів.

Перший етап – під час вступу. Цю проблему було розв'язано шляхом запровадження системи ЗНО, яка забезпечила досить хороші результати спочатку, але згодом її було змінено, тому вона втратила ефективність, хоча корупційні процеси на етапі вступу до ВНЗ стримувала).

Другий етап – під час освітнього процесу. Це найбільш неконтрольований етап поширення корупційних схем. Основною проблемою є байдужість і вигідність цього явища для студентства. На рівні освітнього процесу корупцію спричиняє неякісне викладання, суб'єктивне оцінювання та незацікавленість студентів у здобутті знань.

Протидія корупції у ВНЗ залишається неефективною внаслідок відсутності якісного моніторингу вступу до вишу, складання екзаменаційних сесій, а також незацікавленості студентів і викладачів у протидії корупційним виявам.

Третій етап – завершення навчального процесу, післядипломна підготовка, здобуття наукових ступенів і вчених звань.

З-поміж шляхів подолання ситуації, що склалася, слід виокремити такі:

1) підвищення цінності вищої освіти, а також якості навчання (це не тільки позначиться на корупційній складовій, а й забезпечить високий рівень фахової підготовки спеціалістів, що будуть випускатися з вищих навчальних закладів);

2) громадська протидія корупції у ВНЗ має передбачати постійний моніторинг освітнього процесу профільними

громадськими організаціями та спонукання студентів і викладачів до активнішої позиції у протидії проявам корупції у вишах;

3) необхідно посилити відповідальність за корупційну діяльність, а також підвищити якість соціального захисту викладачів;

4) засобами протидії корупції на рівні системи вищої освіти є модифікація системи державного замовлення з метою узгодження її з вимогами ринку, оптимізації кількості ВНЗ шляхом перегляду критеріїв ліцензування й акредитації та формування в студентів почуття академічної гідності;

5) зміни в освітньому процесі мають передбачати запровадження системи зовнішнього оцінювання знань студентів паралельно з удосконаленням критеріїв внутрішнього оцінювання, формування стимулів для викладачів відмовлятися від корупційних практик і заохочення студентів до здобуття реальних знань під час навчального процесу.

Загалом викорінення основних причин поширення корупції у ВНЗ можливе лише за активної співпраці державних органів і громадськості.

Шульга Андрій Михайлович, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗЕМЕЛЬНА СФЕРА УРАЖЕНА КОРУПЦІЄЮ: КОНСТАТУВАННЯ ФАКТУ

Земельна реформа, що триває в Україні, спрямована, передусім, на впорядкування правовідносин, які сформувалися у сфері земельної власності та землекористування. На переконання Президента України, земельна реформа усуне корупційні чинники в земельних правовідносинах і створить умови для ефективного використання земель сільськогосподарського призначення та підніме виробництво на селі. Головна мета земельної реформи – це стимулювання аграрного сектору економіки України.

Законодавець прийняв чимало актуальних нормативних актів з протидії корупції в Україні. Створено низку правоохоронних органів, функція яких полягає в протидії цьому антисоціальному явищу, а також безліч громадських організацій і рухів. Запроваджено електронне декларування. Україна не може долучитися до європейської спільноти через критичний рівень корупції та небажання або неспроможність влади робити реальні кроки навіть не для її подолання, а хоча б задля зниження її рівня.

Корупція існує фактично на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного життя. У масовій свідомості утвердилася думка, що корупційні злочини не завдають шкоди суспільству, тому певні верстви населення обирають корупційні шляхи розв'язання повсякденних проблем [1].

Звісно, корупція «зверху» породжує корупцію «знизу». Причиною цього, зокрема, є економічна та соціальна політика, здійснювана суб'єктами законодавчої, виконавчої та судової влади.

Водночас корупцію в земельній сфері вважають однією з найболючіших виразок української економіки. За даними Генеральної прокуратури України, найбільш корумпованою є сфера земельних (78) і бюджетних (52) правовідносин. Переважна більшість порушень у земельній сфері пов'язана з допущеним реальним конфліктом інтересів під час вирішення питань, пов'язаних із виділенням земельних ділянок собі і близьким родичам. А порушення в бюджетній сфері – під час укладання угод з близькими родичами, за якими фінансування здійснюють за рахунок бюджетних коштів [2]. Рівні корупційності в земельній сфері залежать від владного рівня: вищий рівень державної влади; міністерський рівень; регіональний рівень (обласні структури); рівень органів місцевого самоврядування (структури міст, районів, сільрад).

Відповідно до Конвенції ООН проти корупції та Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, корупція – це зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях, у цілях третіх осіб і груп, а також численні форми незаконного привласнення публічних коштів для приватного використання [3; 4]. Тобто поняття корупції охоплює широкий спектр зловживань як вищої (політичної)

корупції, так і побутової. Метою будь-яких корупційних дій, зокрема й у земельній сфері, є банальне незаконне збагачення, заради здійснення якого особа обирає спосіб зловживання правами й обов'язками в цій сфері [5, с. 23–25].

Поширенню корупції у сфері земельних правовідносин сприяє, насамперед, людський фактор. Він виявляється у ставленні осіб, що наділені владними, організаційно-розпорядчими чи адміністративно-господарськими функціями, до виконання ними своїх повноважень в означеній сфері. Частина з них вважає, що надані їм повноваження щодо управління земельними ресурсами та їх розпорядження можна використовувати на свою користь. Такий підхід є хибним, навіть злочинним.

Одним із найпоширеніших способів вимагання неправомірної вигоди є оформлення дозволів на розробку проекту землеустрою щодо відведення однієї земельної ділянки кільком громадянам. Це створює умови для проведення своєрідного корупційного конкурсу між претендентами на отримання землі під час затвердження проекту землеустрою відповідним органом, який передає земельні ділянки державної або комунальної власності. Для цього громадян змушують давати неправомірну вигоду та замовчувати вчинення злочинів керівниками органів державної влади й інших органів через побоювання, що вони не отримають землю у власність і залишаться без засобів для існування [6].

Крім цього, корупційна складова «нижнього» рівня наявна в таких сферах: 1) реєстрація договорів оренди земельної ділянки. У багатьох радах й адміністраціях є сотні незареєстрованих договорів. Реєстратори за законом повинні здійснити їх оформлення протягом десяти днів з моменту подання суб'єктами господарювання. На практиці вони не встигають, з огляду на відсутність технічних й організаційних можливостей. Тому прискорення реєстрації можливе через корупційні механізми; 2) «непорозуміння» унаслідок реорганізації контролюючих органів державної влади, що спричиняє невизначеність їх компетенції, а завдяки цьому виникають можливості для недобросовісних чиновників вирішувати питання не в законний спосіб; 3) безоплатна приватизація землі (державної та комунальної власності). Підстава зловживання закладена в Земельному кодексі України,

що гарантує безоплатну видачу кожному українцю земельних ділянок різного цільового призначення, зокрема до 2 га під ведення особистого селянського господарства. Реально виконати таку гарантію неможливо, оскільки такої площі вільних земель немає. Це надає чиновнику можливість вибірковості надання таких ділянок за окрему плату; 4) мораторій на продаж землі та зміна цільового призначення ділянок. В Україні понад 15 років діє мораторій, який передбачає заборону на відчуження земельних ділянок і зміну їхнього цільового призначення. Водночас є низка способів обійти цю заборону («сірих» і «чорних»), проте жоден із них не може бути реалізований без участі чиновників [7].

Отже, основною причиною виникнення, існування та поширення корупції є неконтрольоване бажання осіб, що мають державну владу, а також осіб, які надають публічні послуги, незаконно збагатитися. Попри належну нормативно-правову базу й достатню кількість органів, які реалізують політику держави з протидії корупції та підвищені санкційні планки покарань за корупційні злочини, рівень корупційності в державі не знижується, а в окремих сферах навіть зростає. Людей не лякає кримінальне покарання, адже від нього можна відкупитися за відомими корупційними схемами. Не лякає суспільний осуд. Корупція приглушує совість і почуття міри. Тому головним шляхом подолання цього антисоціального явища є виховання. Виховання чесного ставлення до закону, виховання в сукупності з адекватними засобами кримінально-правового впливу на порушників.

Список використаних джерел

1. Нефьодов В. Корупція в Україні: стан і проблеми [Електронний ресурс] / В. Нефьодов. – Режим доступу: http://staradm.gov.ua/antikorupc.html. – Назва з екрана.

2. Правоохоронними органами держави вживаються заходи щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов’язаних із корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=182651. – Назва з екрана.

3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 27 січ. 1999 р.

№ ETS173. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101. – Назва з екрана.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 31 жовт. 2003 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. – Назва з екрана.

5. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / [О. В. Руснак, А. М. Мудров, С. О. Кравченко та ін.] ; за заг. ред. А. М. Михненка. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Київ, 2011. – 464 с.

6. Сольвар Р. Корупція у земельній сфері має бути подолана. Починаємо з малих кроків [Електронний ресурс] / Р. Сольвар. – Режим доступу: http://blogs.korrespondent.net/blog/events/3789718/. – Назва з екрана.

7. Поліводський О. ТОП-5 корупційних «земельних» схем у 2015 році [Електронний ресурс] / О. Поліводський. – Режим доступу: https://agropolit.com/blog/7-top-5-koruptsiynih-zemelnih-shem-u-2015-rotsi. – Назва з екрана.

Абдулкадірова Ельвіра Енверівна,
ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ВІДЕОФІКСАЦІЯ ЯК МЕТОД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПАТРУЛЬНИМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Ставлення до корупції в суспільній свідомості сучасників зводиться до того, що людина сприймає її як інструмент розв'язання проблем. Тому одним із найбільш істотних чинників подолання цього негативного явища є зміна ставлення населення до вказаного питання [1]. З огляду на зазначене, нагальною є потреба в пошуку механізмів, здатних змінити ставлення або контролювати правовідносини, у яких потенційно може бути реалізовано корупційні схеми. На нашу думку, одним із таких механізмів є застосування патрульними поліцейськими відеофіксації під час здійснення розгляду справ.

Серед наукових праць, присвячених проблемі протидії корупції в правоохоронних органах, вирізняються здобутки С. М. Алфьорова, О. М. Бандурки, М. Ю. Бездольного, О. В. Джафарової, М. М. Тищенка та інших.

У Законі України «Про запобігання корупції» термін «корупція» визначено як використання особою, зазначеною в ч. 1 ст. 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей [2]. Корупцією визнають не лише одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, а й, навпаки, обіцянку/пропозицію чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.

Тому вважаємо за доцільне використовувати відеофіксацію під час розгляду справ патрульними поліцейськими, оскільки це виключає можливість надання неправомірної вигоди чи інших домовленостей, заборонених законом. Водночас для ефективності такого підходу варто чітко регламентувати порядок застосування відеокамер. Ідеться про дотримання таких правил:

– камеру слід увімкнути до початку спілкування з людьми;

– поінформувати (на камеру) особу про те, що відносно неї, згідно п. 1 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію», застосовуються технічні прилади й технічні засоби, які мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису [3];

– попередити особу про можливість використання відеофайлів як доказів у суді;

– ознайомити особу, яку притягують до адміністративної відповідальності, з її правами та обов'язками;

– попередити особу про кримінальну відповідальність за пропозицію чи обіцянку службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища [4];

– за результатами розгляду справи прийняти відповідне рішення та поінформувати особу про подальші її дії;

– завершити відеофіксацію.

Отже, використання відеофіксації під час розгляду справ патрульними поліцейськими (за умов дотримання відповідних правил) як методу боротьби з корупцією може бути досить ефективним. Зазначений підхід потребує впровадження, адже це відповідає принципу прозорості й відкритості, на яких ґрунтуються правові системи європейських держав.

Список використаних джерел

1. Шатрава С. Місце та особливості функціонування органів Національної поліції України в системі суб'єктів протидії корупції С. Шатрава // Visegrad Joumal on Human Rights. – 2016. – № 4/1. – С. 222–226.

2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/1700-18. – Назва з екрана.

3. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19. – Назва з екрана.

Бурбела Юрій Сергійович, здобувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДОБРОВІЛЬНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ЗАВДАНОГО ЗБИТКУ АБО УСУНЕННЯ ЗАПОДІЯНОЇ ШКОДИ

Відповідно до ст. 3 Конституції України, права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У розбудові правової держави важливим є забезпечення прав і свобод осіб, які є потерпілими від кримінальних правопорушень. Протягом кримінального провадження потерпілий має право на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом (п. 10 ч. 3 ст. 56 КПК України).

Відшкодування потерпілому завданого збитку або усунення заподіяної шкоди має вагоме значення для компенсації його фізичних і моральних страждань, відновлення фізичного та матеріального стану, усунення інших негативних наслідків злочину.

Окрім потерпілого, кримінально-правові наслідки добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди стосуються й особи, яка вчинила злочин і потім здійснила відповідні позитивні післязлочинні дії.

Саме наявність кримінально-правових норм, що передбачають різні позитивні наслідки добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, спонукає винного до таких позитивних післязлочинних дій.

У правозастосовній діяльності заохочувальні норми не завжди застосовують у повному обсязі з різних об'єктивних і суб'єктивних причин, серед яких, зокрема, недостатня поінформованість винного щодо відповідних заходів.

Тому слід проаналізувати можливі кримінально-правові наслідки добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди для особи, яка вчинила злочин.

1. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди особою, яка вчинила злочин, може бути підставою, що *виключає кримінальну відповідальність*.

Вона може мати місце, наприклад, у випадку добровільної відмови від доведення злочину до кінця.

2. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди особою, яка вчинила злочин, є однією з умов *звільнення від кримінальної відповідальності* (ст. 45, 46, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212^1, ч. 4 ст. 289 КК України).

3. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди особою, яка вчинила злочин, є однією з умов призначення *м'якшого покарання.* Це одна з обставин, що пом'якшує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України). Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди особою, яка вчинила злочин, є однією з умов призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ч. 1 ст. 69 КК України). Адже за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання (зокрема, добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди) й істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного, суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційний злочин, призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого, виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за такий злочин.

За наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених п. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 цього Кодексу, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також за умови визнання обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу (ч. 1 ст. 69^1 КК України).

4. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди може бути враховане під час звільнення від покарання та його відбування, зокрема:

а) для визнання поведінки особи, яка вчинила злочин, бездоганною під час звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпеки (ч. 4 ст. 74 КК України);

б) як обставина, що характеризує особу винного або інші обставин справи, які враховують під час вирішення питання про звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України);

в) визнання того факту, що засуджений сумлінною поведінкою довів своє виправлення, що є однією з умов умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України);

г) визнання того факту, що засуджений став на шлях виправлення, а тому до нього за наявності інших підстав може бути застосовано заміну невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК України).

Войтович Ярослав Вячеславович,
аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

СПОСОБИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 275 КК УКРАЇНИ

У ч. 3 ст. 42 Конституції України зазначено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг. Тобто якість і безпечність промислової продукції визначені як головні її ознаки, а права споживачів щодо безпеки використання промислової продукції закріплені у формі конституційних гарантій.

Одним з предметів злочину, передбаченого ст. 275 КК України, є промислова продукція. Якщо в назві зазначеної статті йдеться про порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції, то в диспозиції правової норми законодавець конкретизує етапи

життєвого циклу промислової продукції – від розроблення до використання.

Вивчення правозастосовної практики засвідчило, що застосування ст. 275 КК України не є поширеним. За даними статистики, станом на серпень 2017 року зареєстровано 888 злочинів проти безпеки виробництва, з них 35 – за ст. 275 КК України (3,94 % від загальної кількості). В одному провадженні повідомлено про підозру, у 34 – рішення не прийнято. Згідно з даними ЄДРСР, протягом 2012–2014 років було винесено три вироки за порушення ст. 275 КК України. У більшості випадків такі провадження закривають або змінюють кримінально-правову кваліфікацію.

Проблеми розслідування злочинів проти безпеки виробництва досліджували вітчизняні науковці М. Я. Панчишин, К. О. Спасенко, О. В. Таран, Н. В. Тимофєєва та інші, проте окремих досліджень, присвячених розслідуванню злочинів, передбачених ст. 275 КК України, не здійснювали.

Бланкетна диспозиція ст. 275 КК України передбачає обов'язкове звернення суб'єктів правозастосування до інших норм права, у цьому випадку тих, що регулюють питання розроблення, конструювання, виготовлення, зберігання промислової продукції, проте тільки тих, що стосуються її безпечного використання. Обов'язковими також є встановлення та зазначення посилань на конкретні норми закону, правил, інших нормативних актів і положень.

У широкому значенні промислове виробництво спрямоване на задоволення основних потреб держави та населення, а його обсяг і якість є ознакою загального добробуту.

Промислову продукцію визначають як прямий корисний результат промислово-виробничої діяльності у вигляді продуктів або у формі виробничих послуг.

Згідно зі ст. 275 КК України, промислова продукція – це не будь-які результати виробничої діяльності, а лише ті, які мають певні ознаки, а саме: створені у процесі власного виробництва, є результатом основної виробничо-промислової діяльності, є прямим результатом такої діяльності й може використовуватися за призначенням.

У Законі України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» визначено, що безпечна нехарчова продукція – будь-

яка продукція, яка за звичайних або обґрунтовано передбачуваних умов використання (зокрема щодо строку служби та за необхідності введення в експлуатацію вимог стосовно встановлення й технічного обслуговування) не становить жодного ризику чи становить лише мінімальні ризики, зумовлені використанням такої продукції, які вважають прийнятними і не створюють загрози суспільним інтересам, з урахуванням:

– характеристик продукції, а саме її складу, упаковки, вимог щодо встановлення й технічного обслуговування;

– впливу продукції на іншу продукцію, якщо вона буде використовуватися разом з нею;

– попереджень, що містяться на етикетці продукції, в інструкції з її використання та знищення, а також в іншій інформації стосовно продукції;

– застережень щодо споживання чи використання продукції певними категоріями населення (дітьми, вагітними жінками, людьми похилого віку та ін.).

Забезпечення безпечності продукції – комплекс заходів, що вживають виробники, розповсюджувачі, органи державного ринкового нагляду з метою забезпечення відповідності продукції, що введена в обіг на ринку України, загальній вимозі щодо безпечності нехарчової продукції.

Зі змісту Закону убачається, що безпечність промислової продукції визначається її відповідністю вимогам законодавства, зокрема національним стандартам (їх перелік формується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації). Крім того, законодавець передбачає можливість оцінювання безпечності промислової продукції з урахуванням інших документів і показників, серед яких:

– національні стандарти інших держав щодо забезпечення безпечності продукції, гармонізовані з відповідними європейськими та міжнародними стандартами;

– регіональні стандарти щодо забезпечення безпечності продукції відповідно до міжнародних договорів України;

– стандарти України щодо забезпечення безпечності продукції (крім національних стандартів, про які йшлося вище);

– кодекси усталеної практики із забезпечення безпечності продукції у відповідних галузях;

– досягнення науки і техніки у сфері безпечності продукції;

– очікування споживачів (користувачів) щодо безпечності продукції за звичайних або обґрунтовано передбачуваних умов її використання (зокрема щодо строку служби та за необхідності введення в експлуатацію вимог стосовно встановлення і технічного обслуговування).

До основних параметрів безпечності промислової продукції належать: травмобезпека, електробезпека, пожежна, хімічна, біологічна та вибухобезпека, електромагнітні випромінювання, акустичні шуми, вібрація.

У диспозиції ст. 275 КК України передбачено, що порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції, може бути допущене на будь-якій або на декількох стадіях створення такої продукції. До таких стадій належать: розроблення, конструювання, виготовлення, зберігання. До кожного із цих етапів діяльності висувають певні вимоги, що обов'язково мають документальне відображення.

Для встановлення способу порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції, має значення точне визначення таких правил і з'ясування того, чи стосуються вони саме безпеки її використання.

Отже, слідчому важливо, по-перше, мати уявлення про загальний порядок створення промислової продукції, по-друге, правильно визначати, які саме вимоги стосуються безпеки, що уможливлює правильне встановлення способу їх порушення. Тобто, якщо порушення стосується не безпеки, а іншого показника промислової продукції, або, наприклад, таке порушення мало місце не на стадії розроблення, конструювання, виготовлення, зберігання, а на стадії утилізації промислової продукції, то кримінальна відповідальність за ст. 275 КК України не настає.

Для розслідування злочинів, передбачених ст. 275 КК України, встановлення та дослідження способу порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції, потрібне для з'ясування слідової картини, встановлення особи злочинця, складових обстановки вчинення

злочину, правильного уявлення про предмет злочинного посягання що має значення для правильної кваліфікації злочину, вибору слідчих (розшукових) дій, їх тактики, оптимальної послідовності, доцільності залучення спеціалістів.

Гринчишина Олександра Вікторівна,
аспірант кафедри судової медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

МОЖЛИВІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ ПОРАНЕНЬ ВІД ДІЇ ВОГНЕПАЛЬНИХ ЕЛАСТИЧНИХ СНАРЯДІВ СФЕРИЧНОЇ ФОРМИ

Унаслідок застосування відносно особи травматичної зброї, патрони до якої споряджені еластичними снарядами сферичної форми (гумові кулі), на шкірі утворюються різні за морфологією ушкодження (від поверхневих саден до ран). Ранові канали, що відходять від ран на шкірі, проникають у тіло, руйнуючи підшкірно-жирову та м'язову тканини. Особливий інтерес становлять морфологічні особливості ушкоджень шкіри, дані про які було отримано під час раніше проведених експериментів. Ці ушкодження мали вигляд попарно розташованих саден чи ран, або їх комбінації (садно та рана), притаманних цим видам зброї. За наявності поряд розташованих садна та рани куля розташовується під шкірою ділянки, яка відповідає садну, а підшкірно-жирова тканина, що відповідає розташуванню рани на шкірі, не має ранового каналу, який поширюється в її товщу. При поряд розташованих двох ранах, від яких у товщу поширюються ранові канали, обидві кулі розташовуються лише в одному з каналів [1; 2].

З наведених прикладів видно, що куля, яка проходить з ушкодженням підшкірно-жирової тканини від другого пострілу шляхом найменшого спротиву, переміщується в ділянку вже зруйновної жирової тканини, тобто в рановий канал, який утворений від першого пострілу. Вказані ушкодження утворювалися під час влучання двох снарядів (еластичних куль) один біля одного, з незначним нашаруванням одного (другого за чергою) ушкодження на вже раніше утворене (першого за чергою). Тобто послідовність спричинення власне ушкоджень

нам була відома. Постає запитання: чи є будь-які морфологічні ознаки, які б вказували на вже відому нам послідовність (а якщо вони існують, то в якій тканині, окрім поверхні шкіри, їх можна визначити та який вигляд ці ознаки мають)?

Метою нашого дослідження було встановлення морфологічних особливостей руйнування підшкірно-жирової тканини, спричиненого пострілами з травматичної зброї (набоями, спорядженими еластичними снарядами сферичної форми), а також можливості встановлення послідовності проведення пострілів.

Об'єктами дослідження були експериментально отримані ушкодження шкіри та підшкірно-жирової тканини (ранові канали). Для цього було здійснено серію експериментальних пострілів у тіло людини з шаром підшкірно-жирової тканини понад 10 см. Постріли проводилися з пістолета «Форт 12Р» з відстані 2 м двома видами патронів: «Терен 3 ФП» (швидкість польоту кулі на відстані 2 м від дульного зрізу зброї становила 250 м/с; патрони кустарного виробництва з маркуванням на гільзі «Knal», початкова швидкість польоту кулі яких встановлювалась лабораторно і становила близько 600 м/с). Отримані ушкодження шкіри та підшкірно-жирової тканини вилучалися одним блоком, так щоб снаряд, який розташований у кінці ранового каналу, залишався в жировій тканині. Зазначений блок м'яких тканин зафіксували в 10 % розчині формаліну. Надалі підшкірно-жирову тканину досліджували пошарово. Для цього ножем мікротома робили зрізи (паралельно шкірі) товщиною до 0,5 см, тобто кожна з утворених площин жирової тканини наближалася до внутрішньої поверхні дерми. Кожна нова площина жирової тканини фарбувалася сумішшю розчинів діамантового зеленого та формальдегіду.

У результаті проведених досліджень було встановлено, що на поверхні шкіри утворювалися класичні вхідні кульові рани округлої форми, а в товщу підшкірно-жирової тканини поширювалися ранові канали. Унаслідок пострілів, здійснених патронами «Терен 3 ФП», ранові канали, які утворювалися від першого пострілу були нерівномірно вираженими, причому на початку вони мали циліндричну форму діаметром 2,0 см та глибиною теж 2,0 см через виражене розмізчення жирової тканини, а від його кінця на глибину до 3,0 см в жировій тканині

поширювався лінійної форми розрив її шириною 1,0 см. Куля, від дії якої утворилися ушкодження, розташовувалася в кінці лінійного розриву на глибині 5,0 см. Також на рівні стінок ділянки розмічення були наявні 2–3 бокових розривів лінійної форми, які поширювалися радіально від краю розмічення (довжиною 0,7–1,0 см).

У розташованих поруч (спарених) ушкодженнях (других за чергою утворення) ділянка розмізчення була відсутня. Причому рановий канал мав форму щілиноподібного розриву шириною 1,0 см та глибиною 6,0 см, в кінці якого розташовувалась куля. В ушкодженнях, які утворювалися другими за чергою та були розташовані на відстані 4,0 см від перших, ділянка розмізчення нашаровувалася на першу, але її діаметр та глибина поширення були по 3,0 см. Від стінок ділянки розмізчення радіально відходили аналогічні розриви лінійної форми довжиною до 1,5 см. Від кінця ділянки розмізчення в товщу підшкірно-жирової тканини поширювався щілиноподібний розрив шириною 1,5 см, який проникав на глибину до 10 см де і знаходилась куля, яка утворювала зазначений рановий канал. Обґрунтування механізму руйнування підшкірно-жирової тканини може бути надано лише з позицій теоретичної механіки й механіки руйнування деформованого тіла. Еластична куля травматичних патронів, які були використані в експериментальній роботі, має сферичну форму діаметром 0,9 см, тому нами була розглянута як тупий індентор. Занурення тупого ідентора в пружній напівпростір може бути пояснене на прикладі моделі Хілла-Джонсона. Зона гідростатичного стиснення починає формуватися вже під час крапкового контакту індентора з поверхнею матеріалу, її діаметр буде дещо більшим, ніж безпосередньо діаметр снаряда (0,9 см). Далі завдяки збільшенню контактуючої поверхні снаряда зі шкірою відбувається наростання розмірів зони гідростатичного стиснення. Вона буде збільшуватися та поширюватися під шкірою доти, доки не відбудеться ушкодження, тобто розділення внаслідок дії індентора (у нашому випадку йдеться про снаряд) шкіри з подальшим зануренням індентора в підшкірно-жирову тканину. У процесі занурення індентора в підшкірно-жирову тканину відбувається її руйнування вглиб саме зоною гідростатичного стискання, яка буде розташовуватися перед індентором. Цей процес триватиме

до тих пір, доки власне індентор не проникне в утворений об'єм руйнування. Перед зоною гідростатичного стискання в підшкірно-жировій тканині буде поширюватися медіанна тріщина, яка і буде визначати напрямок поширення снаряда та руйнування тканини.

Таким чином, в отриманих експериментальних ушкодженнях підшкірно-жирової тканини ділянка розмізчення утворюється через переміщення в товщі підшкірно-жирової тканини зони гідростатичного стиснення, яка формується перед вогнепальним снарядом. Щілиноподібної форми розриви, які поширюються в жировій тканині перед ділянкою розмізчення, є саме медіанними тріщинами. Радіальні розриви, які поширюються від стінок ділянки розмізчення, є кінцевими тріщинами, які утворилися внаслідок формування максимальних розмірів тимчасово пульсуючої порожнини через інерційне перерозтягнення стінок ділянки розмізчення.

Відсутність ділянки розмізчення вздовж ранового каналу, який утворюється від дії кулі другого за чергою пострілу, може бути пояснене наявністю вже зруйнованої тканини, яка унеможливлює максимальну передачу кінетичної енергії снаряда другого за чергою пострілу, та формування відповідного об'єму ушкоджень. Тобто відбувається гасіння енергії на ділянці раніше утворених ушкоджень.

Список використаних джерел

1. Леонов С. В. Особенности и механизм формирования кровоподтеков при травме эластичными снарядами / С. В. Леонов, А. В. Слаутинская // Буковинський медичний вісник. – Т. 17, № 3 (67), ч. 1. – 2013. – С. 96–99.

2. Михайленко О. В. Морфологічні особливості ушкоджень, заподіяних при пострілах набоями «Терен 3ФП» і «АЕ9» : дис. … канд. мед. наук : 14.01.25 / Михайленко Олександр Вікторович. – Київ, 2010. – 178 с.

Желізко Олексій Олександрович, аспірант кафедри підприємництва економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Існує багато думок щодо походження терміна «корупція» [1]. Окремі дослідники пов'язують його етимологію з латинським словом *corruptio,* що перекладається як «підкуп, продажність громадських і політичних діячів». Інші науковці вважають, що цей термін виник у результаті поєднання латинських слів *correi* (декілька учасників, пов'язаних спільною метою) та *rumpere* (ламати, пошкоджувати, порушувати). У тлумачному словнику це поняття визначено як «підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів» [2].

Найбільш змістовним, на нашу думку, є тлумачення, запропоноване в словнику Г. Блека, де корупцію визначено як «вчинки посадової особи, яка незаконно та неправомірно використовує свої повноваження або статус для отримання будь-яких вигод для себе чи іншої особи в цілях, які є протилежними обов'язком і правам інших осіб» [3, с. 331].

Розвиткові України як демократичної держави з ефективною економікою загрожує поширення корупції, хабарництва та, відповідно, погіршення функціонування системи державної служби. Це спричиняє загрозу економічній безпеці України, погіршує становище держави на міжнародній арені.

У сучасних теоретичних напрацюваннях з питань боротьби з корупцією бракує розгляду низки актуальних проблем. Більшою мірою в науці досліджено загальні питання боротьби з корупцією, взаємозв'язок цього протиправного явища з економічною та організованою злочинністю, а також окремі проблеми поняття посадового й корупційного злочину, віднесення певних осіб до категорії посадових тощо.

Водночас у межах економічних наук корупцію не розглядали. З огляду на актуальність цього питання, метою розвитку України на сучасному етапі є визнання корупції як

економічної проблеми, окреслення основних чинників і загроз поширення корупції та її зв'язку з економічною безпекою держави.

Суб'єкти корупції не можуть існувати без офіційної економіки, оскільки остання є обов'язковою передумовою встановлення корупційних відносин: для того щоб зловживати владою, її потрібно мати – обіймати певну посаду в органах державної влади (або місцевого самоврядування), бути наділеним конкретними повноваженнями та мати можливість їх використовувати. Крім цього, офіційна економічна підсистема є прикриттям для неофіційної економіки. По-перше, суб'єкти корупції для досягнення власних цілей використовують надані законом повноваження; по-друге, офіційний статус дає їм змогу ухилятися від передбаченої законом відповідальності.

У правовій державі корупція є одночасно і наслідком (тих процесів, які відбуваються в економіці, політиці, соціальному житті), і причиною (відповідних тенденцій, напряму їх розвитку). Тому корупція буде існувати, до того часу, допоки є держава та публічна влада.

У багатьох країнах, що розвиваються, доходи від корупції становлять значну частку ВВП, а в тоталітарних країнах, до яких можна віднести постсоціалістичні країни, важко розмежувати корупцію та владу. Адже поширення корупції зумовлює абсолютна влада, яка поєднується з нею або замінює її. У країнах з перехідною економікою державна корупція може набувати значних масштабів. Однією з ключових передумов виникнення корупції є дефіцит благ громадських і державних послуг, які неможливо купити вільно за ринковими цінами. Подібне явище притаманне країнам з перехідною економікою, у яких засоби виробництва й продукти праці раніше були власністю держави та перебували в розпорядженні державного апарату. У таких країнах період поступової та невпевненої приватизації права власності є невизначеним. Водночас привілеї щодо розпорядження нею залишаються в руках державних службовців, які прагнуть використовувати такі блага для особистого збагачення.

Список використаних джерел

1. Корупція як одна з найактуальніших проблем сучасності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kyiv-obl.gov.ua/Docs/KBN-2.doc. – Назва з екрана.

2. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 57 000 слов / С. И. Ожегов ; под. ред. Н. Ю. Шведовой. – 14-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1983. – 816 с.

3. Криминология : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М. : БЕК, 1998. – 460 с.

Жолтані Микола Іванович, здобувач кафедри кримінального права Інституту права імені В. Сташиса Класичного приватного університету

НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ

Корупція – це таке саме стародавнє явище, як і соціальний порядок, що суттєво впливає на життя людей. Так само давно люди намагаються знайти причини корупції та способи її зменшення. Фактично першу антикорупційну заповідь дав Господь через Мойсея, який записав те, що почув з неба: «Дарів не приймай, тому що дари сліпими роблять зрячих і припиняють справу правих» (Ісх. 23:8).

Звісно, це попередження (а для віруючих – заборона) узагальнює попередній досвід стикання людей із корупцією. Цитата цікава й іншим: вона зосереджує увагу людей на корупції як злі, яке необхідно здолати. Суспільство та кожна окрема людина може лише обмежити їх до розумних меж. Мораль, держава, етика, релігія – ті інструменти, за допомогою яких і відбувається це обмеження. Як тільки ці інструменти перестають працювати, у суспільстві починають руйнуватись цивілізаційні засади взаємин між громадянами та державою, з'являється небезпека виникнення соціального хаосу [1].

Соціальні наслідки корупції полягають у тому, що вона порушує наявний порядок речей у суспільстві, спотворює суспільні відносини, зокрема призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, поглиблює соціальну нерівність громадян, збільшує соціальну напругу в

суспільстві, руйнує принципи соціальної справедливості, ускладнює доступ громадян до соціальних фондів, перешкоджає користуванню ними тощо.

Політичні наслідки корупції полягають у тому, що вона змінює сутність політичної влади, знижує рівень її легітимності як усередині держави, так і на міжнародній арені, порушує принципи її формування та функціонування, демократичні засади суспільства й держави, нівелює політичну систему, тощо. Корупція підриває авторитет держави, породжує недовіру громадян до політичної влади. Влада сприймається громадянами не як виразних їх інтересів і спосіб їх захисту, а як джерело небезпеки для їхніх прав і свобод.

Економічні наслідки корупції виявляються в тому, що вона підриває економічну систему держави, дискредитує економічні реформи, порушує основні засади господарської діяльності, перешкоджає надходженню внутрішніх і зовнішніх інвестицій, є причиною фінансових криз тощо.

Морально-психологічні наслідки корупції полягають у тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, деформації індивідуальної та суспільної психології, нищить духовні та моральні цінності, стимулює поширення в суспільстві кримінальної психології.

Правові наслідки корупції полягають у поширенні правових принципів функціонування держави та її окремих інститутів, суттєвому обмеженні конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, грубому порушенні встановленого законом порядку здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади тощо. Корупція дискредитує право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворюючи його за засіб задоволення приватних і корпоративних інтересів.

Наслідками корупції міжнародного рівня можуть бути: руйнування іміджу держави у світі, ускладнення відносин з іншими країнами, міжнародними організаціями та світовою спільнотою загалом, утрата державою міжнародних позицій в економічній, політичній та інших сферах тощо.

Отже, слід констатувати, що корупція як соціальне явище притаманне всім без винятку державам світу. Вона є невід'ємним атрибутом публічної влади. Її соціальну сутність

характеризують економічний, політичний, правовий, морально-психологічний та інші аспекти.

Причому особливе місце посідає політичний аспект, оскільки корупція як соціальний феномен виникає внаслідок реалізації публічної влади. Оптимальна протидія корупції дасть змогу: 1) зменшити її обсяги, обмежити сфери її поширення; 2) змінити на менш небезпечний характер корупційних проявів; 3) обмежити взаємовплив корупції та економічних, політичних, правових та інших соціальних процесів; 4) збільшити ризик настання негативних наслідків для особи, яка вступає в корупційні відносини [2].

Список використаних джерел

1. Корупція. Як це було в історії людства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjl9t3Zr97XAhUkIpoKHbwiA84QFggmMAA&url. – Назва з екрана.

2. Наслідки корупції [Електронний ресурс] // StudFiles : [сайт] // https://studfiles.net/preview/5129818/page:6/. – Назва з екрана.

Калініч Ангеліна Михайлівна, здобувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Відповідно до ст. 256 Цивільного кодексу України, позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [1]. Аналізуючи це визначення, можна дійти висновку, що дія позовної давності безпосередньо пов’язана з порушенням права. Інакше кажучи, поки порушення права не відбулося, не може йтися про початок перебігу позовної давності. Давність також не починає свій перебіг, коли відповідного права взагалі не існує.

О. М. Калітенко вважає, що словосполучення «позовна давність» відображає зв’язок, з одного боку, із формою захисту порушених прав (звернення до суду з позовом), а з іншого – з

тривалістю захисту права в часі (давність) [2, с. 218]. Підтримуючи таку позицію автора, ми також погоджуємося, що можливість звернення до суду за захистом порушених прав невід'ємно пов'язана з правом на позов. Право на позов традиційно розглядають у двох аспектах: як право на позов у процесуальному контексті та право на позов у матеріальному значенні (можливість отримати захист порушеного права в судовому порядку, зокрема право вимагати від суду винесення рішення про захист порушеного права). Оскільки ця можливість є суб'єктивним правом, що виникає за наявності певних юридичних фактів (складу правопорушення тощо), то вона може бути припинена правоскасовувальним юридичним фактом – закінченням строку позовної давності [2, с. 218].

Право на позов у процесуальному контексті – це можливість подання позову до суду. Таке право, як елемент правоздатності, закріплене в ст. 8 Конституції України та притаманне суб'єктові цивільного й господарського права завжди [3]. Воно жодним чином не пов'язане з позовною давністю, і тому на його існування не впливає закінчення строку позовної давності.

Позовна форма захисту цивільних прав є основною формою їхнього захисту в суді. Значення інституту позовної давності пояснюється низкою причин. Передусім, обмеження строку для розгляду спору полегшує надання доказів, підвищує їх достовірність і тим сприяє встановленню судами істини. Крім того, встановлення строку позовної давності сприяє стабілізації цивільних правовідносин, усуненню невизначеності у відносинах між їх учасниками. Тобто позовна давність стимулює активність учасників цивільного обігу в здійсненні прав і виконанні обов'язків.

Отже, позовна давність у цивільному праві покликана захищати інтереси боржника. Оскільки в суспільстві практично кожен індивідуум у певних цивільних правовідносинах набуває ролі боржника – позовна давність зрештою гарантує стабільність усього цивільного обороту. Нерідко в науковій літературі про таку стабільність говорять через протилежне за формою, але ідентичне за змістом формулювання: «Позовна давність має на меті усунути невизначеність цивільних правовідносин». Така невизначеність виникає тоді, коли кредитор, право якого порушено, з певних причин не подає

позов проти боржника. Завдяки наявності в цивільному праві інституту позовної давності, після закінчення визначеного проміжку часу боржник набуває впевненості в тому, що до нього не можуть бути застосовані заходи примусового стягнення заборгованості або виконання іншого обов'язку на користь кредитора [4, с. 23].

Сумнівним є висновок про те, що позовна давність практично захищає лише несумлінних боржників. На нашу думку, позовна давність покликана забезпечити передусім законні інтереси боржників, які належним чином виконали свої обов'язки перед кредиторами, але з тих або інших причин утратили докази такого виконання. За відсутності норм, що встановлюють позовну давність, такі боржники змушені були б погашати свої борги декілька разів. Натомість позовна давність дає боржникові (за умови спливу відповідного періоду часу) можливість захиститися від необґрунтованих вимог кредитора не шляхом надання доказів, що підтверджують факт виконання обов'язку, а одним лише посиланням на пропуск позивачем позовної давності.

Отже, інститут позовної давності має цивільно-правову природу, оскільки визначає строки для захисту порушеного цивільного матеріального права або інтересу за допомогою примусових заходів, що застосовуються до боржника. Відповідно, сплив строку позовної давності погашає не право на пред'явлення позову, а можливість здійснити в примусовому порядку порушене суб'єктивне право. Цей висновок знаходить своє підтвердження і в сучасному цивільному законодавстві. Зокрема, у п. 2 ст. 267 Цивільного кодексу України закріплено положення, згідно з яким заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності [1]. Таким чином, законодавець чітко визначив, що дія строку позовної давності не поширюється на право пред'явлення позову до суду (у процесуальному значенні), що не можна сказати про право на позов у матеріальному значенні, тобто права на примусове здійснення порушеного цивільного суб'єктивного права за допомогою цивільного позову.

Призначення інституту позовної давності визначається роллю та задачами цивільного права загалом. По-перше,

зазначений інститут стимулює договірну дисципліну, активність сторін під час здійснення своїх прав та обов'язків, посилює взаємний контроль за виконанням останніх. По-друге, він упорядковує майнові відносини, вносить ясність і визначеність в існування, припинення та зміну цивільних правовідносин. По-третє, інститут позовної давності полегшує встановлення судами об'єктивної істини в справі, сприяючи таким чином винесенню правильних судових рішень.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. – Київ : Паливода А. В., 2017. – 386 с.

2. Цивільний кодекс України. Коментар / за заг. ред. Є. О. Хариртонова, О. М. Калітенко. – Одеса : Юрид. літ., 2004. – 1112 с.

3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. – Назва з екрана.

4. Коврижкіна О. Позовна давність як гарантія захисту цивільних прав та інтересів / О. Коврижкіна // Юридичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 22–26.

Колодій Анастасія Петрівна, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Буличева Н. А.***

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах корупція становить реальну загрозу національній безпеці не лише України, а й більшості країн світу. За оцінками експертів і вчених, наприкінці XX – на початку XXI ст. в умовах розбудови «дикого капіталізму» відбулися

певні деформації, які створили реальні передумови для поширення корупції в органах законодавчої, виконавчої та судової влади й органах місцевого самоврядування.

Вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що підтвердили на практиці свою ефективність, засвідчило перспективи запозичення позитивного іноземного досвіду в аналізованій сфері, зокрема таких країн, як Великобританія, Німеччина та США [1].

Великобританія має найдавніші традиції протидії корупції. Система антикорупційних механізмів цієї країни врегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще 1889 року, закони про запобігання корупції (1906, 1916) були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність.

Надзвичайно важливою у Великобританії є роль громадської думки, що стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних із лобіюванням політичного впливу, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо.

Протидія корупції в Німеччині ґрунтується на виконанні завдання щодо знищення матеріальної, насамперед фінансової, бази злочинних угруповань. Цього досягають двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей. Передбачено обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима в розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування.

У цій країні триває процес створення реєстру корумпованих фірм за зразком Ізраїлю. Суть цього заходу полягає в тому, що фірму, яку включено до такого реєстру, позбавляють права виконувати будь-які державні замовлення, вона стає об'єктом пильної уваги з боку правоохоронних органів [2].

У законодавстві США поняття корупції посадовців визначено досить широко. Воно передбачає низку протиправних діянь, передбачених у чотирьох главах розділу 18 Зводу законів:

1) «Хабарництво, нечесні доходи та зловживання становищем публічними посадовцями»; 2) «Посадовці та службовці за наймом»; 3) «Здирництво і погрози»; 4) «Вибори і політична діяльність».

У Зводі законів детально визначено, які категорії посадовців є особами, що одержують хабарі. Відповідальності за дачу хабара підлягає будь-яка особа, яка дає, пропонує, обіцяє що-небудь цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Законодавство США передбачає обмеження ділової активності колишніх державних посадовців після звільнення з органів державної влади.

Отже, за кордоном антикорупційне законодавство розвивається в напрямі використання всього арсеналу правових засобів протидії (не тільки кримінально-правових), вважаючи пріоритетними запобіжні.

Здійснений аналіз протидії корупційним злочинам у Великобританії, Німеччині та США дає змогу сформулювати засади національної антикорупційної стратегії:

1) політична воля вищого керівництва держави в протидії корупції, сформована на її підґрунті єдина державна політика в цій сфері, яка передбачатиме комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру;

2) соціальний контроль з боку громадянського суспільства за системою державного адміністрування, забезпечення можливості порушення в окреслених межах кримінального переслідування правопорушників;

3) незалежність судової влади та жорстока підзвітність осіб, наділених владними повноваженнями.

Ці положення, на наш погляд, є фундаментом успішної національної антикорупційної політики в Україні.

Список використаних джерел

1. Шевчук О. О. Практика зарубіжних країн у боротьбі з корупцією [Електронний ресурс] / О. О. Шевчук, В. П. Глоба. – Режим доступу: http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/13803/%CE. – Назва з екрана.

2. Чепелюк В. А. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із корупцією [Електронний ресурс] / В. А. Чепелюк. – Режим доступу: http://www.antykor.info/dosv%D1%96d-zarub%D1%96zhnikh-kra%D1%97n-u-borotb%D1%96-z-korupc%D1%96%D1%94ju/. – Назва з екрана.

Коломієць Карина Вікторівна, аспірант
кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФАКТОРИНГУ ЯК ВИДУ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

У науковій літературі та юридичній практиці є чимало підходів до визначення поняття факторингу. Зазначене зумовлено відмінністю умов розвитку цієї послуги в різних країнах.

Факторинг – це вид фінансових послуг, коли компанія-фактор набуває в клієнтів право на стягнення боргів і частково оплачує вимоги до їхніх боржників до настання терміну їх виплати боржниками; частину боргу, що залишилася, компанія-фактор повертає клієнтам після повного погашення боргу боржниками, відраховуючи плату за надання цієї послуги [1, с. 101].

У вузькому значенні факторинг є формою швидкого фінансування поточної діяльності підприємства, яка полягає у фінансуванні фактором (факторинговою фірмою, банком) купівельного кредиту, що надає підприємство своїм контрагентам. Це фінансування передбачає викуп заборгованості, яку має факторант щодо своїх контрагентів, які виникли внаслідок його господарської діяльності, перед закінченням її терміну. Набуття факторантом заборгованості настає внаслідок її цесії. Договір цесії дебіторської заборгованості врегульований Цивільним кодексом України. Унаслідок цесії на фактора переходять як головна дебіторська заборгованість, так і пов'язані з нею права й обов'язки.

У широкому значенні факторинг може полягати в наданні таких послуг: стягнення заборгованості підприємця; тимчасова перевірка стану платоспроможності боржників; ведення комерційних і фінансових книг підприємця; збирання статистичних даних, інформації та відомостей, що мають значення для господарської діяльності підприємця; розвиток рекламної діяльності для підприємця; склад товарів для підприємця; розмитнення експортних або доставленої з-за кордону товарів; організація філій (внутрішньодержавних і закордонних) для підприємства-партнера; опрацювання проектів розвитку для підприємства та пошук нових ринків збуту;

надання підприємству авансів і кредитів для потреб розвитку підприємницької діяльності партнера.

У цьому контексті факторинг охоплює також елементи сучасного консалтингу щодо поставок, продукції та збуту, інвестицій, реклами, маркетингу й надання юридичних і економічних порад. Інколи навіть факторинговий банк виконує роль посередника чи медіатора в разі можливих спорів між підприємством та його боржниками.

Таким чином, факторинг є певною альтернативою для кредитування під час фінансування розрахункових циклів, причому сплата заборгованості банком або факторинговою фірмою безпосередньо після пред'явлення фактури є одним із головних атрибутів факторингу.

У нашій країні факторингові операції почали застосовувати в 90-ті роки минулого століття. Ці відносини ґрунтувалися на засадах запозиченого досвіду фінансової діяльності деяких зарубіжних країн. Загалом сфера застосування факторингу є досить широкою у зв'язку з його економічною вигідністю: одні суб'єкти підприємництва (клієнти) мають можливість залучати додаткові фінансові ресурси та знижувати ризики невиконання контрагентами грошових зобов'язань, а інші (фактори) – розширюють сферу надаваних фінансових послуг, а отже, джерела отримання прибутку, або ж забезпечують виконання зобов'язань своїх боржників.

В Україні факторинг знаходиться на стадії формування та розвитку. Уперше на офіційному рівні договір факторингу закріплено в Цивільному кодексі України (2004). Науковці виокремлюють три етапи становлення інституту факторингу в Україні.

Початковий етап (середина 90-х років минулого століття – початок 2000-х років) передбачав: аналіз світового досвіду розвитку факторингу; використання факторингових послуг нечисленними кредитними установами; брак законодавчої бази, що унеможливлював активний розвиток цього інструменту фінансового ринку.

Під час другого етапу (2000–2010) відбулося зростання попиту на факторингові послуги; Національний банк України розробив Правила ведення факторингової діяльності; залучено

суб'єктів підприємницької діяльності до участі у факторингових відносинах; закріплено в Цивільному кодексі України засади спеціального правового статусу факторингових послуг.

На третьому етапі, який триває й досі, розширено коло зобов'язань підприємств, унаслідок чого відбулося активне залучення факторингових компаній, збільшилася кількість банків, які пропонують послуги факторингу [2, с. 133–134].

У главі 73 чинного Цивільного кодексу України визначено поняття договору факторингу (ст. 1077) та підстави його здійснення [3]. Проте наша держава лише стала на шлях формування повноцінного регулювання та надання факторингових послуг на європейському рівні. Актуальною залишається проблема надання та законодавчого врегулювання факторингових послуг для фізичних осіб.

Проаналізувавши розвиток інституту факторингу, слід констатувати, що третій етап становлення є найвагомішим для подальшого розвитку цього інституту й удосконалення його відповідно до європейських і міжнародних стандартів. Однак недостатня правова врегульованість договору факторингу в цивільному законодавстві України гальмує його подальший розвиток. Тому необхідно розробити юридичні аспекти надання факторингових послуг, а також напрями вдосконалення чинної законодавчої бази, що стосується інституту факторингу.

Список використаних джерел

1. Савран О. Факторинг як засіб фінансування капіталу / О. Савран // Юридичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 101–102.

2. Орлова О. В. Систематизація наукових досліджень з проблематики факторингових операцій / О. В. Орлова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1. – С. 131–135.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

Лавренюк Юрій Федорович, аспірант Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ХАБАРНИЦТВА

Хабарництво є невід'ємним атрибутом будь-якої держави, воно завжди наявне там, де існує публічна влада. Жодна з країн світу не має повного імунітету від хабарництва, різняться лише його обсяги, характер виявів і рівень впливу на соціально-економічну й політичну ситуацію.

У тих країнах, де хабарництво має досить значні масштаби, воно із соціальної аномалії перетворюється на правило і стає звичним засобом розв'язання проблем, нормою функціонування влади, способом життя значної частини членів суспільства.

Формально одержання хабара (згідно зі ст. 368 КК України) означає прийняття службовою особою незаконної винагороди за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Тобто посадова особа у зв'язку з отриманням незаконної винагороди (як від приватної особи, так і від колег або керівників), поступаючись інтересами служби, вчиняє дії на користь хабародавця або утримується від учинення дій, які повинні бути вчинені в інтересах служби. Одержання службовою особою незаконної винагороди від підлеглих чи підконтрольних осіб за протегування чи сприяння вирішенню на їхню користь питань, що належать до їхньої компетенції, також тлумачать як одержання хабара. Дії посадовця варто визнавати одержанням хабара й у тих випадках, коли умови одержання матеріальних цінностей і послуг хоча спеціально й не обговорювали, проте учасники злочину усвідомлювали, що особа дає хабара з метою задоволення власних інтересів або інтересів третіх осіб.

З-поміж видів хабарництва в законі виокремлено одержання хабара: у великому розмірі; в особливо великому

розмірі; службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище; службовою особою, яка займає відповідальне становище; за попередньою змовою групою осіб; повторно; поєднане з вимаганням хабара.

На практиці ці дії можуть набувати таких форм:

– одержання незаконної винагороди за вчинення чи невчинення певних дій на службі від випадку до випадку, без спеціального створення чи підшукування ситуації для одержання хабара (ситуативне хабарництво). У цьому разі хабарник, діючи на користь хабародавця, зазвичай, зрідка виходить за межі своїх повноважень, отримуючи незаконну винагороду за виконання своїх службових обов'язків;

– цілеспрямований «продаж» посадових повноважень, вишукування можливостей для одержання незаконної винагороди, фактично цілковите підпорядкування цій меті службової діяльності (тобто йдеться про злочинний промисел у виді хабарництва);

– хабарник перебуває на матеріальному утриманні кримінальних угруповань, комерційних чи політичних структур, забезпечуючи за допомогою наданої йому влади чи службових повноважень постійне «обслуговування» їхніх інтересів (унаслідок чого може бути вчинено й інші посадові злочини в комплексі).

Хабар дає хабародавець службовій особі особисто або через посередника. Способи давання–одержання хабара можуть бути різними і для кваліфікації одержання хабара значення не мають. Можна виокремити дві основні їх форми – просту і завуальовану. Проста полягає в безпосередньому врученні предмета хабара службовій особі, її рідним чи близьким, переданні його через посередника або третіх осіб. Сутність завуальованої форми полягає в тому, що факт давання–одержання хабара маскують під законну угоду, він має вигляд цілком законної операції: різні виплати, премії, погашення боргу, договору купівлі-продажу, кредиту, консультації, експертизи тощо. Таку винагороду кваліфікують як хабарництво у випадку, коли її одержували незаконно

Способи хабарництва (як корупційного злочину) групують за такими критеріями:

– за рівнем (категорією) посади хабарника («звичайна» службова особа; службова особа, яка займає відповідальне становище; службова особа, яка займає особливо важливе становище);

– за предметом хабара (гроші, матеріальні цінності, право на майно, послуги);

– за способом передачі хабара (хабародавцем, опосередковано, через посередника, через третіх осіб);

– за метою хабара (за вирішення законного питання, за вирішення незаконного питання);

– за суб'єктивним ставленням хабародавця (хабар, що пропонує ініціативно хабародавець; хабар, що вимагає хабарник; хабар, що передають у зв'язку з практикою, яка склалася в певному органі);

– за способом маскування факту передання хабара (безпосередньо або в завуальованій формі);

– за суб'єктом хабародавця (стороння особа, працівник того самого органу, підлеглий або особа зі складу керівництва);

– за розміром хабара (у невеликому розмірі, у великому розмірі, в особливо великому розмірі);

– за наявністю в діях хабарника системи (одноразово, багаторазово);

– за обіцяними діями хабарника (за виконання або невиконання певних дій);

– за суб'єктивним ставленням хабарника до дій, які він обіцяв (для себе особисто чи для третіх осіб);

– за видом обіцяних дій (з використанням влади або службового становища);

– за формальним складом (хабар отриманий або обіцяний);

– за діями щодо підготовки до отримання хабара (готування, замах, закінчений);

– за кількістю співучасників (одноособово, групою, організованою групою, учасниками злочинної організації);

– за кваліфікацією (поєднаний з учиненням інших злочинів);

– за формою вчинення.

Отже, особа, учиняючи корупційні злочини, може задовольняти: лише власний інтерес (особистий, членів сім'ї, родичів, друзів); інтерес інших осіб, які не є суб'єктами (учасниками) корупційних відносин (безпосередньо не одержуючи від такого діяння винагороду чи іншу вигоду, службова особа має особистий інтерес); одночасно власний інтерес й інтерес інших осіб, які є суб'єктами (учасниками) корупційних відносин.

Легін Андрій Валерійович, аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Протидія корупції є однією з найактуальніших проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою.

Упродовж останніх років в Україні у сфері протидії корупції відбулося чимало зрушень: прийнято спеціальний антикорупційний закон і низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Національну антикорупційну стратегію та Державну програму щодо запобігання і протидії корупції, створено Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів з питань протидії корупції тощо.

Водночас, згідно зі статистичними даними, з початку 2017 року органи прокуратури та Національної поліції розслідують 3106 проваджень за ст. 364 КК України (Зловживання владою або службовим становищем), 1058 – за ст. 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 17 685 – за ст. 191 цього Кодексу (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем).

Відповідно до ч. 5 ст. 216 КПК України, детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 191, 206^2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366^1, 368, 368^2, 369, 369^2, 410 КК України за наявності умови спеціального суб'єкта або розміру предмета злочину чи завданої ним шкоди. Попри суттєві обмеження щодо підслідності з моменту фактичного старту роботи Національного антикорупційного бюро України, детективи розслідують понад 500 проваджень.

Ужиті заходи не забезпечили відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Індекси сприйняття корупції, розраховані фахівцями Transparency International, також свідчать, що впродовж останніх років рівень корупції в Україні залишається високим.

У пошуках власного шляху розбудови якісної антикорупційної системи Україні слід орієнтуватися не тільки на міжнародні стандарти, а й на досвід країн, яким удалося створити ефективний механізм протидії корупційним виявам.

Зазначені обставини зумовили актуальність комплексного кримінологічного дослідження проблем запобігання корупції, у якому увагу буде акцентовано на аналізі діяльності Національного антикорупційного бюро України та досвіду країн, які протягом тривалого часу є стабільними лідерами рейтингу Індексу сприйняття корупції у світі. Також буде вивчено можливість імплементації позитивного міжнародного досвіду в національне законодавство та практику. Предметом дослідження слід визначити проблеми запобігання та протидії не лише корупційній злочинності, а корупції загалом, оскільки корупція є системним явищем у розвитку суспільства, тому закономірності її розвитку, як і закономірності протидії їй, доцільно досліджувати з урахуванням різноманітності корупційних виявів.

Аналіз досвіду зарубіжних країн, кримінального законодавства, наукових джерел, статистичних матеріалів дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі розв'язання проблем запобігання та протидії корупції потребує якісно нових підходів до розуміння цього явища.

Для досягнення обраної мети необхідно виконати такі завдання: 1) визначити поняття, зміст, рівні й напрями запобігання та протидії корупції; 2) здійснити кримінологічний аналіз корупції в Україні; 3) дослідити види корупційних правопорушень, систему корупційних злочинів, схарактеризувати корупційну злочинність; 4) вивчити досвід антикорупційних механізмів у країнах, що є лідерами рейтингу Індексу сприйняття корупції Transparency International; 5) проаналізувати вітчизняне антикорупційне законодавство, сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо його вдосконалення на підставі міжнародного досвіду; 6) окреслити основні заходи підвищення ефективності протидії та запобігання корупції, сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення.

Ліпін Юрій Олександрович, аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗАВОЛОДІННЯМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Для сучасної економіки України притаманні поширеність зловживань і розкрадань грошей та майна в інтересах кримінально-олігархічних кланів, тіньових монополістів, майже цілковите ігнорування державних і суспільних економічних інтересів.

Значних матеріальних збитків підприємствам усіх галузей економіки й державі загалом завдає заволодіння майном підприємств шляхом зловживання службовим становищем, яке належить до корупційних злочинів. Такий склад злочину передбачено ст. 191 розділу VI «Злочини проти власності» КК України.

У статті 3 Конвенції Ради Європи «Про цивільно-правову відповідальність за корупцію» (1999) визначено, що кожна сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на

порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за завдану шкоду. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду.

Відповідно до ст. 66 Закону України «Про запобігання корупції», збитки, шкода, завдані державі внаслідок учинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила це правопорушення, в установленому законом порядку.

Нині в службовому середовищі найтиповішим предметом розкрадання є грошові кошти в безготівковій формі, що пов'язано з використанням зручних механізмів незаконної легалізації перерахованих сум у готівку. Матеріальними носіями таких грошей є розрахунки в банківських установах. Найчастіше цими коштами на підставі фіктивних угод заволодівають корупціонери керівної ланки підприємств та установ, які мають високу комунікативну функцію, дружні зв'язки в банках, судах, державних органах.

Однією з обставин, яку встановлює слідчий під час розслідування таких кримінальних правопорушень, є розмір завданих цим корупційним злочином матеріальних збитків, тобто кількісна міра спричиненої шкоди.

З трьох форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні призначення судової експертизи розглядають як вирішальну. Відповідно до вимог ст. 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків.

Відповідно до Порядку взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки України, затвердженого спільним наказом Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 червня 2006 року № 346/1025/685/53, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 року за № 1166/13040, матеріальна шкода (збитки) – це втрата активів чи недоотримання належних доходів об'єктом контролю та/або державою, що сталися внаслідок порушення законодавства

об’єктом контролю шляхом дій або бездіяльності його посадових (службових) осіб.

У частині 2 ст. 22 Цивільного кодексу України зазначено, що збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв’язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Згідно зі ст. 224 Господарського кодексу України, збитками є витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов’язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Водночас кримінальної процесуальної норми щодо визначення збитків унаслідок наявності складу кримінального правопорушення досі немає, що ускладнює розслідування корупційних злочинів, зокрема й заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, передусім якщо предметом посягання є безготівкові гроші підприємств реального сектору економіки.

Відсутність такої норми в кримінальному процесуальному законодавстві надає експертам можливість уникати прямих відповідей на запитання слідчого в постанові про призначення судової економічної експертизи стосовно того, чи підтверджується документально розмір матеріального збитку, завданого підприємству (державі) внаслідок необґрунтованого витрачання коштів, укладання фіктивного договору (угоди) та їх неповернення та в якій сумі.

Для протидії цій категорії злочинів необхідно розробити дієві заходи, зокрема внести зміни до кримінального процесуального законодавства щодо конкретного визначення поняття матеріальних збитків від злочинів і вирішення суто криміналістичних питань розслідування, серед яких – проведення адекватних судових економічних експертиз. Такі заходи забезпечать удосконалення засад антикорупційної політики, важливим елементом якої є ефективна протидія корупційним виявам.

Розроблення окремих положень методики розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, а саме питань визначення розміру матеріальних збитків, сприятиме також реалізації таких завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду.

Назарко Юлія В'ячеславівна, аспірант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я є складною системою державних і громадських заходів правового, економічного, соціального, наукового, культурного, освітнього, організаційного, технічного, санітарно-гігієнічного та медичного характеру, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я людей, подовження тривалості життя, працездатності, створення сприятливих для здоров'я умов побуту і праці, забезпечення гармонійного фізичного та психічного розвитку дітей і підлітків, запобігання хворобам та їх лікування [1, с. 25].

Ефективність міжнародного та національного права визначається реальними результатами, досягнутими внаслідок застосування його норм. Для забезпечення бажаних результатів держава вживає заходів правового й організаційного змісту. Захист прав людини вже не належать до виключної компетенції держави, тому слід ураховувати роль її внутрішньої компетенції, оскільки саме держава створює умови, які не допускають розбіжностей між двома системами права (державною і міжнародною) [2, с. 57].

Нині в Україні нагальною є проблема ліквідації корупційних механізмів, зокрема й у сфері реалізації права на охорону здоров'я. Важливе значення має не лише закріплення певних правових норм, а й їх реалізація та забезпечення. Тому одне з головних завдань українського законодавства полягає у створенні необхідних умов для втілення норм щодо запобігання корупції, зокрема у сфері права людини на охорону здоров'я.

Європейська спілка протидії корупції в галузі охорони здоров'я щорічно проводить конференції, у яких беруть участь члени комітету з протидії корупції, експерти з охорони здоров'я, політики, представники правоохоронних структур близько 16 країн світу. В Україні також триває процес протидії корупційній злочинності загалом, про що свідчать Указ Президента України від 27 січня 2010 року № 70, Постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року № 208, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, а також у медичній сфері (у контексті медичної реформи 2017 року).

Нині в закладах охорони здоров'я України поширеними є такі корупційні схеми: 1) виписування не потрібних пацієнту ліків у рекомендованій лікарем аптеці; 2) зловживання в роботі медико-соціальних експертних комісій; 3) вимагання хабарів за проведення безкоштовних операцій у державних лікувальних закладах; 4) «добровільні» грошові внески хворих; 5) нецільове використання коштів; 6) закупівля лікарських засобів і медичного обладнання за завищеними цінами; 7) шахрайство у фармакологічному бізнесі; 8) встановлення лікарями псевдодіагнозів; 9) таємні домовленості співробітників з похоронними конторами; 10) примус медичних працівників до вчинення корупційних дій керівництвом медичних установ [3, с. 2].

Однією з причин учинення корупційних злочинів у процесі реалізації права на охорону здоров'я громадянами в нашій державі є низький рівень доходів, що змушує фахівців шукати нелегальні шляхи виживання. Також не розроблено галузеві стандарти, що часто є підставою для судових позовів стосовно лікарів. Саме тому медична реформа, яка має врегулювати відносини у сфері охорони здоров'я, повинна змінити ситуацію, розв'язавши соціально-економічні, фінансово-правові та кадрові проблеми галузі.

У країнах Європейського Союзу діють стандарти етики й поведінки лікаря, діагностичного та лікувального процесів. Щоб запровадити такі стандарти в Україні, доцільно вдосконалити технічне оснащення, підвищити рівень кваліфікації медичних працівників і запозичити позитивний досвід розвинених країн.

Із цього приводу Т. П. Попченко слушно зауважує, що основними передумовами виникнення корупції у сфері охорони здоров'я є, насамперед, кризовий стан галузі, повільне,

непослідовне та незавершене її реформування й системність корупції в країні [4, с. 6]. Медична реформа 2017 року, якщо її буде якісно реалізовано, спроможна подолати корупцію у сфері реалізації права на охорону здоров'я, зокрема шляхом: заснування агенцій з розподілу бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я (Національної закупівельної агенції); обрання громадянином необхідного лікаря та відвідування його незалежно від місця мешкання (лікарі будуть отримувати заробітну плату залежно від кількості пацієнтів); запровадження пакету гарантованих послуг, затвердженого на рік Кабінетом Міністрів України; створення електронної системи обліку інформації; розроблення засад медичного страхування, що значно знизить незаконні побори з громадян та розв'яже проблему впровадження страхової медицини в Україні.

Також варто посилити відповідальність за корупційні правопорушення, учинені у сфері охорони здоров'я, а також контроль з боку громадянського суспільства.

Нинішні спроби реформування є початком запровадження нової системи у сфері реалізації права на охорону здоров'я. Надзвичайно важливим є врахування всіх соціальних, економічних, правових, кадрових, технічних аспектів подолання корупції в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Ціборовський О. М. Шляхи систематизації законодавства України у сфері охорони здоров'я / О. М. Ціборовський, С. В. Істомін, В. М. Сорока. – Київ, 2011. – 72 с.

2. Венедіктова І. В. Проблеми захисту прав пацієнтів у світлі спеціального українського законодавства / І. В. Венедіктова // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 квіт. 2008 р.). – С. 57–60.

3. Гуцало Д. Корупція і медицина. За що і скільки лікарі беруть хабарі і як цього уникнути [Електронний ресурс] / Д. Гуцало, Т. Приходько. – Режим доступу: http://www.segodnya.ua/. – Назва з екрана.

4. Попченко Т. П. Розвиток державно-управлінських механізмів протидії виникненню корупції у сфері охорони здоров'я в Україні : автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Попченко Т. П. – Київ, 2010. – 20 с.

Неганов Віктор Вадимович, аспірант
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (СПЕЦІАЛЬНОЇ) КОНФІСКАЦІЇ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ КОШТІВ (ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА) ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНОГО ТА ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Формування дієвих механізмів пошуку та повернення активів, одержаних злочинним шляхом, забезпечення механізму стягнення необґрунтовано набутих активів на користь держави нині є нагальною необхідністю в Україні. Однією з головних причин цього залишається відсутність законодавчого забезпечення процедури спеціальної конфіскації до закінчення кримінального провадження в КПК України та непередбачення процесуальних норм щодо можливості розгляду в цивільному процесі клопотань прокурора щодо законності володіння активів фізичними або юридичними особами з подальшою конфіскацією за рішенням суду в дохід держави (цивільна конфіскація).

Відповідні завдання з імплементації заходів конфіскації майна, яке було предметом злочинної діяльності або набуте внаслідок такої діяльності, передбачено затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265 Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки.

Серед заходів Антикорупційної стратегії [1] передбачено розроблення законодавства щодо пошуку, арешту, конфіскації та повернення в Україну коштів та іншого майна, які були незаконно виведені за межі держави, ухвалення та реалізація законів з питань управління корпоративними правами й іншим майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, створення спеціалізованого підрозділу (органу), уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано, а також забезпечення гарантій для ефективного управління такими активами, зокрема із застосуванням механізмів громадського контролю (наприклад, через утворення спеціального фонду).

Зокрема, Міністерству юстиції було доручено забезпечити внесення змін до законодавства для вдосконалення режиму спеціальної конфіскації, зокрема імплементації Директиви ЄС від 3 квітня 2014 року 2014/42/EU про арешт та конфіскацію предметів злочинної діяльності та доходів від неї в ЄС, усунення суперечностей у Кримінальному кодексі України щодо застосування спеціальної конфіскації, повернення в Україну активів, які є предметом злочинної діяльності або набуті внаслідок такої діяльності [2].

Так, у главі 4 цієї Директиви визначено, що конфіскація може бути застосована у випадках, коли ініційована процедура кримінального переслідування за злочини, які призвели до економічного ефекту, або в разі, якщо результатом такого переслідування може стати обвинувачення конкретної особи. Таким чином, Директива дозволяє використання процедури конфіскації предметів злочинної діяльності та доходів від неї до моменту закінчення кримінального провадження. У главах 5 і 6 передбачено процедуру розширеної конфіскації та конфіскації активів від злочинної діяльності в третіх осіб, зокрема у випадках, коли такі активи були отримані без сплати ринкової вартості, а набувач (третя особа) не може пояснити обставини отримання таких активів.

Відсутність зазначених вище механізмів у національному законодавстві України не сприяє ефективній протидії корупційним та економічним правопорушенням у випадках, коли особа, яку підозрюють у вчиненні злочину, переховується від правосуддя і/або активи, які є предметом злочинної діяльності чи набуті внаслідок такої діяльності, було передано третім особам, які перебувають за межами України.

За статистичними даними, за сім місяців 2016 року на користь держави надійшло 78 тис. грн конфіскованих коштів і коштів, отриманих від реалізації майна корупціонерів. Про це свідчать дані Звіту про виконання держбюджету за січень–липень 2016 року. Саном на 1 серпня за кодом класифікації 50080100 «Конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов’язаного з корупцією правопорушення» до спецфонду держбюджету було зараховано 78 382,69 грн. Згідно з планом, 2016 року має надійти 7,75 млрд грн коштів,

конфіскованих у корупціонерів. За даними Генеральної прокуратури України [3], за січень–листопад 2015 року конфіскацію і спецконфіскацію було застосовано до 77 осіб, що вчинили корупційне правопорушення та рішення щодо яких набули сили. Станом на кінець року було виконано 20 вироків з 77-ми, до бюджету було перераховано 255 тис. грн. За 2015 рік за кодом 50080100 надійшло 100 тис. грн, а в Плані було передбачено 1,5 млрд грн.

На виконання вироку Краматорського міського суду Донецької області від 28 березня 2017 року у справі № 234/4135/17 (справа щодо незаконної діяльності групи компаній, пов'язаних із родиною колишнього Президента України В. Ф. Януковича) до Державного бюджету України було зараховано за кодом класифікації 50080100 загалом 29 667 084 657,27 грн. За даними Звіту про виконання держбюджету за січень–липень 2017 року, на користь держави надійшло 29 667 251 929,75 грн конфіскованих коштів і коштів, отриманих від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення.

Відповідно до розпорядження Президента України від 26 березня 2015 року № 296/2015-рп, на забезпечення виконання Антикорупційної стратегії було створено міжвідомчу робочу групу з координації повернення в Україну коштів, одержаних злочинним шляхом колишніми високопосадовцями України. За результатами проведеного Кабінетом Міністрів України аналізу був прийнятий Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів». Необхідність створення агентства з повернення активів було одним із основних критеріїв виконання Україною Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС.

Вирішення питання щодо створення державного органу з питань виявлення, розшуку та управління такими активами не призвело до повернення самих активів через брак єдиної політичної позиції коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України щодо прийняття узгодженого проекту, який забезпечує стягнення в дохід держави активів і доходів від них, одержаних злочинним шляхом, до закінчення кримінального провадження.

У проекті Закону України від 14 червня 2016 року № 4811 пропонували додати до КПК України главу 24^2 «Особливості стягнення в дохід держави необґрунтованих активів та активів, власник яких не встановлений, до закінчення кримінального провадження». Положеннями зазначеної глави визначено процедуру конфіскації активів до закінчення кримінального провадження, коли прокурор за погодженням із Генеральним прокурором України з відповідним клопотанням звертається до суду, надаючи суду достатні докази щодо обставин належності таких активів певним особам, визнання активів необґрунтованими або в разі, коли неможливо встановити власника активів. Проте 16 червня 2016 року проект Закону № 4811 навіть не було включено до порядку денного засідання Верховної Ради України, оскільки він не набрав 226 схвальних голосів.

Кабінет Міністрів України 20 вересня 2016 року подав до Верховної Ради України проект Закону № 5142 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення стягнення в дохід держави необґрунтованих активів, який передбачав застосування процедури «цивільної конфіскації». До Цивільного процесуального кодексу України запропоновано додати главу 10 «Особливості позовного провадження у справах про стягнення необґрунтованих активів у дохід держави до закінчення кримінального провадження», яка передбачає стягнення необґрунтованих активів у дохід держави до закінчення кримінального провадження за рішенням суду за результатами розгляду позовної заяви Генерального прокурора України (виконувача обов'язків Генерального прокурора України), заступника Генерального прокурора України – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. 22 грудня 2016 року Кабінет Міністрів України вніс аналогічний проект Закону № 5577, який також не було включено до порядку денного сесії Верховної Ради України і який досі не розглянуто.

Таким чином, законодавче забезпечення процедури конфіскації коштів і майна, яке було предметом злочинної (пов'язаної з корупцією) діяльності або набуте внаслідок такої діяльності, до закінчення кримінального провадження за рішенням суду, з дотриманням положень Директиви ЄС від 3 квітня 2014 року 2014/42/EU, має сприяти системному збільшенню кількості як справ, так й обсягу коштів, стягнутих у дохід

Державного бюджету України за судовими рішеннями за вчинення корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень.

Список використаних джерел

1. Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/. – Назва з екрана.

2. Директива ЄС від 3 квіт. 2014 р. № 2014/42/EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/. – Назва з екрана.

3. Довідка Генеральної прокуратури України щодо стану виконання судових рішень у справах про корупційні злочини щодо надходження коштів до Державного бюджету України, у тому числі в результаті спеціальної конфіскації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/. – Назва з екрана.

Несевра Дар'я Тарасівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Злагода О. В.***

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупційні вияви в Україні – одне з найнебезпечніших економічних і соціально-політичних явищ, яке призводить до руйнування системи управління, позбавляє громадян права участі у прийнятті державних рішень, стримує економічний розвиток країни. Корупція завдає значної моральної та політичної шкоди суспільству, руйнує засади розбудови вільної демократичної правової держави та громадянського суспільства [1, с. 145].

На шляху до євроінтеграції Україна має досягти позитивних результатів у протидії корупції та забезпечити нормальні умови життєдіяльності громадян і функціонування середовища бізнесу [2, с. 35].

Характерними ознаками корупції є поділ її за рівнями, притаманними і нашій державі, зокрема:

1. Високорівнева («можновладна») – охоплює вищі органи влади, центральні апарати правоохоронних і судових органів. На цьому рівні створюють корупційні мережі та схеми, які становлять найістотнішу небезпеку для держави.

2. Корупція в середніх ешелонах влади (обласного рівня) – відрізняється від високорівневої обмеженішими можливостями посадовців використовувати свої повноваження у власних цілях.

3. Корупція дрібного чиновництва (низова) – поширена серед держслужбовців, які забезпечують підготовчий етап управлінських рівнів.

4. Корупція через злидні – такі дії вчиняють дрібні чиновники, що є законослухняними громадянами, унаслідок несприятливого збігу обставин [3, с. 24].

Високий рівень корумпованості всіх прошарків суспільства актуалізує необхідність розроблення механізму протидії таким виявам. До його інструментів належать, зокрема, Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015–2017 роки, Закон України «Про запобігання корупції», створення спеціальних органів – Національного агентства з протидії корупції, Національного антикорупційного бюро України тощо.

Основною метою Антикорупційної стратегії є створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на засадах формування та реалізації антикорупційної політики, що створить підґрунтя для подальших реформ, усуне проблему фрагментарності й недосконалості законодавчої та антикорупційної інфраструктури [4].

Відповідно до ст. 251 Кодексу України про адміністративні правопорушення, докази у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов’язане з корупцією, встановлюють протоколом про адміністративне правопорушення. У повсякденній діяльності підрозділи захисту економіки протягом тривалого часу складали протоколи про правопорушення, пов’язані з корупцією, які не відповідали інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції. Цю проблему, на думку законодавця, розв’язано шляхом внесення змін до інструкції,

однак більшість протоколів про правопорушення, пов'язані з корупцією, які розглядають чи переглядають у судах, подані на бланках, які складали до поправок, їх повертають назад, а осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, не притягують до відповідальності.

Слушною є думка М. П. Марчука, згідно з якою необхідно акцентувати увагу на нормативно-правових актах, що стосуються корупційного законодавства, розробити загальнонаціональні стандарти методики оцінювання рівня корупції відповідно до стандартів ООН, розглянути питання про міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції [5, с. 473].

Таким чином, головним є завдання щодо визначення протидії корупції серед посадовців судової гілки влади та правоохоронних органів першочерговими невідкладними заходами, які мають здійснити працівники органів, наділених відповідними повноваженнями.

Список використаних джерел

1. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії / М. М. Луценко, Л. І. Щербина // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 15, т. 2. – С. 144–145. – (Серія «Юриспруденція»).

2. Онищук О. О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції / О. О. Онищук // Адвокат. – 2010. – № 9 (120). – С. 35–37.

3. Гаращук В. М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. – Харків : Право, 2010. – 144 с.

4. Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF/page. – Назва з екрана.

5. Марчук М. П. Основні напрямки Державної політики щодо протидії корупції в Україні / Марчук М. П. // Молодий вчений. – 2016. – №3 (30). – С. 470–474.

Пасічник Марина Олександрівна,
аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України

АНТИКОРУПЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ

Донесення перевіреної інформації до суспільства й ефективні комунікації у сфері запобігання та протидії корупції сприятимуть змінам у сприйнятті корупції й у моделях поведінки в ситуаціях, за яких спостерігають конкретні вияви корупції.

Більшість громадян України визнає панування корупції в державі, спостерігає її вияви регулярно та вважає державних посадовців надто корумпованими для того, щоб можна було виправити цю ситуацію, про що свідчать результати соціальних опитувань.

Попри значний рівень комунікативної активності у сфері запобігання та протидії корупції, така комунікація є недостатньо ефективною внаслідок наявності таких факторів:

– браку системності та стратегічної спрямованості. Про це свідчить відсутність комплексу кампаній у сфері антикорупційних комунікацій, які можуть сприяти змінам у моделях поведінки суспільства та забезпечити нетерпимість кожної особи до будь-яких виявів корупції;

– інституційних обмежень і недостатнього рівня координації антикорупційних комунікацій. Низький рівень координації між окремими міністерствами, іншими органами виконавчої влади й учасниками антикорупційної реформи ініціатив/проектів у сфері антикорупційних комунікацій переважно неузгоджені та не забезпечують загального ефекту в реалізації цілей. Найактивніше беруть участь у здійсненні антикорупційних комунікацій представники громадянського суспільства (неурядові організації, експерти, журналісти) та міжнародні організації/проекти. Створення відповідного потенціалу для здійснення антикорупційних комунікацій у державному секторі є нагальним завданням, виконання якого дасть змогу здійснювати публікацію відповідних даних і фактів, а також забезпечити позитивний вплив на формування суспільної думки;

– низького рівня ефективності ідентифікації та роботи із цільовими аудиторіями. Антикорупційні комунікації не охоплюють усі категорії загальної аудиторії. Цільовою аудиторією контекстно орієнтованих антикорупційних комунікацій є експерти та частина аудиторії, яка виявляє найвищу активність у соціальних мережах. Емоційно орієнтовані антикорупційні комунікації мають негативний характер і спрямовані на ширшу аудиторію з використанням засобів масової інформації національного рівня (телебачення, друковані видання, радіо, новини в Інтернеті). Комунікативний процес нерівномірний, периферія недостатньо охоплена інформаційними повідомленнями, тому не бере активної участі в антикорупційних комунікаціях;

– низького рівня дискусії через нерозуміння питання корупції в широкому контексті. Антикорупційні комунікації, які здійснюють різні суб'єкти суспільного діалогу, незбалансовані, з повідомленнями переважно негативного характеру, які поширюються в суспільстві в межах антикорупційних комунікацій. Реальні успіхи й досягнення антикорупційної реформи не отримують належного висвітлення та роз'яснення. Зазначене ставить під загрозу успішність майбутніх ініціатив, зокрема ефективного функціонування спеціалізованих антикорупційних установ та імплементацію антикорупційного законодавства.

Низький рівень поінформованості, розуміння феномену корупції та особливостей антикорупційної реформи серед населення і журналістів призводить до викривлення сприйняття корупції та слабкої підтримки реформи в суспільстві.

Підвищення рівня антикорупційних комунікацій дасть змогу: забезпечити належний рівень довіри серед громадян України, бізнесу та міжнародних партнерів до державної антикорупційної політики загалом і діяльності окремих державних органів, зокрема тих, що спеціалізуються на запобіганні та протидії корупції; досягти необхідного рівня медійної ефективності, який передбачає, що близько чверті загального обсягу інформації державних органів стосується антикорупційних комунікацій; позиціонувати Україну як країну, що докладає реальних зусиль у подоланні корупції та досягає прогресу в антикорупційній реформі.

Ребезюк Владислав Михайлович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція в Україні – це складний соціальний феномен, породжений суспільством і суспільними відносинами. Протидія йому не є новою проблемою для нашої держави. Нині однією з найбільших загроз для української державності є саме метастазна корупція в суспільстві. Вона вже давно не є хворобою пострадянської системи, бо сама стала системою. Органи влади всіх рівнів фактично є комерційними структурами, які використовують для збагачення.

Рівень поширення корупції є одним з індикаторів розвитку суспільства, його моралі, політичного, економічного, соціального стану держави загалом. Корупція є свідченням неефективності дій державної влади в економічних, політичних, правових, соціальних та інших суспільно значущих процесах. Для протидії корупції замало лише досліджень її масштабів. Слід вивчати не наслідки цього явища, а його причини. Розроблення ефективних методів і способів протидії корупції неможливе без урахування конкретної економічної ситуації в державі. У сучасних умовах особливого значення набуває фактор встановлення режиму інформаційної прозорості діяльності органів влади, підприємств й організацій. Отже, одним із дієвих засобів може стати створення, використання та поширення інформації у сфері бізнесу, у державних органах і громадських структурах. Необхідно підвищити персональну відповідальність кожного чиновника за вірогідність і повноту наданої суспільству інформації про діяльність влади та розв’язання різних соціально-економічних і політичних проблем.

На нашу думку, головними чинниками поширення корупції в Україні є такі: нерівномірність розвитку ринкового господарства, неузгодженість його процесів із чинним законодавством; суперечності в політичній системі; створення штучного дефіциту ресурсів; значне зволікання у прийнятті важливих політичних рішень; недостатня законодавча урегульованість ринкових відносин у державі, що призводить до розв’язання економічних проблеми неринковими засобами; державна монополія, що надає

можливості для розвитку корупції; тіньові кошти, які вносять дисбаланс у бюджетний процес.

Один з головних прорахунків полягає в тому, що головну роль відведено правоохоронним органам, а не утворенню нової системи інституцій розвиненої економіки, які комплексно охоплювали б усі її сфери. Слід акцентувати увагу на розгортанні через засоби масової інформації широкої пропагандистської та просвітницької діяльності серед громадськості, спрямованої на усвідомлення переваг доброчинності як засади розвитку суспільства, небезпеки негативних наслідків корупції, формування громадської думки щодо необхідності протидії їм.

Нині в Україні успішна протидія корупції можлива тільки за умови наявності належного антикорупційного законодавства, його ефективного застосування відповідними органами державної влади та скоординованості, поінформованості суспільства про здійснення таких заходів, створення антикорупційного суду, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством.

Танас Інна Русланівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної безпеки, кандидат юридичних наук, доцент ***Герасименко Л. В.***

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Корупція є одним із чинників, які загрожують розвитку демократії, встановленню правопорядку в державі, соціальній справедливості, дотриманню прав і свобод людини й громадянина.

Держава сприяє активному здійсненню низки заходів щодо запровадження інституційних засад запобігання та протидії корупції в системі державного управління, більшість з яких спрямована саме на виявлення корупційних ризиків у діяльності державних службовців та органах державної влади.

Питання поширення корупції в органах державної влади досліджували С. М. Серьогін, С. С. Серьогін, О. Я. Прокопенко та

ін. Центр політико-правових реформ та Фонд «Демократичної ініціативи», за підтримки Ради Європи, у звіті «Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні» зазначає, що корупційні ризики – це правові, організаційні й інші фактори та причини, які загрожують і стимулюють корупцію у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності держави.

Із цього приводу В. В. Побережний вважає, що корупційні ризики спричинені відсутністю правового механізму запобігання та розв'язання конфлікту інтересів, що виникає у процесі діяльності посадових осіб, які обіймають виборні посади [1, с. 46]. Корупція як різноаспектне соціальне явище, стверджує С. Ж. Лазаренко, породжує корупційні вияви, що спричинені складними соціально-політичними, соціально-правовими, соціально-економічними, соціально-психологічними явищами в системі державної служби [2, с. 89].

До факторів, що спонукають державного службовця вступити в корупційні відносини, на думку науковців, належать, передусім, недоліки організаційного та нормативно-правового забезпечення державного управління. Тому державна антикорупційна політика має бути спрямована на вдосконалення законодавчої системи та нормативно-правового регулювання.

Корупційні ризики в системі державного управління класифікують за різними критеріями. Відповідно до роз'яснень Міністерства юстиції України від 12 квітня 2011 року «Корупційні ризики в діяльності державних службовців», до них належать: недоброчесність державних службовців, виникнення конфлікту інтересів, безконтрольність з боку керівництва, наявність дискреційних повноважень.

Етично-психологічні та соціально-правові критерії є одним із найвагоміших факторів, що впливають на сумлінність державних службовців під час виконання посадових обов'язків. У міжнародній практиці досить популярним є визначення корупційних ризиків залежно від сфери державного управління. Однак така ідея класифікації лише надає можливість визначити окремі сфери виникнення корупційних ризиків у системі державного управління, а потреба розроблення загальної класифікації цих ризиків досі залишається актуальною.

Усебічне вивчення особливостей корупційних ризиків у системі державного управління є необхідною умовою вдосконалення антикорупційної політики держави. Висвітлення сутності, змісту, причин, визначення класифікації корупційних ризиків сприяє розробленню нових дієвих антикорупційних механізмів у системі державного управління.

Список використаних джерел

1. Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади [Електронний ресурс] / В. В. Побережний. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua. – Назва з екрана.

2. Лазаренко С. Ж. Суб'єктивні причини поширеності корупції в системі державної служби в Україні [Електронний ресурс] / С. Ж. Лазаренко. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua. – Назва з екрана.

Чихман Ярослава Володимирівна,
аспірант кафедри судової медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

МОЖЛИВІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ВИДУ НАРІЗІВ КАНАЛУ СТВОЛА ЗБРОЇ ЗА МОРФОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ПАСОЧКА ОБТИРАННЯ НАВКОЛО ПОШКОДЖЕНЬ ОДЯГУ

У XX столітті були розроблені методи дослідження не тільки металів від куль, гільз, ствола зброї, що утворюються під час пострілу з вогнепальної зброї, а й компонентів згоряння пороху, тобто продуктів пострілу [1, с. 728–730]. Неруйнівним методом дослідження елементного складу нашарувань металів та інших продуктів пострілу є рентгенівський флуоресцентний спектральний аналіз. У випадках дослідження особливостей вогнепальної травми шляхом здійснення цього аналізу постає можливість проводити діагностику ушкодження, ідентифікувати мікрочастинки з ранових каналів, визначати вид снаряда, мікроелементний склад продуктів пострілу, напрямок обертання кулі під час пострілу з нарізної вогнепальної зброї за особливостями відкладання її контактної взаємодії з одягом [2, с. 96–103].

Метою роботи було встановлення виду нарізів каналу ствола короткоствольної вогнепальної зброї для її часткової групової ідентифікації за морфологічними особливостями пасочка обтирання навколо пошкоджень одягу.

Об'єктами дослідження були різні види нарізів каналу короткоствольної вогнепальної зброї, а саме пістолетів «Форт-17» та «Glock-19». Канал ствола пістолета «Форт-17» має шість правосторонніх П-подібної форми нарізів, а канал ствола пістолета Glock-19» – шість правосторонніх гексагональних нарізів. Також досліджували пошкодження одягу, виготовленого з натуральної шкіри. Були використані (як випадки із практики) архівні матеріали відділення судово-медичної криміналістики Київського міського клінічного бюро судово-медичної експертизи, у яких вивчали особливості пошкоджень одягу, заподіяних пострілами патронами 9х18мм ПМ та Luger 9,0х19 мм.

Експериментальні пошкодження одягу зі шкіри отримані внаслідок дії куль патронів 9х18мм ПМ та Luger 9,0х19 мм, що були відстріляні з пістолетів «Форт-17» та «Glock-19» (по десять пострілів кожним). Постріли здійснено в мішені із влучанням кулі під прямим кутом. Дослідження морфологічних особливостей нашарувань металів на краях вхідних вогнепальних кульових пошкоджень одягу проводили із застосуванням мікрорентгенівського флуоресцентного спектрального елементного аналізу на спектрометрі «M4 TORNADO» компанії Bruker (Німеччина) з використанням пакету стандартних аналітичних методик.

Після проведення експериментальних пострілів для встановлення елементного складу пасочка обтирання на краях пошкоджень одягу досліджувані об'єкти (клапті тканини з пошкодженнями) опромінювалися пучком рентгенівського Джерелом рентгенівського випромінювання в спектрометрі є мікрофокусна рентгенівська трубка, яка працювала за анодної напруги 50keV та анодного струму в 600 мА. Об'єкти дослідження розміщували в робочій камері спектрометра, за допомогою вакуумної помпи у камері спектрометра створювали тиск у 20 mbar. Після визначення спектру досліджуваної ділянки було проведено картування виявлених елементів на заданій площині сканування навколо пошкоджень, для цього на досліджуваних об'єктах була задана площа сканування, яка складалася з 800 крапок по горизонталі.

На краях пошкоджень одягу, що утворилися від дії куль патрону 9х18 мм ПМ, відстріляних з пістолету «Форт-17», утворювалися класичні вхідні вогнепальні кульові пошкодження округлої форми шириною діаметром 9,0–9,2 мм з дефектом шкіри одягу в центральній частині розміром від 3,5х3,5 мм до 4,0х4,0 мм, від країв яких радіально та у вигляді дуг відходили додаткові розриви шкіри, які поширювалися лише в межах пасочка поверхневого здирання глянцю шкіри (пасочок «обтирання»), що мав ширину 3,0–3,5 мм. Під час дослідження елементного складу нашарувань навколо пошкодження встановлено, що відповідно до меж зазначеного пасочка поверхневого здирання глянцю шкіри виявлено нашарування міді та цинку у вигляді кільця зовнішнім діаметром 9,0–9,2 см. Однак за своєю інтенсивністю вони були нерівномірні. Максимальною інтенсивність була по периметру пасочка обтирання і мала вигляд шести окремо розташованих на рівній відстані одна від одної ділянок неправильної прямокутної форми по 0,1х0,1 см. На краях пошкоджень, які утворилися від дії куль патрону 9,0х19 мм Luger, що були відстріляні з пістолета «Glock-19», утворювалися класичні вхідні вогнепальні кульові пошкодження округлої та овальної форми розміром від 9,0х9,0 мм до 9,0х9,2 мм з дефектом тканини в центральній частині розміром до 4,0х4,0 мм. Відстань між протилежними кутами становила 9,0–9,1 мм, а відстань між протилежними гранями – 8,0–9,0 мм. Інтенсивність концентрації виявлених елементів у межах ділянки пасочка обтирання також була нерівномірною, її максимальні значення були в ділянці кутів утвореного шестикутника, а ділянки зменшеної концентрації – між цими кутами. Максимальна інтенсивність нашарувань калію – по периметру шестикутної ділянки нашарувань (обтирання). Отже, наявність пасочків обтирання округлої форми з ділянками максимальних концентрацій міді та цинку у вигляді прямокутників, розташованих по її периметру, свідчить, що куля проходила каналом зброї з нарізами П-подібної та гексагональної форми.

Таким чином, дослідження топографічних особливостей елементного складу нашарувань на краях пошкоджень одягу в межах пасочка обтирання дає підстави розширює інформацію про зразок застосованої нарізної вогнепальної зброї. Тобто застосування картування виявлених елементів під час

мікрорентгенівського флуоресцентного елементного спектрального дослідження надає можливість встановити топографію нашарувань виявлених елементів, що належали до складу вогнепального снаряда, і провести часткову групову ідентифікацію застосованої вогнепальної зброї за видом нарізів її каналу ствола.

Список використаних джерел

1. Филипчук О. В. Вивчення можливостей виявлення додаткових чинників пострілу неруйнівними методами аналізу / О. В. Филипчук, Ю. П. Шупик, В. Г. Бурчинський // Збірник наукових праць співробітників КМАПО ім. П. Л. Шупика. – Київ, 1997. – С. 728–730.

2. Михайленко О. В. Встановлення напрямку обертання кулі при пострілі з нарізної вогнепальної зброї за особливостями відкладення її контактної взаємодії з одягом / О. В. Михайленко // Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П. Л. Шупика. – 2016. – Вип. 26. – С. 96–103.

Маслова Людмила Анатоліївна, головний консультант Головного департаменту з питань діяльності правоохоронних органів та протидії корупції Адміністрації Президента України, кандидат наук державного управління

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Вивчення досвіду реформування та вдосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства, свідчать про те, що правовий механізм державного регулювання відповідної сфери наближається до вимог міжнародних стандартів. Гармонізація українського законодавства у відповідності до загальноприйнятих європейських стандартів спрямована на застосування й посилення заходів для більш ефективного й дієвого запобігання корупції та боротьби з нею [4-6].

На сьогодні базовим нормативним актом з питань боротьби з корупцією є Закон України "Про запобігання корупції", який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила формування та реалізації антикорупційної політики тощо [1].

Нові законодавчі ініціативи, які були підтримані Верховною Радою України 14 жовтня 2014 року, покликані сприяти підвищенню ефективності державної антикорупційної політики. З одного боку, впроваджується нове антикорупційне законодавство – окрім прийняття основного закону, прийнято ряд важливих стратегічних документів та внесено низку змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів України. Також, затверджено Антикорупційну стратегію на 2014 – 2017 роки, що визначає засади антикорупційної політики та визначено антикорупційні заходи щодо її реалізації, які конкретизовані у Державній програмі [2,3].

Крім цього, суттєво розширено коло суб'єктів, які опікуються питаннями як запобігання, так і протидії корупції в державі. Змінено інституційне забезпечення сфери протидії корупції шляхом утворення нових спеціально уповноважених органів (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів). Поряд з цим, значний вплив на антикорупційну політику зосереджено на рівні Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та правоохоронних органів, враховуючи закріплені на законодавчому рівні їх функції та повноваження.

На перший погляд, розроблено достатню організаційно-правову базу в Україні для подолання корупції при якій

здійснено принциповий перерозподіл владних повноважень між суб'єктами державної влади у формуванні та реалізації антикорупційної політики, де право визначення в більшій мірі головних пріоритетів у відповідній сфері перейшли від Президента до Уряду.

Не зважаючи на те, що останнім часом відбулося суттєве реформування антикорупційного законодавства, Україна все ще недостатню увагу приділяє виконанню рекомендацій світової спільноти у сфері запобігання та протидії корупції [7]. Тому з метою ефективності впровадження державної антикорупційної політики необхідно приділити увагу наступним проблемним питанням.

1. Наразі не ратифіковано Конвенцію Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо боротьби з хабарництвом іноземних посадових осіб у ділових операціях, основні положення якої спрямовані на заборону підкупу посадових осіб іноземної держави, зобов'язання ратифікуючих країн встановлювати відповідальність юридичних осіб за хабарництво, міжнародний контроль за реалізацією угоди, тощо.

2. Криміналізація корупції відповідно до міжнародних стандартів і створення спеціалізованих правоохоронних органів є обов'язковими умовами успішної протидії корупції, у тому числі в її транскордонних проявах. Недосконалим є перелік корупційних злочинів, визначений Кримінальним кодексом України, а покарання за такі злочини надто часто є неадекватним їхній тяжкості. Усі корупційні злочини мають одержати спеціальну підслідність антикорупційних органів розслідування. Наразі неукомплектованістю та несформованість спеціально уповноважених інституцій із виявлення та розслідування справ про корупційні злочини, відсутність дієвих механізмів їх координації є однією з причин, що ускладнює правильне функціонування держаних структур, що опікуються питаннями антикорупційної політики.

3. З метою забезпечення додаткових гарантій щодо проведення незалежної зовнішньої експертизи нормативно-правових актів, що стосуються потенційних корупціогенних

сфер, постає необхідність наділити Національне агентство з питань запобігання корупції повноваженнями стосовно забезпечення антикорупційної експертизи відповідних проектів актів законодавства України.

4. Запровадження дієвих механізмів зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю та аудиту за надходженням та витрачанням бюджетних коштів, зокрема шляхом забезпечення для відповідних контролюючих структур поглибленого ризикоорієтованого підходу до проведення перевірок та орієнтації на виявлення фактів зловживань та корупції.

Це далеко не повний перелік проблемних питань, які потребують вирішення на законодавчому рівні. Тому в Україні постає подальша потреба удосконалення антикорупційного законодавства, яке сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з міжнародними стандартами, дасть змогу забезпечити єдиний підхід до формування та впровадження державної антикорупційної політики.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII : [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

2. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII : [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII : [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 01.01.2010 № 251-V: [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

5. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 01.01.2006 № 2476-IV : [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 01.03.2010 № 252-V: [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua.

7. Резюме до Альтернативного звіту з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / [М. І. Хавронюк, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук та ін.]; за заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. – 60 с.

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 8 грудня 2017 року)

Відповідальний упорядник: Корольчук В.В.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.
Підписано до друку 22.11.2017. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 25,5. Ум. друк. арк. 23,72.
Тираж 100 прим.